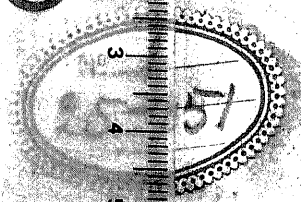

25a8

Biblioteca Universitaria	
GRANADA	
Clase	A
Nº	318
Folio	
Nº	323

Ed. P. J. de la Lina
Compl. de libros.

R.2579

R. 2579
NICOLAI
SANDERI

DE ORIGINE AC PROGRESSU

Schismatis Anglicani

Del Collo della Comp. de San de Spirito. S. B.
Libri Tres.

Quibus historia continetur maxime & ecclesiastica, anno-
rum circiter sexaginta, lectu dignissima; nimirum, ab
anno 21. regni HENRICI octavi, quo primum co-
gitare cœpit de repudianda legitima vxore serenissi-
ma CATHARINA, vsque ad hunc vigesimum
octauum ELIZABETHAE, qua vltima est eius-
dem Henrici soboles.

Aucti per Édouardum Rishtonum, & impressi pri-
mum in Germania, nunc iterum locuple-
tius & castigatius editi.

Cuiusq; libri argumenta, pagella versa monstrabit.

Cum Priuilegio, & Licentia Superiorum.

R O M A E,

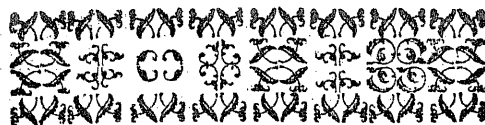
Typis Bartholomæi Bonfadini, In via Pellegrini.

M D L X X X V I.

CVIVSQUE LIBRI ARGUMENTA.

1. De causis & origine schismatis per Henricum octauum . Liber primus.
2. De progressu eiusdem schismatis, & de hæresis Zuinglianæ inchoatione, per Edouardum sextū Henrici filium; itemque de restitutione Catholicæ religionis ac regni reconciliatione per Mariā Henrici filiam primogenitam . Liber secundus.
3. De religione Catholica iterū abrogata, & hæresi Caluiniana introducta per Elizabetham ex Anna Bolena natam . Liber tertius.

Additus est duplex index, vnus martyrum qui sub Henrico & Elizabetha pro fide Catholica passi sunt, alter rerum memorabilium, vnā cum Diario rerum in Turri Londinensi, per annos quatuor contra catholicos gestarum.

EDOUARDVS RISHTONVS LECTORI,

De occasione & causis huius editionis.

Vm nuper ex Anglica no carcere in exilium emissus, in Gallias peruenissem, intellexi sermone multorū D. Nicolai Sanderi Doctissimi viri opera, propter egregiam quā apud doctos habent existimationem, a Typographis vndique conquiri ad prælum, maximè verò ea quæ nondum impressa, sed ab illo sancto viro immatura morte erepto, vel apud amicos deposita, vel in aduersarijs relicta fuissent. Ex quibus audiebam libros septem insignes de Iustificacione, iam esse Treuiris

Opera Sanderi.

sub prælo, alios nonnullos eiusdem authoris quæri, sed præcipuè opus quoddam excellens de initio & progressu Anglicani Schismatis, cuius exemplaria aliquot (licet paucissima) extabant manuscripta, tum in Italia, tum etiam in Hispania, ubi opus absolvit, historia rerum ad sua tempora deducta.

Cum autem Sanderus ex illo ingentia animarum zelo quem habebat, ex Hispanijs in Hiberniam, ad afflictos Catholicos, qui arma pro religione sumperant consolandos concessisset (quo etiam in opere non ita multo post, ex continuis laboribus, rerumque necessariorum inopia, cæterisque difficultatibus ac angustijs animam sanctam creatori suo reddidit) reliquit hoc opus de Schismate Anglicano in tres libros diuisum, sed nondum planè perfectum ac prout voluerat perpolitum, eò quòd alijs occupationibus ac etiam scriptionibus perpetuò ferè distineretur. Redenti verò mihi superiori anno ex Anglia, cum Parisijs obtulisset se, amicus quidam meus perantiquus, D. Iodocus

Mors Sanderi in Hibernia, ann. 1581.

SKarnherth Colonienfis, quem & Romæ cognoueram, & sæpè cum eo de huiusmodi libris contuleram (eram enim vterque in rebus quæ ad historias pertinent, non indiligentes) cepit a me summoperè contendere, vt horum D. Sanderi librorum copiam ei facerem. Sciebat enim me libros legisse, & exemplar aliquod apud me extare credebat. Dicebatque me eo facto nò solum ipsi & Bibliopolæ amico suo plurimùm gratificaturum, verum etiam vniuerso orbi Christiano non parum profuturum, qui ex huiusmodi historia de schismaticorum ac hæreticorum gestis (audierat enim quædam quæ in illa narrantur) nò poterit (inquit) admonitionem nò utilissimam capere.

Ego ab initio negare cœpi quod postulabat, excusare quòd operis exemplar non haberem, nec esse facillè reperire: deindè etiam nescire, an expediret rem prælo committere, videntibus adhuc illis nonnulla ex parte, quorum res gestæ narrantur, & quorum turpitudines hac historia reuelantur. At ille cō-

D. Iodocus SKarnherth.

Causa edi-
tionis.

tra contēdebat, maiorem esse publicę
utilitatis, quàm particularium hominũ
rationem habendam: nullam esse iam
ferè relictam emendationis spem in il-
lis, qui quotidie sceleribus noua scele-
ra accumulunt: animum authoris fuisse
iam nonnullis ab hinc annis opus in-
tęgrum publicasse, nisi alijs primũ
occupationibus, deindè etiam morte
ipsa impeditus fuisset: versari nunc in
hominum manibus nonnulla exem-
plaria, & certum esse illa breui ab alijs
edenda fore, eaque fortassè mendosę,
nisi Anglus aliquis huius rei curam su-
scipiat: nullum autem posse commo-
dius id prestare dicebat, quàm me, qui
eiusmodi rerum iam vsũ aliquem ha-
bebam, & ex iis quę Londini in carce-
re ad quatuor ferè annos continuos ob-
seruaueram, non esset mihi difficile, il-
la supplere de regno Elizabethę, quę
post D. Sanderi mortem in Anglia cõ-
tulerunt.

His alijsque rationibus permotus,
promisi D. Iodoco me esse facturũ hac
in re, quicquid possem. Et statim cœpi
in

in eam curam incumbere, vt exemplar
aliquod per amicos obtinerem, quod
nõ difficulter factum est. Deindè opus
ipsum vniuersum relegi, ac loca non-
nulla quę vel scribarum vitio depraua-
ta, vel authoris festinatione minũs ex-
plicata fuerant, correxi. Quędam etiã
quę longioribus disputationibus im-
plicata videbãtur, vt historię series me-
lius teneretur, amoui; plurima quę dee-
rãt, maximè verò post D. Sanderi mor-
tem, adiunxi. Et quia magnitudo molef
que operis usque adeo magna non vi-
debatur: vnius libri nomine vniuer-
sum comprehendere, & sic tandem emen-
datum amico meo D. Iodoco vna cum
hac epistola tradidi, vt ad Bibliopolam
suum qui illud tantoperè expetebat,
trãsmitteret, hoc solum ab eo petens,
vt emendatè imprimeretur, quod spe-
ro ipsum curaturum, sin minus, nostra
saltem voluntas in eo non defuit, quã
beneuolo lectori probatam fore non
diffidimus. Diuinam autem bonitatem
rogamus ut quantos cupimus, tantos
percipiat Christianus orbis ex hac ad-
mira-

Quę praffi-
ta sunt in
hac editio-
ne.

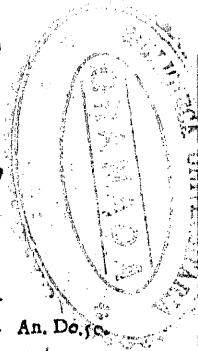
mira-

Epistola de Causis huius editionis.

mirabili historia fructus, ad hæresis ac schismatis detestationem. Vale amice lector, & Deum pro me precare.

P R A E F A T I O
A V C T O R I S

De Argumento huius operis, & fædo Schismatis initio apud Anglos.

B

RITANNOS ad fidē Christi primus conuertisse primamq; Ecclesiam* in illa natione Christo erexisse perhibetur Iosephus ab Arimathia, deinde eosdem in fide confirmavit Eleutherius Pōtifex Romanus, à Petro duodecimus, missis ad eos Fugatio & Damiano, qui Luciū Britanniae Regem & permagnam populi partē baptizarunt, adeò vt Tertullianus vicinus eorū temporum, scripserit; *Britannorum inaccessa Romanis loca, Christo subdita esse*. Cum autem Angli & Saxones Germaniæ populi, Britannis bello victis, & in remotiorem quandam insulæ regionē conclusis, regni fines longè lateq; occupassent, Gregorius magnus ad eosdem Saxones misit Augustinum, Melitum, & alios ordinis S. Benedicti Monachos, qui & gentem eatenus idolis deditam, fecerunt Christianam, & Regē Cantij Ethelbertum Christi baptismo imbue-

An. Do. 356.

*Polydorus probat ex antiquissimo Gildalib. 2. & 4.

Circiter Anni Do. 180.

In lib. aduers. Iudæos

Anno Dni 596.

A

runt.

Anno Dñi.
1534.

* Hic Eccl.
Vvellenfis
& insignis
Monasterij
Glasconen-
fis funda-
tor fuit.

runt. Ab illo die vsque ad vigesimum quintum ferè annum Regis Henrici octauai, per annos circiter mille, non alia fides in Anglia viguit, quàm Catholica Romana: adeò vt ipsum Anglię regnum iam inde ab* Ina potētissimo Rege, vsque ad Henrici octauai tempora, per annos plusquam octingentos, tributi cèu voluntarię oblationis nomine, de singulis domibus, singulos argenteos Pontifici Romano, in honorem diui Petri, & peculiarem suę deuotionis erga sedem Apostolicam testificationem, persoluerit, vnde etiam Denarij Petri vulgò dicebantur. Henricus autem hac sola occasione quam nunc exponam, & fidem Christi mutauit, & regnum Anglię à multis, propter antiquissimam sedi Apostolicę præstitam obedientiam, primogenitam Ecclesię filiam non immeritò appellatam, à Pontificis Romani communione dissociunxit.

Totius operis argumētum.

Arthurus natu maior Henrici frater, cum Catharinam Catholicorum Hispaniæ Regum filiam in vxorem accepisset, non modò absque liberis defunctus est, verum etiam ob infirmã tenerrę ætatis valetudinem, & secutam mortẽ, vxorem Catharinam minimè cognouit. Illam Henricus de Pontificis venia, ob pacem inter Hispanos & Anglos confirmandam, cum duxisset, post annorum viginti cohabitationem repudiavit, specie tenus, quòd vxor fratris fui-
fuisse

fuisse, re autem vera, vt Annam Bolenam multis necessitudinum vinculis coniunctiorem, eius loco supponeret: Anna enim * concubinarum Henrici adhuc viuentium, alterius quidem soror, alterius filia erat: quin etiam, ipsiusmet Henrici propria filia non sine multis indicijs habebatur. Hanc ergò vt Henricus duceret, tùm Catharinam repudiavit, tùm ex Ecclesiã Romana exiuit: nec interim aut ad vllam aliam Ecclesiã antiquiorem, aut etiam ad Lutheranorum vel Suinglianorum Ecclesiã recenter natam se contulit, sed nouam erexit, cuius summum in terris caput seipsum nominauit, Annam vero Bolenam & ante nuptias cum plurimis fornicatam, & post initas Regis nuptias, cum fratre suo concubentem, & semper hæresi Lutheranę addictam, & demum a Thoma Boleno, qui pater Annæ dicebatur, inter cæteros iudices confidente, adulterijs & incestus damnatam, Henricus securi percutendam curauit,

* Regis concubina Annæ mater hic dicitur, etiam si alteri vico nuptia fuerit.

Super hanc ergò Regis hypocrisim, qua se Catharinam ob Dei timorem repudiare simulauit: super hunc incestum, quo Annam duxit, incestum (inquam) Regis Henrici, quo, si nõ propriam filiam, at saltem concubinæ suę filiã duxit, incestum etiam Annæ Bolenæ, quo à fratre suo se cognoscendam permisit: super hunc Ecclesiasticum Regis Primatum, quem

Basis & fundamentum religionis Anglicanæ.

primus mortalium Henricus octauus sibi arrogauit, omnis illa religio quam Anglia sub Principibus Henrico, Edouardo, & Elizabetha tenet ac profitetur, ædificata confurgit. Et tamē quod Henricus post diuortium interpositum, quando iam supremum Ecclesiæ caput scribebatur, in fidei negotio statuit, hoc ipsum liberi eius Edouardus & Elizabetha supplantarunt, & omninò destruxerunt, alio prorsus Euangelio in eius quod Henricus condiderat locum supposito & surrogato. Hęc mira & stupenda quæ post Anglicanum schisma inchoatum, Deus in illo regno, ut filiorum corda ad patrum fidem reduceret, operatus est, intelligi perfectè non possunt, nisi perfectè schismatis huius historia, quam mira rerum nouitate conspicuam & illustrem, secundum ea quæ vel ex publicis monumentis excerptissimis, vel ex grauiissimorum hominum tam scriptis quam verbis hausimus, vel saltem ipsi cognouimus & obseruauimus, bona fide iam exponemus.

DE SCHISMATE
ANGLICANO
PER HENRICVM
INCHOATO.

LIBER PRIMVS.

VM rebus Imperij Maximilianus Augustus, Hispanicis Ferdinandus & Elizabetha Catholici Reges, Anglicanis Henricus septimus præesset, præclare cum orbe Christiano actum videbatur. Nihil enim Maximiliano Imperatore, seu bello seu pace illustrius: nihil Catholicis Principibus in utroque genere scelicus: nihil Henrico septimo aut fortius aut prudentius, qui omnibus bellis victor, omni opum genere affluebat.

Iam superstitione Mahometana, per Ismaelis Sophi, ex Astumcassani filia nati, nouam interpretationem, quam occupati Persici Regni maiestas commendatiorem populo reddidit, in varias sectas abibat. Iam Saraceni, post Bœticam octingentis ferè annis possessam, tota

Status regni
circa an.
D. 1500.

Schisma inter
Mahometanos.

Nou⁹ Orbis Hispania exterminabantur. Iam nouus Orbis Principibus Christianis, ex infinita Dei misericordia patefactus, Christi Euangelio parere cœperat, Lusitanis versus Meridiem, Hispanis versus Occidentem, ex Alexandri Papæ sexti auctoritate, tam sui Regni, quàm Christianæ fidei gloriam propagantibus. Quæ res dum scelici cursu progredierentur, anno ab incarnatione Iesu Christi millesimo & quingentesimo, inter potentissimos Henricum septimum Angliæ, itemque Ferdinandum & Elizabethâ Hispaniæ Reges, actum, annoque sequente, transactum est, vt Arthurus maior natu filius Henrici septimi, Catharinam Catholicorum Regum filiam, locupletissima dote constituta, in vxorem acciperet. Nuptiæ Londini, apud Ecclesiam sancti Pauli celebratæ sunt, decimo octauo Calendas Decembris, qui dies apud Anglos, D. Erchenvaldo sacer esse consuevit. Principes summa nocte ad thalamum solenni ritu deducti sunt. Cæterum Henricus septimus de medicorum consilio cauerat, vt grauis quædam matrona in eodem cum illis thalamo sociata, videret, ne carne coniungerentur, eò quòd Arthurus decimum quintum ætatis annum vix dum attingens, ex lento præterea morbo laboraret, cuius tabe post quintum mensem confectus, ex hac vita migravit.

Anno Dñi
8502.

Mortuo iam Arthuro, cum Catholici principes

cipes filiam suam repeterent, noua nuptiarum conditio ab Henrico septimo propofita, & post maturam deliberationem, à Regibus Catholicis accepta est, vt impetrata Summi Pontificis legitima dispensatione, Catharina Henrico Arthuri Principis fratri, duodecimum ætatis annum agenti desponderetur. Causa domi primùm per vtriusque regni theologos & iurisperitissimos viros, an fieri honestè posset, examinata, deinde, cum de iure constaret, per vtriusque Regis legatos relata est, primùm ad Alexandrum sextum, deinde ad Pium tertium. Sed cum vterque prius vita, quàm hoc negotio defunctus esset, demum Iulius Papa secundus, adhibitis in consilium doctissimis viris, ob pacis inter tanta regna confirmandæ publicum bonum, iuris humani, quòd solùm obstabat, vinculum, in hac quidem causa locum non habere declarauit, & nuptias contrahendi veniam potestatemque fecit.

Nam diuinum ius, quod sacris literis consignatum extat, ad eò his nuptiis non obstare theologi asserunt, vt siue status nature spectetur, Iudas Patriarcha iusserit secundò genitum suum Onan ad Thamarem primogeniti fratris absque liberis defuncti vxorem ingredi, vt semen fratri suo fuscitaret: siue Mosaica lex consulatur, id ipsum fratri superstiti, etiam sub infamiæ pœna, præceptum reperitur: fieri au-

Sponsalia
Catharinæ,
cum Henr.

Nuptias Ca-
tharinæ cū
Henrico iu-
re diuino
non prohiberi.

Gen. 38.

Deuter. 25.
& Ruth 3.
& 4.

tem non potuisse, vt Deus qui legem naturalē totius naturę humanę perpetuam comitem, imò ducem & regulam esse voluerit, eandem in vilo vnquã, nedùm in ipso naturę statu, violari, non solùm permetteret, sed etiam iuberet. Hoc enim perindè videri, ac si naturam ab ipso ita conditam vt nunquã mutaretur, tamen ipse mutaret ac dissolueret, sibi que ipse

s. Tim. 3.

ea ratione contradiceret, ac seipsum negaret. Quod cum à Deo alienissimum sit, nihil certius credendum, quàm quòd superstitis fratris nuptię cum alterius fratris absque liberis defuncti vxore contractę, nullo modo legi eterne aut naturali repugnent, sed tantùm impositiue & ecclesiasticę, cuius ex iusta causa relaxatio penes Pontificem Romanum sit.

Leuit. 28.

Nam turpitudinem vxoris fratris quã reuelari lex vetat, partim in hoc matrimonio reipsa nullam fuisse, quoniam Arthurus Catharinã vxorem nunquam cognouerat, partim, si qua forsitan specie tenus extitisset, tùm per mortem Arthuri iam dudum esse sublatam, tùm præterea etiam si post mortem eius adhuc perseuerare posset, non tantam esse, quin publico pacis bono fatis abunde que cooperiatur & compensetur. Que omnia cum theologi grauissimis tam scripturę sacre quàm sanctorum Patrum testimonijs corroborassent, nec per totã Ecclesiam vel vnus quispiam vir qui contradiceret

diceret, in vlla natione que sub celo erat, reперtus esset: sponsalia ob immaturam adhuc Henrici etatem, inter illum & Catharinam ineuntur.

Dum autem nuptiarum tempus expectabatur, Elizabetha Catharinę mater in Hispania, itemque Henricus septimus in Anglia diē suum obierunt. At Henricus octauus, eximia corporis forma præditus, in qua etiam regię maiestatis augusta quædam species elucebat, iam decimum octauum etatis annum ingressus, cum nec ipse iudicij expertus haberetur, nec defuncti patris imperium amplius timeret, quanquã semel dixisset se à nuptiis Catharinę abstenturum, tamen re accuratius perpensa, & dispensatione Pontificis in omnium optimatum conspectu publicè recitata, nullo mortalium vel tantillum scrupuli opponente, de totius consilij sententia, Catharinam in vxorē, tertio nonas Iunij palam accepit, ac die Ioannis Baptistę proximè subsecuto, non minus vxori, quàm sibi, regium diadema cum ingenti omnium lætitia imponendum curauit, apud celeberr. S. Benedicti cænobium, quod Londino ad solis occasum adiacens Vestmonasterium appellatur.

Genuit Henricus ex Catharina filios tres, & duas filias, ex quibus maior natus filius (cui etiã Henrico nomen fuit) nono post natiuitatem

An. 1504.
An. 1509.Nuptiæ Henrici & Catharinę.
An. 1509.

An. 1530.

mense,

Nascitur
Maria an-
no Do. 1175

menſe, è vita ſublatus eſt. Cumque cæteri etiã non diu poſtquàm nati erant, vixiſſent, ſola Maria, anno ſeptimo Hærici octauæ apud Græuicũ duodecimo calendã Martias in lucem edita, vtrique parenti ſuperſtes manſit.

Fuit inter Henricũ & Catharinã tũ aliqua ætatis, tũ longè maior morum diſſimilitudo. Superabat illa virum ætatè, ad ſummũ quinquennio: moribus verò, ampliũ quàm mille annis. Catharina ſurgebat media nocte, vt nocturnis religioſorum precibus intereſſet, manè hora quinta ornabat ſe quàm citiſſimè, nihil ſibi temporis, præter hoc ſolum in quo veſtiebatur, perire dictitans. Sub regio veſtitu, D. Franciſci habitu (ad cuius tertium ordinem ſeſe aſcripſerat) vtebatur. Omnibus ſextis feriis & ſabbathis ieiunabat, omnibus B. Mariæ vigiliis ſolo pane & aqua viuebat, quartis & ſextis feriis peccata ſacerdoti confeſſebatur, Dominicis etiã ſumebat Euchariſtiam: officium B. Virginis quotidie recitabat, ſex horis continuis manè in templo ſacris officiis vacabat, à prandio autem ſanctorum vitas, ancillis etiã aſtantibus, ad duas ferè horas legebat, inde templum repetès, ibi ferè manebat uſque ad horam cœnæ, quam ſumpſit longè parcifſimam. Orabat ſemper flexis genibus, abſque puluinari, aut alia quapiam re inter ipſam & pauimentum interiecta. Quis iam

miretur,

miretur, ſi tam ſancta fœmina, maiori quodã tribulationis igne probanda fuit, vt virtutum eius odor in totum orbem Chriſtianum facilius diffunderetur?

Henricus interim omni luxu diffluens, ex ipſius regiñe ancillis, nunc duas, interdum tres, concubinarum loco habebat: ex quarum vna, cui nomen fuit Elizabethæ Bluntæ, genuit filium, quem Richmundiæ Ducem creauit. Admirabatur quidem vxoris ſanctitatem, ſed deteriora conſilia & inſtituta ſequebatur. Mariã vero filiam regio ſplendore educatam, & in diſciplinam nobiliſſimæ ſanctiſſimæque fœminæ Margaritæ Edouardi regis quarti ex fratre neptis, Reginaldi Poli matris traditam, declarauit Britannorum ſeu Vvallorum Principem, qui populus & inſulam primũ occupauit, & ei nomen Britanniaẽ impoſuit, & lingua propria, quam nemo ferè Anglorum intelligit, adhuc vtitur. Germani autem exteros vocant Vvallos. Itaque cum Angloſaxones ex Germania in Britanniam ad fines Britannorum tuendos euocati, tandem in ipſos Britannos arma conuertiffent, eosque ſubiugaſſent, vt ſuum populum ab alieno diſtinguerent, Britannos, vocarunt Vvallos, hoc eſt, non Germanos, ſed præ Germanis, exteros & alienos. Huius autem Prouinciæ adminiſtratio & præſectura, ei tantum regis proli conceditur, cui

pro-

Henrici
mores.

Maria ſan-
ctè educa-
tur & regni
hæres decla-
ratur.

Catharinæ
mores & in-
ſtituta.

proximum regnandi ius ex hæreditaria lege debetur. Quod enim Cæsar apud Romanos, quodque Delphinus apud Gallos, hoc idem est apud Anglos Vvallię Princeps. In Vvalliã ergo quæ ad occidentalem insulæ oram sub quatuor Episcoporum diocæsisbus longè lateque distenditur, Maria cum illustri senatu & splendida familia delegatur, vt eam regionem suo iure moderetur ac gubernet. Mariæ nuptias vicini omnes reges ac principes magnis studijs ambibant. In primis Iacobus quintus Scotiæ Rex, deinde Carolus Cæsar, totius suæ Belgicæ possessionem se illi confestim traditurum asserens. Tùm autem, Galliæ Rex Franciscus, filijs suis duobus, hinc Delphino, inde Aurelianensi duci, eandem in vxorem petijt. Quorum teneram ætatem cum Henricus non probaret, Rex Franciscus seipsum obtulit Mariam ducturum, nec Henricus abnuir, si tamen, Carolus Clementem Papam, quem eo tempore sui milites Romæ in castro sancti Angeli conclusum tenebant, liberum ac immünem quàm primùm non dimitteret: alioqui enim, & Mariam Gallo dare, & Carolo bellum indicere cogitabat. Ac filio quidem primogenito regis Galliarum Maria tandem certis conditionibus despondebatur: quæ sponsalia cum apud Grenuicum in Anglia, oëtauo idus Octobris, solenni ritu fuissent dedicata, Eliensis episcopus

Quinque Principes ex petierunt Marię nuptias.

Mariæ sponsalia cum Delphino.

pus in Gallias trajiciens, præclaram de ea re orationem apud Franciscum regem Galliarum habuit. Hinc facilè apparet quàm constans apud omnes principes Christianos fides ac sententia semper fuerit, de Catharię legitimis cum Henrico nuptijs, cum earum nuptiarum prolem, quæ non alia conditione, quàm si legitima est, regnandi ius in Anglia consequi debet, tanto studio in coniugem expetierint. Iam ad Henricum reuertatur oratio.

Cum ea Catharinæ grauitas & moderatio, eaque Henrici leuitas & libido esset, vt nihil magis repugnans & contrarium facilè reperiri posset, atque ideo hominem petulantem & luxuriosum tam venerandæ matronæ prorsus tæderet, nec ea res latere Palatinos diu posset, Thomas Volfæus homo præter cæteros ambitiosus & audax, cuius etiam opera erant regis, quàm Reginæ operibus similia, omnes occasiones captabat, quibus & regi placeret, & Reginam læderet, & suum negotium proueheret. Hic homo, non humili tantum loco, sed & vili natus, cum in aulam irrepsisset, regi que à facello factus esset, tandem Ricardi Vintoniensis Episcopi opera, Regijs eleemofynis præficiatur: mox, Tornaco apud Morinos in potestatem Henrici redacto, Tornacensis Episcopatus vestigalia ex regis donatione capit: paulò post, fit & ipse Episcopus, primùm, Lincolnien-

Henrici & Catharinæ dissimiles mores.

Volfæi mores.

Volfæi Ecclesiasticæ dignitates.

sis,

sis, deinde Dunelmensis, tùm autem Vintoni-
niensis, ac simul etiam Archiepiscopus Ebo-
racensis, (nam Vintoniensem & Eboracensem
duos locupletissimos episcopatus simul posse-
dit,) demùm fit totius regni Cancellarius, ad-
do etiam Cardinalis, & ad vniuersum Angliæ
regnũ de latere Legatus. Quid quòd, tùm Fran-
cisfi Galliarum Regis, tùm Caroli Cæsaris an-
nuis præterea pensionibus, & muneribus auge-
retur, vt omittam locupletissimas Abbacias,
in quas vbique terrarum inuolauit, quodque
omnium caput erat, ipse Rex Angliæ totus
erat in Volsæi potestate, omnia pro illius arbi-
tratu distribuens atque administrans.

Volsæus am-
bit summũ
Pontificatũ.

Caroli Cæ-
saris erga
Volsæũ ob-
seruantia.

Et tanquam hæc omnia parum essent, pri-
mam totius Ecclesiæ sedem occupare, ac vni-
tatis Sacerdotalis fastigium conscendere, co-
nato summo nitebatur. Quod cum Carolus
Imperator perferatisceret, hominis ingenio ad
suam rem abufurus, Volsæum tanta obseruan-
tia colere cœpit, vt crebras ad eum literas, nec
alterius quàm Cæsarea manu perscriptas, daret,
subscriberetque in hæc verba, *Filius vester &
cognatus Carolus*. Quin etiam spem maximam
dedit, si Volsæus efficeret, vt Henricus Angliæ
Rex perpetuum fœdus cum Cæsare coleret, re-
gemque Franciæ bello simul petendum decer-
neret, se ex altera parte effecturum, vt Volsæus
mortuo Leone decimo, fieret summus Ponti-
fex.

fex. Implet Volsæus conditionem, quàm cupi-
dè. Sed cùm Carolus tantum ab eo quod obtu-
lerat præstando abfuisset, vt potius magna cum
sua laude, Adrianum sextũ ei loco præficiendũ
curaret (licet paulò antè fama esset disseminata
per vniuersam Italiam, Volsæum esse Papam fa-
ctum,) Volsæus adhuc dissimulandum ratus,
mortè etiã Adriani expectat. Porro cū ne tunc
quidem rationem sui à Carolo haberi animad-
uerteret, quinimò post Franciscum regem
Galliarum in bello Ticinensi captum, &
duos filios loco patris deinceps in potestatem
eius redactos, Cæsar & rarò ad Volsæum, &
non nisi aliena manu scriberet, nec aliud quàm
nudum Caroli nomen subscriptionis loco ap-
poneret: tunc Volsæus apertè furere, Carolo
summis viribus aduersari, ad hostes Caroli trã-
sire, & Christianissimo Regi se totum cœpit
addicere.

Vide lon-
golum in
epist. ad Po-
lum.

Volsæi à Ca-
rolo aliena-
tio.
An. 1525.

Hac ergò de causa ira inflammatus, cùm &
Henricum Regè alieniore animo à Catharina,
& ambitionem suam sanctissimæ foeminæ gra-
uem ac molestam esse intelligeret, ratus consi-
lium hoc suum & sibi vile, & Regi non ingra-
tum, & Regiæ odiosum, & Carolo molestif-
simum fore, si materteram eius à regio thalamo
penitus disiunxisset, Ioannem Longlandum
Lincolniensem Episcopum, qui Henrico regi
erat à confesionibus, ad se uocat: ei narrat, quã

Anno Dñi
1526.

tæ sibi curæ sit æterna regis salus : nam nec file
ri posse quòd tanti sit momenti, nec alteri prius
aperiri debere, quàm ei uiro qui omnia secreta
regis optimè nouerit. Quid multis? demū ait,
matrimonium Regis cum Catharina parum
sibi firmum uideri, & curid sentiat, multas ob-
tendit rationes. Longlandus hominem sincerè
loqui arbitratus, nec ausus tanto viro contra-
dicere, sciens etiam hanc rem ingratham Regi
accidere non posse, id tantum respondit, par
esse, vt Rex tantæ rei, non ab alio prius, quàm
ab ipso Volsæo admoneatur. Hoc in se Volsæus recipit, quem simul ac Rex in eum ser-
monem uenisse audiuit, Caue (inquit) ne
rem semel iudicatam, iterum in controuersiam
uoces.

Progressio
iustitiarum Regi

Triduo autem post, Longlandus à Volsæo
ad regem ductus, id saltè petit vt sua Maieftas
rem cognosci & examinari permittat. Cùm
Rex nõ abnueret, Volsæus intulit, spectatæ for-
mæ ac nobilitatis sceminam in Gallia esse, Mar-
garitam Christianissimi Regis sororè, qua du-
ci Alinonio aliquando nupta fuerat, hanc Re-
gio thalamo in primis conuenire. De hoc (ait
Rex) agemus postea : nunc silentiū ante om-
nia necessarium est, ne res immaturè patefacta,
honorem nostrum aliquo pacto læsisse uidea-
tur. Ipse enim sciebat quam potissimum femi-
nã, repudiata semel Catharina, ducturus esset.

Silentium.

Cùm

Cùm ergo silentium singuli promississent,
rex in hanc de suo repudio quæstionem totus
incumbens, cum certis theologis ea scripturæ
sacræ loca quæ ad rem facere uidebantur, ma-
ximè, quæ in Leuitico & Deuteronomio scri-
buntur, studiosissimè perlegit & contulit: dili-
genter etiam Iulij secundi literas discussit, que
ipsius cum Catharina Matrimonium cõfirma-
bant. Vbi autem in hoc genere quæstionis exa-
minando, integrum fere annum clam ipsum
pulsisset, nec aut in sacris literis, quod eū iuuare,
aut in Pontificis diplomate, quòd iustè repre-
hendi posset, quicquam reperisset, eum præte-
rea, si quid in Papæ literis ambiguum antè ui-
debat, id per nouas literas, Ferdinandi regis
opera postea impetratas, clariùs expositum, &
planiùs expressum uidisset, uisum est & regi, &
cæteris quos in consilium adhibuerat, nihil am-
pliùs in ea re tentandū esse. Atque ita sanè eue-
nisset, nisi quòd, partim Volsæus illū quiesce-
re non patiebatur, partim animus Regis Catha-
rinæ pertesus, Annæ Bolenæ potiùde cupidus,
& utramque ob causam diuertij auidus, mini-
mo quolibet momèto, in nouam semper spem
atque opinionem inclinabat.

Accidit eo tempore, vt ex Francia legati ad-
essent, qui Mariã Vvallię Principem Delphino
antea promissam, Aurelianensi nunc potiùs Duci
secundo Francisci filio, nuptum dari peterent,

Collatio.

Leuit. 18.
Deut. 25.

Tempus de
liberandi.

Desperatio.

Noua oc-
casio.

B

In

Dolus ma-
jus.

In ijs erat Episcopus Tarbiensis. Rex igitur Henricus Volſeo auctor fuit, vt ipſe, non quidem regis nomine, ſed tãquã partis Gallicanæ fideliffimus amicus, huic Epifcopo cõtrouerſiam de Regis matrimonio nuper exortam inſinuaret, diceretq̃ue, ſi forte illud Matrimonium quo iam Henricus tenebatur, diſſolui poſſet, ſpem certã eſſe, regem Henricũ regis Galliarum ſorõrem in coniugem aſſumpturum. Fecit Volſeus quod imperatum eſt, addiditq̃ talem eſſe hanc cauſam, quã ab Anglo quopiã tentari primũ, & præponi nõ deberet: quem enim ſubditum poſſe inuidiam tantam ſuſtinere, vt regis ſui Matrimonium accuſet, aut in dubium vocet? æquum eſſe, vt ipſe Tarbiensis, tanquã, & ſui regis cauſam agens, & commune vtriuſque regni bonum prouehere cupiens, hoc oneris in ſe ſuſciperet.

Prima di-
torrij pate-
factio.

Viſa eſt Tarbienſi honeſta oratio. Re igitur cum ſuis Collegis cõmunicata, in ſenatũ regis Angliã, ipſo rege Henrico præſente, dixit, Non minus inter Anglos quã Gallos conſtare, nihil vtrique regno magis expetendum, quã pacem. Et hætenus quidem actum eſſe de nuptijs inter ducem Aurelianenſem, & ſereniffimam Vvalliã Principem Mariam, ob commune hoc pacis bonum, ineundis, quas magnum vtrique genti commodum allaturas non dubitet. Sed aliam ſubefſe viam huic negotio expe-

dien-

diendo infinitis partibus oportuniorem, ſi eam ſibi liceat proponere. Et cur (inquit) non liceat, cum non ſolum apud Chriſtianos, verũ etiam apud optimos, & prudentiffimos viros agatur, qui omnia priuata publico bono poſtponenda iudicant? Quanto enim vtilius futurum, vt uiri quã pueri, vt ſummi regnorũ Gubernatores, quã inferiores aliqui Principes, denique ut ipſã regiẽ perſonã, quã regum liberi, has inter ſe nuptias contrahant? Ac noſtra quidem ex parte, ſatis conſtat Chriſtianiffimi Regis ſororẽ Duciffam Alinſoniã, & viro maturam eſſe, & nihil aliud quã talem maritum expectare, qui generis ipſius regum ſplendorem potius illuſtret, quã obſcuret. Iam ſi eſt in Angliã vir quidam primarius, imò primus omnium uxore careat, cur has regias perſonas ad ingentem vtriuſque regni utilitatem, nuptiarum fœdere coniungendas non curamus.

Tarbiensis
Epifcopi ora-
tio ad regẽ
& ſenatum.

Tua, tua ſerenitas, Henrice rex potentiſſime, quem honoris cauſa nomino, ſi non quod apparet, ſed quod verũ eſt ſpectetur, à nuptiarum vinculo non meo tantum, ſed penè omnium doctiſſimorum hominum iudicio libera eſt & ſoluta. Quanquã enim Catharina tũ nobiliſſima, tũ ſanctiſſima ſcẽmina exiſtat, tamen cum fratris tui uxor priũ fuerit, ſatis admirari non poſſum, quo iure vxorem fratris tui, quam tibi habere iuxta Euangelium non

Aggreſſio
ad cauſam
maniſeſta.

Mar. 6.

licet, habeas, & retineas? Equidem non dubito Anglos, qui tuo imperio subsunt, hoc idem Euangelium colere, quod nos colimus, & propterea idem etiam nobiscum sentire, licet id palam profiteri non audeant, donec tua serenitas liberam in hac causa eis fecerit dicendi potestatem. Nam exteræ nationes liberius de his nuptijs semper locutæ sunt, vehementer etiam dolentes, regiam adolescentiam tuam ab aliorum quibus fidebat consilijs in hanc fraudem esse inductam. Nunc si verum est, neminem posse fratris sui uxorem sibi in uxorem sumere, habet tua serenitas modum longè optimum, quo & se ab his quibus iam implicatur nuptijs, quã primùm exuat, & Christianissimi regis sorore in locum Catharinæ assumpta, pacem inter hæc nobilissima regna firmam atque ad eò perpetuam stabiliat. Ac de his quidem rebus tua prudentia maturius cogitabit, mihi satis sit, re nõ minus utilem quàm honestam, Christiana libertate in medium protulisse.

Mendaciũ

Conclusio

Dissimulatio Regis

Henricus hanc rem uelut nouam, & hæcenus inauditam admirari se, atque etiam ægrè ferre simulans, tamen cum ad honorem atque ad eò salutem ipsius æternam spectaret, amplius deliberandum censuit. Tarbiensis uerò ut reitam letæ insperatum nuncium Christianissimo Regi primus apportaret, in Galliam aduolauit.

Populus autem Anglicanus ubi hoc audiisset,

uisset, statim & Galliarum legatos maledictis, & regis propositum omni uituperatione infectatus est. Nemo enim dubitabat quin de regis consilio hæc res excogitata, & proposita fuisset.

Populi Anglicani stadia.

Hoc ipso tẽpore Burbonius Princeps (quãquam sua morte eam perfidiam læerat) urbem Romam occupasse, diripuisse, incendisse, sacra omnia prophanasse, ipsumq. Pontificem Clementem septimum obsidere, imò & captiuum tenere dicebatur. Volscus, hac arrepta occasione, regem Henricum ad auxilium Pontifici ferendum stimulat: nec aliter posse illum facere, quàm ut defensorem fidei sese exhibeat, cum nuper eum titulum (ob librum contra Lutheri hæreses conscriptum) sibi & posteris suis à Sede Apostolica donatum accepisset. Quid quòd hac una re Papam in æternum sibi deuincret, quem ob eam rem in causa diuortij sui non modò propitium iudicem, verum etiam diligentem patronum habiturus esset, imò & Franciæ regem, ac præsertim liberos eius perpetuò sibi demerituros, quos in Cæsaris potestate constitutos, hac ratione in libertatẽ asserere posset.

Clementis papæ captiuitas Ann. 1527.

Cur Henricus defensor fidei à Leone Papa dictus.

His uerbis rex adductus est, ut Cardinalem in Gallias cum trecentis aureorum millibus, & collegis duobus mitteret. Ac præter mandata generalia quæ tribus legatis ex æquo dabantur, solus Volscus mandata quẽdam occulta seor-

Legatio Volsci, in Galliam.

sim accepit, de Catharinę diuortio procurando, de Matrimonio cum Ducissa Alinſonia cōtrahendo, & de filijs Chriſtianiffimi regis ex Cęſaris manu eruendis. Ibat Volſęus *regia pōpa lętus, & triumphans, cūm ecclē, dum Caleti agit, nouas ab Henrico literas accipit, ut ne ulum de nouo Matrimonio cum regis Galliarū forore ineundo uerbum faceret, ſed tantūm de cęteris articulis. Iam enim Rex omnino ſtatuerat, ſi Cętharinam reijcere poſſet, Annam Bolenam in locum eius aſſumere. Indignari Volſęus, qui diuortium Catharinę non ob aliud magis uerſerat, quā ut Regem Chriſtianiffimum per nouas illas nuptias totum ſibi obſtringeret atque obligaret. Non ignorabat quidem Volſęus Henricum miſerē amare Annam Bolenam, atque ad eō deperire: ſed illam putabat concubinę tantūm, non etiam uxoris loco futuram; non ſecū ac eiufdem Annę primūm mater, deindē & foror concubinarum loco iamdiū Regi fuerant, abſque ulla ſpe uxoris Regię dignitatem conſequenti.

Annę Bolenę mater.

* Hęc narratur à Gulielmo Raſtallo iudice, in uita Thomę Mori.

Erat Anna Bolena, uxoris Thomę Boleni, equitis aurati filia: uxoris dico, nam ipſius Thomę Boleni filia eſſe non poterat, propterea quōd illo in Francia legatum agente, & biennium ibi commorante, Anna Bolena interim domi concepta eſt & nata. * Cūm enim

enim Rex Henricus Thomę Boleni vxorem adamaret, ut ea liberiū fruereſſet, uirum ſub ſpecie honoris, in Franciam ablegauit. Interim Anna Bolena domi concipitur, & naſcitur. Thomas autem Bolenus poſt biennium à Francia rediens, cūm vxorem ſuam peperiffe filiam uidiſſet, uicendi huius adulterij cupidus, vxorem apud Archiepiſcopi Cantuarienſis delegatos iudices in ius uocata, repudiare in animo habuit. Vxor huius rei certiore reddit Henricum regem. Is Marchionem Dorceſtrię ad Thomam Bolenum mittit cum ijs mandatis, ut abſtineret à lite, condonaret vxori, eamque iterum in gratiam reciperet. Bolenus quanquā à regis ira ſibi timendum uideret, tamen priū mandatis eius non paruic, quā ab vxore audiſſet, ipſam à rege ſolicitata fuiſſe, nec Annam Bolenam alterius quā Regis Henrici filiā eſſe: proinde in genua procumbens, rogabat uirum, ut ſibi parceret, de cętero ſe fidelem ei coniugem futuram: quod ipſum cum Marchio Dorceſtrię, aliique uiri priuarij, tam ſuo, quā regis nomine peterent, Thomas vxori conciliatus, Annam Bolenam filię loco educat.

Annę Bolenę pater.

Iam priū Thomas Bolenus aliam filiam ex coniuge ſua genuerat, cui nomen Marię imponebatur. In hanc Rex dum ad matrem ibat, oculos coniecerat, eandemque poſt Thomę

Marię Bolenę foror.

Comites Regis domestici.

Brianus.

vicarius inferni.

Habitus corporis. Annæ Bolenæ.

Boleni reditum, in aulam suam, imò & in adulterinum thalamum traduxerat. Cùm autem Henrici regis domus ex perditissimo genere hominum constaret, cuiusmodi erant aleatores, adulteri, lenones, asentatores, periuri, blasphemii, rapaces, atque aded hæretici: inter hos insignis quidam nepos extitit Franciscus Brianus, eques auratus, ex gente & stirpe Bolenorum. Ab illo Rex quodam tempore quæsit, quale peccatû videretur, matrem primûm, deinde filiam cognoscere? Cui Brianus, omninò (inquit) tale, ò Rex, quale gallinam primûm, deinde pullum eius gallinaceum comedere. Quod verbû cùm Rex magno rifu accepisset, ad Brianum dixisse fertur: Ne, tu meritò meus es inferni Vicarius. Brianus enim iam priûs ob impietatem notissimam, vocabatur Inferni Vicarius, post hoc autem, & Regius inferni Vicarius. Rex igitur cum, & matrem priûs, & postea filiam Mariam Bolenam pro cõcubina tenuisset, demum ad alteram quoque filiam Annam Bolenam, animum adijcere cœpit.

Fuit Anna Bolena proceriore corporis statura, capillo nigro, facie oblonga, colore subflavo, quasi i ceterico morbo laboraret, cui dens vnus in superiore gingiuo paululûm prominebat, in dextera manu sextus, agnascebatur digitus, sub mento etiam succrescebat turgidum nescio quid, cuius deformitatis tegendæ causam

tam ipsa, quàm ad illius imitationem, reliquæ regis ancillæ, colli & pectoris superiora, quæ antè nuda gestabant, operire cœperunt: reliqua corporis proportio pulchrior videbatur, maxima venustas in labijs, in facetijs, in saltandi & fidibus ludendi peritia, denique in uestitu, què quotidie & nouum excogitauit, & elegantissimum gessit, omnium aulicorum in ea re exemplar & speculum. Quod verò ad mentis imaginem attinebat, plèna fuit superbix, ambitionis, inuidiæ, luxuriæ. Cùm quindecim esset annorum, ab eo qui Thomæ Boleno à poculis, atque etiam ab altero, qui eidem à sacello fuit, se se deflorari passa, mox in Gallias mittitur, vbi regio sumptu, non longe à Briero, apud nobilè quendam virum educata, paulò post ad palatium regis Galliarû se contulit. Ibi tam impudicè vixit, vt vulgò à Gallis appellaretur Hacnea, seu Equa Anglicana. Cùm autem, & in regis Galliarum familiaritatem ascita esset, cœpta est uocari Mula Regia. Hæresi etiam Lutheranæ addicta erat, ut ne religio à uita discreparet. Nec tamen à solennibus Missarum Catholico ritu peractis abstinebat, quia regis consuetudo, & ambitionis institutæ ratio id ab illa extorquebat.

In Angliam verò cum reuertisset, atque in familiam regiam cooptata esset, facillè didicit, & quàm tæderet regè antiquæ uxoris, & quid

Habitus mentis.

Educatio.

Sleidanus lib. 9.

Volsæus moliretur, & quantoperè Henricus tùm ipsam deperiret, tùm alias cõcubinas subinde mutaret. Nam præter exempla externa, tùm matrem suam priùs, tum deinceps sororem viderat ex illa præcipua regis gratia excidisse: quid ergo, & ipsi paulò post sperandum, nisi ab initio sibi ipsa consuleret? Quod consilij cū cõpisset, quantò magis Rex eius consuetudinem expetijt, tanto uehementiùs preces regias illa repulit, sanctè dictitans, nemini se virginitatis florem, præterquàm viro suo dedicaturam. Colloqui, colludere, simul etiam cum rege saltate, nunquàm à sua modestia alienum iudicauit: tantùm à concubitu abhorre se finxit. Quibus artibus ita regem inescabat, vt iam ei magis magisque fixum, & constitutum esset repudiata Catharina, tam sanctam virginem in vxorem accipere. Is rumor cùm in Galliam perlatus fuisset, passim dictitabant regem Angliæ ducturum esse mulam regis Galliarum.

Agebat etiam tunc in Gallijs Thomas Bolenus; qui pater Annæ putabatur, eò missus à rege vna cum nobilissimo equite Antonio Bruno, ad certa regis negotia expedienda. Is ergò vbi audisset Henricum perdite amare Annam Bolenam, atque adeò velle eam in regni confortem asumere, inconsulto Rege, præter legatorum morem, citato cursu in Angliam venit, id Regi suggesturus, quod nisi tempore aperiret, postea

postea per alios reuelatum ipsi Boleno periculum creare posset. Occurrit autè Boleno Henricus Norelius, qui Henrico Regi erat à cubiculis. Hunc Bolenus rogat, vt inopinatum eius aduentum apud Regem excuset, simulque secretam ei audientiam impetret. Introductus ad Regem Bolenus, rem ab initio repetit, dum ipse in Francia olim degeret, natam vxori suæ Annam Bolenam: ac se quidem voluisse vxorem ea de causa repudiare, nisi & Rex intercessisset, & uxor aperte fassa esset, Annam Bolenam esse filiam Regis. Tace, ò stolide (inquit Rex) centum alij ex æquo tuam uxorem cõpresserunt. Cuiuscunque illorum sit filia, certe quidem erit uxor mea: Tu ad legationem tuam reuertere, nec uerbum cuiquam de hac re feceris. Hæc subridens Rex cùm dixisset, è loco discessit, Thoma Boleno adhuc in genua prouoluto.

Vt autem minùs homines mirarentur quæ causa tam subiti aduentus Thomæ Boleni extitisset, disseminatus est sermo, eum ad Regem attulisse depictam Ducissæ Alinsoniæ imaginem. Postquàm verò Thomas Bolenus animaduertit Regem omninò decreuisse Annam Bolenam matrimonio sibi copulare, tam ipse quàm vxor ipsius omnem curam, laborem, cogitationē, in Anna Bolena instituēda posuerunt, vt ne quo errore à tanta spe deciderent. Con-

tra

Fictio ad rã
regendam.Annæ Astu
tia.Sermones
Gallorum.Thomæ Bo
leni de Au
na r. fimo
niam.

tra verò qui erant in toto Angliæ regno viri graues, pudici, bonæ famæ, ac Deum timentes, maiorem in modum & à diuortio Catharinæ, & ab his nouis Annæ nuptijs abhorrebant. Præter cæteros, ij qui ex Regio Senatu erant, sui officij putarunt esse, vt Regem tanti erroris admonerent. Et quoniam laici de iure diuino iudicium suum interponere noluerunt, visum est illis non nisi de Annæ Bolenæ vel turpi uita, vel certè pessima fama agendum esse. Ac ne folis vulgi sermonibus duci viderentur, ipsi putarunt in rem totam inquirendum.

Eminebat inter Palatinos insignis quidam aulicus Thomas Viatus, qui veritus ne si fortè Rex aliundè impudicissima Annæ Bolenæ instituta didicisset, ipsius, qui malè sibi conscius erat, vita in discrimen veniret, iamq. intelligeret Senatum Regis hoc ipsum agere, ad eum vltro venit, ac se confessus est cum Anna Bolena rem habuisse, nihil minùs cogitantem, quàm Regem velle ipsam thori consortem facere.

Senatus ita instructus, vbi apud Regem præfatus esset, officij sui esse, non tantùm vitæ, sed etiam honoris, & famæ Regis consulere, subiunxit, Annam Bolenam magnis infamiæ maculis atque adeò apertis criminibus implicatam tene ri, minimè vt ipsius Maiestatem deceret illam in vxorem accipere: ac statim quid Viatus vltro confessus esset, in medium protulit. Rex cum

Senatus Regii studia.

Thomas Viatus.

cùm paulisper tacuisset, tandem respondit: nihil se dubitare quin magna ipsius obseruantia, & amore adducti essent, vt ista nunciarent, se tamen certò credere, omnia illa esse à nebulonibus conficta, atq. adeò iuratò affirmare audere, Annam Bolenam esse castissimam virginem. Thomas Viatus ægrè ferens suo uerbo fidem non esse habitam, quibusdam ex Senatu dixit, Si hoc Regi videretur, se curaturum, vt Rex ipse ex secreto quopiam loco uideret Annam in amplexu ipsius ruentem: valdè enim amabat Anna Thomam Viatum. Quam rem cum Carolus Brādonus Suffolciæ dux Regi exposuisset, Viatus (inquit Rex) audacem & suspitiosum lenonem se ostendit, sibi autem non placere talia spectacula. Quid multis? Rex Annæ totam rem narrat, Viatum comitatu suo abdicat: quæ tamè res post detectum Annæ Bolenæ adulterium & incestum, Viato saluti fuit, qui aliàs vna cū cæteris mœchis neci datus fuisset.

Iam verò Volfæus ex Gallijs redierat confectis ex sententia negotijs, præterquam eo quod maximè omnium concupierat, matrimonio scilicet sororis Francisci cum Henrico, cuius tractatione cum summo eius dolore, prohibitam ei fuisse ab Henrico iam diximus. Capita autem eorum quæ confecerat, hæc erant. Primò, vt inter Henricum & Franciscum perpetua esset confæderatio; deindè, vt communibus

Cæcus amor Henrici.

Volfæi & Gallicis negotiatio.

bus viribus bellum inferrent Cæsari per Italiã, quousque Pontificem omnino liberum faceret & Francisci filios, quos apud se habebat, honestis conditionibus dimitteret; vniuersã verò rei gerendę Lautrecus Dux, Frãncisci, Casalis verò eques auratus Henrici nomine, præesset: contri bueret etiam Henricus, triginta duo millia aureorum in sumptus bellicos vniuscuiusq; mensis. Quibus rebus confectis, Volsæus ingentibus muneribus à Francisco donatus, discessum parat; Priùs tamen de consilio Francisci, citato cursu Romam mittit protonotarium Gamberum qui Pontificem doceat, quanta sua causa fecisset, eiq; persuadeat, vt in grati animi testificationem Volsæum cõstitueret suum, & Ecclesiã generalem Vicarium, per Galliam, Angliam, & Germaniam, saltem quoad ipse Pontifex libertatem reciperet. Cui petitioni quãquam Rex Franciscus aperte suffragabatur, oculte tamen vehementer resistebat; nec res Põtifici grata esse poterat, licet ei pro tẽpore dissimulandum fuerit, quousque in libertatem restitueretur, quod septimo captiuitatis suæ mense iubente Cæsare factum est.

Volsæi redi-
sus.

Volsæum iam ex Gallijs reuersum Rex monet, vt causam repudij, quantum potest apud Pontificem prouehat, tardiùs verò agentẽ duriùs aliquantò excipit. Si enim repudianda esset Catharina, quòd Volsæo videbatur, cur perinde

dẽ sibi non licere ciuem, ac peregrinam, in matrimonium accipere? Volsæus, cui iam ab incepto resiliire integrum nõ erat, quanquam ingenti dolore corripetur, tamen rem dissimulat, operam suam promittit, tã Regem quã Annam Bolenam ad Eboracense palatium inuitatos epulo splendidissimo excipit.

Iam causa diuortij per omnium ora ferebatur: iam omnes qui non nisi ex nouis rebus crescere se posse animaduertebãt, cum ad summos honores aditum sibi per huius diuortij speciem fieri uiderent, id omni ratione prouehant. Contrã verò, quos solus amor veritatis ad fidẽ cõsuetudinem impulit, illi quidem Reginę ab hominibus iam planè desertæ, æquissimam causam tuebantur. Libri passim conscribuntur, alij pro Catharinæ matrimonio, alij cõtra illud. Qui autem Catharinæ matrimonium oppugnabant, eorum liber Henrico oblatas, cum apud Cardinalem Volsæũ presentibus multis Episcopis lectus esset, nihil aut pro veritate clariùs, aut in Regem duriùs dicere plerique Episcoporum ausi sunt, quã, ex ijs quæ illic in medium proferebantur, iustè posse Regem de matrimonio suo cū Catharina iam diu inuito, scrupulum aliquem concipere. Non erat tã hebes Rex, quin diuortij sui causam (cui non ferẽ alij quã impij atque indocti fauebant, optimus autem, & doctissimus quisque maximè ad

Varia homi-
num studia.

Libri scripti
de matri-
monio.

uersa-

bus viribus bellum inferrent Cæsari per Italiã, quousque Pontificem omnino liberum faceret & Francisci filios, quos apud se habebat, honestis conditionibus dimitteret; vniuersã verò rei gerendę Lautrecus Dux, Frãncisci, Casalís verò eques auratus Henrici nomine, præesset: contri bueret etiam Henricus, triginta duo millia aureorum in sumptus bellicos vniuscuiusq; mensis. Quibus rebus confectis, Volsæus ingentibus muneribus à Francisco donatus, discessum parat; Prius tamen de consilio Francisci, citato cursu Romam mittit protonotarium Gamberum qui Pontificem doceat, quanta sua causa fecisset, eiq; persuadeat, vt in grati animi testificationem Volsæum cõstitueret suum, & Ecclesiã generalem Vicarium, per Galliam, Angliam, & Germaniam, saltem quoad ipse Pontifex libertatem reciperet. Cui petitioni quãquam Rex Franciscus aperte suffragabatur, occulte tamen vehementer resistebat; nec res Põtifici grata esse poterat, licet ei pro tẽpore dissimulandum fuerit, quousque in libertatem restitueretur, quod septimo captiuitatis suæ mensē iubente Cæsare factum est.

Volsæum iam ex Gallijs reuersum Rex monet, vt causam repudij, quantum potest apud Pontificem prouehat, tardiùs verò agentẽ duriùs aliquantò excipit. Si enim repudianda esset Catharina, quòd Volsæo videbatur, cur perinde

Volsæi redi-
sus.

dẽ sibi non licere ciuem, ac peregrinam, in matrimonium accipere? Volsæus, cui iam ab incepto resiliire integrum nõ erat, quanquam ingenti dolore corripetur, tamen rem dissimulat, operam suam promittit, tam Regem quàm Annam Bolenam ad Eboracensẽ palatium inuitatos epulo splendidissimo excipit.

Iam causa diuortij per omnium ora ferebatur: iam omnes qui non nisi ex nouis rebus crescere se posse animaduertebãt, cum ad summos honores aditum sibi per huius diuortij speciem fieri uiderent, id omni ratione prouehant. Contra verò, quos solus amor veritatis ad fidẽ cõfitendam impulit, illi quidem Reginę ab hominibus iam planè desertæ, æquissimam causam tuebantur. Libri passim conscribuntur, alij pro Catharinæ matrimonio, alij cõtra illud. Qui autem Catharinæ matrimonium oppugnabant, eorum liber Henrico oblatus, cum apud Cardinalem Volsæũ presentibus multis Episcopis lectus esset, nihil aut pro veritate clariùs, aut in Regem duriùs dicere plerique Episcoporum ausi sunt, quàm, ex ijs quæ illic in medium proferebantur, iustè posse Regem de matrimonio suo cū Catharina iam diu inuito, scrupulum aliquem concipere. Non erat tam hebes Rex, quin diuortij sui causam (cui non ferẽ alij quàm impij atque indocti fauebant, optimus autem, & doctissimus quisque maximè ad

Varia homi-
num studia.

Libri scripti
de matri-
monio.

uersa-

uerfabatur) vehementer laborare atque afflictam esse intelligeret.

Vocat ergò ad se Thomam Morum cuius, & ingenium esse maximum, & doctrinam excellentem, & integritatem summam probè sciebat: eum interrogat, quid ei de matrimonio Catharinæ videretur? Morus erat tunc quidem ex regio senatu, nondum autem totius regni Cancellarius. Is ingenuè respondit, Regis diuortium sibi nullo modo probari. Aegrè hoc responsum tulit Henricus, sed tamen ne quid intentatum relinqueret, tum maxima illi munera, si Regiæ voluntati suam accommodaret, promisit, tum præcepit, vt cum Doctore Foxio Regij collegij apud Cantabrigiam moderatore, de ea re conferret. Hic enim Foxius in diuortio prouehendo facilè primas inter omnes tulit. At post collationè, cum Morus ad eò nò mutasset animum, vt iam multò liberius Regè hortaretur, ne vxorem suam repudiaret, Rex nunquàm deinceps cum illo de ea causa locutus est, cuius tamen opera in ceteris negotijs cõficiendis maximè omnium vtebatur. Dicebat verò apud suos, pluris se facturum si Thomam Morum ad suas partes attrahere posset, quàm si præterea dimidiam regni partè suo instituto assentientem haberet.

Illud his diebus perbellè accidit, vt Maria Boleña maior natu soror, cum videret Annam

Bole-

Bolenam sibi prælatam, seque non solum iam à Rege, verum etiam à sorore contemptam, ad Serenissimam Reginam accederet, eamque iuberet bono animo esse. Quanquam enim Rex tanto suæ sororis desiderio flagraret, tamen fieri nunquam posse, vt eam vxoris loco duceret. Cuius enim sceminæ sororè (ait Maria Boleña) quis cognouerit, eam ipsam sceminã ab eodè in vxorem accipi leges Ecclesiæ vetant. Quòd autem me (inquit) Rex cognouerit, neque ipse negabit, & ipsa ego id coram affirmabo, quoad viam. Iam si sororem meam non duxerit, neque tuam Serenitatem repudiabit.

Serenissima Regina cum gratias egisset, omnia se, quæ faciènda aut etiam denuncianda viderentur, de aduocatorum consilio facturam dixit.

Henricus verò, non tam Ecclesiasticarum legum, quàm Caroli Cæsaris metu reprimebatur; quòd probè sciret, nec illum æquo animo laturum materteræ suæ repudium, & suos subditos indignè luros, si relicta Burgundicæ domus antiqua societate, quacum omnes iam diù quæstiuosa vtrinque commercia exercuerant, cum Gallis noua; & dubia foedera inirentur. Vidit præterea virtutes Catharinæ omnium bonorum animos in amorem ipsius & admiratio nem conuertisse: Annam contra, pro meretrice passim haberi, Volsæum, cui totius regni sui ad

C mini-

Thomæ
Mori. iudici-
cium.

Foxius.

Mariæ Bole-
næ in foro-
rem inui-
dia.

Henrici hæ-
sitatio.

ministracionem cōmiserat, iam non ampliùs diuortij causam, vt antè solebat, vrgere: denique omnium quæ ageret Deo reddendam esse in ultimo die rationem. Quæ cogitationes ita illum nocte ac die fatigabant, vt incertus consilij, expertus somni, dubius amicorum, certus hostium, addo, & conscientiæ suæ testimonio condemnatus, insuauem sibi vitam degere videretur.

Sed cum Annæ Bolenæ amplexibus, præterquam si eam pro vxore haberet, frui penitus nõ posset, audiret autem à nonnullis illegitimum esse quod cum Catharina inierat matrimoniu, sciret verò, se tam bene meritum de Papa Clemente, vt certò speraret illum omnia facturum quæ ab eo postulasset, & per auctoritatem eius tam vicinos Principes, quam subditos suos placatum iri: à concupiscentia sua victus, obfirmatissimo animo decreuit, Catharinam repudiare, Annam ducere, Cæsarem, cui Galli, Veneti, & Florentini eo tempore aduersabantur, contemnere. Et certè si non is esset Papa Romanus, quem ob Petri sedem quam tenet, ipsius Christi potentissimæ precès in fide confirmassent, liquidò apparebat omnia facturum Clementem, quæ Rex ipse optasset.

Dum Rex ita esset affectus, etiam Volsæus non dissimili vexatus morbo, huc illuc que rapiabatur, modò gaudens, Imperatorem ab Henrico neglixi: modò Annam Bolenam ad summam

dignitatem euehi dolens: modò timens, ne Rex, ipso contempto, alios curandi sui diuortij modos quæreret: modò sperans Regis animum ab Anna Bolena tandem auocari, & ad nuptias cum Christianissimi Regis sorore contrahendas adduci posse. Vt cumq; id euenturum erat, ipse à dominandi libidine superatus, omnem sibi ipsi vim attulit, vt Regis expectationi satisfaceret.

De vtriusque igitur sententia statuitur, tandem Stephanum Gardinerum iuriconsultissimum virum, qui priùs in familia Volsæi versatus, nuper coeperat à secretis Regi esse, ad Papam vna cum Francisco Briano mittendum. Hi vt gratiores Pontifici essent, in itinere cum Venetis, Henrici Regis nomine egerunt, vt Rauennam redderent Sedi Apostolicæ, quòd tamen Veneti facere tunc recusarunt. Inde ad urbem Veterem (hodie Vrbietum) quò primū Pontifex ex Adriani mole liberatus se contulerat, accedentes, postquam de libertate ei reddita gratulati essent, hæc duo capita proposuerunt, prius, vt sua Sanctitas ad fœdus illud recens, quod inter Anglum & Gallum contra Cæsarem percutiebatur, seipsam adiungere dignaretur: posterius, vt matrimonium Henrici cum Catharina, scemina quidem optima & nobilissima, sed tamen quondam germani fratris sui coniuge præter legem naturæ (vt aiebant) con-

Stephani Gardineri legatio ad Papam.

Legationis Capita.

Spes Henrici.

Luca 22.

FluQuatio Volsæi.

tractum, auctoritate sua irritum declararet. Nā in ea re obreptum Iulio secundo fuisse, cui cōtra ius diuinum dispensandi nullam fuisse potestatem.

Perterrificatio Papæ.

Qui scrupulus quanquā domi Episcoporum Anglię iudicio ab animo Regis eximi potuisset, tamen, vť ne qua suspicio Cęsari oboriretur, tamquā in solius Regis gratiā Episcopi Anglicani hoc fecissent, maluisse Regē hanc causam ad summum totius Ecclesię tribunal referre. Posse verō suam Sanctitatē huic morbo facillimā adhibere medicinam, propterea quōd ea sit Catharinę Sanctitas, tale austerioris vitę studium, vt postquā mutuo consensu diuortium fuerit interpositum, illa nō difficulter sit in monasterium aliquod sese abditura.

Mendaciū.

Iudices verō huius negocij quos dari posse meliores, quā lectissimos Cardinales Caspęgium & Volsęum, quorum alter in Anglia degens, causam optimē perspectam habeat, alter sub Leone decimo in Angliam cum potestate Legati missus, res Anglorum nō penitus ignoret. Addunt præterea, Regem Henricum tam grato animo beneficium hoc accepturum, vt stipendia sit persoluturus quatuor millibus peditum, ad perpetuam suę Sanctitatis custodiam, quo minū sit ei necesse, vel à Cęsare vel ab alio Principe vim timere, si forte hac Pontificis declaratione offendantur.

Iudices petiti.

Henricus muneribus tentat Pontificem.

Papæ vbi gratias & Regi, & ipsis egisset, & cur in Gallicum fœdus intrandum sibi illo tēpore non putaret, rationem reddidisset: quōd ad causam diuortij attinebat, eos cū certis Cardinalibus, & Theologis de ea re agere uoluit, professus, si hoc quod Rex petebat, legitimē fieri posse constaret, se non modō id ipsum libenter facturum, sed etiam seriō sibi gratulaturū; quōd occasio esset oblata tanto principi gratias referendi, qui & libro doctissimo pro septem Ecclesię Sacramentis conscripto, de tota Ecclesiā optimē esset meritus, & præterea sedē Apostolicam nuper propugnasset, maximeq; omnium, suam ipsius personam ex manibus hostium ereptam, & vindicatam perpetuō sibi deuinxisset.

Responsum Papæ.

Prima causę delegatio.

Cardinales & Theologi rationibus atq; argumentis Legatorum perspectis, vno consensu responderunt: matrimonium Henrici cum Catharina ratum, & firmum esse, nec ullo diuino iure prohiberi. Nam quicquid in Leuitico, de turpitudine uxoris fratris non reuelanda legitur, id necessariō ita interpretandum, vt, ne repugnet ei legi quod postea in Deuteronomio præcipit superstiti fratri, vt fratris absque liberis defuncti uxorem ducat. Aut enim has leges pulchrē consentire, & posteriorem nihil aliud quā prioris exceptionem quandam esse: aut si contrarię essent, non priorem posteriori, sed

Delegatorū Cardinaliū sententiā.

Leuit. 18.

Deut. 25.

posteriorem quæ in Deuteronomio extat, de-
rogasse priori quæ in Leuitico traditur. Quod
verò uerbum Ioannis Baptistæ laudassent, quo
dixit ad Herodem: *Non licet tibi habere uxorem*
fratris tui, Ioannem tunc egisse de tali Herodis
fratre, qui & uiueret, & Itureæ ac Traconitidis
Tetrarcham ageret, & filiam ex se genuisset:
cùm Arthurus Henrici frater nec iam uiueret,
nec prolem ex se reliquisset. In causa igitur tam
perspicua, iudices dandos non esse, maximè in
Anglia, ubi omnia in potestate regis futura sint;
& præsertim tales, qui ob multa beneficia de
Regis Henrici manibus accepta, maiorem in
modum ei sint obstricti.

Cùm hoc responsum Doctõri Stephano si-
gnificatum esset, ad Pontificem reuersus dixit,
primùm, alijs Theologis in vrbe aliud uideri:
deindè, si matrimonium Henrici iure diuino
interdictum non fuisset, tamen Regem osten-
surum, ipsius Iulij dispensationè minimè fuisse
canonicam aut legitimã. Illud se maximè om-
nium mirari, quòd iudices qui priuatis non ne-
garentur, tanto & tam bene meritò Regi dan-
dos non esse dicatur; benignius responsum se
à sua Sanctitate expectare. Faciã (inquit Pon-
tifex) Regis causã quicquid iure mihi facere
licebit. Cæterum agitur iam non de causa hu-
mani iuris, verum de matrimonio fidelium, quod
cum sit Sacramentum à Christo institutum,
nihil

nihil in eo nobis innouare licet: & agitur de ma-
trimonio dissoluendo, quod à Deo coniunctum
homo non separat: & agitur de tali matrimo-
nio dissoluendo, quod autoritate decessoris
mei cõtractum, viginti annorum cohabitatio-
ne munitum, etiam prolis fructu sit corrobo-
ratum. quid? nonne agitur etiã de honore tam
Catharinæ Principis, quàm Caroli Cæsaris? Et
quis præstabit, ne hoc diuortium magni alicuius
belli causam præbeat? Mei autem officij est
uidere, ne quid turbarum, quibus obstare queã,
in Ecclesia Dei oriatur.

Pontifex ubi hæc dixisset, iterum Regis cau-
sam alijs Cardinalibus, & Theologis cogno-
scendam commisit. Ibi quanquam nonnulli
dicerent æquiùs hanc litem Romæ, ubi omni-
bus ex æquo ius dicebatur, quàm in Anglia, ubi
Regis arbitrato omnia fierent, decidendã esse:
tamen alij, negotia Ecclesiastica politicis ratio-
nibus interpolantes, multis uerbis questi sunt
de hæresibus nuper in Germania obortis, deq;
cæterorum Principum, in propugnanda fide,
nimia tepiditate: quare cum Henrico fidei Ca-
tholicæ acerrimo defensore clementiùs agen-
dum, præsertim cum dicatur, ipsam Reginam
in monasterium ingredi paratam esse. Et sanè
illud uideri durissimum, ut ne iudices quidem
ij dentur, quos tantus Rex petit; cùm potiùs,
dum lis apud eos agitur, sperandum sit, Regis

Math. 29.

S. cõfida can-
sa delega-
tio.Politica rati-
ones.

Marci 6.

Lucæ 2.

Replicatio
Legatorum.Pape inter-
locutio.

animum, si qua in re nunc sit deprauatior, ad officium paulatim reuocatum iri. Saltem quid ob stare, quò minùs periculù fiat? Semper enim Pontifici integrum fore, vt causam ad se reuocet.

Hæc autem posterior sententia valuit apud Clementem, partim gratiæ Henrici nimium dantem, partim nihil omninò suspicatu, quòd falsa essent illa omnia quæ de Catharinæ vel assensu, uel monastica uita obtenderetur. Dati sunt ergò iudices, Laurentius Campegius, & Thomas Volsæus, hic presbyter, ille Episcopus, Cardinales.

Regina verò licet de his qui ad Urbem mitebantur legatis, certior facta non esset, tamen simulac tale quid suspectum habere cepit, tùm à Pontifice per literas petiit, ne qua legatio in Angliã de hoc diuortio cognitura mitteretur: (nam hoc nihil esse aliud quàm Regem in sua causa iudicem facere) tùm Imperatorem tam de Volsæi suggestione, quàm de Regis instituto certiozem fecit, summis precibus contendens, ne materteram suam desereret, cui omnes ista inimicitia ob solius Cæsaris odium sustinenda sint.

Questus est apud Pontificem Cæsaris legatus, tam de nuncijs à Rege Angliæ in Urbem inscia Regina, cuius tamen causa hæc præcipuè erat, clanculù missis, quàm de iudicibus à Pontifice

tifice datis, antequàm adhuc quid Serenissima Regina pro se allatura esset, audiuisset. Quæ scandala hinc oritura, cù Cæsar matertera suæ causam contra iniurias Henrici propugnauerit? Quem statum rerum in ipso Angliæ regno expectandum, quando pessimi quiq; Regiam libidinem fouentes, omnibus honorum gradibus præficientur, soli autem boni & fideles viri, ob solius Dei timorem causam reginæ propugnantes, omni honoris gradu deturbati fuerint?

Pontifex cùm intellexisset suggestionem Regis falsam fuisse, quatuor nuncios celerrimo cursu, diuersis itineribus ad Campegium misit per literas ei mandans, primùm vt in itinere quã tardissimè progrediatur, deindè cùm in Angliã venerit, omnem operam ad regem cum regina conciliandum interponat, in quo si nõ profecerit, Serenissimæ reginæ religionis ingressu persuadere conetur; quòd si neq; hoc obtineri poterit, saltem ne ullam pro diuortio sententiã absque nouo & expresso ipsius Pontificis mandato ferat. *Hoc* (inquit) *summum & maximũ sit tibi mandatum*. Alijs verò literis Viterbi datis, planè significat, si de sua tantum persona ageretur, se omnia pericula in regis Henrici gratiam subiturum: sed nunc illius uoluntati absque iniustitia, & publico scandalo satisfieri non posse.

Campegius nonis Octobris Londinum ingressus

Pontifex Henrico Iudices conce- dit.

Reginæ iustissima peti- tio.

Cæsaris lega- ti oratio.

Animus Põ- tificis perple- xus, & man- data ad Câ- pegium.

An. 1525. Mart. 19.

Campegij
in Angliam
appulſio.
An. 1528.

greſſus, & à Voſſeo ad Regem deductus, omnia ſtudia & officia Pontificis, Cardinalium, Cleri, ac Populi Romani nomine, Henrico Regi tanquàm liberatori vr̄bis detulit. Cui, Regis nomine cùm Foxius reſpondiſſet, Rex & duo Cardinales remotis arbitris, de ſuis rebus multùm diuſque collocti ſunt. Aduentus Campegij fuit vniuerſis regni ordinibus longè ingratiſſimus, quòd paſſim dicerent eum acceſſiſſe, vt Regem à ſanctiſſima vxore ſua diſiungeret. Præcipuè autem Regina in luſtu & lachrymis nocte dieque egit. Quam cùm per occultos nuncios conſolari Campegius niteretur, eandemque, vt religionem aliquam ſpontè ſuſciperet, vitæ ſaltem tuendæ cauſa hortatus eſſet, illa intrepidè reſpondit, ſibi conſtitutũ eſſe, matrimonium ſuum quod Eccleſia Romana legitimum, ſemel iudicaſſet, conſtantiſſimè tueri; nec illum recipere iudicem, qui per aperta mendacia potiùs à Rege extortus, quàm à Pontifice miſſus fuiſſet.

Reginæ
mor.

Campegij li-
teræ ad Pa-
pam.

His verbis intellectis, Campegius ad Pontificem ſcribit, tùm quid animi Reginæ ſit, tùm quantoperè inſtet Rex vt cauſa abſoluatur, iteque, collegam ſuum Voſſeum, qui prior ſit in ordine iudicum ſcriptus, totum ad matrimonium ſeparandum eſſe intentum: quare ſanctitatem ſuam debere primo quoque tempore, quid ei faciendum cenſeat, præſcribere. Diſſimulante

au-

autè Pontifice, nec aliud quàm dilationes que-
rente, ad ſex ferè menſes, hoc eſt à nonis Octo-
bris, vſque ad quintum calendas Iunij, à cauſæ
cognitione ceſſatum eſt. Rex autem uidens
populum indignari, quòd potiundæ meretricu-
læ cauſa, uxorem tam illuſtrem repudiare cona-
retur: ſexto idus Nouembris Principes ac ple-
bem conuocans, iurato affirmat, ſe non alicuius
ſceminæ amore captum, ſed ſolo cõſcientiæ
ſcrupulo adductum, vt hanc litem intenderet.
Nam quid ſua coniuge ſanctius, quid nobilius
eſſet? nec ſibi aliud in ea diſplicere, quàm quòd
fratris ſui vxor priùs fuiſſet. Qui eum iurantè
audiebant, impudentiam viri ſatis admirari nõ
poterant. Tot enim ſupra, & adulteria quæ
paſſim committebat, facilè clamabant eum
nõ tam religioſè pium eſſe, vt in re vxoria ſcu-
pulis cõſcientiæ ſuæ multùm torqueretur.

An. 1528.

Henrici ſi-
mulatio.

Campegius regi ſuaſit, vt hanc cauſam non
inimica litigatione decidi, ſed mutua gratia cõ-
poni pateretur. Cùm Regi conſilium placuiſ-
ſet, de illius voluntate accedunt Cardinales ad
Reginam, acturi cum illa, vt aliquem religio-
nis habitum ſuſciperet. Sed vix iam præfati e-
rant ſe à Pontifice miſſos, vt cognoſcerent vtrũ
ipſius cum Rege matrimonium eſſet ualidum
nec ne; cùm illa orationem ipſorum interpel-
lans, Rem (inquit) actam agitis; & actam, non
ſolùm in ſenatu duorum Regum prudentiſſi-

Legati acce-
dunt ad Re-
ginam.

mo-

morum, sed & in Romano confistorio, itemq; à Papa Iulio transactam, viginti annorum cohabitacione firmatam, fructu prolis stabilitam, orbis Christiani gratulatione, & iudicio corroboratam. Sed hanc ærumnam meã tibi vni (Volsæ) acceptam fero, quam tu odio tanto prosequeris, vel quòd ego ambitionem tuam, & libidinem æquo animo ferre nunquam potuerim, vel quòd Cæsar nepos meus tibi Papatum deferendum non curauerit. Cùm verò illam, & nimio dolore commotam, & mox in lachrymas resolutam conspicerent, ab ulteriore colloquio tunc sibi temperandum putarunt, cætera per nuncios confecturi.

Henricum, festa natalitia ludis, epulis, & spectaculis, ad quæ Cardinales inuitabantur, splendide transigentē, & Annam Bolenam toto populo aspectante, in maximis delictijs habentem, Volsæus admonuit, vt saltem honoris sui memor, interim dum lis ageretur, illam pateretur apud patrem suum educari. Vix tandem concessit Rex, vt saltem per solemnes Quadragesimæ dies à conspectu suo abesset. Quibus transactis, Rex Thomam Bolenum quem iam Baronem & dominum Rupefortis creauerat, iubet Annam filiam secretò ad aulam suam reducere: simulque Rex ipse literas amoris plenas ad eam scribens, humanissimè ad se inuitat. Cæterum illa negat se ad illum, qui eam semel

tàm

tàm indignè ablegarit, redituram, nec vllò modo mater potuit filiæ persuadere, vt ad Regem se conferret. Sed cùm Thomas Bolenus Principis indignationem mortis nuncium esse dictitans, monuisset eam, vt nisi & seipsam, & domum Bolenorū uniuersam perdere in animo haberet, quàm primùm accederet: Veniam igitur (inquit Anna) sed vbi semel hominem intringues meos concludero, eum vt meritus est tractabo. Tunc rex vt iratam placaret, multò magnificentius quàm vnquam ante, nulla sui nominis aut honoris habita ratione, excipit.

In causa verò diuortij sui, cùm animaduerteret omnes Theologos & iuris Pontificij professores in eo conuenisse, quòd absq; Iulij Pontificis venia, qui leges Ecclesiasticas relaxabat, matrimonium Henrici cum Catharina nullo modo ratum fuisset: omnes neruos in Iulij dispensatione infirmenda intendit.

Stephano igitur Gardinero, & Francisco Briano qui Romæ agebant, mandatum est ante omnia, ne ulli pecuniæ parcerent, sed ingentia munera ijs Cardinalibus, & Theologis quorū opera illis vsui esse posset, vtrò offerrent. Rex verò per legatos à Pontifice petijt, primùm, vt Iulij Papæ dispensationem pronunciaret adulterinam, & ipso iurè nullam: deindè vt potestatem faceret, quòd Maria Henrici & Catharinæ filia cum Duce Richmondia eiusdem Henrici filio

Vox meretricia.

Diploma Iulij Papæ oppugnatur.

Nova mandatorum Capita.

Anna ablegatur.

Anna reuocatur.

filio notho, successione regie stabilien-
 de causa, matrimonio coniungeretur. Quo quidem
 secundo postulato, manifestum fecit, se nullo
 conscientie scrupulo Catharinæ matrimonium
 impugnasse, qui iam fratris cum sorore coniu-
 gium satis esse legitimum, accedente Pontificis
 dispensatione existimaret; hoc autem regem
 petijisse, ex ipsius Pontificis ad Campegium li-
 teris cernitur. Tertijs verò non legatorum ore,
 sed sua manu scriptum, & consignatum re-
 adiunxit, ut quancquam ipse Henricus Mariam
 Bolenam cognouisset, ex eoque legibus Ecclē-
 siæ prohiberetur, Annam Bolenam eiusdē Ma-
 riæ sororem uterinam in coniugem assumere;
 tamen sua Sanctitas, quæ leges Ecclesiasticas
 moderatur & relaxat, gratiam ei huius rei au-
 thoritate Apostolica faceret. Quod ita con-
 scriptum & petatum fuisse, non Caietanus mo-
 dō insinuat, verum etiam Cardinalis Polus cō-
 stanter affirmat, additque, Henricum ita demū
 hoc vltimum impetrasse, si antē constitisset, Iu-
 lium Pontificem non habuisse ius, priore illa
 in causa (hoc est in nuptijs fratris) dispēsan-
 di.

De primo autem postulato, ea ratio iniba-
 tur, ut legati Regis peterent Iulij decretum, in
 quo matrimonium Catharinæ cum Henrico
 ratum habuerat, circumduci & abrogari. Quæ
 res utritè atq; ordine tractari posset, Clemens
 dixit, se acturum cum Imperatore, ut authen-
 ticum

ticum illud Iulij decretum quod apud Cæsare
 extabat, aut in Urbem Romam, aut certè in An-
 gliam ad legatos suos transmitteretur. Insta-
 bant legati Regis, ut nisi Carolus intra duos
 menses proximè secuturos decretum Iulij ex-
 haberet, sua Sanctitas illud pronunciaret irritū,
 ac nullum. De qua petitione cum Cardinales
 de Monte, & Quatuor Coronatorum, Episcopus
 Simoneta, & Theologi quidam ex manda-
 to Pontificis cognouissent: visa est omnibus
 iniquissima, tam ob temporis præscripti breui-
 tatem, quam ob inusitatum edicti modum.

Itaque Pontifex interlocutus est, se hac de
 re ad Cæsarem scripturum, à quo non putabat
 se plus minis & summo iure, quam solo æqui-
 tatis nomine obtenturum. Contrà verò legati
 dicebant, nihil sibi curæ esse ut Breue Aposto-
 licum exhiberetur, nisi ad constitutum diem
 id fieret.

Cum autem hæc res magnam Pontifici mo-
 lestiam afferret, per literas cum legato suo Cā-
 pegio exoptulat, quod eiusmodi mandata Ro-
 mam perferri passus sit, quæ in Anglia præcidi
 oportuisset, quodq; spē vllam de rebus eiusmo-
 di quæ concedi nunquā possent, à Pontifice im-
 petrandis fecerit. In earū literarū extremo que-
 situs est (qui Papæ fuerat à secretis) Ioānes Ba-
 ptista Sanga, legatos Regis, præ orationis vehe-
 mentia, magnū malum Sedi Apostolicæ mina-

Petitio lega-
 torum Hen-
 rici.

Interlocu-
 tio Papæ.

21. April.
 An. 1528.

Minæ lega-
 torum Hen-
 rici.

tos,

Polus lib. 3.
 de vaion.
 Eccle.

tos, nisi rex voti sui compos fieret: quasi verò (ait) sua sanctitas ab officio recedere debuit, etiamsi totū orbem lucratura esset, aut quasi minorū istiusmodi executio, nō primū illis ipsis qui minantur, plurimū detrimenti sit allatura: si rex videlicet, ob explendam libidinem suam, vt domi, suæ vxori, sic foris, Sedi Apostolicæ, hoc est, radici & matrici Ecclesiæ Christianæ, libellum repudiij daturus esset. Atq. hinc quidem certissimò constat legatos eò vsque Regis animum exploratum habuisse, vt potius fidem vnā cum uxore abijcere uellet, quàm Annæ amplexibus priuari.

Quare Henricus præprope vrger causæ cognitionem.

Quapropter cum Hēricus ex legatorū suorum literis intellexisset, Pontificem nihil eorū quæ peteret, absq; conditionibus adiunctis concessisse: inaudisset autem inter Papam, & Cæsarem recentem pacem Barcinoni factam esse, quæ omnia quæ Burbonij milites eripuerant, Ecclesiæ restituerentur: timeret etiam ne inter eundem Cæsarem, & Galliæ regē reliquosque Christianos Principes generalis quædam pax (qua de re Cameraci tūc disceptabatur, quæ paulò post cōfecta est) cōponeretur; qua fieri vt & Papa illi minùs deberet, & Imperator maiorem potentiam acquireret, & Galliarum rex filijs receptis, Henrici ope minùs indigeret; atq. ita vndique desertus, nec veterem vxorem repudiare, nec Annam ducere, saluis rebus suis posset.

posset: Re itaque prius cum Volsæo, & aduocatis communicata, Campegium renitentem, seque, ob decretum Iulij nondum coram exhibitum, iustissimè excusantem, quin & à Pontifice absque nouis mandatis, de causa illa ulterius cognoscere prohibitum: tamen minis, blanditijs, muneribus, importunitate eò adegit, vt cum de vita etiam sua, nisi Regis voluntati satisfaceret, in dubium veniret, tandem, vnā cum Volsæo, Londini, quinto calendas Iunias, in cœnaculo fratrum ordinis D. Dominici, tribunal conscenderet.

An. 1529.

Mandatis igitur Clementis Papæ ante omnia recitatis, nominatim euocant, primū, Regem Henricum, cuius vice duo procuratores aderant: deindè Reginam, quæ ipsa in medium prodians, cum protestata esset, se in illos tanquam iudices suos non assentire, ad Papā prouocauit. Sed cum appellationem legati nō admitterent, nisi Regina scripto quodam Apostolico doceret, mandata ipsorum esse reuocata: proximo die quo in iudicio confessum est, Regina iterum affuit, ac tūm quidem, proposita solenni exceptione, rationes cur ad Pontificem prouocaret, has expressit, Primū, quòd locus iudicij parum equus uideretur. Nam se in Hispanijs natam, ibi esse peregrinam: Henricum qui huius litis auctor sit, eundem esse totius Angliæ Regem. Deindè, personas iudicij

Legati iudicialiter de causa cognoscunt.

Appellatio Regine ad Pontificem, & cur facta.

I

2

D non

3 non solum Regi deuinctas, verùm & subiectas esse, Volseum, ob Vintoniensem & Eboracensem Episcopatus, ac multas Abbantias; Campegium, ob Sarisburiensis Ecclesie ex dono Regis adeptum Episcopatum. Postremò, sanctissimè iurat, se non nisi timore iustissimo adduci, vt horum iudicio hoc in loco, & hac in causa stare recuset.

Henrici in
iudicio oratione
mendax.

Quantùm verò iudices in Regis gratiam nolent appellationem Catharinæ recipere, tamen cum sententiam repudij nõ ferrent, nihil quòd Regi gratum esset, facere videbantur. Itaque Henricus ipse in iudicio seipsum sistens, palàm dixit, non odio Reginæ, sed scrupulo conscientie, & doctissimorum hominũ iudicijs se impulsus, vt, quantùm domi haberet Cardinalem Eboracensem de latere legatum, cui soli potestas ad litem hanc decidendam delegari potuisset, tamen declinandæ inuidie causa, hos iudices à Pontifice Romano, summo Ecclesie capite, impetraret; quorum sententiæ quęcunq; illa futura esset, se acquieturum contestabatur.

Reginæ supplicatio ad Regem.

Postquàm Rex perorauerat, Regina vrgebat, vt appellatio quam interposuisset, iudicibus probaretur. Illis negantibus, cum ad leuam subsedisset, de loco suo surgens, Regem qui ad dexteram sub conopeo confidebat, adiuit, genibusque flexis ab illo suppliciter precata est, vt quoniam in suo regno ageret, ipsa verò peregrina

na esset, liberam ei potestatem faceret, Romę apud communem omnium Christianorũ patrem, atq; etiam iudicem ipsi Regi probatum, litem istam persequendi. Assurgens Rex, & benignissimis oculis eam intuitus, hanc se illi potestatem facere dixit: populo interim qui vultum vtriusque coniugis, & gestum spectabat, minimè sibi à lachrymis temperante. Discedit ergò Regina ex loco iudicij. Cui, cum statim esset nunciatum, ipsam à Rege & iudicibus reuocari, Parebo (inquit) marito meo, nõ item iudicibus. Sed cum à procuratoribus suis admoneretur, si verba interpositę appellationis suę in iudicium reuersione oppugnaret, eam rem detrimentum causę ipsius allaturam: hac proposita regis nuncio excusatione, ad Bainardi arcem, vnde illuc venerat, reuerfa, toti consilio suo dixit: hodiè primùm, ne causę meę nocerem, domino meo Regi nõ parui, sed cum proximè eum videro, flexis genibus, hanc culpam deprecabor. O coniugem meliori marito dignam: nisi quòd, hoc persecutionis genere, Deo visum erat immarcescibilem illi glorię coronam præparare.

Humilitas
Reginæ.

Henricus verò qui tantùm ne inurbanus videretur, ad temporis momentum precibus reginę assenserat, euestigiò legatos ad sententiam ferendam, Iulijq; Papę decretum abrogandũ, omnibus modis premebat. Exemplum igitur

Pontificis
Iulij diplo-
ma exhibe-
tur & impe-
ditur.

Pontificiæ dispensationis cum in iudicio exhibitum esset, regis procuratores ex multis capitibus contendebant, id fatis firmum ad statuas Henrici & Catharinæ nuptias non fuisse.

1 Primùm, quòd in eo Iulij decreto de nuptiis quidem, non item de sponsalibus contrahendis mentio haberetur: cum tamen & Principe sponsalia primùm contraxerint, & in causa quæ à iure canonico aliena fuerit, extensio nulla admittenda.

2 Deindè, quòd impubes Henrici ætas commemorata in decreto non fuisset; cum is non nisi duodecim annorum tunc esset.

3 Tùm autem, quòd Henricus iam factus pubes, protestatus esset, se nolle Catharinam ducere.

4 Præterea, quòd cum hæc nuptiæ ob pacis bonum inter Ferdinandum atque Elizabetham Hispaniæ, & Henricum septimum Angliæ reges, retinendum permitterentur; eaque dispensationis Pontificiæ finalis causa fuerit; tamè nec impubes Henricus octauus de bono pacis cogitasset, nec Elizabetha & Henricus septimus tunc vixissent, cum nuptiæ celebrabantur.

5 Quid quòd Catharinæ & impuberis Henrici nomine, preces Pontifici offeriebantur, cum tamen istorum Principum nulla intercessissent mandata, quorum vi parentes eorum, hoc pro illis iure agerent. Falsam verò narrationem to-

tum

tum id quod petitur, vitiare.

Postremò, cum istæ nuptiæ duplici obstaculo impedirentur, vno affinitatis, quod ex carnali copula Catharinæ & Arthuri oriebatur: altero iustitiæ publicæ honestatis, quod ex solo eorum nuptiarum contractu, etiam si nulla copula subsecuta esset, promanauit: in Iulij autè decreto solum affinitatis impedimentum relaxaretur, de impedimento autem iustitiæ publicæ honestatis ablato, nulla fieret mentio: hinc aiebant effici, vt hoc posterius impedimentum nõ ablatum, has Henrici & Catharinæ nuptias faceret illegitimas, & ipso iure nullas. Hęc illi.

Quancquam autem Regina nihil sibi negotij volebat cum illis iudicibus esse: tamen procuratores ipsius, ut ne iure aut æquitate destituti putarentur, omnibus aduersariorum argumentis quàm primùm responderunt.

Dicebant igitur, sublato semel per Iulij Papæ autoritatem, Ecclesiasticæ legis impedimento, effectum quoque omnem ex illo profectum, eadem opera sublatum fuisse; vt iam ipsis Principibus ex æquo licuerit, tam sponsalia, quàm matrimonium, velut iure communi contrahere. Vbi enim quicquam ob grauem aliquam causam permittitur, omnia sine quibus ad illud perueniri non potest, simul permessa intelliguntur, nam alioqui nihil ageretur: impuberem uerò Henricum nõ potuisse adhuc aliud quàm

6

Responsum
procuratorũ
Reginæ pro
diplomate
Iulij.

Ad r. partẽ
primæ obie-
ctionis.

D 3 spon-

testationem quamlibet solemnem, irritam reddidissent, perquam ridiculè nunc, post nuptias contractas obtendi, quòd Henricus semel dixisset, se nolle Catharinam ducere. Dixit, at duxit tamen. Potiùs factò publico, quàm verbo priuato credendum esse, præfertim, cum factum hoc, & posterius fuerit, & in sacramentù Christi transferit, & tot annorum cohabitatione, & nobilissimo prolis pignore, stabilitum fuerit & confirmatum.

Nam quòd putarent impuberè adhuc Henricum de bono pacis minimè cogitasse, cur eù qui ob duodecim annorum ætatem, pubertati proximus, & doli capax erat, quinimò qui grauium etiam criminum reus esse poterat, solius virtutis, & sancti desiderij capacem negarent? Potuit cõmisso etiam homicidio, mereri æternam mortem; & non potuit optare bonum publicum, aut ea quæ ad æternam uitam spectant? Hanc absurdam & irreligiosam opinionè boni mores condemnant, sanctæ leges rejciunt, pij iudices non admittunt, etiam si quis illam se testibus atque instrumentis probaturum affirmaret. Præterea, si filius bonum pacis non optauit, at pater, in cuius potestate erat, id pro illo, & ad illius vtilitatem fecit, sicut & pro illo credidit, cùm adhuc infanti sacramentù fidei conferendum curaret.

Nec in his nuptijs permittendis, Pontifex priua-

priuatam Elizabethæ Hispaniarum Reginae, atque Henrici septimi personas, sed publica officia, & Regiam conditionem spectauit, quæ vnà cum illis non est mortua, sed ad hæredes eorum Henricum octauum & Catharinã, vnà cum regnandi iure in Anglia pertransiuit. Nam bonum pacis non certarum personarum, sed populi totius bonum est. Populus autem & ciuitas non moritur. Plus dicimus: Satis est, quòd Henricus & Elizabetha impetrati priuilegij tempore vixerant, cùm illa quæ ex gratia conceduntur, statim atque sunt concessa, vim suam & perfectionem ex sola concedentis voluntate consequantur. Vt interim nec illud omittamus, Catholicum Regem Ferdinandù, contracti matrimonij huius tempore, adhuc superstitem fuisse.

Quòd uerò filii parentibus non mandauerint, vt hanc illis coniugij veniam impetrarent, nihil referre. Quanquàm enim Pontifex eum qui preces alterius nomine affert, nisi de mandato docuerit, repellere si vult, potest: tamen si non repulerit, verùm id quod petitur in causa plausibili & gratiosa concesserit, valet quod agitur, nec ampliùs quæretur, à quo sunt preces porrectæ, sed tantùm, an rescryptum sit impetratum: quod multò magis in parentibus locù habet, cùm pro filijs aliquid impetrant. Ipsa enim naturæ lex docet, parentes filijs Thefaurizare

Ad secundã partem 4. obiectionis.

Ad 5. obiectionis primam partem.

Ad 4. obiectionis primam partem.

rizare debere, maximeque omnium, in Regibus hoc eodem iure ac more utimur, qui multa suis liberis priuilegia per suos legatos impetrare solent.

Nec fuisse falsam narrationem quæ his verbis concepta est, *Oblata nobis nuper pro parte vestra petitionis series continebat, &c.* Pro parte enim Henrici & Catharinæ preces verè offerebantur, sicut narratio ipsa refert, cum ad eorū utilitatem id totum quod petebatur, constet relatum esse. Nec vnquam videri posse parentes, quibus ipse Deus filios commendauit, filiorū mandato in ijs quæ ad rem eorum spectant, caruisse; cum ipsa filiorum ratio & natura perpetuo quodā gemitu & clamore parentibus mandet, ut ipsis, omni qua possunt ratione, consulant. *Qui enim suorum & maxime domesticorum curam non habet, fidem negauit, et est infideli deterior.*

Veniamus iam ad illud vltimum caput, in quo vim maximum aduersarij sitam esse arbitrantur. In precibus Pontifici oblatis hæc verba continebantur: *Dudum inter dominam Catharinam & Principem Arthurum Henrici fratrem, matrimonium per verba de presenti fuisse contractum.* Nonne his verbis satis expressè proponitur iustitiæ publicæ honestatis impedimentum, quod ex solo nuptiarum contractu oriebatur? In iisdem verò precibus mox sequitur,

tur, *Illud matrimonium carnali copula forsitan fuisse consummatum.* Nonne hinc etiam affinitatis impedimentum elicitur, si forte carnalis copula intercessisset? Propterea enim adiectū est illud *forsitan*, ut in omnem euentum matrimonio consuleretur, etiam si carnalis copula, quæ reuera non intercessit, casu quopiam intercessisset. Cum ergo Papa ex re narrata intellexerit, duas ad summum res obstitisse, quo minus Catharina Henrico nuberet; vnam, quòd ea scemina prius Arthuro Henrici fratri nupta fuisset: alteram, quòd ab eodem Arthuro forsitan fuisset cognita: idemque Pontifex tota re intellecta, non modo affinitatis in toto genere, sed huius ipsius affinitatis impedimentum, (quod inter Henricum & Catharinam ex nuptijs Catharinæ cum Arthuro prius contractis, & copula forsitan subsecuta consummatis, interuenerat) auctoritate sua sustulerit; nonne eo ipso, iustitiæ etiam publicæ honestatis impedimentum, quod copulam carnalem præcedit, multò magis sustulit? Nam si Henrico Regi permittitur, ut fratris vxorem etiam si carnali copula fuisset cognita, tamen ducat: nõne multò magis eam ducere permittitur, si nupta solum, & non etiam cognita fuit? Hactenus Reginæ procuratores.

Postquam verò carnalis copulæ mentio facta semel esset, Regis procuratores nonnullas leues

Ad 2. quinquaginta
oblationis
partem.

1. Tim. 5.

Ad 6. oblationem de
Iulij dispensatione.

chiepiscopus. Deindè quinque Reuerendissimi Episcopi, Cuthbertus Tonstallus tunc Lōdinensis, postea verò Dunelmensis; Nicolaus Vestus Eliensis, Ioannes Clercus Bathonenfis, Ioannes Fisherus Roffensis, Henricus Standicius Asaphensis. Quibus Episcopis adiungebantur alij Theologi quatuor, Abelus, Fetherstonus, Pouellus, & Ridlæus.

Ioanis Roffensis ad legatos oratio

His ergò rebus quæ ad iuris Ecclesiastici cōtrouersias pertinebant, ita constitutis, Ioannes Fisherus Roffensis Episcopus, non Anglicani tantùm regni, sed & orbis Christiani lumen, exemplar sanctitatis, populisal, Ecclesiæ Doctor, in medium prodijt, & librum pro defensione matrimonij Regis & Catharinæ doctissimè scriptum, legatis exhibuit, grauisima oratione illos admonens ne in scirpo nodū quærerent, neue aut scripturarum manifestam veritatem, aut leges Ecclesiasticas iam satis in hac causa perspectas, euerti permetterent: quinimò iterum atq; iterum cogitarent, quanta mala ex hoc diuortio secutura viderentur; videlicet, Henrici Regis & Caroli Cæsaris odia, Principum qui eorum partibus adhererent, factiones; bella non tantùm externa, sed & ciuilia, quodq; omnium est grauisimum, dissensiones in causa fidei, schismata, hereses & sectæ infinite. Ego (inquit) pro eo ac in ista re laboris & industriæ plurimum collocaui, affirmare ausim (idque non

non solum hoc in libro testimonij & scripturarum & sanctorum Patrum clarè docui, sed etiam* mei sanguinis profusione testificari paratus sum) nullam esse in terris potestatem, quæ hoc matrimonium à Deo ipso cōiunctum, dissoluere possit aut disiungere.

* Locutus est Roffensis & facit.

Hoc vbi Ioannes Roffensis, fama doctrinæ illustris, sanctitate vitæ conspicuus, Episcopali dignitate honorandus, ipsaque canitie venerabilis palàm dixisset, quatuor vtriusq; legis doctores librum etiam à se conscriptum obtulerunt, in quo matrimonium Henrici & Catharinæ, secundum leges Ecclesiasticas ritè cōtractum esse planum faciebant. Mox item tres alij libri, singuli à singulis Episcopis compositi, coram exhibiti sunt: quorum auctores fuerunt, Clercus Bathonenfis Episcopus, Cuthbertus Tonstallus Londinensis, (qui tunc legatione pro Rege vna cū Thoma Moro Cameraciungebatur) & Vestus Eliensis.

Libri legatis exhibiti.

Hos Episcopos secuti sunt quatuor Theologi, Abelus, Pouellus, Fetherstonus & Rydlæus, qui affirmabant se Dei & veritatis amore adductos, nihil aliud pro matrimonio Catharinæ scripsisse, quàm quòd secundum scientiam ipsis datā, sciebant Euangelio & scripturis sacris consentaneum esse; id quod liquidò appareret, si libros ipsorum (sicuti eos non dubitabant facturos) legere dignarentur. Ridlæus

Quatuor Theologi, quorū priores tres ea causa postea mortui sūt.

au-

Quarela de
iniquitate
legatorum.

autem vir catholicus & pius, atque ab omni as-
sentatione alienissimus, palam questus est de
legatorum iniquitate, quod iusiurandum calū-
nię, solis Reginę procuratoribus & aduocatis
detulissent; nihil eos aut dicturos aut scriptu-
ros, aut in hoc genere facturos, quod non & di-
uinis, & Ecclesiasticis legibus consentaneum
esset. Quod si (inquit) Regis procuratores &
aduocati eadem iurisiurandi religione constri-
cti fuissent, iam causā esset acta, nec vel aduer-
sarij veritatem à nobis stare negassent. Imò se
quamlibet pœnam subiturum, nisi qui Regias
partes tuebantur, ad Reginam statim transirēt,
si hoc illis iusiurandum imponeretur. Tacue-
runt omnes qui erant ex parte Regis, ac verbū
Ridlai silentio suo confirmarunt.

Volſæi indi-
guatio.

Volſæus libertatē dicendi, qua vsus est Rid-
læus, indignissimè tulit. Tām is verò quàm Car-
dinalis Campegius quemadmodum in causa
progredierentur, nō videbant, ad eò cuncta iam
erant clara & contestata pro Catharinę matri-
monio. Rex tamen more suo urgebat, vt ad
sententiam secundum se ferendam festinarent.
Campegius verò cum nullam excusationem
suam Regi probatam esse animaduerneret, nec
tamen contra tam claras probationes, contra
certissimam Pontificis voluntatem, contra iu-
stissimam Reginę appellationem auderet se-
cundum Regem pronunciare: tandem auda-

Campegij
excusatio.

cter

cter libereq; dixit, multis se annis in rebus agē-
dis versatum, multis annis vnum ex duodecim
iudicibus qui causas in Rota Romana cogno-
scunt, extitisse, nec vnquam in causa etiam me-
diocri (nedum tanta & tam graui) tantam fe-
stinationem adhibitam vidisse: quin moris esse,
vt cum ad locum sententię deuentum fuerit,
triginta toti dies ad testimoniorum auctori-
tates & momenta examinanda vacui concedan-
tur: nunc autem vix totidem præterijſſe, à quo
primùm die, causa Regis palam publiceq; in-
choata sit. Et qualis causa? quanti ponderis &
momenti? quantę offensionis & scandali? nisi
fortè sacramenti legitimi subita disruptio, ma-
trimonij per viginti annos corroborati repenti-
na dissolutio, prolis generosę atque ad eò Regię
miseranda illegitimatío, * potentissimi Monar-
chæ irritata maiestas, Christiani populi diuulsa
concordia, auctōritatis Pontificiæ contempta
dispensatio, parui cuiuspiam ponderis aut leuis
momenti esse videatur. Sibi quidem constitu-
tum esse in re tam graui, lento potius & securo,
quàm præpropere & præcipiti gradu incedere.

Hęc vbi Campegius dixisset, subitò muta-
tos omnium vultus vidiffes: alij eius libera ora-
tione delectabantur, alij contrà qui ex rebus
nouis crescere optabant, vehementer dolebāt;
alij cum tacitè apud se lætarentur, tamen ore
tenus dolorem simulabant, ex quibus erat Vol-

* Carolum
intellexit.

Varij homi-
num affe-
ctus.

E ſæus

sæus Cardinalis, qui licet idem quòd Campegius sentire putaretur, nihil tamen perindè urgebat ac sententiæ ferendæ accelerationem.

Rex mittit
ad urgentes
legatos.

Rex cùm videret Campegius à re iudicanda tam alienum, vt novas dilationes quotidie interponeret, iudiciumque præter omniū spem penè ad finem mensis Iulij extraxisset, ac tùm quidem Romani moris esse diceret, vt à iudicijs exercendis vsque ad mensem Octobris abstinere; Brandonum & Hauardum Duces, hunc Norfolciæ, illù Suffolciæ, ad legatos misit, qui magno Principum virorum comitatu deducti, cùm tertio calendas Augusti ad iudices pro tribunali sedentes venissent, tam Regis quàm suo nomine ab eis magnoperè contendebant, ne conscientiam Regis diutiùs implicatam tenerent, sed tandem aliquandò rem totam deciderent ac definirent. Hic autem Volsæus licet priore loco sedisset conticuit; magno enim timore concutiebat.

Campegij
excusatio.

Campegius verò per eam fidem, qua Deo atque Ecclesiæ Romanæ obstrictus erat, contestabatur, moris esse Romanæ curiæ, cuius ipse membrum esset, vt à fine mensis Iulij vsque ad quartum nonas Octobris nullum exerceretur iudicium. Sin contrà factum fuisset, quicquid in eo genere tentaretur, nullius roboris omnino futurum. Quòd si Rex illum diè pro sua patientia expectaret, nihil se dubitare, quin omnia

omnia ex eius voto successura essent. Instare iterum Duces, vt eo ipso die, aut ad summum postridiè sentètia ferretur. Iterum Campegius cum respondisset nullo modo id sibi facere licere, Carolus Brandonus Suffolciæ Dux, mensam quæ proponebatur magno ictu cõcutiens, per sacram (inquit) Missam, nemo vnquam legatorum aut Cardinalium quicquam boni ad Angliam apportauit. Quod ille quidem vel cæstro quopiam percitus, vel fœdisimo adulan di Regi studio ductus, dixit; quàm seuerè autè Deus horum Ducum superbiam ac adulationem per eundem Regem & filios suos, maximeque per prolem eam quæ ex eo quod ipsi tātopere expetebant nouo cõiugio orta est, vltus sit: ea mala testantur, quæ ipsis ipsorumque familijs postea acciderunt. Duces autem ex iudicio discedentes, vt ipsi omnibus iracundiæ flammis vrebantur, sic & Regem à libidine sua iam diù ambustum, nouis etiam furoris & insanix facibus incenderunt.

Brandoni
Ducis iracundia.

Pontifex interim iustissimam reginæ appellationem superius commemoratam ratam habens, palàm Volsæo & Campegio interdixit, ne amplius huic negotio se immiscerent: causam verò totā Paulo Capisuccho sacri palatii apostolici causarum auditori & Decano cognoscendam, ipsique Pontifici demum referendam & explicandam commisit: quem iussit tam Regi

Papa causam ad se reuocat.

quàm Reginæ diem certum præscribere, quo causam apud ipsum per legitimos procuratores suos dicerent. Quæ Pontificis constitutio non Romæ tantùm, sed etiam Brugis & Tornaci, ac in alijs vicinis Flandriæ Ecclesijs promulgata, imò & in Angliam ad serenissimam Reginam transmissa est, vt per eius operam Regi & legatis patefieret.

Regina illustrem Senatorem & tam ingenio ac doctrina, quàm pietate celebrem, Thomam Morum, ad Regem legauit, qui diceret, Papam legatorum mandata sustulisse, ipsumque Regem & Reginam ad causam in Rota ipsius per procuratores suos dicendam euocasse: id se Maiestati suæ significare, vt sciret, vtrum hanc rem ipsi per Viatorem aut eiusmodi publicum præconem nunciari vellet, nec ne.

Rex quanquàm ingenti dolore afficiebatur, tamen cum nihil aliud adhuc satis deliberatum haberet, cætera dissimulans, Thomæ Moro respondit: iam dudum constare sibi de his rebus, nolle autem vt: suæ personæ fiat denunciatio, non recusare tamen quo minùs legatis de more obnunciatur. Locum verò iudicij, tanquàm vtrique parti communem, vehementer sibi placere, daturumque se operam, vt causa Romæ decidatur. Hæc quidem Rex dicebat, sperabat verò, se per nouos nuncios apud Papam breuiffimum, vt legatorum mandata renouarentur,

Thomas Morus.
Pro regina
ad Regem
legatur.

Regis Hypo-
thesis.

tur, atque ea de causa, minùs iniquo animo id quòd agebatur tunc tulit. Hinc factum est, vt plures ex Reginæ procuratoribus, ex Regijs verò vnus, vnà cum duobus notarijs ad legatos, qui duodecimo à Lōdino lapide simul rusticabantur, sese conferrent, & hanc rem totam legatis exponerent: quo tempore is quem Rex miserat palàm testatus est, hanc Regis voluntatē esse, vt in Anglia iam deinceps nihil in hac causa fieret, Romæ autem omnia expediretur.

Paruerunt legati Pontificis decreto, iamque in spem venerāt, Regem quoque saniora capturum consilia, cum ecce Campegius per literas Pontificis ad Urbem omni cum festinatione reuocatur. Tunc primùm Rex omni spe, rei ex animi sententia conficiendæ excidens, supra quàm dici potest, excanduit; omnemque culpam in Volsæum huius diuortij primum auctorem meritò conferens, se malè illi velle nō obscuris indicijs declarauit. Quod cum multi ex principibus viris (qui Volsæo Cardinali omnia pro eo ac ipse voluit administranti iam diu inuidebant) intellexissent, collatis consilijs, multa criminum capita in illum collegerunt, eaque suis chirographis ob signata Regi tradiderunt. Rex eam rem sibi iucundam esse testatus, tantisper tamen dissimulauit, donec Campegius è regno discessisset, quod ad septimum idus Septembris accidit. Cuius etiam discedentis sar-

Campegius
reuocatur.

Volsæi for-
tunæ incli-
natio.
An. 1528.

cinas excuti iussit, nō alia magis de causa, quā
vt exploraret si quid fortè literarum Volsæi de-
prehendere potuisset, nullas autem deprehēdit.

At Volsæus, qui nihil eorum quæ contra ip-
sum intentabantur sciebat, ad Regem iam pro-
pè S. Albanum in uilla quadam agentem acce-
dens, multa cum illo ac Senatu eius, de iudicio
quod Romæ suscipiendum erat, contulit. Ste-
phanus autem Gardinerus, qui Regi erat à se-
cretis, & Romæ diuortij causam paulò ante e-
gerat, cum iam rei exitum suspectum habere
inciperet, seque videret in suspicionem vocari,
tanquā Regi huius diuortij auctor fuisset, Vol-
sæum præsens palàm rogauit, vt ueritatis conte-
standæ causa, dignaretur coràm Rege ac Sena-
tu ipsius planū facere, qui fuissent huius diuor-
tij primi authores. Nunquā (inquit Volsæus)
negabo me solum fuisse. Cuius rei adeò me nō
penitet, vt si ea iam ante inchoata non esset, nūc
primū inchoandam iudicarem. Quod quidē
posterius Volsæi uerbum auribus Regijs datū
esse, nemo ignorabat. Licet enim prima diuor-
tij causa uerè fuisset, tamen cū uideret Regē
ad Annam Bolenam animum adijcere, pœni-
tuit hominem sui cōsilij, à quo nunc resili-
re in tegrum ei non fuit, qui gloriam hominum ma-
gis quā Dei dilexerat: rex autem eo tempo-
re siluit.

At cū Volsæus post Campegij discessum
ad

ad Regium comitatum reuersus, ad colloquiū
illius non admitteretur, tunc demum sensit in-
fensum sibi esse Regem. Nec ita multò post.
iussu Regis à Thoma Duce Norfolciæ appre-
hensus, cogitur se abdicare primū Cancellaria
magistratu, quem statim Rex insigni viro
Thomæ Moro contulit, sperans fore vt hoc ho-
nore & beneficio ad partes suas pertrahi posset;
deindè Vintoniensi Episcopatu, quem postea
Stephanus Gardinerus supra nominatus ex do-
no Regis accepit: tūc autem magnificentissi-
mo à se Londini exædificato palatio Eborac-
ensi, quod Rex ipse inuasit, instructum vt erat
omni genere diuitiarum ac preciosæ supelle-
ctilis: deniq. penè omnibus bonis exutus, quæ
immēsa erāt, primū relegatur in villam Ashe-
riensem, mox in Eboracensem Ecclesiam cui
præerat, dimittitur.

Quis iam non putasset Regem ab improbo
illo incepto suo desinere uoluisse? Nunc autē
obstupefcite cœli super hoc. Ob quod pecca-
tum Henricus Volsæum tam seuerè punit, in
eodem ipse pertinacissimè progreditur. Pro-
pter quod inexcusabilis es ò Rex, in quo enim
iudicas alterum, te ipsum condemnas. Scimus
enim quoniam iudicium Dei est secundum ue-
ritatem in eos qui talia agunt.

Rex ergò partim certos viros ad Papam Cle-
mentem mittit, qui causam diuortij sui Romæ

E 4 su-

Gardineri
metus.

Volsæi con-
fessio & a-
dalatio.

Volsæi spe-
liatur.

Rex obstina-
te progredi-
tur.

sustineat (inter quos erat Thomas Cranmerus qui postea factus est Cantuariensis antistes) partim, per totum Galliae regnum Theologos & iurisconsultos conquirat, qui matrimonium ipsius cum Catharina constare non posse, ob signatis tabulis affirmat: ut si forte summus Pontifex (quod iam plane apparebat) sententiam contra Henricum ferret, tamen fucata quaedam academicæ autoritatis species ad tenebras hominum oculis offundendas non deesset. Quod enim paucissimi quidam, & ij non doctissimi homunciones, Regijs pecunijs magna ex parte corrupti, in varijs Academijs cæsere visi essent, id Rex erat sub ipsarum vniuersitatum nomine diulgaturus, tanquam tot doctissimorum virorum tanta collegia, ab ipsius partibus intrepidè stetissent.

Commisssa est huius rei cura in Gallia primum, Reginaldo Polo Anglo qui tunc Parisijs studiorum causa degebat, & Henrici Regis magna munificentia fruebatur: in quo viro nobilissimi generis splendor, cum probitate morum & doctrinæ præstantia certabat. Sed cum ille minus promptum se exhiberet, imò nullam in re tam turpi operam interponeret, adiunctus fuit ei quidam socius ex Regis senatu, ad hominem extimulandum. Sed cum nec hac ratione adduci Polus potuit, ut diligentiam adhiberet, sed potius per literas apud regem se excusaret:

de

delatum est negotium Gulielmo Langeo Gallo, cui cum charior esset pecunia Regia, quam propria fama, quos potuit leguleios & Theologastros in suas partes magno precio adduxit.

Aderat tunc Parisijs Petrus Ferdinandus Brafilienfis Episcopus, qui ad tractatum Aluari Comesij de coniugio Regis Angliæ cum relicta fratris sui, præfationem ascribens ait, se oculatum fuisse testem eius largitionis, quæ Henrici nomine tunc Parisijs facta est. *Nonnulli ex Theologis (inquit) adulterantes verbum Dei, & ambientes fauorem hominum, corrupti muneribus & largitione* Angelorum (quæ moneta est Anglis familiaris) inciderunt in laqueum Diaboli, & fauerunt partibus Regis contra sui animi sententiam, neque vereor tam apertè hac proferre, quando testis huius rei sum oculatus.* Hæc ille.

Id quoque simili largitione frustra pertentatum fuisse in academia Coloniensi cõmemorat* Petrus Leidenfis, qui propterea, sicut illius vniuersitatis Theologos summo operè de spreto Regijs pecunijs laudat, sic aliorum quorundam gymnasiolorum turpissimam adulationem non tacet. Ita enim scribit. *Et nullus vnquam casus potuit vestram labefactare innocentiam, auctoritatem deprimere, constantiam superare. Sic super cum Rex quidam magnus & potens, multis auri pondo sperasset à vobis quæ petebat sententiam emere, spreto auro repulsus, sensit in ex-*

Largitio Henrici.

*Angeli, alias Angelorum.

*Ep. dedic. com. Dion. Carr. 4. sent.

Tentatur pecunijs academia Coloniensis.

pugna-

Vniuersitates tentantur ab Henrico.

Poli intergritas.

Hæc ipse de se polus refertur lib. 3. de vniõne.

pugnabilem animorum vestrorum constantiam. Pudet referre quid interim ab alijs aliquot per fraudem & pretium vniuersitatibus impetrauerit, quanquam frustra, uobis non accedentibus, neque in eandem uadentibus sententiam: tanta est vestra auctoritas, talis uester est candor, tale iudicium uestrum. Hęc ille.

In alijs item Germanię vniuersitatibus quid tentatū fuerit, ex his Ioannis Coclai uerbis colligi potest quę ad Richardum Morisonū Anglum, partes Regis defendentem scripsit: *Offerebatur*, inquit, *mibi his annis superioribus, ampla remunerationis & auri spes, si contra matrimonium Regis cum Catharina, uel ipse scribere, uel uniuersitatum aliquot Germanię sententias, quales aliquot Gallię & Italię academię dedissent, procurare uoluisssem. Sed cū esset ea spes contra conscientiam meam, dixi, sicut dixerat in prima sui tentatione Balaam, si dederitis mibi plenam domum argenti & auri, non potero immutare uerbum domini Dei mei, ut uel plus uel minus loquar aut scribam quā in lege domini habetur.* Sic Coclæus.

Idem etiam auctor memorię prodidit, Huttonum quendam Regis Cōsiliarium Hamburgēses & Lubecēses sollicitasse ad diuortij probationem, eundemque paulò post diro mortis genere Bruxellis periissē; adiungens deinde hęc ipsa uerba ait: *Arbitror præterea paucos iam*

supereffe ex omnibus illis Doctoribus, qui prætexto academiarum aliquot nomine, uenali ministerio diuortium suaserunt. Quidam etiam Crocus simili apud alias gentes largitione Regis nomine usus dicitur; adeò ut pestis hęc non modò Parisiensem, Aurelianensem, Andegauensem, Tolosanam, Bituricensem, uerum etiā Patauensem, & Bononiam academijs peruaderet. Reginaldus Polus qui hęc omnia & optime cognouit, & grauissimè deplorat, scribit se satis admirari amentiam Regis nunquam potuisse, quòd tantā pecunię vim effunderet, ut infamię notam sibi ipsi inureret, hoc est, ut per annos uiginti nuptias incestuosas coluisse existimaretur. Omitto cæteros, qui de his rebus questi sunt: etiam Sleidanus qui Annam Bolenam quòd hęcresi Lutheranę fauisset, maximè laudat, tamen scribit Henricum illud diuortium approbari curasse non sine largitionis opinione.

Quid, quòd ne in suo quidē regno Henricus potuit liberas & gratuitas Theologorū subscriptiones impetrare: quod & libere ausus est Polus qui rebus interfuerat, ad ipsum Henricū in hęc uerba scribere: *Non erat dubiū quin hęc tua causa in Disputatiū scholas illata, fautores habitura esset, cū Regē omni sua auctoritate ac opibus propugnantem haberet. Inuenit illa quidem aliquos, sed ex ijs quos fames magis quā fama*

Crocus corruptor.

Academici quidam corrupti.

De vniou. lib. 3.

Sleida, hist. lib. 9.

Modus agendi Henrici in suo regno.

Pol. lib. 3. de vniou.

Tentatur uaiueffitates Germania.

In scopis contra aran. morison.

Corruptores male petunt.

more

moueret, nec tamen uel istos tam promptos quam vos speraueratis, ut quæ initio cum ijs quæ ipsius patrociniū susceperant, in ipso tuo regno ex omnibus scholis explosa sit, ipsis etiam defensoribus vario genere contumeliæ affectis. Nec certè vllò publico vllius Gymnastii Anglicani consensu, vbi consisteret, inuenisset, nisi eæ, quæ plusquam preces valere solent apud multorum animos, minariū refertæ Regiæ literæ, aciem iam inclinatam sustinuisent. Quod si his copijs tibi domi pugnare necesse erat: nihil attinet me nunc dicere quibusnâ foris vterere. Hæc Polus.

Et quidem vt de Cantabrigia altera Angliæ vniuersitate nihil dicam, in qua plures aliquantò his medijs adducti (licet nō ex doctissimis) Regi fauebant, satis constat Oxoniensis academici publicum sigillum, communi doctissimorum hominum suffragio sæpius negatum, vix tandem partim vi ereptum, partim clam subreptum fuisse. Homines enim ad summū octo clam conuenerunt, effractisque sacri loci foribus, in quo moris erat causas communes discerni, & instrumenta publica ob signari, literis in quibus Regis diuortium propugnabatur, publicum academici sigillum affixerunt: idque dicebant se in totius academici gratiam fecisse, ne rex, si nemo eius animo satisfacisset, florentissimam studiorum omnis generis vniuersitatem iratus euertisset. Dùm hæc agūtur, & in dies

dies magis cresceret Regis furor, admonitus est à suis, vt si eorum qui in Angliā à sua sententia abhorrent, volūtates sibi adiungi vellet, illud in primis curaret, vt ad suas partes, Reginaldum Polum (qui illis ipsis diebus Lutetia redierat, summeque eruditionis opinione florebat) pertraheret: fieri enim posse, ut huius clarissimi iuuenis authoritate & existimatione, magna pars nobilitatis adducta, in eam quæ regi placeret sententiam transfiret.

Probato rex consilio, per eos qui Polo propinquitate, ac necessitudine maxime coniuncti erant, rem aggreditur; simulque, si suam sententiam probet, optionem dat, vt utram malit ex duabus Ecclesiis deligat, Eboracensi & Vintoniensi: ex quarum vniuscuiusque fructibus, plusquam triginta millia aureorum eo tempore colligebantur. Pertentarunt Poli animum his medijs, fratres aliique quibus rex ad eam rem utebatur. Contrà ille, quàm maximè poterat, nitebatur. Sed uehementer contendentibus suis atque urgentibus, vt aliquam tandem rationem iniret, qua & regi ipsi, a quo tantopere diligeretur, satisfacere posset, & eius iram, quæ toti familiæ futura esset perniciofa, auerteret; cum multa prius excusasset, id unum tandem coactus respondit, se cogitaturū qua posset ratione Maiestati suæ satisfacere.

Hoc accepto respōso, renunciat Regi Pololum

Consilium
Regis de lu
crao Polo.

Poli tenta
tio.

Cantabri-
gia.

Oxonia Re-
gi refragata
est.

lum ad suam sententiam iam esse pertractum, certoque die affuturum, ut coram ipso rege de diuortio differat, quo ille nuncio mirabiliter letatus, Polum benignissimo uultu aspiciebat, auideque diem constitutum expectabat, quo ille se veterum promiserat. Polus interim precibus se Deo commendabat, omnesque cogitationes suas in id unum conferebat, ut aliquam rationem aut uiam excogitaret, qua nec regi manifestè aduersari, nec conscientiam suam lædere cogeretur. Eam inuenisse cum sibi tandem videretur, humana prudentia nixus magis quàm veritate, regem adit; à quo perhumaniter acceptus, ac iam familiarissimè in cubiculum interius deductus, cum ea pararet dicere quæ cogitabat; (mirabile planè dictu) repertè sic hæsit lingua, ut aliquandiu nullum verbum effari posset; tandem verò cum loquendi facultas rediisset, eiusmodi fuit eius oratio, ut secus omnia diceret ac meditatus venerat; omni enim assentatione remota, ut bonum virum ac pium decebat, suam liberè sententiam, summa tamen adhibita modestia, regi aperuit. Qua re tā inopinata, rex mirabiliter se fuisse commotum, non solum ex ore vultuque commutato, manuque frequenter ad pugionem apposita declarauit, (ut Polus postea narrare solebat) verum etiam ex verbis iracundis quibus ipsum dimisit, maximeque ex ijs quibus rex suis deindè affirmabat

Prudentia
humana.

Mirum.

Regis impa-
tientia.

se

se cogitasse Polum inter loquendum occidere; idque perfecisset, nisi orationis eius simplicitate ac submissione fuisset prohibitus. Polus autè cum vix triginta tunc annos ætatis haberet, amicorum intercessione non ita multò post obtinuit, ut bona cum regis venia, pensione etiam retenta, iterum se Pataviū conferret.

Pro matrimonio interim Henrici & Catharinæ scripserunt apud Anglos plurimi p̄ vniuersum regnū. De quibus autem ego audiui, Ioannes Rossensis, & Ioannes Holimannus Bristolienfis, Episcopi; Abelus presbyter, & ij septem iurisperiti, quorum antea mentio facta est: apud Hispanos verò, Franciscus Royas, Alphonfus Veruesius, Alphonfus de Castro, & Sepulueda: Apud Lusitanos, Aluarus Comesius; apud Germanos, Ioannes Coclaus diuersis operibus. Erasmus autem Roterodamus ut in cæteris rebus, sic in hac causa dubiū se & vafrum præbuit. Initio enim ne Regis gratiam amitteret, in nullam partem quicquam affirmare voluit; postea verò, cum Regem ab Ecclesia descuiisse, & iam nec ipsum ut ante, magni facere cerneret, cumque amici eius in Angliā (ut ipsius uerbis utar) *Nec literis nec muneribus amplius eum dignarentur*: Tunc lecto Coclai libro quem pro matrimonio scripserat, his verbis ad eum rescripsit. *Amice sincerissime, librum tuum de repudio legi, nec sine fructu*

Qui scripsit
pro Catharina.

Erasmij ter-
giueratio.

de

*de quo si scribam quid sentiam, vereor ne videar actum agere. Vt cumque subleuas Regem, in Con-
siliarios partem culpæ reiciens, si fuisset ea in-
structus panoplia, ausus fuisset Regi dissuadere
repudium, nam id temporis mihi Rex tantum tri-
buit, vt plus nemini. Contuli cum Ludouico
Bero Theologo Pariensi, sed nihil attulit. Hac-
tenus Erasmus.*

Apud Belgas scripserunt Ludouicus à Scho-
ra; Apud Celtas, pauci quidem, sed tamen iu-
diciū suum interposuerunt de ea causa, Egui-
narus Baro, Francisci Duarenus & Connanus;
apud Italos, Cardinalis Caietanus, Ludouicus
Nugarola Comes Veronensis, & alij in locis alij
multi doctissimi viri. Fertur etiam per manus
multorum epistola quædam Philippi Melan-
thonis, in qua regi suadet, vt retenta vxore
legitima Catharina, Annam Bolenam concu-
binæ tantum loco habeat. Rex verò ipse, & illu-
stres aliquot Angli ad Pontificem literas dant,
in quibus petunt, vt cū regni plurimum interfit
masculum regni heredem extare, saltem hac de
causa litem maturè absoluendam curaret, quò
integrum regi fieret aliam vxorem accipere.
Pontifex respòdit, se officio satisfacturum: sed
in manu sua non esse, vt masculum ex quacun-
que fœmina generandum promitteret.

Vt autem Rex rei suæ meliùs còsuleret, ter-
rorem aliquem Pontifici Romano injiciendum
putauit.

Melan-
thonis
consiliū.

putauit. Itaq; mense Septembri proximo palā
edixit, ne quis suorum subditorum, seu An-
glus seu Hybernus esset, quicquam in Roma-
na Curia citra Regis voluntatem deinceps pe-
teret aut procuraret. Idem cū audiret Volsæi
Cardinalem etiam Eboraci splendide agere,
epulis vacare, solemniq; pompa vti, ac mitram
suam gemmis ornatam, quam Rex illi abstule-
rat, ad suam in ea Ecclesia inaugurationē repe-
tere; Rex hoc Volsæi superbix imputans, nec
ferendum iudicans, iubet hominem, in ipso die
inaugurationi designato, præsentē nobilium in-
genti multitudine, ab Henrico Northumbriæ
Comite primùm apprehendi, deindè Londinū
captiuum duci. At is in itinere ipso ad Leice-
strix oppidum 4. calendas Decembris è vita
migravit. Sermones dissipati sunt, eum sua spō-
te venenum sumpsisse. Illud verò constat, cū
tanquam reus læsæ maiestatis regix apprehen-
deretur, eum dixisse: Vtinam nihilò magis læsæ
maiestatis diuinæ reus essem: nunc autem dū
nulli rei magis incubui, quàm vt regi penitus
inferuirem, & in Deum peccaui, & regis gra-
tiam non obtinui. Ac Volsæus quidem dignam
suæ præteritæ assentationis & superbix merce-
dem in hoc mūdo accepit, idque (vt speramus)
ne in æternum puniretur.

Cū verò Henricus multis Dei præclaris
donis antea præditus, gratias Deo non ageret,

F sed

Prima ini-
tia manife-
sti schisma-
tis.
Au. 1530.

Misera Vol-
sæi mors.

Vox peni-
tentis.

sed in cogitationibus suis euanesceret, Annam Bolenam æternæ salutis suæ, atq; ad eò ipsi Deo anteponeret: ne qui æternam mercedem contempnisset, hac saltem corruptibili priuaretur, Deus ei permisit, vt suæ libidini quam pro Deo iam colebat, satisfaceret. Itaque Gulielmum Varamum excellentem virum, qui fuerat Archiepiscopus Cantuariensis, & summo studio Regine partes adiuerat, è vita illis ipsis diebus euocauit. Tunc Rex tanti honoris locum sibi perire nolens, omninò decreuit nemini eum præterquam tali viro dare, qui suæ libidini summis viribus obsequeretur. Hoc Thomas Bolenus, qui putabatur Annæ Bolenæ pater, subodoratus, ratusq. pulcherimã sibi nunc dari occasionẽ, suam suæq; filie causam prouehendi, regẽ adit, sicq; affatur: iãdudum (ò Rex) domi meæ habeo presbyterũ illum doctum, grauẽ, & modestum cuius fides abundè tuę Maieft. probata est, in ea quam apud Pontificẽ gessit legatione. Hic mihi à facello iam diu fuit, eundemq; noui erga diuortium hoc tam sincerè affectũ esse, vt si tua Maieftas eum creauerit Archiepiscopũ, in me recepturus sim, facturũ illum quicquid à subdito quopiã expeti aut etiã desiderari queat.

Placuit conditio, maximè, quòd Anna Bolena in eandem sententiam Regi supplicasset. Cranmerus ergò designatur ea conditione Archiepiscopus, vt etiam si Romanus Pontifex se-

Henricus à Deo derelinquitur.

Thomas Boleni ad Regẽ oratio.

Cranmerus sic Archiepiscopus Cantuar.

cun-

cundum Regis & Catharinæ matrimoniũ sententiam ferret, ille tamen ex aduerso pronuntia ret, Catharinam necessariò esse repudiandam. Cùm autem Rex communioni Sedis Apostolicæ nondum planè renunciaffet, ex eoq; Cranmerus necessariò deberet à Pontifice Romano suę dignitatis confirmationem petere: omnem porrò aditum ad solennem vnctionem capiendam sibi videret interceptum, nisi ex canonum decretis Romanæ Cathedræ communionem se perpetuò secuturum, iuratus affirmaret: eam verò mentem Regis perspiceret, vt potiùs Pontificis Romani cõmunione prorsus reiecturus esset, quàm Annæ Bolenæ coniugio cariturus: ita se gessit homo vafer, vt duobus Dominis etiam contraria præcipientibus, per summã simulationem inseruire conaretur.

Et quia Regem sui simillimũ ex animo amabat, Pontificem verò duntaxat timebat, in Regis gratiam, volũtarium & præmeditatum perurium homo impius elegit, vt eò grauius postea Pontificem nihil tale cogitantem vulneraret. Tabellionem itaq; accersit, ei denuntiat, se iuratò quidem promissurum Pontifici Romano canonicam & consuetam obedientiam, sed priusquam id agat, velle ac iubere, vt Tabellio per publica instrumenta contestetur, id inuitum se facere, nec quicquam minùs in animo suo esse, quàm vt in Regis detrimentum

Vasfricis Cranmeri.

Præmeditatum perurium.

Pontifici Romano fidem seruet. Hac præfati^o ne edita, sigillisque ac testibus (ne fortè perfidia eius apud Regem in dubium veniret) munita, solenne iusiurandum Pontifici Romano, more maiorum exhibet, simulq; Archiepiscopus possessione inuadit. Quibus rebus ita se probauit Regi, vt planè dignū patella operculum fuisse dicas: fuit enim, non solum deprauatus hæresi, vt postea apparuit, (quam etiam ob causam, Maria deinde regnante, flammis traditū vidimus) verū etiā libidini supra modū deditus, aded vt ex Germania rediens, fœminam quandam ex hospitio in Angliam tulerit, eandemq; per multos annos, cum Archiepiscopus esset, circūferri secū in cista curauerit ad explendam libidinem, donec mortuo tandem Henrico, palam in uxorem sub Edouardo Rege eam duxerit. Hic ergo dignus ab Henrico delectus est præful, qui suę libidini patrocinaretur: sic enim in omnibus rebus ad Regis nutum se cõponebat, ut essent qui ab Henrico multis post annis audierint, cum diceret, vnum esse Cranmerum Cantuariensem præfulem, qui nulla vnquam in re ipsius voluntati defuisset.

Hoc ipso tempore, Carolus Cæsar periculossissimo bello in Germania occupabatur: solimanus enim Turca, intellectis Christianorū Principum discordijs, & maximè Germanorū propter religionem, appropinquabat Germa-

niæ

niæ cum exercitu quingentorum millium militum, quorum trecenta millia, equites erant: iamque plusquàm triginta millia Christianorum per Vngariam Mæsiam & Austriam in captiuitatem redegerat; & sanè periclitari uidebatur vniuersa Europa, nisi Carolus maturè se opposuisset, adiutus egregiè Clementis Papæ pecunijs, quas ad castra vsque misit per nepotē suum Hypolitum Medicem Cardinalem legatum. Qua temporis occasione vsurus Henricus, Caletum petit, ducta secū clanculū Anna Bolena; sciensq; Regem Gallix exulceratissimo esse in Cæsarem animo, propter recentis pacis Cameracensis conditiones, quibus filios suos non nisi ingenti soluta pecunia receperat: colloquium cum eo magno, apparatu init, loco certo inter Caletum & Boloniam maritimam constituto, ibique omnibus artibus Franciscū incendit, vt Carolum iam occupatum, bello adoriatur: qua in re illum difficilem non inuenit; hoc solū impedimenti erat, quòd eam rem Pontifex illo tempore non nisi iniquissimè accepturus videbatur. Hortabatur autem eum Henricus, vt aliquo terrore Pontificem ad ipsorum partes pertrahere conaretur, quod ille se facturum promisit, statimque duobus Cardinalibus Gallis, Turnonensi & Tarbiensi, decreta est ad Papam legatio, cum mandatis asperimis vtriusque Regis nomine, nisi voluntati eo-

Henrici in
Cæsarem ad
Papam ma-
lenolentia.

F 3 rum

Cranmeri
mores & li-
bido.

Assentatio
Cranmeri.

Sollmani
Turcæ exer-
citus.
An. 1532.

Franciscus
Henricum
decipit.

rum assentiretur. Franciscus tamen clam eos admonuerat, ut humanius omnino suo nomine agerent, & suauitate potius quam minis Pontificem mouere conarentur: nominatim vero matrimonium proponerent Catharinæ Medices, Laurentij Iunioris filia, cum Henrico Duce Aurelianensi secundo Francisci filio, quod postea secutum est. Interim Henricus Franciscum omnibus modis urgebat, ut in contemptum Pontificis, Gallicano Clero decimas sua auctoritate imponeret, ut aliquid saltem in offensionem Pontificis fecisse diceretur. Ipse autem Henricus statuerat eo ipso in loco, & in illo conuentu, summa cum celebritate Annam Bolenam in uxorem ducere, nisi inopinatus nuncius de Solimani regressu, & Cæsaris in Italiam aduentu, illas cogitationes repressisset, & Franciscum minus promptum ad Henrici consilia sequenda reddidisset.

Reuersus ergo in Angliam Henricus, & ira feruens, voluit tanquam robustus venator, primogenitos regni calorum filios, hoc est, Christi ministros, omnemque Domini præcipuam sortem suo imperio subiugare. Re itaque cum priuatis quibusdam Consiliarijs, quos voluntati suæ assensuros sciebat, communicata; per nouam calumniam cuiusdam præuicacitæ legis, quam Anglicè *De præmunire* appellant, inaudita quadam tyrannide litem vniuerso clero in

ten-

tendendam curauit, qua ob legatorum nimirum Pontificis Romani, qui paulo ante in Anglia fuerant, externam (ut tunc ceptum est dici) potestatem, contra placitum Regis agnitam & propugnata, clericorum totius regni bona in commissum cecidisse, fiscoque Regis obnoxia esse pronuntiabantur. Cuius iniquissimi oneris terrore, Clerus omnis depressus, atque ad terram usque deiectus (nam omnibus omnino bonis ac fortunis, quin & libertate omni priuandus, & perpetuis carceribus iam tunc addendus erat) cum quid ultra faceret aut speraret non haberet, à nobilitate laica desertus, & ab Archiepiscopis suis Metropolitanis, à quibus propugnari debuit, proditus, (nam & Cranmerus Cantuariensis, & Leiuis, cui Henricus paulo ante Eboracensem primatum contulerat, cum Rege in hoc ipsum cõspirauerat) reliquus Clerus resistendum non esse ratus, victas manus dedit, herbam porrexit, cõculcari se tanquam infatuatum salem permisit.

Indicto igitur confesso quodam pro necessitate præsentis temporis, penè omnes omnium ordinum Clerici vna voce regi supplicarunt, ut aureorum quadringenta millia, quæ ad criminis commissi expiationem suæ Maiestati offerebant, benignè accipere, reliquamque eis pœnam remittere & condonare dignaretur: idque pro summa illa potestate, quam in regno suo,

Submissio
cleri & mul-
ta.Adulatio
perniciosa.Cruelitas
Henrici in-
audita in to-
tum Clerum.

eum tam in Clerum quam in reliquum populum habere, iam primum fatebantur. Ex qua dicendi formula artificio Regionum Consiliariorum expressa, primam occasionem sumptam, ut Rex supremum caput Ecclesie Anglicane postea diceretur. Iam etiam passim iactabatur in ore pessimi, cuiusque, nihil Romano Pontifici cum regno Angliae negotij esse, nisi Regi videretur aliquid ei potestatis in eo regno concedere; nam alioquin omnem animam debere potestati regiae subditam esse, nec solum in civilibus, verum iam quoque in spiritualibus causis. Et haec quidem omnia excogitata suscepta & disseminata sunt, ne Rex absque auctoritate legitima vxorem repudiasse putaretur.

Quae cum viri nonnulli graues viderent, animoque iam prospicerent, quod essent haec omnia tandem proruptura; paulatim nitebantur, aulae se & negotijs publicis subtrahere. In primis Thomas Morus vir omni genere virtutum praecellens, tempestates impendentes non solum mente prauidit, verum etiam suis particulatim praedixit, eodem plane modo quo postea acciderunt. Is ergo cum iam summus regni Cancellarius ad tres fere annos fuisset, regem adiit, suaeque senectutis ac laborum, quibus in confutandis hereticis distinebatur, excusatione usus, suppliciter rogauit, ut cum Regis bona venia abdicare se magistratui liceret: Cui Rex assensit, li-

cet

cet non ignoraret quam ob causam illud Morus petisset. Sed uti uoluit Rex alio uiro in summo illo magistratu, qui esset futurus ad desideria sua paratior. Constituit ergo Cancellarium Thomam Audlaem, hominem mediocri fortunae & ualde tenuem. Sed ut haberet unde dignitatem splendide tueretur, dedit illi rex monasterium integrum unum cum Ecclesia, aedificijs, & redditibus omnibus, Londini constitutum, cui nomen fuit Ecclesia Christi: Religiosos autem omnes illius loci, qui Canonici erant regulares, in alia monasteria eiusdem ordinis distribuit; Atque hoc primum indicium extitit mali affectus Henrici erga religiosos.

Cum autem haec & alia ad aures Pontificis Clementis perlata essent, simulque didicisset ex Cardinalibus Gallis (quos supra vtriusque regis nomine Legatos ad ipsum missos diximus) quam impotenter in Annam Bolenam affectus esset Henricus, & quod nihil esset dubij, quin eam breui etiam publice duceret: Pontifex pro paterna sua sollicitudine ingentem primo dolorem animo concepit; deinde statuit literis iterum Henricum tentare, iam enim antea non semel eum priuatim admonuerat, & per omnia sacra obtestatus fuerat, ne praecipitem se ferri in hac causa fineret, expresse etiam prohibens ne quicquam in prioris matrimonij praediciu pendente adhuc lite faceret. Nunc autem alijs

literis

Morus magistratu se abdicat.
An. 1532a

Audlaeus cancellarius

Pontifex iterum Henrico prohibet nouas nuptias per Breue apostolicum.

Vnde supremi capituli titulus.

viriboni ab Henrico se subtrahunt.

literis, ijsque magis publicis, Regi præcipere pro sua authoritate sub anathematis poena statuit, ne ulterius progredi interminata lite, tentaret, id quod fecit in forma Breuis, quod res esset testator. At Henricus cuius animus impudicus Annæ amoribus iam immerfus fuit, tantum aberat, ut hoc vel patris consilio, uel iudicis præcepto, à proposito desisteret, ut ardentius multo quam antea in libidinem suam prorueret.

Cùmque iam nihil aliud ad nuptias cū Anna Bolena contrahendas deesset, præter publicam sententiam diuortij: hanc rex cū à Pontifice Romano sperare non posset, à Cranmero suo, breui pronuntiandam certò sciens, Annam Bolenam ipsis calendis Septembribus, Pemburchi Marchionissam constituit, ne parum nobilem personam duxisse videretur. Ad decimum verò & octauum calendas Decembris proximè sequentis, Rex longioris moræ impatiens (quanquam omnia nec dum ritè disposita essent) omnino constituit cum Anna Bolena occultas nuptias contrahere: nuptias quidè, quòd aliàs illa sui corporis potestatem regi facere nollet: occultas verò, quòd nõdum à Catharina per aliquam ullius omnino iudicis sententiam separatus esset.

Rolãdus ergo quidam tunc Præsbyter (què postea Rex propter hoc obsequium in Episcopum Lichfeldiensem cooptauit) accersitur, ac

rem

rem diuinam facere iubetur. Ei Rex narrat, sententiam Romę iam tandem secundum se pronuntiatam esse, factamque sibi esse potestatem nouam vxorem ducendi. Rolandus reges non solere mentiri arbitratus, primùm siluit, mox religione tactus, spero (inquit) Maiestatem tuã habere diploma Pontificium. Annuente Rege, vertit se ad altare: cū ecce, adhuc dubius & timens ne quid illicitum committeret, omnino (inquit) sacri canones postulant, nostraque valde interest, ut literæ Pontificis palam legantur & promulgentur. Tūm Rex, habere quidem se literas affirmat, sed reclusas esse in secretiore loco, nec ab alio præterquam à se afferri posse, parum autem decere, ut eo tempore (nec enim adhuc illuxerat) solus prodiret. Acquiescit Rolandus, atque ita completis cęremonijs, Henrico secundam vxorem tradit, prima non solum adhuc viuente, sed etiam per nullã omnino auctoritatem, in ullo hætenus iudicio Ecclesiastico vel specie tenus interpositam, repudiata.

Impedimentum verò, cuius prætextu Henricus Catharinam repudiabat, tum in illam non omnino, tum in Annam Bolenam certissimò cadere, idem ipse Henricus exploratè sciebat. Nam eo statu rerum posito qui tunc erat, certum est, non nisi duplex impedimentum interuenire potuissè, cur Henricus Catharinam ab

initio

Rolandus
presbyter oc-
culte Annã
Henrico tra-
dit.

Henrici im-
pudens mę-
daciūm.

Anna crea-
tur marchio
missa.
An. 1532.

Anna mul-
to propin-
quior Regi
quam Catha-
rina.

Impedimen-
tum affini-
tatis inter
Henricum
& Cathari-
nam non
fuit.

initio non posset ducere. Alterum esse poterat
affinitatis, si Arthurus Henrici frater, Cathari-
nam cognouisset: alterum fuit, iustitiæ publicæ
honestatis impedimentum. Illud non interue-
nisse Rex Henricus probè sciebat: nam Carolo
Cæsari fassus est, se Catharinam adhuc virginè
cognouisse, idque ipsum & Catharina sanctè
semper iurabat, & res ipsa verum fuisse conte-
stata est, cum & Henricus septimus gravè ma-
tronam in eodem lecto apposuerit, ne Arthurus
Catharinam cognosceret; & tanta fuerit in re-
cète adhuc Arthuri pubertate infirmitas & in-
ualetudo, ut etiam si maximè conatus esset Ca-
tharinam cognoscere, tamen vna caro facti nõ
fuissent. Vbi autem carnalis copula non inter-
uenit, affinitas nulla contrahitur.

Et quamquam contracta fuisset, tamen per
authoritatem clauium regni cælorum, id impe-
dimentum ob maius publicæ pacis bonum ri-
tè atque ordine sublatum extitit. Neque enim
illa in Leuitico de non ducenda fratris vxore,
vt doctioribus quibusque placet, moralis est
pceptio ex ipso naturæ iure desumpta, sed
iudicialis tantum, vt pleraque alia in illo li-
bro, illis temporibus consentanea. Et quomo-
docunque sit, ita ne tunc quidem illud fuisse
indispensabile manifestum est, vt in ea ipsa lege
Mosaica, non modo permissum, sed etiã præce-
ptum fuerit. Impedimentum igitur affinitatis nec
vllum

Si affinitas
fuisse, per
claves tamẽ
sublata fuit

vllum inter Henricum & Catharinam fuit, &
quamquàm aliquod extitisset, per claves Petri
rectè sublatum erat.

Iam verò iustitiæ publicæ honestatis impe-
dimentum, quod solum restat, cum (vt inter
omnes constitit) non diuini aut naturalis, sed
tantum Ecclesiastici iuris fuerit, ne Henricus
quidem aut aduocati eius negabant, potestatem
clauium Petri satis virium ad illud auferendum
habuisse. Cum igitur nec affinitas vlla fuerit,
& impedimentum iustitiæ publicæ honestatis,
per Iulij Pontificis diploma idoneè ablatum
cõstaret, nihil iam obstabat, quo minus Catha-
rinam Rex Henricus & ducere posset, & reti-
nere deberet. Nam si quis ipsum Dei præceptum
obstarè dicat, quod fratris vxorem duci prohibet,
quamquàm expedita sit responsio, idem
ius diuinum nominatim illam exceptionem
addidisse, *Præterquam si frater absque liberis
defunctus esset*, (vt in nostra causa contigit) ta-
men illud etiam prætermitti non debet, quòd
verba diuini iuris in eodem ipso loco, talem ra-
tionem & præmittunt, & vbique adiungunt,
quæ totã Henrici causam labefaciat. Sic enim
legimus: *Omnis homo ad proximam sanguinis
sui non accedet, vt reuelet turpitudinem eius.*
Et post pauca: *Turpitudinem vxoris fratris tui
non reuelabis, quia turpitude fratris tui est.*
Vxor enim fratris non ob aliud prohibetur
duci,

Impedimen-
tum publi-
cæ honesta-
tis.

Math. 26.

Obiectioni
occurritur.

Deut. 25.

Leuit. 19.

Vnde affinitas contrahitur & ratio eius.

Leuit. 18.

† August. in Leuit.

duci, quàm quòd per copulam carnalem affinis alteri fratri iam priùs facta sit. Quæ enim fit vna caro cum fratre meo, ex ea re tam propinqua sanguinis mihi fit, quàm frater meus, qui mihi proximus sanguinis est, in primo nuptiarù gradu. Quanquàm igitur concederemus & Deum eo in loco non tantum de illicito coitu, sed etiam propriè de nuptijs agere, (quod multis secus videtur) & per vxorem fratris, non solum viuentis fratris (vt* quibusdam ex sanctis patribus visum est,) verum etià defuncti fratris vxorem intelligi, & præterea legem illam non cæremonialem esse, sed iuris etiam naturalis conclusiones quasdam explicare: tamen cùm ratio legis non semel expressa fuerit, semperque sanguinis proximitatem urgeat, quæ vel per cognationem vel per carnalem copulam (vnde paritur affinitas) acquiritur; nulla verò aut cognatio, aut affinitas inter Henricum & Catharinam contracta fuerit, quia frater Henrici eam non cognouit; vtique efficitur, vt diuinum ius nullo modo prohibuerit Catharinam Henrico nubere.

Affinitas Henrici cum Anna multiplex.

Cognouit Annæ sororem.

At contrà, certissimum est inter Henricum & Annam Bolenam, verum affinitatis impedimentum interuenisse, idque ipsum Regem nõ ignorasse, eò quòd Clementi septimo per literas suas confessus sit, se Mariam Bolenam Annæ sororem vterinam cognouisse. Ex qua carnali

nali copula, Henricus toti familie Bolenorum factus est affinis seu proximus sanguinis. Nam vt Paulus ait, *Qui adhæret meretrici, vnum corpus cum ea efficitur*. Cùm igitur Maria Bole-
na fuerit proxima sanguinis Annæ in primo gradu, nempe vterina eius soror; Henricus qui fuit vnum corpus cum Maria, factus est etiam proximus sanguinis in primo gradu fratribus & sororibus Mariæ, & ex consequente, Annæ. Quid ergò est, quòd is qui tantas turbas excitauit, vt à Catharina tanquàm ab affine sua, cùm verè affinis non esset, disungeretur, nunc non timet ad affinem suam accedere? & qui negabat Pontificis clauis posse facere vt Catharinam retineret, nunc, sine vllarum clauium authoritate, imò contra illarum authoritatem, Annam affinem suam in primo gradu ducit? frustra ò Rex contra stimulù calcitrasti: deus hypocrisin tuam detexit, & adulterinum cor tuum toti mundo reuelauit.

1. Cor. 6.

Turpitudinem Henrici reuelata.

Quid verò quòd idem rex Henricus etiam matrem Annæ Bolenæ priùs cognouerat, vt antè explicuimus? Ex qua sanè copula tale affinitatis genus inter Henricum & Annam intercessit, qualis est consanguinitas inter parentes & liberos. At pater filiam suam ducere in æternum prohibetur, quia inter ascendentes & descendentes nullæ vnquàm nuptiæ permittuntur, propterea quòd in nuptijs est summa equalitas

Alia affinitas Henrici cum Anna, quia ei⁹ matre cognouit.

Gen. 2.
Exod. 20.

litas & paritas (vndè Eua ex latere Adami sumpta est) cùm interim liberi parentes honorare debeant, seque illis tantò inferiores agnoscere, vt nunquàm sint referendo, & idè nec illis quidem vlla ratione exæquari possunt. Itaq; vt Henricus Annam Bolenam, eius mulieris quã semel cognouerat filiam duceret, res lōgè difficilioris dispensationis fuit, propterea quòd hoc affinitatis genus, ipsam nuptiarum essentiam propiùs attingere videtur, quàm vt in eo dispensari omnino deceat; maximè si concubitus matris sit multis manifestus. Quare cùm Henricus contra naturæ quodammodò legem, post matrem Annæ Bolenæ cognitam, ausus sit filiam in vxorem assumere: quàm impudenter obtendit, se non ausum esse Catharinam retinere, ne in Deum peccaret? quàm impudenter etiam prætexit, se credidisse, quòd Pontifex autoritatem non habuerit Catharinæ nuptias permittendi?

Hypocrisis
Henrici.Tertia & maxima sagu-
nis cōuictio
inter Hen-
ricum & An-
nam.

Sed adhuc pergamus. Constat ex ijs quæ diximus; non obscuris indicijs ipsi Henrico reuelatum fuisse, quòd Anna Bolena esset ipsiusmet Henrici filia, & tamen eam duxit; is videlicet, qui timuit sui fratris absque liberis defuncti vxorem, à fratre suo minimè cognitam retinere: incredibilis quidem audacia, inaudita hypocrisis, non ferenda libido. Sed tamè vnus hominis propria fuit hæc audacia, hypocrisis

pro-

propria, & libido propria. Nec tantoperè mirandum est, si aut homo peccet, aut cùm in profundum venerit, contemnat. Illud est mirandum, illud stupendum, si hominum infinita millia, non suam, sed alienam libidinem & hypocrisin, non tantum æquo animo ferant, sed etiam suspiciant, laudent, colant, & ita colant, vt supra hoc fundamentum, fidem, spem, salutemque suam exædificent.

Omnes enim Anglicani protestantes, Lutherani, Zuingliani, Calvinistæ, Puritani, & Libertini, ceteræque omnes hæreticæ pestes, quibus Patria nostra misere perijt, has turpissimas ac incestuosas Henrici & Annæ Bolenæ nuptias adorant, velut fontem Euangelij sui, matrem Ecclesiæ suæ, originem suæ fidei. Iam pridem Calvinista quidam Anglicanus, Londini duos libros edidit, eosque tum Elizabethæ Reginae, astante Pseudoepiscopo Cantuariensi Matthæo, exhibuit, tum etiam apud Ioannem Dayum typis mādauit, in quorum posteriore de Henrici & Annæ matrimonio agens, hæc habet verba. *O verè beata, & non sine summo numine conciliata nuptiæ, caelestisque partus ac progenies, quibus patria à seruitute & caligine plusquàm Aegyptiaca erepta atque liberata, & ad verum Christi cultum restituta est.* Hæc ille.

Nemo iam miretur aut Caianos olim fuisse,

G qui

Turpe fundamen-
tum
noui Euan-
gelij in An-
glia.

Anno 1573

Cap. II.

Turpis &
absurda a-
dulatione.

Infamia hæreticorum.

qui homicidam Cain adorarent velut ex potenti virtute procreatum; aut Ophitas, qui (vt Tertulianus ait) magnificarent serpentem qui primos parentes in Paradyso decepit, velut authorem scientiæ boni & mali: nam quid tandem olim factum credi non potest, cum hodiè videamus tot millia hæreticorum, nuptias Patris cum filia propria adorare? Isti liberationem suam ex seruitute plusquàm Aegyptiaca his nuptijs acceptam ferunt: isti verum Christi cultum, per has nuptias restitutum gloriantur. Verum quidem est, per has nuptias aditum vobis patefactum esse ad omnem hæresim, omnemque nequitiam. Sed ò immensam Dei bonitatem; qui, quòd hæreses vestras non alio partu quàm per tam nefandas nuptias in lucem exire permisit, eo ipso declarauit, illas turpissimarum tenebrarum filias esse, nec aliter quàm per opera tenebrosa procreari potuisse. Oportuit filiam cum patre, sororem cum fratre commisceri, (nam & hoc Annam Bolenam perpetrasse paulo post constabit) vt pulcher ille partus fieret, a quo vestræ religionis fundamenta constituerentur, & Ecclesia vestra non iam ex sanctissimo Christi latere, vt catholica, sed ex impuris meretricis lumbis profecta, stabileretur.

Protestantiū ecclesia ex turpissimis initiis.

Sed iam pergamus in eo quod instituimus. Cùm Anna iam Henricus vt vxore legitimam palàm

palàm fere vteretur, serenissima Catharina non tantum à thalamo regio, vt antea diù, verum etiam à cohabitatione Regis que palatio exclusa, in villam quandam cui nomen erat Cimbaltan, in prouincia Bedfordiensi, locum minùs salubrem tribus tantum ancillis, paruaque familia comitata fecerit; ibique orationibus, ieiunijs, alijsque sanctis operibus, dies noctesque se exercuit; Deum etiam obsecrans pro salute adulterorum quos in aula reliquerat. Quod cum populus animaduertisset, nec vlli mortalium iam ampliùs esset dubium, quin Anna Regina locum breui esset habitura; incredibile ferè dictum est (nisi quòd hæc sit mundi perpetua consuetudo,) quantus statim omnium ordinum concursus, ad Annæ gratiam ineundam fieret; alij quidem, vt per eam a periculis imminentibus se tuerentur, in quibus erant sacerdotēs & Abbates nonnulli, qui idèd Annæ inseruire, & ei a sacello esse cupiebant, vt bona Ecclesiastica, ac monasteriorum, quibus iam tùm valde timere incipiebant, per ipsius auctoritatem & patrocinium conseruarent: sed res ex votis non successit, neque ad hoc idoneum erat Annæ, patrocinium, quamuis illa omnibus omnia promitteret: alij autem, ijque multò maxima pars, idèd confluebant, vt ex rebus nouis ac perturbatis crescerent; in his erant primi, qui Lutheranam hæresim (cui etiam Anna

Reginæ Catharinæ ex aula discessio.

Concursus hominū ad Annæ gratiam.

clanculum fauebat) sectabantur. Itaque statim Henrici aula eiusmodi hominibus completa est, qui sacra omnia ridere, sacerdotibus illudere, religioforum vitã in cõtemptum adducere, Ecclesiasticorum diuitias ac potentiam carpere, ridiculas de monachis fabulas fingere, & supra omnia Pontifici Romano detrahere, inuidiamq. facere solebant: & qui in his se petulantissimos & audacissimos præbebant, ij primas apud Annam, & per eam etiam apud Regem obtinebant.

Thomas Cromueli initia ac incrementa.

Inter cæteros quos Anna his inijs Regi commẽdauit, fuit Thomas Cromuelus, homo uaser, crudelis, ambitiosus & auarus, hæresi etiã deditus, eaque de causa vniuerso nomini Ecclesiastico infestus: hunc Henricus vt hominem Annæ gratum, & suis consilijs ministrum aptissimum, sociare statuit Cranmero Archiepiscopo, & Audleõ Cancellario, vt per illum quasi triumuiratum, ex sua sententia singula gererentur. Primò igitur illum scrinijs regijs præfecit, deinde sibi a secretis constituit, postea equitem auratum & Baronem, deinceps Essexiæ comitem creauit, magnum etiam Regni Camerarium & sigilli secreti custodem, ac postremo, non solum primum suorum consiliariorum in rebus ciuilibus, verùm etiam Vicarium suum generalem in causis Ecclesiasticis & spiritualibus effecit; adeò vt vniuersa

Resp.

Resp. non minus ferè iam in Cromueli, quam antea in Volsæi potestate constituta videretur.

Hanc opportunitatem nacti hæretici, nihil quicquam sibi prætermittendum existimarunt, quo iam per tam illustriũ fautorum patrocinia causam suam promouere possent. Totius autem negotij momentũ in eo maxime positum esse iudicabãt, vt Regẽ ipsum, quem iam a Põtifici Romano alienum, & hæresi ab Anna aspersum sciebãt, in clerum suum Anglicanum, cui ex Actis superioribus infensum iam intelligebant magis magisque incenderent atque inflammarent. Cuius rei causa, spargebant indies in Vulgus, ac per aulas principum disseminabant, libellos plurimos famosos, fraudis, impietatis, & nequitiae plenissimos, quibus inuidiã & odium Ecclesiasticis conflarent, & in ijs, vnus Henrico ipsi exhibitus fuit cuius erat inscriptio; *Libellus supplex mendicorum*. In quo post amplificatã rhetoricisque figuris inuidiose exaggeratã verorum pauperum ac mendicorum, cum insignem multitudinem, tum extremam indigentiam; vniuersam totius mali causam in mendicos quosdã robustos ac ociosos conijciebat, quos appellabat Pontifices, Prælatos, Archidiaconos, Decanos, Canonicos, Parochos, Præbendarios, Abbates, Monachos, Moniales, ac Fratres mendicantes, quorũ

Hæreticorũ studia ad Regem alienãdum à Cle- ro.

G 3 narum

Libelli famosi.

narum præensione (quas tamen certè nullas esse dicebat,) plusquam mediam partem bonorum totius Angliæ absorberi, & alios omnes mendicos debiliores, ad extremam miseriam redactos esse, affirmabat.

Fraudulenta & sceleratissima hæreticorum petitio.

Proinde mendicorum omnium nomine, suam maiestatem suppliciter rogabat, tamquam supremum dei in terris ministrum, pauperumque patrem, ut veros Christi pauperes a Pontificibus derelictos, & a Pontificijs oppressos, pro sua iustitia ac misericordia subleuaret; quod illa ratione optime ac facillime fieri posse dicebat, si ex iustitiæ distributiæ præscripto, vnicuique generi hominum, quod iustum esset, assignaretur; quo fieret, ut cum Clerus Anglicanus, ducentesimam partem aliarum personarum totius regni non æquaret, mediam autem partem diuitiarum omnium possideret; centesimam tantum partem eorum quæ habebat, permittendam ei esse, & nonaginta nouem auferendas, fiscoque regio applicandas, quibus reliquos pauperes suo Rex arbitrio sustentaret. Ex parte deinde omnipotentis Dei, supplicabat suæ maiestati hic pauperum Procurator, ut hanc etiam centesimam partem, quam aliqua iustitiæ ratione ad Ecclesiasticos pertinere dixerat, tam diu Rex apud se retineret, quousque Clerici Monachique præceptum illud Dei in Genesi positum exequantur, quo iubetur,

tur,

tur, *In sudore vultus comedere panem*; quod si facere detrectent, tunc non solum hac etiam parte priuandos esse, verum etiam panis grauissimis castigandos. Hæc ille.

Et quanquam sanè nemini ferè esset dubium, quin hæc & eiusmodi, uel approbante vel conuiuente Rege ipso disseminarentur, Cromuelo autem cæterisque nonnullis Consiliarijs non obscure fauentibus; visum est tamen viris bonis opere precium, his initijs aliquo modo obistere, ne hæretici audaciores facti, palam debacchari ac dominari inciperent. Cum autem nemo ex Clero sententiam suam commodè interponere posset, ne causam propriam uideretur agere; Thomas Morus laicus, rem in se suscepit, librumque doctissimum ac prudentissimum scripsit, quem, ut ad hæreticorum libelli inscriptionem alluderet, *Libellum supplicem animarum in Purgatorio*, appellabat.

In hoc, detestis primùm hæreticorum fraudibus ac mendacijs, quibus viam erroribus suis aperire solent, (quo etiam loco, vniuersa illa mala quæ postea ab his initijs secuta sunt, prædicebat) confutatis etiam infinitis maledictis falsissimisque calumnijs quibus impij isti obtrectatores sortem domini, id est Clerum iniquissimè onerabāt; demonstrat primo loco possessiones aliosque Cleri redditus, multis partibus minores ac pauciores esse, quam isti ad inuidiam

Mori responsum, ad libellum supplicem mendicorum.

Mendacia hæreticorum.

I

G A EX-

- 2 excitandam affirmant. Deinde non solum piè,
verumetiam necessariò hos reditus Clero à ma-
3 ioribus nostris assignatos fuisse, ad cultum Deo
perpetuò persoluendum. Præterea rempubli-
cam sine his constare non posse, nec solùm Cleri-
cos, sed laicos etiam infinitos, qui vel Clericis
inferuiant, vel ab ijs dependent, his redditibus su-
stineri; pauperum omne genus, ab Ecclesia-
sticis maximam Eleemosynarum partem ac-
cipere; hospitia, Collegia, monasteria, xeno-
dochia, cæteraque pietatis opera ac paupertatis
refugia, ab his præcipuè erecta fuisse, opibusq;
ditata. Denique Cleri opes verè esse thesaurum,
4 pauperum, non solum in hoc mundo, verum-
etiam in futuro, latissimè grauissimèque con-
tra hereticos probat Morus, nec vllus postea de
hoc ei argumento respondit.

Anna tamen ac Cromuelus, cæterique Cleri
hostes, quiescere Henricum non patiebantur,
sed inito Concilio Regi suggerebant, nõ me-
diocriter ad eius negotia expedire, vt in illis ip-
sis Comitibus quæ tunc habebantur, iuramentum
exigeretur ab Ecclesiasticis omnibus, quo ean-
dem suæ Maiestati, quam antea Romano Pon-
tifici consueuerant, obedientiam promitterent:
hinc enim fore dicebant, vt Cranmerus solu-
tior iam factus ab obedientia Pontificis, & ma-
iori vinculo Regiæ Maiestati adstrictus, libe-
riùs sententiam secundum Regem pronuncia-
ret.

Nova iuris-
iurandi for-
ma exigitur
à clero.

ret. Placuit Henrico uehementer consiliũ, sed
quia res noua atq; inaudita erat, vir aliquis ma-
gnæ apud Clerum authoritatis, qui eam primò
proponeret, deligendus videbatur. Nullus ad
eam rem tam idoneus visus est, quàm Ioannes
Fisherus, Roffensis Episcopus, qui unus om-
nium facillimè propter summam authoritatẽ
negotium posse conficere credebatur, si in se il-
lud susciperet; Sin autem abnueret, grauissimã
Regis iram sustinere necesse esset, quod An-
na summopere cupiebat; Valde enim oderat
Roffensem Anna Bolena, ex eo tempore quo
ille Catharinę causam tam acriter apud legatos
Pontificis defenderat, quemadmodum supra
commemorauimus.

In cuius etiam rei ultionem, non multis inde
mensibus, coquum quendam Richardum Ri-
seum, proposita mercede conducendum cura-
uit, qui veneno Roffensem tolleret. Sed cum
Riseus non alia ratione id facere tentaret, quàm
vt ollam communem, in qua pro vniuersa Epi-
scopi familia iusculum coquebatur, inficeret;
(sciebat enim Episcopum communibus cibis
inter suos vesci solitum;) diuina prouidentia
factum est, vt eo ipso die quo in ollam venenũ
est iniectum, Roffensis præter solitum in tricli-
nium non veniret; famuli autem qui illi pran-
dio interfuerunt, statim correpti, fere omnes ex-
pirarunt, & Riseus coquus confessione sua pro-
ditus,

Anna Bole-
na Episco-
pum Roffen-
sem veneno
tollere nititur.

ditus, publice supplicio affectus fuit, vnde & maius deinde exarlit Annæ Bolenæ in Roffensem odium.

Vt ergo ad rem redeam; denūciata Roffensi Regis voluntate, & quid eū facere vellet; et si perinuitus rem audiuit, animoq; mœsto se excusaret, (sciebat enim è quo fonte hæc omnia emanabant) tamen cum Rex vehementissimè perurgeret, nullamque excusationem, aut dilationem admitteret, diceretque se experiundi causa hoc postulare, quo cerneret si Clerus tam male affectus in ipsum esset, quàm multi affirmabant; adijceretque præterea ad tollendum omnem conscientiaæ scrupulum, non alia ratione hoc obedientiæ iuramentum exigi ab Ecclesiasticis quam ut explicatè adiūgeretur, eousq; illos iurare, quantum ipsis per Dei verbū, permissum esset ac licitum: Ex altera etiam parte, cum Roffensis animo perpenderet, immensam iræ Regiæ tempestatem, vniuerso Clero impendentem, nisi hac in re illi satisfieret, speraret autem processu temporis Regis animum amoris Annæ pertæsum, reuocari posse ab hoc incepto, cum viui doctissimi & Episcopi nō essent defuturi, qui ipsum docerent hoc nulla ratione permitti aut licere; his inquam alijsq; multis rationibus inductus ac deceptus Roffensis, (de quo postea sæpissimè grauisimeq; doluit) necessitati præsentī cedendum ratus, persuasit

reli-

reliquis qui firmiores adhuc erant in Clero, (nam plerique iam Archiepiscopis Cranmero & Leio, huic Eboracensi, illi Cantuariensi, qui ambo Regis negotium promouebant, adhæserant,) vt. saltem, cum exceptione illa prædicta, (*Quantum per Dei verbum liceret*) obedientiam Regi in causis Ecclesiasticis ac spiritualibus iurarent. Cuius facti Roffensem postea vsque ad eodē poenituit, vt publicè se incusans diceret; suas, id est Episcopi partes fuisse, non cum exceptione dubia, sed apertè & differtis verbis cæteros potius docuisse, quid verbū Dei permetteret, quid prohiberet, quo minùs alij in fraudem incurrerent; nec vnquam sibi deinceps peccatum hoc satis expiassè videbatur, quousq; proprio sanguine, hanc maculam eluisset. Rex tamen hac ratione obtinuit, quod expetebat. Quibus rebus sic constitutis, ordinumque suffragijs stabilitis, iam oportunum tempus aduenerat, in quo Cranmerus à Rege, vt ante diximus, constitutus ad hoc ipsum Cantuariensis Antistes, iuramenti religione quod Pontifici Romano præstiterat, profanorum comitiorum autoritate, vt uidebatur solutus, nouoque sacramento Regi colligatus, liberè posset etiam contra Romani Pontificis præscriptum, diuortij sententiam inter Henricum & Catharinam pronuntiare. Is igitur ex Henrici arbitrio certos Episcopos, Procuratores, Aduocatos, &

tabel-

Roffensis in
magnis au-
gustijs.

Roffensis
penitentiæ

Cranmerus
sententiam
fert de di-
uortio.

Roffensis
decipitur &
succumbit.

tabelliones vnà secum ducens, ad pagū Dunstablensem se contulit, qui proximè abest à Regia villa Amptilenſi, in qua eo tempore degebat ferentiſſima Catharina, quam ſæpius in ius vocatam, vbi per quindecim dies fruſtrà expectaſſet, ad ſententiam diuortij ferendam ſe præparat, cùm prius Regē velut à diuortio aliquantulum abhorrentem (ita enim vt faceret, inter ipſos conuenerat) admonuiſſet, ne fratris defuncti vxorem contra leges Euangelij diutiùs retineret: ni obediret, ſe quamuis inuitum, tamen pro miniſterio quod in Eccleſia Dei gerebat, compelli, vt cenſuris Eccleſiaſticis in Regem ageret. Mira dicendi libertas in ſubdito, inquebant aduatores Regij: Iam verè videmus, quantum inter Papifticam religionem & ſincerum Dei Euangelium interſit. Hic Epiſcopus niſi ex Deo eſſet, Regem ipſum officij ſui tam audacter non admoneret. O diem beatum qui cæleſtem lucem primus ad nos attulit. Sic illi.

Porro Thomas Cranmerus ex domo Annæ Bolenæ ad ſolius actoris arbitrium ea lege deſtitus Archiepiſcopus & iudex, vt ſententiã pro diuortio ferret; ne audita quidem altera parte, audacter pronunciauit, neceſſitatem iure diuino impoſitam Regi eſſe, vt Catharinam repudiet, & libertatem conſeſſam, vt alteram ducat.

Cæte-

Cæterum Henricus qui & iudicē & ſententiam in manu ſua habebat, quid futurum eſſet probe ſciens; iam antè (vt ſupra commemorauimus) & duxerat Annam Bolenam, & cognouerat, & Regi etiam Galliarum per ſecretū nuncium idipſum ſignificauerat; licet ſolennē nuptiarum pompam, ad quinque deinde menſes, id eſt, in ipſam Dominicæ Reſurrectionis vigiliã diſtuliffet. Anna igitur pridie idus Aprilis, qui dies ſepulto domino eo anno facer fuit, publicè deducta, & poſtridie calendas Iunij proxime ſequentis, Regio diademate, lōge inferiori ac celebriori pompa, quam vlla vnquã antea Regina, coronata fuit.

Cùm matrimonij huius fama, fines Angliæ egreſſa, ad exterorum aures perueniſſet, dici non poteſt, quantum admirationis, doloris & indignationis, in Chriſtianorum Principū animis excitauerit. In primis verò Carolus Cæſar qui per illa tempora in Italia fuerat, indigniſſime rem ferens, Pontificem obnixè rogauit, ut pro ſumma authoritate à Chriſto ſibi cōmiſſa, ad filios petulātes & rebelles caſtigandos, tam inſignem Henrici nequitiam impunitam eſſe non permetteret. Pontifex, quanquã vt rei ipſius indignitate, ſic Caroli etiam iuſtiſſima petitione uehementer moueretur, tamen, quærat ſemper in Henricum indulgentia, rem eouſque differendam cenſuit, donec iter ſuum

in

Hypocriſis
Henrici ni-
mis aperta.

Impia adu-
latio.

Sententia
Cranmeri.

Nuptiæ An-
næ in vigi-
liã paſcha-
tis.

An. 1533.

Fama rei
apud exte-
ra: natio-
nes.

Colloquiū
Clementis
ac Francisci
Masiliæ.
An. 1533.

Inurbani-
tas legato-
rum.

Franciscus
Henricum
deserit.

in Gallia, quod tunc meditabatur, absoluisset: maximis enim de causis Franciscū Gallia Regem, Masiliae Clemens Pontifex conuenire statuerat, per eumque, quod summa esset cum Henrico amicitia coniunctus, regis animum ab Annæ complexu, nunc saltem post expletā libidinem sperabat posse reuocari. Atque illius quidem rei spem magnam faciebat ipse Franciscus, quod facilius Pontificem ad colloquium illud Masiliense pertraheret. At uerò cū Henrici oratores Masiliam postea uenissent, & in ipso Pontificis cubiculo audiente Francisco Rege, tam insolenter se gessissent, ut Pontifici palam obloqui, & ab eius autoritate ad concilium nescio quod futurum prouocare, non desisterent, tūc & Franciscum Henrici pudere, & Pontificem indulgentiæ pæniterē cœpit. Et Franciscus quidem Pontifici suafors fuit, vt Henrici causam deinceps ex legum Ecclesiasticarum præscripto decideret: se enim tantum abfuturum semper ab hac Henrici inobedientia defendenda, ut eidem se constanter aduersaturū profiteretur. Id ipsum respondit postea alijs Henrici legatis, qui ui feederis auxiliū postulabant. *Alijs in rebus omnibus se fratris animū Henrico præstiturū, sed in ijs quæ contra religionem fierēt, nec uelle cuiquam associari.* Quam pijsissimam regis Christianissimi uocem Polus qui tunc uixit, copiosissime laudat.

Ponti-

Pontifex igitur expeditis in Gallia negotijs, traditaque in matrimonium Aurelianensi Duci secūdo Francisci filio, Laurētij Medices iunioris filia, ob pacē inter ipsum & Franciscū firmandam, in Italiam reuertitur ubi causa Henrici ac Catharinæ iterum cognita ac diligentissime examinata, sententiam tulit non longe ante mortem, in hæc ipsa uerba quæ sequuntur.

Sententia definitiua Clementis Papæ septimi pro matrimonio Henrici octaui Angliæ Regis cum Catharina, & contra secundas eiusdem nuptias cum Anna Bolena. Data Romæ Anno Domini 1533. Pontificatus Clementis, undecimo.

Pōtificis in
Italiam re-
gressus.

C L E M E N S P A P A Septimus, &c.

U M, pendente lite coram nobis, dilecto filio Capisuccho capellano nostro, ac sacri Palatii Apostolici causarum auditore & Decano, à nobis in Consistorio Reuerendissimorum commissa, inter charissimos in Christo filios nostros Catharinam & Henricum octauum Angliæ Reges, de & super validitate matrimonij inter eos contracti, præfatus Henricus dictam Catharinam eiecerit, & de facto cum quadam

Anna

Causæ mo-
uentes ad
hanc senten-
tiam ferren-
dam.

Anna matrimonium contraxerit, contra mandata & decreta tam admonitionis quam inhibitionis in literis in forma Breuis, etiam de consilio fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium emanatis, contenta, temerè & de facto attemptando;

Idcirco nos de illius potestatis quam Christus Rex regū nobis, licet immeritis, in persona beati Petri concessit, plenitudine, in throno iustitiæ pro tribunali sedentes, & solum Deum præ oculis habentes, per hanc nostram sententiam, quam ex nostro mero officio, ac de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consistorialiter coram nobis congregatorum consilio, ferimus, electionem & spoliationem dictæ Catharinæ Reginae à quasi possessione iuris coniugalis, & Reginalis dignitatis, in qua tempore huiusmodi mota litis erat, & matrimonium inter prædictum Henricum Regem & Annam prædictam contractum, cum prædicta omnia notoria & manifesta sint, prout ita esse declaramus, nulla, iniusta, & attemptata fuisse & esse, ac nullitatis, iniustitiæ, attemptatorumque vitio subiacti & subiacere: prolemque susceptam seu suscipiendam illegitimam fuisse & esse, præfatamque Catharinam Reginam, ad suum pristinum statum & quasi possessionem iuris coniugalis & Reginalis dignitatis restitui & reponi debere, dictumque Regem dictam Annam à cohabitatione sua & quasi possessione iuris Coniugalis & Reginalis ejicere, & amovere

Nuptiæ primæ approbatae & secundæ reiectæ.

Elizabetha quæ nunc regnat declaratur illegitima.

amovere debere, in his scriptis pronuntiamus, decernimus & declaramus, restituimus & reponimus, ejicimus & amovemus. Eademque nostra sententia, & ex consilio & mero officio nostro prædicto, præfatum Henricum Regem maioris excommunicationis et alias censuras et penas in dictis literis contentas, ob earum non paritionem et contemptum damnabiliter incurrisse et incidisse, ac ab omnibus Christi fidelibus evitandum fuisse et esse, declaramus et mandamus.

Et nihilominus volentes cum eodem Henrico Rege, nomine pij patris benignè et clementer agere, censurarum prædictarum declarationem, usque, et per totum mensem Septembris proxime futurum, ad hoc, ut sententiæ et mandatis nostris prædictis commodius parere possit, suspēdimus. Et si infra dictum tempus parere distulerit, ac dictam Catharinam in pristinum statum, quo tempore litis mota erat, non restituerit, præfatamque Annam à sua cohabitatione et quasi possessione iuris Coniugalis et Reginalis non abiecerit, et dicta attemptata cum effectu non purgaverit, ex nunc, pro ut extunc, presenti declarationi locum esse volumus et decernimus.

Ita pronuntiamus.

Henricus hac accepta sententia, cum eam non aliter atque si ipsi iniuria facta fuisset

H mira,

Henricus excommunicatur.

Spacium prænitendi datur.

mira, interpretaretur, tantum abfuit vt eidem pareret, aut penitentiam cogitaret, vt perditorum potius hominum more, peruicacius multò progredetur, & doloris sui vlciscendi causa, nihil aliud versaret animo quàm vindictam.

At primùm quidem iratus vxori Catharinæ, q̄ in illius gratiã hæc omnia facta a Pontifice affirmaret, sub pænis grauisimis edixit, né quis in posterum illam Reginę nomine vel Henrici vxoris appellatione dignaretur, sed vt tantũ Arthuri principis defuncti vidua ab omnibus vocaretur. Deinde admonitus ab Anna, quod grauida iam esset ac partui proxima, Mariam ex Catharina filiam, decem & septem annos natam, quam antea Vvallix principẽ regni que hæredem vniuersi ordines iurato professi fuerant, omni regio ornamento detractò, tãquàm spuriam & illegitimam, ad Catharinam matrẽ remitti iussit, vt priuatam cum ea vitam ageret. Simul etiam custodes & exploratores in ipsa Catharinæ domo, famulorum loco constituit, qui renunciarent quid ibi ageretur, quibuscum consilia Catharina conferret, qui domum illius frequentarent, quibusnam ipsa fideret. Inquirebat etiam diligenter in Catharinæ amicos, eosque leuissimis de causis in custodiam tradebat.

Et primo quidem loco, vt cæteris timorem faceret

faceret. Reuerendum admodum doctumque Scribitur in Catharinæ amicis. virum, Ioannem Forestum, diui Francisci de obseruantia religiosum, qui serenissimæ Catharinæ a confefsionibus fuerat, in carcerem conijcit, eo prætextu, quòd Hugoni cuidam Latimero hæretico, liberius in Papam, coram ipso Rege debacchanti, restitisset: deinde nonnullos alios, & in ijs tres Sacerdotes ac Doctores theologos, qui causam Catharinæ paulò ante apud legatos Pontificis defenderant, Thomam Abelum, Edouardum Pouellum & Richardum Fetherstonum, recludi iussit in arctissimas custodias, ea criminatione, quòd cū Moniali quadam Cantuariensi (de qua statim dicemus) consilium habuissent contra Regis diuortium. Atque hos quidem omnes postea, aliosque plurimos diuersis mortis generibus mactandos curauit Henricus, vt suis locis explicabitur.

Dum sic fureret, ac instar alterius Herodis sæuieret Henricus, instigante eum sua impiissima Herodiade, voluit humani generis hostis, maiorem adhuc ei occasionem sæuendi præbere. Nata est enim saltatrici filia, quæ ob innumeras Sanctorum cædes quæ illius causa factæ deinde ac perpetratæ fuerunt, non immeritò *Filia sanguinis*, à multis fuit appellata. Edita est in lucem septimo idus Septembris in ipso profesto natalis beatissimæ Mariæ Virginis

H 2 quem

Catharina
spoliatur re
ging nomi-
ac.

Maria filia
dignitatib'
exiuitur.

Natiuitas
Elizabethe
An. 1533.

(quæ illa postea deleuit è Fastis) eodē ipso anno quo matrem eius Henricus duxerat, idest, nō totis quinque mensibus post solemnem nuptiarum celebrationem; necesse ut fuerit, Annam prius cognitam ab Henrico vel ab alio fuisse, quàm publicè duceretur. Et certè non deerant qui eo ipso tempore dubitarent, propter notissimam Annæ Bolenæ incontinentiam, num proles hæc ad Henricum pertineret: non enim ignorabatur etiam tūm, quàm familiariter vteretur Anna amatoribus illis, quos postea prodidit, & vnā secum perdidit: quam ipsam ob causam, Mariā princeps quæ tum aderat, plurimaque quæ alios latebant, per matrem matrisque amicos expiscabatur, nunquam postea adduci potuit ut existimaret, Elizabetham sororem suam esse; hoc est, ab Henrico genitam.

Baptizandam tamen curauit Henricus Elizabethā summo splendore ac celebritate, apud Grenuicum, in Ecclesia fratrum Francisci de obseruantia: quod uniuerso illi ordini infaustū fuisse deinde uidetur, eò quòd undecimo post mense, nihil adhuc contra alios religiosorum ordines decreto, omnes illius instituti Monachi, per uniuersam Angliam locis suis pulsati fuerunt, fratribus sancti Augustini in eorum ædes pro tempore substitutis. Elizabetha uero, cum postea ad regnum peruenisset, illud ipsum Monasterium

Dubitatur an Elizabetha fuerit Henrici filia.

Infaustus Elizabethæ baptismus in Ecclesia Franciscanorum.

nasterium Grenuicense in quo baptizata fuerat, à Maria Regina paulo ante restitutum, iterum destruxit, & ad usus profanos sui palatij, cui adhærebat, ædificia destinauit.

Celebre erat his diebus Elizabethæ Bartonæ monialis nomen quæ propter famam sanctitatis, *Virgo sancta Cantiana*, Vulgò appellabatur. Hæc assererat Henricum non amplius iam esse Regem, eò quòd ex Deo non regnaret: Mariam verò Catharinæ filiam, quæ tunc minùs legitime nata habebatur, ad regni gubernacula suo iure sessuram esse. Ob quæ uerba in ius uocata, & in publicis regni comitijs unā cum duobus D. Benedicti Monachis, Edouardo Bochingo & Ioanne Deringo, duobus etiā D. Francisci patribus Hugone Richeo, (qui conuentui Cantuariensi præerat) & Richardo Risbeo: duobus etiam sacerdotibus secularibus, Richardo Maistero & Hérico Goldo (qui omnes eam spiritu Dei afflatam credebant) capitibus condemnata fuit, & post ludibria publica omnes cōstanter supplicium ultimū subierunt, duodecimo calendas Maij. Quam scēminantem inter ceteros Roffensis & Morus diligenter examinassent, confessi sunt se nullo indicio deprehendere potuisse, eam fanatico spiritu (quod in eius inuidiam tunc spargebatur) agitatam fuisse. Vnde & ipsi in suspensionem apud Regem venerunt, quòd cum illa sentirent. Et

Bartonæ monialis. An. 1534.

Septem Martires.

Roffensis quidem nominatim de eo crimine in Comitibus accusatus fuit, & Ioannes Adefonus, qui ei fuit à facello, vna cum tabellione Cantuariensi; duo etiã nobiles laici, Thomas Goldus & Edouardus Thuatus, in uincula eam ipsam ob causam conijciebantur. Constat tamẽ, illas res quas tunc, cũ nihil minus q̃ futuræ putabatur, futuras illa pdixit, suo tẽpore postea euenisse. Maria enim q̃ tunc Elizabethæ postponebatur, ante Elizabethã postea iure suo regnavit.

Quo vero die hæc Ancilla Dei cũ socijs ad patibulum tracta est, eo ipso Londini optimates omnes iussi sunt corã Archiepiscopo Cranmero, Audlæo Cancellario, Cromuelo secretario, alijsque Regis consiliariis iuratõ profiteri, secundas eius nuptias legitimas esse, prolemque inde natam, Elizabetham nomine, verum esse Regni heredem, Maria Principe exclusã, tanquã ex matrimonio illegitimo prognata. Quam iurifurandi formulam, vt multis de causis iniquissimam, cum Episcopus Roffensis ac Thomas Morus, alijsq; nonnulli suscipere nollent, in custodiam coiecti sunt. Fratres autem minores qui de obseruantia vulgõ dicuntur, cum hac iniquitate permoti, liberius loquerentur, tam in publicis disputationibus quã concionibus facris, matrimoniumque Catharinæ acerrime defenderet, (præcipue vero Londini duo patres doctissimi, Elstonus & Paytonus

Quatuor traditi carceribus.

Noua persecutio propter Elizabetham.

Roffensis & Morus & 300. fratres minores in carcere.

tonus) ob hanc rem totus ordo in tanto apud Regem odio fuit, vt tertio idus Augusti, fratres isti ex omnibus ordinis sui Monasterijs, vt supra diximus, pellerentur, varioque in carceres conijcerentur: adeo ut plusquã ducepti eodẽ tempore in custodijs numerarentur.

Henricus perspecta virorum bonorum voluntatẽ, cũ diuortium suum non perinde ab omnibus approbari cerneret, atque ipse cupierat, occurrendum ratus inijt, non amplius priuato imperio, sed publica autoritate ac vi legum agendum esse censuit. Itaque Comitibus publica regni indixit, ad tertium nonas Nouẽbris futura, nequaquam dubitans, quin in ijs, partim vi ac minis, partim adulatione ac artificiosa inductione illorum qui heresi clam fauebant, obtineret ab ordinibus, quicquid ipse cupiebat ac iã animo deignauerat. Sciebat enim inter Episcopos, Cranmerum & Leium metropolitanos, totos esse suæ uoluntati addictos; Gardinerum vero, Samsonem, aliosque iuniores, quos ipse nuper euexerat, non admodum repugnuros: Roffensem senem in carcere teneri: Tonstallum Dunelmensem (qui vir etiã magnæ autoritatis erat) Regis literis admonitum, à Comitibus abfuturum.

In principũ verò confessu, præter nouam nobilitatẽ, quã Henricus ipse creauerat, magnaque ex parte, Lutherana perfidia deprauatam,

H 4 erant

An. 1534.
Regni Hen.
26. actus.
44.

Comitia que
Henricum
& Angliam
perdiderunt.

re, nectanti criminis reos vnquam esse velle, vt quibusuis patribus aut Doctoribus in ea re assentiant. Omnis etiam communicatio per literas cum Pontifice Romano eiusue ministeris extra Angliam degentibus, sub pœna læsæ maiestatis prohibebatur. Quo factum esse scribit * Erasmus, vt quasi sub omni lapide dormiat scorpius, ita nemo Anglorum ausus est deinde, aut quicquam scribere, aut ab externo quopiam literas accipere.

* Lib. de purit. cœles.

Imprecatio contra Papam.

In litanijis præterea precibusque, quæ tùm priuatim tùm publicè in omnibus oratorijs, ecclesijs, monasterijs, alijsue in locis recitabantur, loco petitionis illius, quæ p̄ Domino Apostolico a Christi fidelibus per vniuersum orbem fieri solet, Henricus hæc impia verba apponi imprimique præcepit: *Ab Episcopi Romani tyrannide, et detestandis enormitatibus, libera nos domine.* Atq. vt his serijs nõ nihil etiam ridiculi admisceret, nonis Maij edixit, ne q̄s impostorũ suorum aulicorũ, aut barbam raderet, aut capitis capillis longioribus vteretur, quod viri grauioribus in Anglia ad honorẽ & imitationẽ quandã Cleri facere consueuerant. Ipse autem vt caput nouũ Ecclesiæ, quod alijs præluceret, Annæque oculis magis placeret, exẽplum & formam præbere voluit: seipsum igitur nouo ac elegantiori longè modo tondẽdum ac vestiẽdum curauit, omnibus vt iterum iuuenescere

Henrici uanitas.

&

& simul cum antiqua vxore veterique religionis, veterem etiam animum, veteremque corporis habitum deposuisse videretur.

Neque contentus his quæ domi pro libidine constituerat ac fecerat, tentare etiam foris voluit, an externum aliquem principem ad furoris sui participationem pertrahere posset. Legatos igitur mittit, primũ ad Franciscum Galliarum Regem, in quo plurimum spei habebat, propter communem vtriusque cum Cesare contentionem. Sed cum sua Christianissima maiestas tantũ abesset ab Henrici impietate probanda, vt ne legatos quidem eius, ea de re audire voluerit: ad certos Germaniæ principes, qui iam dudum hæresi Lutherana se addixerant, profecti sunt. Illi, quamuis tũm Henrico, tum etiam sibi gratularentur discessionem eius a Pontifice, quam & ipsi fecerant: dolebant tamen vehementer tam sceleratam ac turpem fuisse eius discessionis causam, quã ita detestabantur, vt nulla legatorum * persuasione adduci potuerint vt approbarent. Quod & Henricum mirabiliter offendit, fecitque, (vt creditur) ne palàm ad hæresim Lutheranam deficeret, neue ipsius Lutheri submissionem ac palinodiam, quam abiectissimè paulò post ad eum scripsit, admitteret. * Calvinus etiam paulò post Henrici primatum ecclesiasticum oppugnauit.

Henricus frustra facta sua externis principibus probare nititur.

* Hoc testatur Cocleus lib. cõr. hõr. rixor.

* Com. in Amos.

Deser-

Scriptores
Angli pro
Henrico.

Desertus itaque ab externis, domesticis cō-
probatoribus contentus esse voluit, iubetque
vt sui, tam concionibus, quàm libris editis, hęc
nouam auctoritatem suam ecclesiasticā tueā-
tur. Qua Regis voce, excitati sunt ad concio-
nandum plurimi, ad scribendum etiam non-
nulli; quorum aliqui id sponte faciebāt, quòd
hęcresi fauerent, cuiusmodi erant, Sampsonus,
Foxus, Morisonus, ceterique: alij verò co-
actè, ne Regem offenderēt, vt Gardinerus, Vin-
tonienſis, & Tonstallus Dunelmensis Epi-
scopi.

Heticus Po-
lum ad scri-
bendum in-
uitat.
Ann. 1534.

Voluit etiam Rex adhuc iterum tētare Re-
ginaldum Polum: eamque ob causam Comi-
tiorum Acta per Cursorem suum Patauium
vsque transmisit, literis humanissimè scriptis
petens, & quāsi iure quodam suo, tanquam ab
alumno & cōsanguineo postulans, vt cūm Re-
gi tam esset cōiunctus sanguine, regiaq; pēſio-
ne tot annos enutritus, in regis & cognati gra-
tiā, aliquid iam de noua Primatus auctoritate,
Comitiorū suffragijs stabilita, scriberet. Po-
lus acceptis literis Comitiorumque decretis,
dubius hęcit aliquandiu quid ageret: tandem,
cūm audiret Regē indies magis fœuire, in san-
ctorum hominum sanguinē, excitauit se, qua-
tuorque mensium studio, quatuor illos elegā-
tissimos de vnione ecclesiastica libros absol-
uit, quos Regi inscripsit, eidemque in manus

Polii libri
contra Hen-
ricum.

pro-

proprias tradendos misit. quibus, cūm & im-
pium Regis Primatum doctissimè confutaret,
& scelera nefanda oratione libera detegeret,
locumque pænitentiae ac viam demonstraret:
tantum sibi odium apud Regem concitauit,
vt & patriæ proditor, reusque læsæ maiestatis
ab eodem sit declaratus, vitaque eius multis
insidijs deinceps appetita, mater fraterque &
auūculus necati, & vniuersa eius familia, illius
causa afflictā & prope extinctā fuerit. Sed ad
Angliam redeamus.

Henrici fa-
ror in Polū
eiusque fa-
miliam.

Animaduertit Henricus quā plurimis in-
dicijs, bonorum omnium animos vehementer
abhorre ab ijs quę faciebat, & quò quisque
erat vir melior ac religiosior, eò alieniore ani-
mo ab eisdem esse. Sciebat autem in regno suo
tres esse ordines religiosorum hominum, qui
přecipua laude regularis obseruantiae, pŕæ cæ-
teris omnibus florerent, summaque inde au-
thoritate apud omnes valerent, Carthusianorū
nimirum, sanctę Brigittę, & diui Francisci de
obseruātia: hos ergo primo aggrediendos sta-
tuit; vt illis debellatis facilius esset de cæteris
victoria. Sed & in hoc ipso mirabilis apparuit
suauissimāque Dei prouidentia, vt ab his san-
ctissimis viris initiū faceret, quò & ipsius ty-
ranni maior esset confusio, & ipsorum Mar-
tyrum, cūm clarior triumphus, cūm illustrius
etiam pro veritate testimonium.

Tres ordi-
nes religio-
forū à qui-
bus Henri-
cus inuicem
persecutio-
nis fecit.

Ter

Quinque
martyres.
An. 1535.

Forma iudi-
cij contra
martyres.

Tertio igitur calendas Maij, quinque sanctissimi viri, gloriosum pro Christo certamen inierunt. Quorum tres quidem fuerunt diuersorum ordinis Carthusiani monasteriorum Priores, Ioannes Hogthonus Prior Londinensis, itemque Robertus Laurentius & Augustinus Vebsterus Priores, alter Beualensis, Exhamensis alter: cōfidebant enim lupi faciliorem se habituros ad reliquum ouile ingressum, sublati his pastoribus. Proponebantur eis noua Comitiorum decreta, & iuebantur iureiurando affirmare, Regem ecclesiæ supremum esse caput. Cū illi nonnulla exciperent, & legis diuinę mentionem facerent; *Nullam* (inquit Cromuelus) *exceptionem admittam; siue lex diuina permittat siue non, vos integrè, plenè, & catagoricè hæc affirmabitis.* tū illi; at ecclesia catholica istud hæctenus (quod scimus) non docuit. *Non curo Ecclesiam,* respondit Cromuelus; *vultis consentire, an non?* Non audemus, inquiunt Martyres, ne dum Regi placere volumus, Deum offendamus. Quo audito, res duodecim-viris commissa est, secundum regni consuetudinem, vt iudicium ferrent. Illi verò cum nihil quicquam morte dignum inuenirēt, nec tamen eos absolucere propter iram Regis auderent; tempus extrahebāt, quousque Cromuelus, Regis nomine, mortē ipsi certissimam denunciarēt, nisi statim illos

con-

condemnarent, quod die postero fecerūt. Atque ad hanc iudicij formam, reliqui deinceps omnes, qui hac de causa in quæstionem venerunt, condemnabantur. Sententia autem accepta, educebantur ad patibulum, eodem habitu quo in monasterijs utebantur; nec enim Henricus tantum religioni tribuendum existimauit, vt ex legum ecclesiasticarum præscripto, vel gradu vel habitu, ante supplicium priuandos curaret.

Auxit beatorum numerum eodem ipso die, Reginaldus Doctor, Brigittensis Monachus ex Abbatia Sion, theologus insignis, Græcarumque & Hebraicarum literarum, quod illis temporibus paucorum erat, peritissimus. Qui vt sæpe antea populum disertissimis cōcionibus, sic tū exemplo & patientia sua erudiuit. Is vbi se condemnatum ad mortem audiuit, nec quicquam loqui permissum, nisi vt consentiat vel nō cōsentiat Comitiorum decreto: *hoc est* (inquit) *verè iudicium mundi;* nec aliud locutus, rogauit iudices vt tridui spacium ei concederent, quo se ad mortem pararet: cui cū illi non annuerent, sed dicerent, illud esse positum in sola Regis voluntate: attamen, *Credo* (inquit) *videre bona domini, in terra viuentium.* Idem ad supplicium productus, populum hortabatur vt pro Rege preces assiduas ad Deum funderent, ne, qui *Salomonem* initio regni

Religiosi in
suo habitu
suspens.

Reginaldi
monachi
martyris.

Hallus pref
byter.

regni sui sapientia & pietate representauerat, vnâ cum illo, in fine vitæ per mulieres seductus degeneraret. Ac quinto demùm loco Ioânes Hailus presbyter sæcularis, ac pastor zelo plenus, idem supernæ vocationis brauii, quia legitimè certasset, accepit. Passi sunt omnes eodem loco extra ciuitatem Londinensem quarto nonas Maij.

Henrici ne-
quitia.

Atque hoc quidem terrore existimauerat Henricus, cùm ceteros plerosque, tùm maxime Carthusianos Londinenses, a sua constantia dimoueri posse; ad eum enim finè, & Prioris Londinensis occisi membra, vt a reliquis cernerètur, in ipsa Monasterij ianua affigi iusserat, & viros duos sæculares cœnobio præferat, qui tanquam superiores, partim blandicijs, partim minis, iuniores monachos deprauarent. Sed cùm isti non proficerent, dicerètque, seniorum quorundâ Religiosorum exèpio iuuentutem impediri, ne Regis voluntati consentiret; Rex illos affligèdos ac tollendos censuit. Vnde ad decimum quartum diem calendas Iulias, alij tres Carthusiani sacerdotes, Vmfridus Midelmorus, Gulielmus Exmeus, & Sebastianus Nudegatus, cùm priùs per dies quatuordecim cõtinuos erecti stare coacti esset, iniectis ad collum, ad brachia, ad crura, circulis ferreis, ita vt ob nullâ omninò causam loco vnquam dimouerentur, illustre fidei testi-

monium

Anno 1535
Martyres a-
lij Carthu-
siani quinq.

monium dederunt. Vimineis enim cratibus iniecti, & per plateas Londinenses vsque ad vltimi supplicij locum pertracti, postquam laqueo ad breue tempus suspensi fuissent, mox viui demittebantur. Tùm autem carnifex pudendis præcis & flammæ traditis, pectus & præcordia gladio aperuit, visceraque euulsa, in propositum ignem coniecit; demùm capite abscisso, reliquum corpus in quatuor partes dissectuit, illasque partes elixas varijs in locis à populo spectâdas suspendit. Cum Ioanne autem Rocestrio & Iacobo Valero (ipsis quoque Carthusianis) tam gratiosè dispensatum est, vt simplici suspendio in ciuitate Eboracæsi quinto idus Maij ad cælum commigrarent.

Crudele
mortis ge-
nur.

Sed cum ne hac quidè ratione Henricus voti sui compos fieret, decem adhuc alios in terribilissimum carcerem coniiciendos curauit, tantaque sæuitia inter ipsos latrones tractari iussit, vt nõ multò post vnuerfi, vnico superstitè, fœtore & fame extincti fuerint; quod cùm ad Cromuelum perlatum esset, indoluit homo crudelis quod sic euafissent carnificinam quã de ipsis cogitauerat, magnoque iuramento affirmavit, illud sibi cõtigisse ingratisimùm, quod tam facili mortis genere perijissent. Ij autè erant, Richardus Berus, Thomas Grenæus, Ioânes Dauis, Thomas Ionfonus, Gulielmus Grenuodus, Thomas Scriuanus, Robertus Sal-

Martyres
alij Carthu-
siani dec.

I teus,

teus, Gualterus Personus & Thomas Redingus professi omnes Carthusiani ordinis. Decimus vero, Gulielmus Hornus, qui ex sancto illo numero superfuerat, Regis iussu ad patibulum pertractus, pridie nonas Augusti eodem genere mortis, quo primi, certamen absoluit. Ac de Carthusianis quidem hactenus; quanquam enim non omnes eodem die vitam finierint, tamen quos eadem fides & religio coniunxit, visum est oratione mea non debere separari.

De Franciscanis, suus erit postea dicendi locus; nam quamvis Henricus, ut antea monuimus, non paucos huius instituti religiosos comprehensos teneret, variisque molestis ac calamitatibus affligeret: tamē, post illos duos, quos supra cum Bartona moniali occisos retulimus, nullum alium adhuc publicè necandum curauit: cuius rei causam fuisse asserunt, vel quòd nihil amplius lucri ex eorum morte sperare potuerit, cū antea ex monasterijs omnibus eos eiecisset, vel quòd *Thomas Vrislæus, magnè apud Regem autoritatis, (quem etiam postea Cancellarium fecit,) pro Franciscanis, quos præcipue amabat, magno conatu intercederet, spem faciens eorum nonnullos posse fortassis adduci tēpore, ut Regis voluntati se accommodarent.

Adhuc in custodia tenebatur Ioannes Rossensis,

* Thomas Vrislæus, postea sub Edwardo Rege Comes Suthantonia factus.

De fratribus Franciscanis.

rossensis, & Thomas Morus, totius Angliæ duo splendidissima lumina, in quos omnium oculi coniecti, mentesque erectæ fuerunt. Non latuit hoc Henricum, tantoque magis cupiebat eos ad suas partes allicere, ac præcipue Thomam Morum, qui quòd laicus esset, laicis (quos Rex & amabat & timebat magis) gratiosior fuit, maximè quòd talem laicū Anglia a multis sæculis non peperisset.

Rossensis & Morus in carcere.

Natus fuit Lōdini honestissimo loco, græcè ac latinè excellēter doctus, in republica per annos penè quadraginta versatus, legationibus honorificis perfunctus, summis honoribus summa cum laude potitus; nec vnquam tamen cū duas ordine vxores duxisset, pluresque liberos genuisset, de augenda re familiari sollicitus fuit, adèd ut ad patrimonium suū à maioribus acceptum, ne centum quidem aureorum annuos census adiecerit.

Thomæ Mori patria & institutio.

Ardens studium eius fuit, ut tam religionem quam iustitiam in republica tueretur; præcipue verò, ut scriptis & autoritate sua hæreticos, quātum posset, arceret, qui tūm primum è Germania in Angliam irrepere, librisque pestilentissimis regnum illud inficere conabantur: quibus Morus præ ceteris omnibus in magistratu constitutis, diligentissime se opposebat, & inde, ut viris bonis ac catholicis maximè omnium dilectus, sic furibus, homi-

Mori studium contra fures & hæreticos.

cidis, & hæreticis supra modum fuit exofus.

Dum magiftratu bonisque omnibus exutus in carcere viueret, non vllum doloris aut triftitiæ fignum dabat, fed, vt erat ingenio facetiffimo fummxque constantiæ, mira quadã fuauitate, cum fe, tum alios ad eum venientes recreabat; Solebat vero inter cætera dicere, vniuerfum mundum, in quem homines ex paradifo eiekti ob peccatum deturbantur, nihil aliud effe quàm carcerem, ex quo omnes ad caufam dicendam, fuis finguli diebus euocarentur. Quod autem fuis carcer, aliorũ principum carcere minor fuiffet, id fe beneficij loco habere, deoque acceptum ferre, cum è malis pluribus minimum fit femper eligendum.

Ad hunc virum Henricus cum multos ex optimatibus fuis fruflrã miffet, incertus animi quid magis fibi expediret, vtrum vt viuere pateretur tam illuflrem fui adulteri j hostem, an ob extinctum orbis Chriftiani tam clarum lumen, tantam infamiæ notam subiret, tandem conftituit Roffenfem Epifcopum (quem iam in carcere iacentem, in Cardinalium collegiũ a Paulo Papa Tertio afcriptũ acceperat, & cuius constantiam ne fperabat quidem aliquando frangi poffe) è medio prius tollere, periculum facturum an Morum fortè poftea de fententia poffet deducere.

Ad

Ad decimum igitur calendas Iulias, Ioãnes Fisherus, Epifcopus Roffenfis, quo nihil aut doctius aut fanctius Anglia protulit, penè iam decrepitæ ætatis ad iudicium primò, deindè, quod Hèrici Primatum ecclefiafticum nollet confiteri, ad mortem producit: qui fimul ac scenã, in qua gloriofum certamè confummaturus erat, e longè cõfpexiffet, abiecto quo fenex nixus eft baculo; *Eia, inquit, pedes, officiu facite, parum itineris iam reftat*. Conftitutus autem in loco martyrij, fubleuatis in cælum oculis, *Te Deum* (inquit) *laudamus, te Dominum confitemur*. Quem hymnum vbi totum abfoluiffet, ceruices securi fubiecit, animam Deo reddidit, iuftitiæ coronam accepit. Caput haftili affixum, & in ponte Londinenfi omnium oculis expositũ, quò diutius ibi fufpẽfum manebat, eò magis floruiſſe, ac venerabilius factum effe dicitur, ob quam caufam loco amotum traditur.

Hoc homine, nullum, non modo Britãnia, fed nec orbis forfan Chriftianus, tũ fanctiorem, doctiorem, aut vigilantio rem præfulem, habuit. Omnium enim virtutum gloria, etiam Henrici feptimi temporibus, ita celebris extitit, vt fereniſſimæ principi Margaritæ Henrici matri diutiſſimè a confilijs & confeſſionibus fuerit, eidemque author, vt duo ampliffima Collegia in Academia Cantabrigienſi (cuius

I 3

vniuer-

Roffenfis ad
tribunal du-
citur.
Ann. 1335.

Roffenfis
martyriũ.

Roffenfis au-
thoritas ac
merita in
republicã

Mãdus Mo-
ro carcer.

Roffenfis
Cardinalis
mors defi-
gnatur.

uniuersitatis postea Cancellarius etiam fuit) conderet; Lectiones quoque Theologicas duas, alteram Cantabrigiæ, Oxonij alteram, in perpetuum vt institueret. Huius etiam viri imprimis cura, in uniuersitates Angliæ asciti sunt sacre Theologiæ & linguarum professores nostris temporibus peritissimi, adeo vt eius beneficio permulti in Anglia exquisita deinde sacre scientiæ cognitionem sint consecuti.

Ab eodem Henrico septimo, nullius cuiusquam interposito fauore aut gratia, sed commendantibus eum sua sola incomparabili doctrina, & vitæ innocentia, ad Episcopatû Roffensem euectus est, ex quo postea (quod beneficiû tenuius quàm pro viri tãti meritis videretur) cum Henricus octauus, ad amplius promouere uoluisset; nunquam adduci potuit, vt spõsam suam, tenuiorem quidem illam, sed Dei uocatione primam, & a se multorum annorum laboribus utcunque cultam, pro locupletiori quacunq; dimitteret: illud adiiciens, se per beatum futurum, si de hoc saltem minuto cõredito sibi grege, deque nõ adedò indè magnis acceptis emolumentis, in die Domini recte respõdere possit, cum & de benè curatis animis, & de rectè expensis pecunijs tûc reddenda sit ratio exactior, quàm mortales ferè putent aut curent; in quo genere, quò quisque pauciores sibi commissos uel homines vel nummos habe

ret,

ret, eo futuros in altero seculo securiores dicendar; seque facile sentire ex hoc tantilli pastorum pondere, quantum futurum esset maioris muneris onus.

Henricus autem octauus, qui antea Roffensem præ cæteris mortalibus (ut ipse saepe professus est) amauerat ac coluerat, postea datus in reprobum sensum, cum intellexisset illum iam in uinculis renunciatum esse Cardinalem, mandauit iudicibus, sanctissimum uirum ut interrogarent, an id ipse procurasset, uel saltem resciuisset: Cui respondit se nunquam eû honorem uel alium quemcunque in reliqua uita appetiisse, multoq; minùs hanc dignitatem in decrepita ætate, in uinculis, ac in ipsis mortis foribus expectasse: ita erat homo ab omni ambitione ac rerum humanarû admiratione alienus. Idem fuisse dicitur & author & adiutor Henrico librum illum nominatissimum de septem sacramentis cõtra Lutherum edendi; què quoque postea oppugnatum, eruditissimè defendit. Scripsit quoque ipse omnium illius tẽporis iudicio, cõtra Lutherû, & Oecolampadium, cæterasque pestes, doctissimè; Sacerdotium, Sacrificium, Sacramèta, Hierarchiam Ecclesiæ, omnesque religionis partes, incredibili luce & methodo contra hæreticos, tam libris quàm concionibus defendens.

Rexit Roffensem Ecclesiam triginta tribus

I 4 annis

Roffensis locupletiorè episcopatû admittere noluit.

Roffensis examinatur de Cardinali-
tia dignitate.

Roffensis scripta.

Opera Ros-
fensis in epi-
scopatu.

annis, eamque sanctissimis institutis, vitæque; suæ in continuis vigilijs, laboribus, ieiunijs, Eleemosinis, omnibusque Episcopo dignis operibus transactæ memorabilibus exemplis, ita ornauit, vt tanquam uirum Dei, eum omnes ubique amarent & suspicerent. Charitate verò Episcopali ac plane apostolica ita ardebat, vt & sæpe aliàs, & maximè in celebrioribus ieiunijs, ac singulis ferè sextis ferijs, ipse non solum carceres & publica Xenodochia uisitaret, sed omnium in ciuitate sua pauperum, ægrotorum, ac quouismodo afflictorum priuatas ædes circuiret, consilioque, consolatione, ac copiosa pecunia ubi opus esset singulos subleuaret. In quibus officijs, & in peregrinos, præsertim verò litteratos, hospitalitate, sua omnia lubentissimè expendit.

Cum esset Regio mandato primùm apprehensus & in carcerem ducendus, satellites mox in omnem supellectilem inuolantes, in pecuniam quoque, quam putabant hominem senè & longæuum Episcopum copiosam recondidisse, inquirunt diligentius; cumque omnes loculos, arcasque cæteras curiosè lustrassent, ne quicquam nummorum inuenissent; tandè incidunt in cistam ferreis laminis bene munita, varijsque seris ac pessulis septam, quam magna spe & auiditate perfringunt; Ibi que cilicium, flagellum, ac cætera disciplinæ instrumenta, ta-

tum

tummodò reperiunt, quibus vir Dei solebat corpus suum, alioquin senio ac laboribus satis confectum castigare, cum aliquot nummulis, quos semper post pœnitentiam factam, solebat pauperibus erogare; ita expectatione ac præda frustrati, cum magno pudore ac admiratione abierunt.

Vixit hic grandæuus confessor, difficillimò in carcere, uiribus etiam omnibus senio & solitudinibus penè iam exhaustis, additis prætere voluntarijs & assuetis castigationibus corporis sui, supra omnem expectationem, ac sanè non sine miraculo, quindecim totos menses, cõseruatus à Deo, vt tam glorioso martyrio, tamque sancti sanguinis effusione, Romanæ Sedis prerogatiuam contra iniqui regis tyrannidem propugnaret.

De illo die quo Rossensis ad mortem ducebatur, Morus, (quod tamen Rex vetuerat) certior factus, cum vehementer timeret, ne fortè ipse martyrij corona excideret, ad Deum conuersus, *Cõfiteor* (inquit) *tibi domine, quod tantam gloriam non sum meritus; non sum ego iustus & sanctus sicut Rossensis tuus, quem de uniuerso regno isto tibi secundum cor tuum elegisti; sed tamen si fieri potest, particeps siam domine calicis tui.* Hæc & alia his similia cum lachrymans diceret, nec vultu (què alioqui placidissimum habebat) dolore dissimulare iam posset,

Actas Ros-
fensis de-
cripta:

Thomæ Me-
ri certamè.

Quid apud
Rossensem
comprehen-
sum sit re-
pertum.

posset, putabant illum filij huius seculi mortē timere, & idēd vt Regi obediret, adduci posse. Venerunt ad eum hac de causa multi principes viri, sed cūm nihil proficerent, ad postremum vxori Aloysiæ mandatum est negotium, vt viro suaderet, ne ipsam, ne liberos, ne patriā & vitam, qua diu adhuc frui posset, pro derelictis haberet. Cūm ergō vxor Mori hæc apud eum occineret: Et quā diu Aloysia mea (inquit Morus) poterō hac vita frui? Tum illa, totis viginti annis mi vir, si Deus voluerit. Vis ergō (ait Morus) vt æternitatem viginti annis commutem? Ne tu imperita es mercatrix, mea vxor: nam si annorum viginti millia diceres, aliquid tu quidem diceres, sed tamen ad æternitatem quid essent?

Itaque cūm Morus de sententia dimoueri non posset, ablati sunt ei omnes libri, tanquam instrumenta quæ illum ab amore seculi abductum, æternæ vitæ desiderio inflāmabant, atramentum quoque & calamos abstulerunt, ne cū villo impostertū, literarū haberet commercia. Tunc ille fenestris cubiculi perpetuō clausis, nihil aliud quā Deo & sanctis meditationibus vacabat. Porrō cūm carceris custos ab eo quæreret, quid ita in tenebris sederet: *quid (inquit) facerem? nonne sublatis mercibus, claudēda est officina?* Merces suas dixit libros suos; ac verē quidem officinam in carcere aperuit

Morus

Morus, in qua proposuit omnia sua venalia, vt pretij loco cælum acciperet. Scripsit in carcere duos elegantissimos libros, vnū idiōmate Anglicano, quem inscripsit, *De solatio in tribulatione*; alterum latinē, *de passione Christi*. Cumque ad illa Euangelij verba peruenisset, *Et iniecerunt manus in iesum*, in ipsū quoque iniectæ sunt manus, nec vltra ei licuit quicquā addere.

Postquā enim quatuordecim ferē menses in carcere fuisset, calendis Iunij, ex arce Londinensi ad tribunal adductus, interrogabatur, quid ei de publica lege videretur, in qua omnis potestas Pontifici Romano abrogata, & summa ecclesiæ gubernatio Regi concessa esset, quæ lex post Mori apprehensionem constituta erat: respondit, se nescire an vlla esset eiusmodi lex: Audlæo vero cæcellario ac Duce Norfolkiciæ qui primi in iudicium confessus erant, subinferentibus; At nos tibi denunciamus talem extare legem, & eam suffragijs omnium esse comprobata, quid ergō tibi de illa videtur? Si me, inquit Morus, pro ciue habuissetis, ego vobis de vestra lege attestātibus credidissem. Nunc autem separastis me à reipublica vestra, & in carcerē non modō tanquā peregrinum, sed & tanquā hostem reclusistis; me igitur huic reipublicæ mortuum, quomodō nunc tanquā eius membrum, de reipublicæ

Libri in carcere à Moro scripti.

Mori responsa in iudicio.

Anno 1535.

Graultes.

Aloysia vxor Mori.

Prudēs Mori respōsum.

Facetū Mori ingenium.

Acus.

publicæ vestrę legibus interrogatis? Iratus Cancellarius, iam inquit, dissentire à lege te video, cùm taceas. Si taceo (inquit) Morus, hoc vobis ac legi vestræ in lucrū deputabitur, nam qui tacet consentire videtur. Ergonè inquit ille, assentiris legi? Quomodò, inquit Morus, id facerem, cùm nemo assentiatur ei quod ignorat? Destinato autem consilio in hunc modū respondit Morus, vt neque fidem negaret, neque mortis periculo temerè sese offerret. Quamquam enim esset martyrij cupientissimus, tamen certò sciens hoc esse donū Dei, dubitans verò (vt sæpè dicitabat) vtrum Deus hac eum gratia donaturus esset nec ne, eam respondendi moderationem quam nunc exposui, tenuit.

Consilium
Mori in re-
sponis.Alia accusa-
tio & condē-
natio Mori.

Porro accusabant eum multis verbis, quòd ex ipso carcere, nonnulla ad Rossensem scripsisset, eumque ad constantiam, contra hoc Comitiorum decretum animasset: quibus, alijsque nonnullis in hanc sententiam obiectis, iudex cùm ad duodecim viros, quorum est de capite omnium cognoscere ac interloqui, causam Mori detulisset, illi eum dixerunt reum esse mortis. Tunc Morus vocationis suæ certior & securior, liberè aperuit, quid ei de lege illa videretur. Ego (inquit) per Dei gratiam semper Catholicus, nec vnquam à Pontificis Romani communione discedens, audiueram aliquandò Pontificis Romani potestatem

testatem legitimam quidem & laudabilem, sed tamen humani iuris, non diuinę præscriptionis fuisse. Itaque cum viderem statum huius regni cò ferri, vt necessariò inuestigandum esset, qua ex origine Pontificis Romani potestas dimanaret, toto septennio huius rei diligentissimæ indagatiōi me dedi, & deprehendi potestatem Romani Pontificis quam vos temerè (vt nihil dicam grauius) abrogastis, non modò legitimam, laudabilem & necessariam, verum etiam diuini iuris & præscriptionis esse. Hęc mea est sententia, hęc fides, in qua per Dei gratiam moriar.

Ratiocina-
tio Mori
ad iudices.

Vix hęc dixerat, cum omnes magna voce conclamarunt, proditorem & perduellem esse Morum. Pręter cæteros Norfolicæ dux subintulit: Nunc More, aperte nimis maleuolium tuum animum in maiestatem suā prodis. Cui Morus; non prodo malevolentiam, sed fidem meam ac veritatē profero, atque hoc tam sincero in maiestatem suam animo, vt non cupiā omnipotentem Deum, aliter mihi fore propitium, quàm vt ipse fuerim semper Regi meo fidissimus & toto corde beneuolus. Ergonè (inquit Cancellarius) tu vir melior aut sapientior haberi vis, quàm omnes simul Episcopi, Abbates, reliquique ecclesiastici, quàm tota nobilitas, quàm cuncti senatores, quàm Conciliū integrum, quàm vniuersum denique regnum?

Ad

Ad quæ Morus : illustrissime Cancellari, pro vno Episcopo quem vos vestræ opinionis habetis, mihi faciliè sunt centum, ijque ex illorum numero, qui inter diuos sunt relati : & pro vestra nobilitate, habeo nobiliorè confessum Martyrum ac confessorum ; pro vnico etiã vestro Cõcilio (quod quale extiterit Deus optime nouit,) habeo omnia Cõcilia generalia, annis abhinc mille celebrata : & pro hoc vno exiguo regno vestro, habeo pro me Galliam, Hispaniã, Italiam, cæteraque spaciosissima Christiani orbis imperia. Quibus auditis, non existimarunt è re fore, vt plura huiusmodi, audiente populo, loqueretur, vnde sentetia mortis data, præceptum est vt à tribunali abduceretur.

Filia reuerentem Morum à iudicio osculaf.

Reuertenti à iudicio, filia eius Margarita quam vnice dilexerat, quam Græcè ac Latine docuerat, cui ex carcere multas literas dederat, in itinere occurrit, vt vltimum vale patri suo diceret. Substitit pater, nec filix osculum negauit, quin & benedictionem impertijt. Affuit Margaritæ, Ioannis Harrisij (qui Thomæ Moro à secretis fuerat) vxor. Illa cum Morum filia iam osculata discessurum timeret, nec ei spacium valedicendi relictum iri, subito rapuit ad se Thomæ Mori caput, quod iam filix humero eminebat, & dominum suum magno desiderio palàm osculata est, cui Mo-

rus,

rus, inurbanè (inquit) sed tamen peramanter factum.

In carcerem deinde reductus, vsq; ad diem necis, orationi ac contemplationi vacans, variis Dei consolationibus sanctam animam suã recreauit : pridieque eius diei qui ipsius morti fuit destinatus, commoditatem scribendi, & chartam suffuratus, literas paternæ pietatis plenissimas, carbone, (quia atramentum & calamos antea vt diximus sustulerant) ad filiam exarauit : In quibus post cætera, ista subdit. *Ego te, dulcissima Margarita filia, nimium destineo, sed spero me post crastinum diem, nemini vnquam futurum molestum, summo etenim desiderio cras moriendi, & Deum meum videndi teneor : est enim Octaua principis Apostolorum Petri, & profestum sanctissimi Thomæ martyris* (Nonis namque Iulij Translationis S. Thomæ in Anglia celeberrima tunc agebatur festiuitas) *Hic dies, inquit, si ita visum sit Christo, mihi apprimè commodus esset.* Id dixit quia pro Primatus Petri confessione erat oppetenda mors, & Diui Thomæ nomine & patrocinio peculiari, in vita semper sit vsus ; qua in re tam pijs votis annuebat Deus.

Pridiè ergò nonas Iulias ad locum supplicij productus, cù ad imas scalas peruenisset, nec facile ascensum videret, vnum ex ijs qui in scena constiterant, appellans, Da sodes (inquit) manum

Mori exercitia post eò dènatione.

Vltima Mori. epistola.

manum vt ascendam, nam ad descēsum quod attinet, me mihi relinquo licet. Cū preces absoluisset, populumque testem quod in fide Catholica moreretur, inuocasset, ac psalmum *Miserere mei Deus* percurrisset, accessit ad eū carnifex, & venia de more petita, caput iustitiæ, veritatis & virtutis amputauit, ingemiscēte Anglia vniuersa, & non tam Christi martyrem, quam seipsam capite truncatam arbitrante.

*Margarita
Mori filia in
sepelēdo pa-
tre sedulitas*

Eius diei summo mane filia Mori Margarita peragrabat sanctas Ecclesias, & elemosyas pauperibus plena manu distribuebat, iamque omnibus elargitis, cū in templo quodā orationi vacaret, Heu mihi (ait ad ancillam) oblita sum syndonis qua patris corpus inuoluatur. Audierat Roffensis Episcopi cadaver, sine presbyteris, sine cruce, sine lumine, sine linteis proiectum fuisse in humum, nec affuisse qui sanctum martyre sepeliret. Neque verò quisquam ei hoc officium præstare audebat, quod ab Henrici tyrannide sibi omnes timerent. Quod, ne patri quoque suo accideret, Margarita cauebat. Consuluit ei ancilla vt de proximo acciperet linteum. Quomodo (inquit) id faciam, cū nihil pecuniæ reliqui habeam? Credent tibi, ait ancilla. Quanquam (inquit Margarita) longè à domo absum, nec his hominibus nota existam, tamen periculum faciam.

faciam. Accessit itaq. ad vicinā tabernam, postulauit quantum sufficere credidit; cumq. de precio conuenisset, manum veluti quærendæ pecuniæ causa, in perulam misit, eo animo, vt diceret, præter spem sibi euenisse, quod minus adessent pecuniæ: sed si crederetur sibi, se quàm primum id quod conuenerat redditurā. Ecce autem, cū certò ei constaret nihil omnino paulò ante reliquum fuisse; tamen iam in pera, iustum syndonis precium reperit, nec vno teruncio plus minusue, quàm eo tempore exacto perfolui oportebat. Miraculo confirmata, linteum accepit, patris cadaver inuoluit, & quia sceminam ac præsertim filiam, nemo ab officio pio repulerat, Christi martyrem honestè sepeliuit.

Miraculum.

Præsidebat Christi ecclesiæ hoc ipso tempore Paulus Papa Tertius, ex nobilissima Farnesiorum familia non multo antè ad Pontificatum assumptus, (Nam Clemes Septimus iam mortè obierat) qui cū vir magni animi summaque prudentiæ esset, nec minoris zeli pro domo Domini; auditis Henrici Regis sceleribus, & quod Roffensem Morumque in carcerem coniecisset; indoluerat sanè vehementer, & quo Regem retraheret ab ulteriori furore, Roffensem ipsum in carcere constitutum, ob egregias virtutes ac singularia in ecclesiā merita, Cardinalem creauerat. Nunc autem cū

*Clementis
VII. mors &
Pauli I III.
electio.*

*Roffensis
Cardinalis.*

adaures eius perlatum esset, Henricum tam Roffensem ipsum, quàm Morum aliosq; multos, ob veritatis ac conscientiaē confessionem occidisse, nec Clementis Septimi frequentibus literis, nuncijs, adhortationibus, iusis, aut comminationibus quicquàm ab infania reuocari potuisse: re multum diùque deliberata, Deoque per sacrificia precesque comendata, tandem statuit, seuerius aliquantulum cum eo agere, vnde ad tertium calendas Septembris Pontificatus sui Anno Primo, Bullam edidit contra eundem Henricum, cuius hæc erat inscriptio.

Henrici ex-
cōficatio An.
Dom. 1535.
regni 27.

*Bulla Pauli, diuina prouidentia Pa-
pæ Tertij, citatoria Regis Angliæ
Henrici & sequacium, sub pœna
excommunicationis, & priuationis
Regni, ac omnium aliorum bo-
norum, & sub nonnullis alijs gra-
uioribus censuris.*

Summa bre-
uis totius
Bullæ.

IN hac, Pontifex commemoratis prius (vt fit) imposta sibi a Christo omnium Ecclesiarum & animarum suprema cura, ac sollicitudine, & in cunctas gentes Apostolica cō-

cessa

cessa potestate, suoque in Henricum (propter varia ipsius in Ecclesiam officia, & contra hæticos doctissimè scriptum atque a sede Apostolica approbatum librum) antiquo amore; ad se non sine summo animi sui dolore delatū esse dicit, eundem Henricum prioris in Deum & Ecclesiā pietatis, honorisque ac salutis propriae immemorem, nobilissimam ac lectissimā sceminam Catharinam coniugem suam legitimam, post multorum annorum cohabitatiōnem, & prolem pluries ex ea susceptam, contra ius diuinum, & Ecclesiæ prohibitionē, indignissimè dimisisse, & eadem adhuc coniuge sua viuente, cum quadam Anna Bolena muliere Anglica, matrimonium de facto contraxisse, atque ad deteriora deinde prolapsam, impias atque hæreticas leges, contra Romani Pontificis Primatum tulisse, sibi que ipsi capitis Ecclesiæ perditiones suas inaudita nouitate titulum arrogasse, suosq; subditos ad hæc impia facta & decreta sua approbanda cogisse, atque id facere recusantes tam laicos & faculares, quàm Religiosos omnium ordinū, adeoque sanctissimum Roffensem Episcopū, Cardinalitia etiam dignitate fulgentem, carceribus ac miserabili morte mulcasse, ipsumque propterea in anathematis, & ceterarum Ecclesiasticarum censurarum pœnas grauissimas, etiam secundum antiquiores canones, damna-

Scelera ne-
fanda Hen-
rici.

K 2 biler

Causæ iustif
simæ Ponti-
ficem mouē
ccr.

biliter incurrisse, omnique regnandi iure exci-
disse: atque tandem, ex cōtemptis postea præ-
decessoris sui Clementis Septimi paternis, ad-
monitionibus, mandatis, comminationibus, ac
definitiuâ etiam pro Catherinæ cum ipso legi-
timis nuptijs, proque Anna expellenda, iuridi-
cè prolata sententiâ, in excōmunicatione (ob-
durate plane Pharaonica) diu iam ita infor-
duisse, vt nulla penè de ipsius resipiscencia spes
videatur esse reliqua: se tamen pro paterna eius
in Regem propensione, diu distulisse, & nunc
non nisi inuitum, suauissimo etiam modo ad
eius castigationem tandem processisse.

I
Rogat &
hortatur Re-
gem.

In hanc sententiâ præfatus Pontifex, iterùm
atq; iterùm per viscera misericordiæ Dei hor-
tatur & obtestatur, primùm, Regem ipsum, vt
ad cor redeat, a prædictis sceleribus & errori-
bus resipiscat, iniquas leges abroget, suos ad
impieratem comprobendam non cogat, ab in-
carceratione & mactatione innocentium ab-
stineat.

2
Monet com-
plices.

Deinde Regios in his malis fautores, con-
sultores, ac complices, grauissime monet, ne
imposterum auxilium, consilium, aut assistenti-
am Henrico præbeant.

3
Tâm Rex q̄
complices ei
natur.

Sin autem vel Rex vel cōplices ipsius mo-
nitis salutaribus obtemperare contempserint;
vtrisque sub pœna excōmunicationis latæ sen-
tentia mandat, & Regi quidem sub pœna etiâ
perdi-

perditionis Regni & depositionis, vt per se,
vel per legitimum procuratorem inter nona-
ginta dies; ceteris, vt personaliter inter sexa-
ginta, coram sua Sanctitate ad tribunal Ro-
manum compareant, vt de ipsorum causis &
excessibus, legitimo iudicio decernatur.

Sin vero comparere contempserint, & ani-
mo obstinato sustinerint, præfixum dierum
terminum elabi: Censuras omnes prius incur-
sas in contemptores aggrauat & successiue re-
aggrauat: Henricum prædictum Regno ac do-
minijs omnibus priuatum esse, eundemque, ac
omnes fautores præfatos, pœnas omnes legibus
præscriptas incurrisse, ac cum bonis omnibus
diffidatos, atque sepultura Christiana priuatos
esse iubet ac decernit.

4
Rex si non
obediat re-
gno priua-
tur.

Omnia loca ad quæ Rex venerit aut sui, sub
interdicto ponit, sub grauissimis pœnis prohi-
bens, ne in vlla Ecclesia, Monasterio, aliove lo-
co qui Henrici subest imperio, officia diuina,
sacrificia, aut sacramenta, (præterquam in ca-
sibus iure permisis) fiant, aut celebrentur.

5
Interdictio
regni.

Omnem Henrici ex prædicta Anna Bole-
na sobolem, fautorumque suorum liberos iam
natos aut nascituros, vsque ad eum gradum ad
quem iura huiusmodi pœnas extendunt, omni-
bus possessionibus, dominijs, libertatibus, priui-
legijs, honoribus, officijs, bonis mobilibus ac
immobilibus, quouis modo obtentis priuat, ac

6
Sobolem il-
legitimâ fa-
cit ac infamem.

K 3 infames,

infames esse decernit.

7 **Prohibet obedientiam subditorū.**
Omnes quoque Henrici vasallos & subditos, tum ab ipsius obedientia ac illi præstito iuramento absoluit, tum etiam ne in vlla re deinceps obediant, mandat.

8 **Prohibet commercium cū Anglis.**
Cunctis fidelibus sub pæna excommunicationis interdicit, ne vllum cum Henrico, aut cū hominibus, Ciuitatibus, Prouincijs, & locis ipsi Henrico parentibus, commercium in mercatura, aut in cætera vita communionem habeat, omnesque cum illis contractus factos aut faciendos irritos facit.

9 **Ecclesiasticis regno exequendum.**
Prælati ac personis Ecclesiasticis mandat vt Regno Angliæ alijsque locis qui Henrico subsunt, quàm primùm possint exeant.

10 **Nobilitati præcipitur vt insurgat.**
Principibus viris ac Ducibus Angliæ, cæterisque nobilitati præcipit, vt vi ac armis se Henrico opponant, illumque è Regni finibus eicere nitantur.

11 **Fœderis principum cū Henrico dissoluit.**
Cæterorum Regum & Principum cū Henrico confœderationes, contractus, pacta & cõuenta omnia quouismodo stabilita; irrita omnino facit & nulla; Eisdemq. vt Henricum ac cæteros Ecclesiæ rebelles sacris armis persequatur, donec se fedi Apostolicæ submiserint, erroresque agnouerint, in Domino hortatur.

12 **Traduntur sequaces in seruitutem.**
Vt prædictæ personæ rebelles & infideles, Henrici sequaces, vbicunque terrarum apprehen-

hen-

hendi ac intercipi possint, in seruos ipsi, & omnia ipsorum bona capientibus, cedant.

Prælati omnibus mandatur, vt dictū Henricum & suos complices, in suis Ecclesijs publicè excommunicatos denuncient.

Omnes denique excommunicat, qui huius Apostolici contra Henricum scripti præsentē publicationem siue executionem postea, cū assignatum tempus completum fuerit quouismodo impediuerint.

Atque ne Henricus ac sui, ignorantiam vllam prætendant earum rerum, quæ in his litteris continentur, decernit, vt in vicinioribus Angliæ locis, præsertim Tornaci, Brugis, Dunkirki, quæ Belgij ciuitates sunt, & Ecclesiarum primariarum valuis affigantur, & in iisdem Ecclesijs publicè recitentur.

Euulgatis his Pontificis litteris, dum tempus in eisdem Henrico assignatum, quo vel delicta emendaret, vel Romæ causam diceret, expectatur; acciderunt in Angliā eiusmodi rerum mutationes, & inexpectatæ varietates, vt tam Papæ quàm cæterorum omnium principum animos, ad nouas spes de Henrici emendatione erigerent; quo etiam factum est, vt Põtifex, partim sua sponte, partim etiã multorum Principū rogatu, ab exequenda hac sua sentetia, ad nonnullos annos se cohibuerit, plurimaque paternæ charitatis ac benevolentia

K 4 ficia

13
In omnibus ecclesijs denunciandi.

14
In impedietes.

15
Quibus in locis publicant hæc Bulla debet

Quare huius sententiæ executio dilata.

ficia in Henricum exercuerit, licet frustra. Ille enim à Deo derelictus, quotidie labeatur in peiora consilia, quorum primum, post occisos Dei sanctos, hoc fuit, vt Monasteriorum bona ad se raperet; cui nequissimæ cupiditati cum pretextu quæreret, suggererunt ei Diaboli ministri multa reperiri in monasteriis scâdala, dissolutissimos esse mores, factiones plurimas, quibus Rex ad suum cõmodum vti posset, si ingeniosum aliquem ac prudentem virum, visitandi causa, ad illa dirigatur, qui vel monachos ad Regis sententiam blandiciis ministre pertrahat, vel commissis inter se partibus peccata omnium sic propalet, vt sua maiestas non nisi iustissimis de causis, eorum bona inuadere videretur.

Placuit Regi nequam, consilium impium, menseque octobris dixit se velle tanquam sum mum caput Ecclesiæ, sacra monasteria visitare. Leum igitur quendam iuris ciuilibus professorem, ac neque sacris ordinibus initiatum, ad inquirendum in monachorum & sacrarum virginum vitam ac mores misit. Cuius visitationis hæ fuerunt leges: primum vt omnium peccata edisceret; deinde, vt qui minor viginti quatuor annis fuisset, è monasterio exire, & ad seculum reuerti cogeretur; qui verò maior esset, non cogeretur quidem, sed tamen exire si vellet, impune posset. Exeuntibus autem, loco religiosi ha-

bi-

bitus, togam sacerdotalem & aureos ferè octo Abbas daret; virgines verò sacre vt secularium sceminarum more vestirentur. Denique omnes omnium ordinum viri ac mulieres, pretiosissima queque Ecclesiarum ornamenta & sanctorum reliquias Regis quæstoribus traderent. Leus ergo iste vt commissum sibi officium rectè obiret, virgines sacras ad incestum sollicitabat, nec de alia re libentiùs vnquam aut inquirebat aut loquebatur, quàm de stupro aut rebus ueneris. Ea verò mente visitatio hæc instituta est, vt Rex omnem euertendi Monasteria, quorum bonis inhiabat, occasionem captaret.

Itaque pridie Nonas Februarij, criminibus Religiosorum partim detectis, partim cõfictis, obtinuit in publicis regni comitijs, vt minora queque Monasteria, quorum annui census non nisi ad septingentos ferè aureos æstimabantur, libidini suæ dederentur. Initium fecit à minoribus, tanquam reipublicæ minùs necessarijs, & in quibus (vt aiebat) propter exiguum Religiosorum numerum, disciplina minùs cõmodè obseruari poterat: re autem vera, vt minori cõ inuidia ac difficultate ad maiora deinde transferret, & ut Abbates cænobiorum opulentiorum, quorum suffragia in Comitijs non nihil poterant, eo segniùs voluntati eius obstarent, quominus periculi rebus suis imminere existimarent.

Sacrilegium
Henrici.

Minora mo
nasteria ab
Henrico in
uaduntur.
An. 1135.

Op-

Visitatio
Monasterio
rum.

Monasteria
primo loca
diruta.

Oppressit hoc primo impetu Henricus, monasteria trecenta septuaginta sex, ex quorum spolijs cesserunt in Fiscam Regium, annui census ad centum plus minus & viginti millia aureorum; in supellectili vero bonisque mobilibus ad quadringenta fere millia, præter ea quæ ministri Regij sibi quicquid rapuerant. Religiosorum autem vtriusque sexus plusquam decem millia ad sæculum redierunt: ex quo conijci potest, quid trienio post acciderit, cum vniuersa simul Monasteria totius regni euererit.

Valde notandum.

Illud etiam non minus est memorabile, quod statim post has primas Monasteriorum rapinas, tam vehementer Henricus egere cæperit, ut octauo deinde mense nonnullas prouincias ad arma usque compulerit, ob grauissimas novorum tributorum exactiones, sed multo magis id ei postea contigit, cum vniuersorum canonicorum bona rapuisset, ut suo loco dicitur.

Catharinæ
afflictiones.

Viuebat hoc tempore summis afflictis calamitatibus serenissima sanctissimaque Regina Catharina; quæ præter ingentes dolores quos Indies, ex impijs Henrici factis, quem vnice dilexit, hauriebat; affligebatur etiam ab Anna æmula, quæ frequentes exploratores ad eam mittebat, ut aliquid saltem molestia inferrent, sed imprimis cruciabatur ex illa barbara & inhumana sæuitia, qua utebantur ministri Regij, in venerabilem senem Ioannem Forestum, ordinis

sancti Francisci, quem supra fuisse Reginae à confessionibus, eiusque causa primum in carcerem coniectum diximus. Nunc autem post duorum annorum durissimam captiuitatem, qua inter latrones vir sanctus iacuerat, plurimosque cruciatus perpeffus fuerat, cum Regina audiisset sententiam hanc in eum latam esse, ut simul suspenderetur ac combureretur viuus; patrem suum ex animo commiserata, continere se non potuit, quin ad eum scriberet, quamuis illud non nisi magno suo periculo faceret; misit ergo ad carcerem Londinensem qui Noua Porta dicitur, literas in hæc verba.

Ioannes Factus.

Exemplum literarum Reginae ad Reuerendum patrem Ioannem Forestum.

Mi venerande pater: qui dubijs aliorum casibus consilio adesse consueuisti, ignorare non potes, quid tibi nunc conueniat, ad certamen pro Christi causa vocato. Si paucas has breuesque tormentorum penas, que tibi decreta sunt, pertuleris; æternam (ut scis) mercedem es recepturus: quam qui propter ullam uitæ huius presentis tribulationem amittere voluerit eum ego omni ratione destitutum arbitraber. Sed O te felicem patrem meum, cui Deus dedit, ut præ multis ipse mortalibus hoc cognoscas, & ut sanctissima vitæ ac laborum tuorum cursum haud aliter, quam his pro Christo vinculis, tormentis ac crudelissima morte consummares: Et O me miseram filiam tuam, quæ hoc tempore mæroris & solitu-

Catharinæ
prudentia.

solitudinis meæ, tali monitore ac tam adamato in visceribus Christi patre, sum priuanda. Atq; sanè si liceat mihi in hac re, quid ardentissime cupiam, tuæ charitati (cui arcana cordis ac conscientia meæ omnia, hætenus vt debuì semper reuelauì) libere confiteri: fateor me summo, vel tecum, vel ante te moriendi desiderio flagrare; atque id quidem, modò diuinæ uoluntati, cui omnia vota uitamq; meam lubens semper subijcio, non repugnaret, maximis quibusque tormentis compararem: ita mihi non libet hoc infelici mundo gaudere, ijs sublatis quibus dignus non est mundus. Sed tanquàm vna ex insipientibus mulieribus forsan loquuta sum. Quia igitur Deus ita videtur disposuisse; præeas potius (mi pater) feliciter ac fortiter, precibusque tuis apud Christum contende, vt per hoc ipsum, licet difficile iter, ego te citò & intrepidè sequar, & interim vt tuorum sanctorum laborum, suppliciorum, ac certaminū particeps esse queam; hoc vt postremam tuam in hac vita benedictionem habebò: post certamen autem tuum & coronam, e celo vberiores a te gratias expectabo. Nunc vero ad illam immortalem mercedem, præ omnibus omnino expetendam, & per quascumque pœnas interpositas capessendam, vt te, tanta generis nobilitate, tam excellenti diuinarum rerum cognitione, & quod primum est, tam sanctæ Religionis ac professionis Franciscanæ à puero institutione, hortor, supernacaneum iudi-

Martyrij de
fiderium in
Catharina.

Catharinæ
humilitas
ac pietas.

iudico: tamen, quia hoc est summum à Deo datum hominibus bonum, vt pro ipso patiantur, à sua diuina Maiestate continuis precibus, lacrimis, ac penitentij postulado, vt feliciter cursum consummes, & ad immarcescibilem vitæ eternæ coronam peruenias. Vale (mi venerande pater) meiq; in terra & in celo semper apud Deum memor esto.

Filia tua mæroris plenifs. Catharina.

Hanc epistolam religiosus confessor summa cum animi lætitia accepit, & nactus chartâ, ac aliquam scribendi commoditatem, in hæc ferè verba ex carcere respondit.

Serenissima Domina Regina, filia mea in visceribus Christi longe charissima, Thomas minister vester mihi literas tuæ serenitatis tradidit; & in hac continua depositionis corporis mei expectatione & tristitia, non solum incredibilem mihi lætitiâ ac consolationem attulerunt, sed me etiâ ad patientiam & constantiam mirifice excitarunt, licet enim ipse facillè videam, non modo mortalia omnia bona, sed & miseras ac malo huius mundi vniuersa, præ futura gloria quæ reuelabitur in nobis, si legitime certauerimus, nibili computanda: tamen sentio dulcissimæ charitatis tuæ pijsissima uerba, animam meam vsq; ad mortem aliquo modo (vt fit) subtristem, et de sua indignitate ac imbecillitate timidam ac sollicitam, mirum in modum ad suppliciorum omnium contemptum, ac cele-

Reuerendi
parris Forcellii
ad Reginâ
responsio.

solitudinis meæ, tali monitore ac tam adamato in visceribus Christi patre, sum priuanda. Atq; sanè si liceat mihi in hac re, quia ardentissime cupiam, tuæ charitati (cui arcana cordis ac conscientia meæ omnia, hæcenus vt debui semper reuelauit) libere confiteri: fateor me summo, vel tecum, vel ante te moriendi desiderio flagrare; atque id quidem, modò diuina uoluntati, cui omnia vota vitamq; meam lubens semper subijcio, non repugnaret, maximis quibusque tormentis compararem: ita mihi non libet hoc infelici mundo gaudere, ijs sublatis quibus dignus non est mundus.

Sed tanquàm vna ex insipientibus mulieribus forsan loquuta sum. Quia igitur Deus ita videtur disposuisse; præeas potius (mi pater) feliciter ac fortiter, precibusque tuis apud Christum contende, vt per hoc ipsum, licet difficile iter, ego te citò & intrepidè sequar, & interim vt tuorum sanctorum laborum, suppliciorum, ac certaminū particeps esse queam; hoc vt postremam tuam in hac vita benedictionem habebo: post certamen autem tuum & coronam, e celo vberiores a te gratias expectabo. Nunc vero ad illam immortalem mercedem, præ omnibus omnino expetendam, & per quasunque pœnas interpositas capessendam, vt te, tanta generis nobilitate, tam excellenti diuinarum rerum cognitione, & quod primum est, tam sanctæ Religionis ac professionis Franciscanæ à puero institutione, hortor, supernacaneum iudi-

Martyrij de
fiderium in
Catharina.

Catharinæ
humilitas
ac pietas.

iudico: tamen, quia hoc est summum à Deo datum hominibus bonum, vt pro ipso patiantur, à sua diuina Maiestate continuis precibus, lacrimis, ac penitentijis postulabo, vt feliciter cursum consummes, & ad immarcescibilem vitæ eternæ coronam peruenias. Vale (mi venerande pater) meiq; in terra & in celo semper apud Deum memor esto.

Filia tua mæroris pleniss. Catharina.

Hanc epistolam religiosus confessor summa cum animi lætitia accepit, & nactus chartâ, ac aliquam scribendi commoditatem, in hæc ferè verba ex carcere respondit.

Serenissima Domina Regina, filia mea in visceribus Christi longe charissima, Thomas minister vester mihi literas tuæ serenitatis tradidit; eæ in hac continua depositionis corporis mei expectatione & tristitia, non solum incredibilem mihi lætitiâ ac consolationem attulerunt, sed me etiâ ad patientiam & constantiam mirificè excitarunt, licet enim ipse facillè videam, non modo mortalia omnia bona, sed & misérias ac malo huius mundi vniuersa, præ futura gloria quæ reuelabitur in nobis, si legitime certauerimus, nibili computanda: tamen sentio dulcissimæ charitatis tuæ pijsissima uerba, animam meam vsq; ad mortem aliquo modo (vt fit) subtristem, et de sua indignitate ac imbecillitate timidam ac sollicitam, mirum in modum ad suppliciorum omnium contemptum, ac cæle-

Reuerendij
parris Forelli
ad Reginâ
responsio.

*caelestium gaudiorum spem & contemplationem
 erexisse. Christus Iesus reddat bonitati tuæ (Do-
 mina & filia super omnes mortales dilectissima)
 pro hac consolatione, gloriam felicitatēq; aeternā:
 teque vehementer rogo, vt continuis precibus in-
 stantem agonem & certamen meum subleues;
 quod si feceris (sicut certè facies) nec de con-
 stantia mea velim dubites, nec de grauib; mihi
 designabis pœnis sis sollicita: non enim decet hos
 canos meos istis terricularientis puerorū in cau-
 sa Dei moueri, nec uirum qui sexaginta quatuor
 annis iam uixit, mortem turpiter effugere, nec re-
 ligiosum quadraginta tribus annis in habitu san-
 cti Francisci discipulum & docentem terrena con-
 temnere, non amare & omni conatu aspirare ad
 caelestia. De te verò (filia & Domina mea vnice
 in Christo Iesu dilecta) uiuus & mortuus cogi-
 tabo, deumque misericordiæ semper orabo, vt det
 tibi secundum magnitudinem dolorum tuorum,
 omnem e cælo gratiam ac solatium. Interim pro
 me deuotissimo seruo & oratore tuo, digneris
 tum instantius orare, cum intelliges me in illis
 horrendis supplicijs mihi præparatis constitutū;
 mittoque tuæ pietati Rosarium meum, quòd tri-
 duum tantum vitæ mee superesse dicatur.*

*literæ ancil-
 læ Cathari-
 næ ad Fore-
 stum.*

*Scripsit quoq; Regina Elizabetha Ham-
 monia, fidelissima Regina ancilla, ad eundē pa-
 trem literas, quibus eum certiozem reddit, de
 continuis lachrimis & mœrore Dominæ suæ,*

in

in quibus ex intellectis acerbissima morte, &
 pœnis intollerabilibus ad quas vir sanctus con-
 demnatus erat, versabatur; eumque obtestatur,
 si Reginam velit hac vita diutius frui, vt per a-
 micos & mediatores, si villo modo fieri possit,
 inueniat aliquem modum euadendi suppliciū
 sibi destinatum: fore enim sine dubio, vt Re-
 gina hoc luctuosissimo casu, in morbum mox
 insanabilem incidat; eoque magis, quòd iam
 cernat Regis furorem esse immoderatum, qui
 die (inquit) lunæ ultimò elapso, misit in ædes
 serenissimæ Dominæ nostræ satellites suos, vt
 nescio quid perquirent, qui supra modum
 vultu & verbis iracundiæ plenis, nos omnes cō
 filio & ope humana destitutas, terruerunt.

Ad hæc pius pater respondit, se satis mirari
 non posse, quòd ea fide & religione scœmina, por-
 ro sanctissimæ Reginæ exemplo monitisq; tam
 diu iam edocta, insinuare voluisset: cupere, se vt
 mortem ac pœnam quâcunq; pro fide ac iusti-
 tia inferendam subterfugeret; quasi non esset
 (inquit) resurrectio ad gloriam, tantoq; maio-
 rē quantò per asperiora tormenta & cumulatio-
 rem patientiam, ad eam ex hac mortali vita trā-
 situr. Quòd ad serenissimam Reginam atti-
 net, sicut (inquit) lubenter ad ipsius qualem-
 cunque consolationem, (si Deus ita disposuisset)
 in corpore manerem; sic lubentius vellem
 (idque tam sua quàm mea magis interest)

pro

*Responsum
 Foresti ad
 ancillam.*

pro iustificatione causæ ipsius, & debito in Christum seruitio meo, mortem oppetere.

Hæc & huiusmodi plena pietatis scripsit etiã ad dominum Abelum concaptiuum suum, ac alios pientissimæ Reginæ domesticos, quæ breuitatis causa omittimus. Et quidem cum hæc scribebantur, existimabat Christi martyr breui admodum se decessurum fuisse, multoque tempore sanctissimam Reginam ad gloriæ coronâ præcessurum; sed longe aliter statuerat diuina prouidentia; nam & huius patris certamen ad duos deinde annos reseruatam dilatatumq; fuit, & Catharinæ dies ex magna Dei misericordia abbreviati, adeo vt, ad octauum idus Ianuarij, partim ex aeris insalubris intemperie, sed præcipuè ex assiduo dolorum ac calamitatum concursu, (nec tamen sine veneni suspicionem) ex hac vita discessit in villa quæ Cimbaltone dicitur anno Christi millesimo quingentesimo trigesimo quinto; ætatis vero suæ, quinquagesimo; trigesimo autem tertio postquam in Angliam venerat.

Corpus eius mediocri honore, in vicina ciuitate, quæ Petri-Burgum dicitur, sepultum fuit. Mirabilis plane foemina, siue sanctitatem siue prudentiam, siue in omni vita constantiam animique magnitudinem consideres. Nullo vnquam periculo adduci potuit, vt vel monasterium ingrederetur (cuius tamen vitæ erat audi-

disi-

disima) vel quicquàm aliud faceret in matrimonij sui præiudicium; nec vlla ratione persuaderi ei potuit, cum iam ex aula eiecta esset, plurimisque iniurijs ac periculis exposita, vt vel in Hispaniam vel in Belgium concederet, quò tamen honorificentissimis cõditionibus a nepote suo Carolo Imperatore inuitabatur. Aequissimo sèper animo calamitates omnes ferebat, easque suis peccatis attribuebat, infelices sui matrimonij successus ex eo præcipue puenisse sæpe dicitur, quòd Henricus septimus, ante nuptias Catharinæ cù Arturo, vt Regni successione securiorem faceret, innocētissimum iuuenē Edouardum Plåtagenetam Ducis Clarentiæ filium, & Edouardi Regis quarti ex fratre nepotem, matrisque Reginaldi Poli fratrem, sine omni crimine occidendum curauerit, quò facilius & suis liberis prospiceret, & Ferdinandum Hispaniæ Regem ad filiam suam Arturo principi tradendam, induceret.

Solebat Catharina sapissime apud suos dicere, fortunã se nec asperrimam nec lenissimã si daretur optio, electuram, cum vtraque suas tentationes ac pericula habeat, sed mediam potiùs ac temperatam; si tamen alterutra eligenda esset, malle se tristissimam quam blandissimam: infelicibus enim raro deesse consolationem, fortunatissimis ferè semper mentem.

De lecto in quo decubuit, cum mortem ad-

L

uen-

Forefsmors
dilata ac Ca-
tharinæ ac-
celerata.

Mors Catha-
rinæ.
An. 1535.

Insignes Ca-
tharinæ vir-
tutes.

Iusta mors
Comitis Var-
uicenis.
An. 1499.
Nouemb. 28

Catharinæ
apothegma.

Catharinæ
moriētis ad
Henricū epi
stola.

uentantem præsentiret Henrico Regi scripsit in hanc sententiam. *Domine mi Rex ac coniunx dilectissime, aduentante iam mortis meę hora, amor quo te prosequor facit, vt admoneam te paucis, æternę salutis animę tuę, quam vniuersis huius mundi bonis ac rebus mortalibus anteferre debes, neglecta etiam tui corporis cura, propter quã et me in calamitates multas, & te ipsum in plures sollicitudines coniecisti. Sed ego tibi ex animo omnia condono precorq; vt eadẽ condonet tibi Deus. Quod reliquum est, commendo tibi Mariam, communem nostram filiam, vt patris officium in illam præstes. Tres item ancillas, & ministros meos omnes, vt illæ nuptui commodẽ tradantur, his autem præter id quod iam eis debetur, etiam vnius anni stipendium integrum, velut cumulus accedat, ne planẽ inopes deseratur: postremo, hoc vnum testor, quod oculi mei te solum præ rebus omnibus mortalibus desiderant. Vale.*

Eustachius
Cæsaris ora
tor.

Harum literarũ duo scripsit exēplaria, vnũque Henrico, alterum Eustachio Capucio. Cæsaris apud Regem oratori, misit, in quo etiam adiunxit, vt si Henricus quod petebatur pro famulis non faceret, Eustachius curaret vt vel Cæsar præstaret ipse, vel Henricum officij redderet memorem. Henricus autem acceptis Catharinæ literis, temperare sibi a lachrimis non potuit, Eustachiumque rogauit vt statim ad eam proficisceretur, multamque salutem suo nomine

Henrici la-
thrymaz,

nomine diceret. Sed prius mortua est Catharina, quã Eustachius Cimbaltanam perueneret, quo audito, præcepit Henricus vt omnes sui domestici pullis vestibus diem funebrẽ Catharinæ agerent; cui tamen præcepto, Anna Bolena parere noluit, sed in signum potius lætitię, flauī coloris ornamentis se suafque ancillas vestiri curauit. Cũque ei nonnulli de æmula è medio sublata gratularẽtur; imo (inquit Anna) doleo, non quidem quod sit mortua, sed quod tam honesto mortis genere obierit: nimirum tantus extitit inuidiæ liuor, vt nec mors Catharinæ eũ extinguere posset.

Annæ Bole-
næ in Catha-
rinã liuor.

Cũ principes exteri serenissimæ Catharinæ mortem accepissent, mirabile est dictu, quanto studio, quanto honore, quantis etiam impensis exequias eius vbique ferẽ terrarum celebrauerint; multæ orationes ac conciones habite, multi libri editi in laudem Catharinæ, & in Henrici suorumque Consiliariorũ detestationẽ, quod fæminam tam illustrem, tam indignis modis ad mortem compulissent. Ascribam huc apostophen. vnã: ex oratione funebri doctissimi viri Frederici Naufææ Germani, qua Regem Regiosq; ministros sic alloquitur. *O vos sanguinarij Regis Anglię adulatores; o vos iniquissimi consultores; o vos scelestissimi homicidę; o vos patrię proditores nequissimi: plorate & ululate super mortem iustitissimę & nobilissimę vestrę.*

Catharinæ
existimatio
apud exte-
ros princi-
pes.

Naufææ apo-
strophe ad
regẽ Anglię
& suos con-
siliarios.

Regina, quoniam plusquam nequiter & impie videri didistis Regem vestrum sceleratis assentationibus, ut faceret malum longè omnium pessimum. O Rex Henrice, quondam felicissime, plora, luge, plange, vlula, pro tuo horrendo coram Deo & homine peccato, quo innocentissimam tuam coniugem, contra leges tam humanas quam diuinas repudiasti, iniquissimeque affixisti, cum qua nunc mortua, simul tua etiam apud omnes cepit mori existimatio, nisi piissima illius apud Deum intercessione, tuaque emendatione, aliquando restituitur. Atque hæc foris.

Domi autem ingenti lætitia perfundebatur Anna Bolena, quod iam tandem sibi Regina esse, iam secura omnique metu alicuius æmulæ soluta videbatur. Sed fit aliquando, ut cum maxime nobis securi videmur, tunc summis inuoluamur periculis. Ecce enim qui iustus est Deus, Annæ glorianti ac superbienti, euestigiò aliam suscitauit æmulam, multò grauiorè quam Catharina vnquam fuerat. Rex enim cepit & Annæ tædio, & alterius puellæ quæ Annæ inferuebat, cui Ianæ Seimeræ nomen fuit, amore affici, quod Annæ celerem interitù attulit. Res autem hac ratione quarto post mortem Catharinæ mense, contigit.

Venerat tempus quo Anna iterum pareret, peperit autem informem quandam carnis molem, ac præterea nihil. Rex omninò vide-

Dei vindicta
in Annæ Bo
lenam.

Aborsus An
næ Bolenz.

videre volens quid Anna peperisset, ea de causa in cubiculum eius mox a partu intrabat. Illa & de abortu dolens, & de Regis amore in aliam translato indignans: Ecce (inquit ad Regem) post illum diem quo meretricem illam Ianam tuis genibus infidentem consexi, quàm pulchrè vterus meus officio functus est? Bono animo sis meum corculum (inquit Rex) non erit. posthac cur de me queraris: & exhibat quidem incestus.

Anna verò vbi Henricum nec hætenus masculum ex se generasse, nec iam deinceps generaturum speraret, constituit experiri, an alia quapiam via, quæ Regis vxor iam esset, etiam Regis mater effici posset. Putabat autem adulterij sui crimen eò magis occultandum, si potius cum fratre suo Georgio Boleno, quàm cū alio quopiam rem haberet. Quin etiam volebat superbissima & sui ipsius amori deditissima mulier, de genere & sanguine Bolenorum ex vtraque parte esse, qui regnum in Anglia occuparet. Sed cum neque ex illo scelerato incestu, quod maximè cupiebat, affecuta esset, cepit animum suum ad vagam libidinem eò vsq; applicare, ut præter Noresium, Vestonū, & Bruntonum homines non ignobiles, etiam Marcū quendam musicum suum, in regium thorum pelliceret.

Quæ tam effusa libido cum Regem diu late-

Incestus An
næ Bolenz
variaque
adulteria.

Henricus ab
Anna Bole-
na alienas

re non posset, tamen se nihil scire simulavit, que ad calendas Maias. Illo die, cū Rex Grenuici ludicris quibusdam spectaculis interesset, atque Annam Bolenā vidisset è fenestra sudarium quoddam demisisse, quo vnus ex ipsius amasijs faciem sudore oppletam extegeret, è theatro statim prorumpens, nemine salutato Londinū ad Palatium Vestmonasteriense, quod quinque miliaribus Grenuico aberat, vesperi, sex tantum comitibus assumptis, se contulit. Quod cū Annæ renūciatum esset, illa quoque se ex turba subduxit, nec hoc sine causa fecisse Regem suspicata, illam noctem magna cum animi sollicitudine traduxit.

Anna sciat
cerem tribu-
ditur.

Postera luce cimbas ac triremes parari iussit, quibus per Tamesim Londinum veheretur, cūq; medio ferè itinere esset, ecce in ipso flumine ministri Regij, qui eam operiebantur, vt captiuam ducerent in Arcem, quæ ripæ fluminis imminabat. Ibi Boleña, primò mirari atque adedò indignari; deinde queri, ac cælum clamoribus complere; postremò supplicari ac instatissimè petere, vt uel semel Regem alloqui, aut in eius saltem conspectum prodire permitteretur. Verùm nihil horum concedebat Henricus, qui Iana Seimera potitus, Annæ mortē iam animò designauerat. Vnde paucis post diebus ad tribunal publicū educta, & ab ipso Thoma Bolenò, qui pater ipsius putabatur, inter alios iudices

dices iussu Regis confidente, adulterij & incestus condemnata, decimo quarto calendas Iunias, capite feritur, cum non totis quinque mensibus post Catharinæ mortem, Reginæ titulo potita esset, cuius rei dolore etiam Thomas Bolenus, e vita non multo post migravit. Georgius vero Bolenus Annæ frater, Henricus etiam Noreus, Gulielmus Bruertonus, Franciscus Vestonus nobiles, & Marcus Smetonus musicus, qui omnes ex Regio cubiculo fuerant, ob incestum & adulterium, quod cum Anna Bolena commiserant, triduo post Annæ supplicium, securi publicè percussi, meritas libidinis suæ pœnas dederunt.

Postridie quàm Annæ ceruices amputatæ sunt, Rex lōgioris moræ impatiens, Ianam Seimeram in vxorem accepit, manifestum vt omnibus fieret, illud ita inter eos antea conuenisse, vt eo ipso die Anna morti traderetur, quò locū faceret Iana; quam Henricus etiam prius uiuente Anna, adamauerat, & ipsi pratulerat; vt non minus mira quàm iusta sint iudicia Dei, reddētis vnicuique iuxta opera sua; sicut enim Anna Catharinam supplantauerat, sic & Iana supplantauit Annam.

Annæ mors nullo genere luctus aut doloris significatione, vel à Rege ipso, vel à ciuibus fuit cohonestata, sed vniuersis potius lætitiā attulit, propter insignem vitiosissimi eius tum ani-

Anna ob incestum & adulterium occiditur cū multis alijs. An. 1536.

Die proximo post Annæ mortem Henricus iterum contrahit.

Letitia de
Annæ mor-
te .

In scopa cō-
er. Morison.

5 do
1
2
3
4
5

10
11
12
13
14
15

Comitia in-
diā de fi-
dei articu-
lis .

AN. 1536.

mi tum corporis nequitiam. Exteri autem ut rē
acceperint, ex his Coclæi verbis ad Morisonū
patet. *Misera (inquit) Anna, Regina pellex,
funesto exitu satis declarauit, & iniquum fuisse
Regis cum Regina diuortium, & inauspicatum
suum pellicatum potius quàm matrimonium ex-
titisse.* Hæc ille. Infelix ergo Anna Bolena, quæ
tanto cum opprobrio sit nata, enutrita, nupta,
& mortua; infelix, quod vnà secum patrem, fra-
tremque, multosque alios perdiderit; infelix,
quod cum æmula tantæ nobilitatis ac uirtutis
in cōtentionem uenerit, cui ipsa erat omnibus
in rebus dissimilima; sed infelicissima, quod
prima schismatis, omnisque exitij causa suæ pa-
triæ extiterit, filiamque post se reliquerit, quæ
matris mensuram in omni genere iniquitatis
cumularit. Atque hæc de Bolena.

Henricus uero cū hac ratione ab Anna Bo-
lena eiusque sequacibus, adulteris ac amicis se
expediuisset, paucissimis interiectis diebus, hoc
est, ad sextum idus Iunias, tam Comitata publi-
ca, quàm Synodum Episcopale indixit. In qui-
bus posteaquàm non parum sibi displicere si-
gnificasset, quæ tam studiosè antea pro Eliza-
betha Bolenæ filia, in Mariæ Principis detrimē-
tum facta fuissent, eaque iam irrita esse uelle; in
utroque concilio disceptari consultarique iussit,
quænam fides, quæ etiam forma religionis ac
diuini cultus, deinceps in Anglia teneri deberet;

nam

nam hætenus confusa omnia ac perturbata ui-
debantur, & Anna dominante, rerum omnium
licentia subingressa, uniuersa miscuerat, nec
quid quisque affirmaret, crederet, aut faceret,
certum aut constitutum habebatur.

Primo tamen loco ne Rex Pontificem time-
re uideretur, aut ad sedis apostolicæ obedientiã
redire uelle, præcepit, ne quisquam de primatu
suo in hac cōsultatione uerbum faceret, quem
ut magis etiam nunc exerceat, constituit Tho-
mam Cromuelum supremum suum Vicarium
generalem in causis Ecclesiasticis ac spiritali-
bus, eiq; sigillum quoddã peculiare assignauit,
ad causas eiusmodi expediendas. Præsidere etiã
illum uoluit Episcopis omnibus in synodo ac
prælatorum conuentu, quod & sepe fecit, cum
laicus tamen esset, & omnis bonæ eruditionis
expers. Septembri deinde mense sequente, au-
ctoritate sua Vicaria, canones quosdam Eccle-
siasticos, quos Iniunctiones uocabat, sigillo
Vicariatus sui munitos, Archiepiscopis, Episco-
pis, Abbatibus, reliquoque Clero Cromuelus
prescripsit, in quibus præter cetera iubebantur
parochi sub grauissimis penis, ut orationē do-
minicam cum salutatione Angelica, symbolū
item fidei, & decē Decalogi præcepta, aliaque
iurisdicendi, Anglicè in posterum in Ecclesijs do-
cerent.

His ita constitutis, de alijs deinde rebus fi-
dei que

Cromuelus
Vicarius in
spiritalibus.

Canones
Cromueli

Liber sex articulo-
rum.

- 1 *Articuli per Regiæ maiestatis serenitatem constituti*. Horum primus in Eucharistiæ sacramento, transubstantiationem credendam esse iubebat: Secundus, vnam speciem sacramenti Eucharistiæ ad salutem sufficere: Tertius, cœlibatum sacerdotum omninò retinendum: Quartus, votorum castitatis & uiduitatis non temerè factorum, necessariam esse per solutionem: Quintus, non modo Missarum celebrationem iuri Diuino consentaneam esse, verùm & Missas priuatas fieri bonum & necessarium esse: Sextus deniq; auricularem confessionem in Ecclesia necessario conseruandam assererat. Qui secus doceret, aut crederet, post duodecimũ diem Iunij proxime sequentis, in illum tanquàm hereticum supplicia grauissima exercenda esse, Regis serenitas, cum utriusque senatorij ordinis, & plebis in Comitij adunatæ consensu decreuit.

Pænæ as-
gnatæ con-
trauenien-
tibus.Humanæ
prudentiæ
infirmas
in rebus di-
uinis.

Sed frustra sudat humana industria, vbi non adest diuina protectio: nec mēbrum a reliquo corpore & capite diuulsum, uiuere, nec palmas qui in uite non manserat, fructũ facere potuit: rerumque euentus mox comprobauit, tam Regem quam Episcopos in vacuum ecurrisse,

quan-

quandiu nec cum Petri successore conuenire, nec à ceteris Ecclesiæ columnis dexteras societatis accipere dignarentur: Sectasque perditionis, ita non posse ullo modo sublata summi pastoris auctoritate: (cuius peculiare munus est fratres in fide confirmare) arceri, vt non aliunde obortas hereses aut schismata nata, verè sanctus* Cyprianus asserat, quam indè, quod uni in Ecclesia sacerdoti & iudici vice Christi non obtemperetur.

Non ergo his profanis legibus, aut quibusuis ab Henrico constitutis supplicijs, cesserunt hereses in Anglia, sed ruptis Ecclesiæ aggeribus, non modo palam post Henrici obitum (vt in proximo libro dicemus) variæ irruerunt, sed interea dum uiuere clàm irrepserant, multosq; passim tam ex populo & proceribus, quàm ex Clero: & Episcopis infecerant: adeo vt totius Angliæ Primas Cætuariensis Cranmerus, Crœuelus etiam Regis (si Dijs placet) in spiritualibus Vicarius, alijque ex aula plurimi, occultè fuerint Hæretici, & Rex ipse atque Episcopi plarique, quos uel ipse creauerat; uel in partes suas traxerat, licet præcipuos quosque fidei articulos adhuc confiterentur & defenderent, tamen spiritu Christi, ex hoc immani schismate destituti, & uarijs erroribus simplicitatē fidei contaminauerant, & Bibliorum falsa uersione, eorumque promiscua curiosis hominibus pro-
posita

*Henricus 8.

*Lib. 1. ep. 1

Hereses in
Angliam
quomodo
ingressæ.

posita lectione & tractatione, alijsque plurimis modis, omnibus sectis viam aperuerunt.

Quin præterea & Henricus, cum hæc ipsa in Lutheranos ac Zuinglianos tam feuerè decerneret, hæretica multa tenebat, eaq; cum Lutheranis & Zuinglianis communia; nec solum cū fide Catholica, verumetiam cum his ipsis suis articulis e diametro pugnantia. Primum enim vt omittamus primatum Petri ac vitæ Monasticæ institutum, quæ vtraque cum hæreticis, contra Ecclesiæ Catholicæ doctrinam impugnabat; in ipsis sacramentis immutabat omnia pro sua libidine; nam primò affirmabat cū Catholicis, septem esse Ecclesiæ sacramenta, sed cum Lutheranis dicebat, tria esse tantum à Christo instituta, Baptismum, Eucharistiam, & pœnitentiam; cætera quatuor ut minoris momenti minusq; necessaria, ab Ecclesia esse postea adiuncta. Deinde in sacrificio altaris & in ipso canone multa peruertebat; nam expungebat vbique Pontificis nomen, & suum loco eius supponebat: omnes etiam orationes in Missa pro summo pastore prohibebat. In sacramento autem Pœnitentiæ, etsi Confessionem necessariam esse diceret; tamen à Christo institutam esse negabat, satisfactionis nomē omnino abolebat. Orare quidem pro defunctis iubebat, purgatorij tamen nomē nullo modo permittebat. Ordinis sacramentum fatebatur, sed in

Henricus hæretica multa tenebat & sibi inuicem contraria.

I

ut dicitur in libro de schismate Anglicano.

3

4

5

eo tractando & tradendo infinita permiscēbat; imò nouam formam ordinandi Episcopos ipse præscripsit. Sacerdotes à coniugio prohibebat, Monachis tamen multis qui sacerdotes non essent, vxores permittebat. Votorum castitatis & viduitatis necessariam esse persolutionem volebat, cum ipse nihilominus omnes qui uiginti quatuor annis minores essent, à Monasterijs exire & ad sæculū reuerti cogeret, grandæuos etiā quoscumque permetteret. Postremo, ut plura huius generis non percurram, cum ipse in sancta sanctosque omnes, & in eorum memoriam beneuolus ac deuotus uideri uellet, interea tamen, Ecclesiarum ornamenta, sanctorum reliquias ac donaria, & quicquid erat preciosum, expilabat, & suum in fiscum redigebat, adeo vt uel nullam plenè religionem aut fidem coluisse eum reuera existimes, uel ut alterū quendam Mahometem, profanum quoddam Alcoranum ex diuersarum opinionum ac religionū assuturis, ingenio proprio uoluisse constituere. Atque is quidem religionis status in Anglia tunc fuit, tum à Catholica fide, tum à protestantium dogmatibus alienissimus, nec quicquam aliud reuera ab Henrici adulatoribus colebatur, quàm Regis uoluntas atque libido. Quod cum populus Catholicus animaduerneret, nec quicquam amplius spei de emendatione, (quā magnam tamen conceperant post Annæ Bole-

6

7

8

9

Henrici religio.

Anglicana religio Henrici temporis.

Arma pro
religione
sumpta.
An. 1536.

næ mortem) relinqueretur; Lincolnienſis pri-
mum prouincia, deinde Northumbria, Cum-
bria, Dunelmensis & Eboracensis agri arma
ſumpſere, adeò ut quinquaginta uirorù millia
& amplius in aciem prodirent. Inſignia horum
erant, quinque vulnera ſeruatoris, Calix cum
hoſtia, & nomen Ieſu in medio expreſſum, qui
bus rebus demonſtrabant, ſe ob cõſeruandam
fidem Chriſti bellum gerere. Aduerſus quos
cum Duces Norfolkia, ac Suffolciæ aliq; Re-
gis miniſtri ſe oppoſuiſſent, in ipſo die prælij
obtentum eſt, vt ad colloquium vtrinq; veni-
retur, in quo Henricus (quòd male ſibi time-
ret) Catholicis populis ſanctiſſimè promiſit, ſe
omnia illa de quibus querebantur, emendatu-
rum, nec eum tumultum cuiquam detrimento
poſteà futurum. Quæ omnia cum non edicto
ſolum, ſed & publicis tabulis confirmareſſet, ta-
men per ſpeciem noui tumultus, non quidem
ab iſdem Optimatibus, veram ab alijs nonnul-
lis nobilibus, eiſdem tamen cauſis poſteà con-
citati, etiam illi quos Rex antea ſecuros fece-
rat, vltimum ſupplicium ſubire coacti ſunt.

Menſibus itaque Martio, Maio, & Iunio, ca-
pite plexi ſunt Barones duo, Darſius & Huſ-
ſius: Equites vero aurati, aliq; nobiles multi,
Robertus Conteſtabilus, Thomas Percius,
Franciſcus Bigotus, Stephanus Hameltonus,
Thomas Gilbius, Nicolaus Muſgrauius, Gu-
lielmus

lielmus Lomleius, Nicolaus Tempeſtius, &
Ioannes Bulmarus ſimul cum vxore lectiſſi-
ma femina. Abbates ſex, Fontanenſis, Gerui-
ſis, Riuerius, Barlinghenſis, Saulienſis, Vvha-
lienſis, & prior Birlingtonus, quique omnium
caput extiterat, Robertus Aſchius. Quinque
etiam ſacerdotes Lincolnienſes, & ſeptem lai-
ci. Monachi item multi, quorum nomina non
habentur, præſertim Monafterij Saulienſis, cu-
ius Abbas ideo fuit ſuſpendio necatus, quod
tam ipſe quam Monachi, qui mandato Regis
antea è Monafterio eiecti fuerat, iam reſtitue-
batur ab his nobilibus, qui arma pro religione
ſumpſerant; & quia horum Monachorù vnus,
qui fratrem Vvhalieſi in Monafterio habebat,
eò confugerat, ingreſſusque fuerat inſcio Ab-
bate qui cõenobio præerat, ille etiam Abbas la-
queo ſublatus eſt, variaque ſtrages in alios edi-
ta: quo etiam tempore mortuus eſt Henrici fi-
lius nothus ex Elizabetha Blunta, quem pluri-
mum diligebat, & quem ſupra ab illo Richmù
diæ, ac Somerſeti Ducem factum fuiſſe cõme-
morauimus, adeo vt horum Catholicorum
mors, non ſine aliqua præſenti Dei vltione ab
Henrico tam perfidè ac ſclerataè perpetrata eſ-
ſe videretur.

Nonnullis & alijs etiam in prouincijs valde
deſauit hoc tempore Henricus, præſertim in
Somersetana quæ ad Occidentem iacet; vbi
plu-

Ducis Rich-
mundiæ
mors.

Henrici er-
delitas.

Fratus & per-
ſurium Ric-
nici.

Triginta
duo occiſi
propter fi-
dei deſenſio-
nem.

plurimos ob annonæ penuriam nouorumque vectigalium impositionem nonnihil tumultuantes occidit. Londini etiam vno eodemque die, illustrissimum virum Thomam Fizgarretum Comitem Childariæ Hibernum, simul cum quinque eius auunculis lugubri planè spectaculo interfecit.

Sexto autem idus Octobris natus est Henrico ex Iana Seimera filius, quem vocauit Edoardum. Sed cum mater ægrè pareret, Rex interrogatus cui magis consultum vellet, vtrum vxori an filio, respondit filio, quòd alias vxores facile reperturus esset, filios non item. Iana igitur cum medicis chirurgicisque artibus ad partum laxaretur, ex dolore paulo post mortua est, & Vindeforiæ sepulta, ita vt Rex iam liber ad quartam vxorem ducendam existeret.

Expectauerat hætenus Paulus tertius Pontifex, tanquam pater indulgentissimus, Henrici Regis resipiscenciam, quam multa his ipsis temporibus certissimè illi polliceri videbantur. Cum enim iam Henricus Annam Bolenam malorum omnium fontem ac fornicem, supplicio digno castigasset; edictis etiam ac Senatûs cõsultis grauisimis declarasset, Lutheri partes se nullo modo secuturum; intelligeret præterea ex his recentibus Angliæ tumultibus, vniuersum populum suum ab hoc schismate vehementer abhorrere: quis non existimasset, eum ad

Edouardus
nascitur
An. 1537.

Pauli tertij
An Henrici
indulgentia.
Anno 1537.

ad Ecclesiæ vnionem fuisse rediturum, præsertim cum Catharina; cuius depellendæ causa hæc omnia incæperat, iam esset mortua, ex eoque impedimentum omne sublatum, quòd minus cum Cæsare conuenire posset. Anna etiam & Iana e medio sublata; & Henricus iterum liber vt quacumque cum fæmina contrahere libidinemque suam explere posset: quarum rerum intuitu Pontifex, cum sententiam deprivationis, quam antea in Henricum tulerat, hucusque; executioni nequaquam mandasset; nunc, maiori spe quàm vnquam aliàs fretus, multorum etiam principum rogatu excitatus, tentandum iterum Henricum existimauit.

Re itaque maturè deliberata, & tam Imperatori, quàm Galliarum Regi; quorum vterque suam opem lubentissimè deferebat, comunicata; decreta est Reginaldo Polo, (quem non multis antè mensibus Patauio euocatum Pontifex Cardinalem renunciauerat;) legatio amplissima in Belgium, vt ex eo loco, qui Angliæ vicinus est; tum Pontificis, tum aliorum principum nomine cum Henrico ageret, vt saniora tandem sequeretur consilia. Venit ergo Lutetiam amplissimis mandatis & facultatibus instructus, quem viri nonnulli præstantes honoris causa ex Italia comitabantur, & in ijs Ioannes Mathæus Veronensis Episcopus, singulari rerum vsu & prudentia præditus. Ibi &

An. 1537.
10. Octobris
1537.

Card. Polus
Henrici causa
legatur
in Belgiu.

M à ciui-

a ciuitate ipsa, Regis iussu, & a cunctis Ecclesiasticis ordinis hominibus honorificentissimè est exceptus. Quod cū Henricus audiuisset, misit in Galliam citato cursu Franciscum Brianum, qui omnibus modis a Rege contenderet, ut in suam potestatem Polum traderet; ni faceret, actum esse de amicitia. Rex officio & religione prohibitus, quòd fidem Papæ de Poli incolumitate dederat, Anglum autem infensum habere nolens, cuius opera eo tempore erat ei utilis, exardescente inter ipsum & Cæsarem bello; Polo suo nomine denunciandum curauit, ut postridie abiret, si saluus esset vellet.

Quo inexpectato rei nuncio perculsi omnes, cū quid consilij caperent, non haberent, Polus, ne longiori mora maiores difficultates incurreret, postera luce Deum piè precatus, illiusque patrocinio se totum committens, quam potuit breuissimo itinere Cameracum, (quod est Cameracensis Episcopi ditionis oppidum in ipsis Galliarum Belgicarum finibus positum,) contendit; quòd tamèn non sine summo vitæ discrimine peruenit, eò quòd vniuersum illud iter non solum Cæsarianorum Gallorumque militum, verumetiam Anglorum, qui Gallis adhærebant, excursionibus perpetuis infestaretur; quo periculo territis Poli comitibus ac famulis, cū crucè, quæ legatis apostolicis ante

ferri

ferri solet, gestare ampli⁹ nemo auderet; Polus ipse inuictò animo, insigne illud Saluatoris in manus assumpsit, magnaque constantia erectum gestauit, quousque famuli verecundia perfusi illud ipsum ex eius manibus repererent.

Cameraci cū esset, intellexit se in Anglia ab Henrico proscriptum, & perduellionis reum declaratum esse, præmiumque aureorum quinquaginta millium, constitutum esse ei, qui necem illi inferret; qua ex re, maioribus adhuc periculis implicatus, (cum inter milites versaretur,) quam in partem se verteret nesciebat. Sed ecce, summis in periculis constituto, Deus adfuit; Euerardus enim a Marchia, Cardinalis Episcopusque Leodiensis, qui Senatui Belgico eo tempore præfuit, interposita fide publica, humanissimè Polum nihil tale cogitantem ad se Leodium inuitat, & venientem summa cū beneuolentia & honore accepit; quo audito Henricus statim cum Senatu Belgico egit, ut Polum traderet. Se Galli partes relicturum, & quatuor peditum millia ad auxilium Cæsaris, suis sumptibus missurum, decemque mensium stipendia euestigio in Senatorum manibus depositurum, si id fiat. Quod cū Euerardus Polorenuiciasset, miratus Regis amentiam dixit; iamdudum se vitæ huius tædio affectum, mortem cupiuisse corporisque depolationem,

Poli constantia.

Henrici insidiam in Polum.

Poli pium responsum.

M 2 & pro-

Poli difficultates & pericula.

Poli pium responsum.

& proinde cum Henricus tanto studio & incommodo suo illud ipsum efficere conetur; nihil aliud facere, quam si quis dormitum: ire cupienti, vestem ipsam velit detrahere, se tamē sua in potestate non esse, sed Pōtificis. Is Poli intellectis periculis, eum statim Romam reuocauit; eique publicam impositionem militum custodiam, contra Henrici furorem assignauit; Cardinali autem Leodiensi ob Polum hospitio exceptum vniuersi Belgij legationem demandauit.

Henricus cū Polum ex insidijs omnibus elapsū vidisset, ira percitus, in eius amicos ac cōsanguineos furorem conuertit, itaque comprehēdi iubet Margaritam Poli Matrem, Sarisburiae Comitissam, illustrissimā Heroinam, Georgio Duce Clarentiae natam, qui frater germanus Edouardo Regi quarto fuerat, hancque paulò post damnatam capite, quòd literas à filio accepisse diceretur, sacramque imaginem quinq; Christi vulnerum clam in pectore gestasse, (quòd Rex ad Eboracensium Catholicorum memoriam, qui sub illis insignibus arma pro religione paulò ante sumperant, factū esse interpretabatur,) ad quintum calendas Iunias, anni millesimi quingentesimi quadragessimi primi cū iam ætate grandeuā esset, & uitæ sanctissimæ decursu venerabilis, ea sola de causa quod talis filij mater esset & Catholicæ fidei

integerrimè addicta, securi publicè percussam curauit. Cum ea eodem in iudicio sententiam mortis acceperunt, Gertruda Marchionissa Exoniensis, Reginaldus Polus Cardinalis, Adrianus Fortescutus eques auratus, & Thomas Dinglæus eques ordinis sancti Ioannis Hierosolymitani, quorū posteriores duo, sexto deinde idus Iulij capite sunt plexi.

Vna cum Margarita tradebantur in custodiam, filius maior natu Henricus Polus Dominus de Mōteacuto, Henricus etiam Curtenaus Marchio Exoniæ & Comes Deuoniæ, Edouardi Regis quarti ex filia nepos; Edouardus præterea Neuellus eques auratus ex illustrissimorum Comitum Varuicensium ac Sarisburiensium familia progenitus, qui omnes, eo quòd impijs Henrici decretis aduersari crederentur, extremo supplicio affecti fuerunt, & duo sacerdotes eodem die strangulati laqueo.

Atq; hoc ipso tempore ualdè desequiebat persecutio in Catholicos, instigante Cromuelo perditissimo homine, qui cum in animo haberet Henricum inducere, vt cum Germaniæ hæreticis qui hoc ipso anno Smalcaldiae cōuentū faciebant, contra Cæsarem se coniungeret, valde timuerat aduentum Poli in Belgium, ne cōsilijs suis impedimentum adferret: omnibus igitur modis Regem in Polum eiusq; amicos incēdebat, tanquam Pontifici & Cæsari addictos,

Quinque
ad mortem
condemna-
ti.

Quinq; os
cisi.

Cromuell
nequitia &
propositū.

An. 1538.

An. 1538.

Scintilla Hé-
rici in Poli
amicos.

Poli mater.

cuius in gratiam ac fauorem, Polum esse factū Cardinalem affirmabat. Iuuit Cromueli malitiam hæc quam modò exponam occasio. Mortem obierat his ipsis diebus Carolus Geldria Dux ualdè Catholicus: ei successit Gulielmus Princeps Cliuentis, qui partim quòd clam faueret hereticis, partim quòd a Cæsare de statu Geldriæ timeret, occultum fœdus inierat cum Francisco Galliarum Rege Germaniæq; Principibus qui Cæsari aduersabantur, idèq. cupiebat cum Henrico facere, tradita ei etiam in matrimonium sorore sua Anna, quod & Henrico non ingratum, Cromuelo autem & Germaniæ Principibus summè vtile & expetendum videbatur.

Hac ergo spe Cromuelus Regem satis per se furentem, magis quotidie in Catholicos incitabat, modo huic modo illi calumniam struens, tanquàm Cæsaris vel Põtificis amicis. Tenebantur autem in custodijs ab aliquot iam annis, Religiosi multi ordinis sancti Francisci de obseruantia, quorum uitam, (vt antea notauimus) eousque produxerat Thomæ Vrislæi fauor qui Regi erat à consilijs; nunc autem, cū eorum nullus adduci posset, vt volūtati regiæ subscriberet, nec dubitaretur, quin eorum exèplo nonnulli alij constantiores fierent; propositum fuit Regi, vt aliquid tandem de eis statueret. Ille quanquàm omnes perdere cuperet, ta-

men

men veritus infamiam, quòd essent multi, aliquid etiam Vrislæi gratiæ tribuere volens; ex eis qui remanserant (nam in carcere nonnulli diem suum obierant,) delegit quosdam ad varia supplicia; ex quibus Antonium Brorbeum venerandum Sacerdotem, tam græcè quam hebraicè excellèter doctum, ad decimum sextum calendas Augusti, funiculo quo cingebatur, strangulandum curauit: Thomam vero Belchiamum, virum etiam doctissimum, licet adhuc iuuenem, fame enecauit in carcere Londinensi qui Noua porta dicitur, tertio nonas Augusti. Reuerendus autem pater Thomas Cortus, generis etiam nobilitate conspicuus, squalore carceris extinctus est, sexto calendas Augusti. Triginta vero & duo alij eiusdè ordinis religiosi; bini, & bini emittebantur catenis ferreis inuicè colligati, vt in alijs Regni carceribus minori populi querela & murmuratione morerentur; atq. hæc erat illa gratia, quã Henricus de Franciscanis amico suo Vrislæo faciebat.

Insignem autem Christi confessorem Ioãnem Forestum, eiusdem instituti monachum, cuius antea non semel meminimus, voluerunt Rex & Cromuelus maioribus in cælum cruciatibus emittere, eo quòd & Regiæ Catharinæ dilectus fuisset, & reliquis confidentiùs restitisse Regis primatui dicebatur; vnde

M 4 ad de-

Dux Cliuentis fit Dux Geldriæ.

Anna Cliuentis.

Supplicia 36. fratrum sancti Francisci.

Antonius Brorbeus.

Thomas Belchiam.

Thomas Cortus.

Martyrium Ioannis Foresti. Anno 1538.

ad decimum calendas Iunias, in campum Fabrum Londini eductas, ad furcas duas duabus catenis ad brachia colligatis attollebatur, suppositoque lento ad pedes igne, miserabili spectaculo, ad mortem usque crudelissime torrebatur. In cuius etiam insigniorem contumeliam, imaginem quãdam seu statuam ligneam magnæ molis, ex Vallia allatam, eò quòd nimio populi cõkursu celebrari dicebatur, vnà cum illo comburendam curarunt. Postremò ne quicquàm eorum sæuitiæ in hunc sanctum Christi martyrem deesset, varijs carminibus, iocis, & rythmis in caput eius ludebant, quorum hoc erat vnum, tam in ipso supplicij loco, quàm per diuersa ciuitatis compita affixum.

*Forestus frater, mendacij pater,
Qui mortis author voluit esse suas
Per summam impudentiam, negauit
Euangelium,
Et Regem esse caput Ecclesiæ.*

Nec solum in seruos Dei, qui libidini suæ aduersarentur sæuiebat Rex, quacumque oblata occasione; verumetiam & in suos, si quid minimum displiceret, omnem inhumanitatem exercebat, oblitus priorum officiorum

Henricus etiam amicos interfecit.

ciorum quæ præstiterant; sic Nicolaum Carreum præstantem virum, quem non solum sibi a consilijs, sed equorum etiam præfectum & ordinis sancti Georgij & Aureæ Periscelidis (vt appellant) Equitem (quæ duæ magnæ sunt apud Anglos dignitates,) creauerat, his ipsis diebus securi percutiendum curauit, quòd & paulo post, non dissimili ratione Leonardo Graio Hiberniæ proregi fieri præcepit. In ipsos etiam hæreticos nonnullam feueritatis suæ particulã (si quando articulis Regijs contraenire dicerentur) dispertiebat: nec administri sui, licet ipsi etiam hæretici, indiligentes in eo erant; vnde cum Ioannes quidam Lambertus zuinglianus, ab Archiepiscopo Cranmero condemnatus, ad Henricum Regem, tanquam Ecclesiæ supremum caput appellasset; is cognita causa, iterum condemnatum, remisit hominẽ ad Cromuelum, suum in spiritalibus Vicarium, qui animo quãuis Zuinglianus etiam esset, pro officio tamen & auctoritate quam habebat, mortis sententiam in Lambertum recitauit, iuxta quam, ad decimum calendas Decembris Londini publicè combustus est.

Ac ne in illos tantum qui in terris agerent, ius habere Rex Henricus videretur, non nihil etiam in cælites audendum putauit. Itaque cum videret Cromuelus, imagines quasdam sanctorum, itemque monumenta martyrum in ho-

Lambertus Zuingliani iudicium, & mors.

In cælites etiam sæuit Henricus. Anno 1536.

in honore apud plebem Christianam esse, plurimæque donaria quotidie offerri, Henrico auctor fuit, vt omnes Angliæ sanctorum imagines celebriores, ad quas præcipua erat hominū frequentia atque deuotio, quasque Deus (velut diu piscinam Bethsaidæ, quæ ab Angelo Dei cōmota, eum qui prior in illam descendisset a quacunque infirmitate sanabat) præcipuis quibusdam miraculis populo suo commendauerat, vnà cum memorijs martyrum auro & argento refertis, e medio tollerentur. Atque hoc artificio dum se idola abhominari fingerent, manifestum sacrilegium perpetrabant. Nam vt olim Iacob, cū Dei visionem in somnis vidisset, euigilans, lapidem quem capiti supposuerat, erexit in titulum, fundens oleum desuper, locūq. appellans Bethel, hoc est domum Dei, ac voto facto reuersus postea, decimas domino ibidem obtulit; & multis deinceps sæculis viri timentes Deum, ad Bethel, hoc est ad locum a Iacob Patriarcha Deo dedicatum, ascendebant, portantes hœdos aliaque munera vt ibi sacrificarent ac offerret Dominus: Ita populus Christianus in Anglia, ad certa loca sacra, in quibus, Beatissimæ matris Dei, aliorumque sanctorum statua imaginæque à maioribus nostris fuerat erecta, & operibus Dei mirandis honorabiles demonstrata, orationis ergo ascendebat. Huiusmodi erant

eo tem-

Ioan. 5.

Gen. 28.

1. Reg. 10.

eo tempore, Valsinghamum, Ipsuicum, Vigorniam, Vildesonum, Cantuaria & alia non pauca, quæ omnia Henricus, Cromuelo suggerente, disiecit ac deformauit, vt opibus quas ibi fideles obtulerant, potiretur.

Angliæ antiquæ peregrinationes.

Deinde ad tumulos martyrum progreditur, quos omnes expilabat, reliquiasque indignissimis modis tractabat. Erant autem in vniuersa Anglia, tres martyrum Anglorum præcipuæ, maximæque celebritatis ac venerationis memoriæ. Prima sancti Albani, qui primus (quod scitur) in illa insula, sub Diocletiano Imperatore anno domini trecentesimo, sanguinem pro Christianæ fidei confessione effudit, adeo vt merito Anglorū protomartyr appelletur. Secunda erat Edmundi Regis, qui propter eandem fidem a paganis extinctus fuit, anno Christi octingentesimo septuagesimo primo. Tertia Diui Thomæ Archiepiscopi Cantuariensis fuit, qui pro iustitia & Ecclesiasticæ libertatis defensione plurima passus, sub Henrico Rege secundo, martyrij palmam assecutus est, anno a partu Virginis millesimo centesimo septuagesimo primo. Horum triū martyrum præter cæteros insignia erant apud Anglos monumenta, Catholici populi & pijsimorum principum liberalitate cū instituta, tum aucta & ornata, plurimisque donarijs præciosissimis cumulata; quæ omnia Henricus inuasit

Tres præcipui Angliæ antiqui martyres.

inuasit ac diripuit, tanta feritate ac indignitate ut vir quidam doctus ac pius, qui sacrilegio interfuerat, his verbis de eo queratur.

Richardi
Hilliardi de
Henrici sa-
crilegio que-
rita.

*Si vna mecum lector adfuisset ac vidisset tē-
plorum profanationes, altarium euerfiones, Do-
nariorum seu oblationum direptiones, venerabi-
lium reliquiarum ac imaginum indignissimos
cum blasphemijs contemptus ac violationes; non
tibi (credo) tēperasses a lacrimis, a luctu, a sin-
gultu; cum ea vidisses a Christianis viris fieri,
quæ a barbaris tyrannis, ac Christi iuratis hosti-
bus nulla in historia perpetrata leguntur; o si in
vitam rediisset, huius impij tyranni pius parens
Henricus septimus, qui tot & tantis monumen-
tis Ecclesiam Anglię decorauit, vidissetque a fi-
lio, quem ille tanta cura educandum curauerat, ea
omnia diruta, quę non solum ipse eius pater, ve-
rum etiam omnes ante eum Christiani Anglia
principes Deo dedicassent, maledixisset (scio) ho-
rę in qua illum genuerat, & diei quo in lucem
prodijt tam infaustum pijsimę familię mon-
strum. Hęc ille:*

Hęc ille odij
in D. Tho-
mā Cantua-
riensem.

Henricus autem, etsi in omnes Anglię san-
ctos infestum bellum gereret, loculosque diri-
peret; præ cæteris tamen omnibus gloriosissi-
mum Thomam Cantuariensem martyre, in-
genti odio persequebatur, tum quod in causa
non planè dissimili, contra similem ferè Hen-
rici secundi nequitiam, ac tyrānidem, licet in-
finitis

finitis partibus minorem, Ecclesię libertatem
defendendo, mortem obijisset; tum quod mo-
numentum ipsius tantis opibus ac thesauris re-
fertum erat, ut occasionem quæri oportuerit,
vnde expilaretur. Qui enim Regius questor
tunc erat, confessus est, tantam auri, argenti, ac
lapidum præciosorum & sacrarū vestiū vim,
ex vno illo Diui Thomæ monumento ablatā
esse, quanta viginti sex plaustra bouum ingen-
tia onerauerat, ut ex eo conijcere liceat, quā
innumerabiles thesauros ex cæteris sanctorū
monumentis, atque adeo ex templis, oratorijs,
& monasterijs, omnibus idem Rex corraferit.

Diuum ergo Thomam Cantuariensem ar-
chiepiscopum, ab annis plusquam quadringē-
tis pro fidēi & iustitię defensione occisum, &
sanctorū Catalogo tam in terris quā in Cæ-
lo ascriptum, atque infinitis miraculis illustra-
tum, causam iterum ad tribunal suum contu-
meliosissimè dicere, post tot sæcula coegit, ip-
sumque perduellionis condemnatum, inter
Diuos amplius censerī vetuit. Imò in comitijs
publicis sanciuit, ut capitale crimē esset, si quis
aut diem commemorationis eius sacrum cele-
braret, aut in sacris precibus mentionem eius
faceret, aut omninò eum appellaret sanctū, no-
menve ipsius in calendario sanctorū, vllò suo
in libro non deletum extare permetteret, pluri-
maque alia huiusmodi statuit ac perpetravit,

Impietas Hé-
rici inaudi-
ta in D. Tho-
mam.

quæ

quæ ex sequentibus Pontificis maximi literis intelligi possint.

Pontifex iterum renovat excommunicationem in Henricum.
An. 1538.

Pontifex enim Paulus tertius auditis his uis Henrici sceleribus, cum amplius quid faceret aut speraret non haberet, sententiæ suæ in Henricum antea latæ publicationem & executionem, quam hactenus ob eas paterni affectus causas, quas ipse suis literis exponit, cohibuerat, omnino iam faciendam, & prosequendam decreuit. Itaque prænominatas literas suas, non solum in Ecclesijs & oppidjs Belgij, sicut antea, nimirum, Brugjsi, Tornacjsi & Dunkirkensi, (quæ ditionis Caroli Imperatoris erant) promulgari & affigi voluit, verum etiã in oppidjs Bononijsi & Diepenjsi Gallie, in Calistrjsi etiam & Andreapolitano Scotiæ, illud idem fieri præcepit; ex quo manifestum euadit, illorum etiam duorum regnorum monarchas, simul cum Pontifice & Cæsare in hoc ipsum conuenisse, ut sententiã excommunicationis ac deprivationis in Henricum ferretur. Pontifex ergo repetitis ad verbum prioribus suis longissimis admonitionis, iussione, citationis, excommunicationis, damnationis, depositionis ac deprivationis literis, quarum summam antea recitauimus, hæc statim subiungit.

Dum autem postea ad dictarum literarum executionem denunciandum esse statuissemus; cum nobis per nonnullos Principes et alias insignes perso-

personas persuaderetur, ut ab executione huiusmodi per aliquantum temporis supersederemus, spe nobis data, quod interim ipse Henricus ad cor rediret et resipisceret: Nos, qui (ut hominum natura fert) facile credebamus quod tantoperè desiderabamus, dictam executionem hucusque suspendimus, sperantes, (ut spes nobis data erat) ex ipsa suspensione correctionem aliquam et resipiscenciam, non autem pertinaciam et obstinationem ac maiorem delirationem, (ut rei effectus iam docuit) pronenturam. Nunc autem resipiscencia et correctio huiusmodi, quam tribus fere annis expectauimus, non solum postea sequuta non est, sed ipse Henricus quotidie magis se in sua feritate ac temeritate confirmans, in noua etiam scelera prorupit, quippe qui non contentus uirorum prelatorum et sacerdotum crudelissima trucidatione, etiam in mortuos, et eos quidem quos in sanctorum numerum relatos, uniuersalis Ecclesia pluribus seculis uenerata est, feritatem exercere non expauit. Diui enim Thomæ Cantuariensis Archiepiscopi et martyris ossa, quæ in dicto regno Angliæ, ob innumera ab omnipotenti Deo illic perpetrata miracula, summa cum ueneratione in arca aurea in ciuitate Cantuariensi seruabatur, postquam ipsum Diuum Thomam, ad maiorem religionis contemptum, in iudicium uocari, et tanquam contumacem damnari, ac proditorè declarari fecerat, exhumari et comburi, cineres in

Quare Papa executionem distulerat.

Henricus in peiora prolaesus.

Horrenda
scelera.

ventum spargi iussit; omnem plane cunctarū gen-
tium crudelitatem superans, cum ne in bello qui-
dem hostes victores sequere in mortuorum cada-
uera soleant.

Henrici sa-
cilegia &
impictas.

Idem etiam Henricus, omnia ex diuersorum
Regum Anglorum et aliorum Principum libera-
litate donaria ipsi arcæ appensa, quæ multa et ma-
ximi precij erant, sibi vsurpauit; nec putans ex
hoc satis se iniuriæ religioni intulisse, Monasteriū
ipsū Diuo illi Augustino, à quo Christianam
fidem Angli acceperunt, in dicta ciuitate Cantua-
riensi dicatum, omnibus thesauris (qui etiā multi
et magni erant) spoliauit: et sicut seipsum in bel-
luam transmouit, ita etiam belluas quasi socias
suas honorare voluit, feras videlicet, in dictum
Monasterium expulsis monachis, intromittendo,
genus quidem sceleris, non modo Christi fidelibus
sed etiam Turcis inauditum. Cum itaq; morbus
iste à nullo quantumuis peritissimo medico, alia
cura sanari possit, quam putridi mēbri abscessio-
ne, nec valeret cura huiusmodi, absque eo, quod
nos apud Deum causam hanc nostram efficiamus;
ulterius retardari nolentes ad dictarum literarū
executionē, quas ad hoc ut Henricus Rex eiusq;
complices, fautores, adhaerentes, consultores, et
sequaces, etiam super excessibus per eum nouis-
simè, (vt præfertur) perpetratis, intra terminū
eis, per alias nostras literas prædictas, respectiue
prefixum, vt se excusent, vel alias pœnas in ipsis
litteris

Sententia
finalis de
executione.

litteris contentas incurrant; extendimus et am-
pliamus publicationem, etc. Datum Romæ apud
sanctum Petrum calendis Ianuarij, anno incar-
nationis dominicæ, millesimo quingentesimo
trigesimo octauo, Pontificatus nostri, quinto.

Vifa. I. Sauli. Blofius. Bap. Motta.

Dum hæc Romæ gererentur, Cromuelus in
Angliā Henrico persuaserat, vt Comitata noua
indiceret, quibus omnium monasteriorū quæ
toto regno reliqua erant, ius ac possessionē ad
se transferri postularet. Cui sacrilegio ac tyrā-
nidi vt via fieret, Rex ipse sua autoritate
Nouembri mense, quatuor ordines qui vulgò
dicuntur fratrum mendicantium, vniuersis suis
ex ædibus, eiecerat, eorumque monasteria ac
ædificia, cum redditus non haberent, sibi appli-
cuerat. Augustinensium autem ædes Londinij
cum integra Basilica ac vniuersa suppellecti-
le, Vicario Cromuelo in tam pij consilij præ-
mium assignauit donoque dedit; quo ille loco
splendidissimum statim palatium exædificare
cœpit, sed Deo non permittente finire non po-
tuit.

Quarto igitur calendas Maias, conuenerunt
regni ordines, conuentumque celebrarunt quæ
Parlamentum appellant; in quo cum nemo au-
deret cum manifesto vitæ suæ discrimine Re-

Comitia in-
dicta.

An. 1538.

Fratres men-
dicantes cie-
ti.An. 1538
regni Henr.
8.

Omnia Monasteria Regidona.

gis ac Cromueli postulatis refragari, obtentū est, vt omnia religiosorum vtriusq; sexus monasteria voluntati Regiæ permitterentur, bonaque vniuersa fisco cederent, quo senatus consulto promulgato, vidisses ilicō perditissimos quosque homunciones, viris religiosiis grauisimis insultantes, ac in sacrarum virginū claustra vbique inuolantes, easque ad luxum ac libidinem sollicitantes; quæ, a sylis illis sanctissimis ad quæ fugiendi mundi causa se receperāt, exclusæ, quō se verterent aut vbi caput reclinarent, miseræ non habebant. Londini quatuor feminarum cænobia eodem tēpore disrupta, virginesque eiectæ, miserabili sanè indignissimoque spectaculo; nemini tamen sine summo periculo illud verbo vultuue improbare licebat; quare cum duo presbyteri Londinenses, quorum alter Rector parocciæ vandefuorti fuerat, & famulus qui eis ministrabat, itemq; monachus quidam cognomento Mairus liberius se gessissent, & audaciùs forte locuti fuissent, in carcerem sunt coniecti; omnesque simul octauo idus Iulias, ob negatam Regi Pontificiam potestatē, laqueo enecti & Londini in partes dissecti fuerunt.

Nec contentus Henricus hoc vno impietatis genere, excogitauit aliud longè nequius, quō non solum Monachorum bona ac possessiones, verumetiam & animas secum raperet in perditio-

Cænobia feminarum disrupta.

Quatuor marcyres.

perditionem, perinde enim ac si ista omnia, nō ab aliqua sua cupiditate, sed ab ipsorum religiosorum petitione profecta fuissent, instrumentum quoddam conscribi iussit monachorum nomine, in hanc sententiam; *Quod cum nunc tandem, ex sanctissimo Christi Evangelio, luce meridiana clariùs constaret, monachorum statum ac ordinem libertati spiritus repugnare, et eos omnes sub lege et nō sub gratia esse, qui illam viuendi formam sequeretur, et ex consequenti illos adhuc sub peccato, morte et damnatione viuere: excellentissimam Regis maiestatem (cui ob reuelatum Euangelij splendorem, tot seculis, ad infinitorum monachorum perniciem absconditum, ingentes agerent gratias,) omni qua possent animi submissione ac instantia rogabant, vt eos à tam manifesto animarum suarum periculo, et impia Monachismi seruitute liberare dignaretur, permitteretq; liberè monasterijs exire, quō spiritus libertate Deo imposterum seruiant; quam excellentem gratiam si obtinerent, se summi beneficij id loco habituros, et in grati, deuoti atque obedientis animi testificationem, se sponte, liberè, libenter, et ex mera conscientia, nulla vi coactos aut metu dolore inductos, monasterijs omnibus bonisque cessuros, sicut in presenti cedebant, omnia et singula eorum iura ac possessiones, (quæ iniuste ac iniquè huiusque tenerant,) in manus sua maiestatis, ad quam iure pertinebāt*

Impiissima Henrici astitia,

Instrumenti forma.

plene et integre resignantes. Hæc erat instrumenti forma.

Hoc impium scriptum transmisit Henricus ad omnia monasteria, per certos homines qui accepta ab ipso potestate, religiosis persuaderet, ut hoc idem tam Abbatum quam singulorum monachorum manu propria subscriptum, & publico monasterij sigillo confirmatum, maiestati Regiæ communi religiosorum omnium nomine exhiberent, quod ut facilius obtineretur, apud singulos mentiebantur conuentus, id ab alijs iam esse factum, imò primam huius rei cogitationem ac mentionem à monachis optimis ac religiosissimis ortam esse, & quanquam sua maiestas potuisset quidem pro sua in omnes religiosos suprema autoritate, & ex ultimorum Comitiorum decreto, monastica omnia pro suo arbitrio disponere; nolle tamē pro sua bonitate quicquam nisi monachorum rogatu facere, ut omnes intelligant se diuinum cultum ac religiosorum utilitatem, non suum commodum præ oculis habere: hac oratione si quis moueri uideretur, illum laudabant præsentibus alijs, ut bonum, pacificum, prudentem, rectæque conscientie virum & suo Principi beneuolum; promittebant præterea, eo nomine comēdatissimum eum facere suæ maiestati: denique honesta pensione donatum dimittebant. Si qui verò negare, hæresere, aut seru-

Nequissime
fraudes.

pulum facere inciperent, eos proteruitæ, superbie, supercilij pharisaici, naturæ seditiosæ, ac deniq; maligni in suam maiestatem animi insultabant, & aliqua statim quesita calumnia, in carceres trudebant; adeo ut nihil monacho miserius eo tempore fingi potuerit, cui ne bonis quidem suis cedere, sine animæ vel corporis interitu liceret.

Miseram
monachorum
conditio.

Sed cum his artibus res admodum non succederet, aperta vi agi ceptum est: ad decimum enim octauum calendas Decembris, Richardus Vitingus Glasconie, & Hugo Feringdonus Redingi, Abbates ordinis sancti Benedicti, una cum duobus presbyteris Ruggo, & Onio; ipsis autem calendis Decembris Ioannes Becus Abbas Colcestrensis, eo quod huic monachorum Libello supplici ab Hærico designato subscribere nollent, varijs in locis martyrij coronam afsecuti sunt. Ut autem intelligatur, quæ viam Henricus tenuerit in hac causa prosequenda, quæ etiam fuerit eo tempore monasteriorum ac Abbatum in Anglia conditio; nonnulla sunt adiicienda de Vitingo Glasconienfi quem loco primo posuimus.

Martyres
quinq; quo-
rum tres Ab-
bates erant
insignes.

Glasconia locus est in occidentali Angliæ parte, qui tam traditione perpetua quam antiquissimorum scriptorum autoritate, is esse creditur, quem Iosephus ab Aramathia, qui Christum sepeliuit, Iudeorum persecutionibus Iu-

Glasconie
antiquitas.

Iosephus ab
Aramathia.Gildas Sa-
piens.

dca eiectus, sub Nerone Imperatore in Britan-
niam cum multis socijs delatus, ab Aruirago
Britannorum Rege obtinuit, in quo sacellum
Deo cœli conderet, anno Christi quinquage-
simo: ita enim Gildas Britanus, scriptor Chri-
stianus qui propter excellentem eruditionem
Sapiens cognominatur, ante mille fere & centū
annos memoriæ prodidit, & omnes deinde An-
glorum annales confirmant: hunc locū postea
Lucius Britannorum Rex baptismo Christi
imbutus auxit, & Inas Vestglorum Princeps
potentissimus simul ac sanctissimus, qui pri-
mus Angliæ regnum Vestigale Pontifici Ro-
mano fecit, circa annum dñi. septingentesimū
& quadragesimum, magnificum cœnobium
ibidem construxit, quod plurimi deinceps
Anglorum Reges, tam opibus quàm priuile-
gijs ornare studuerunt, locum illum, *primam
sanctorum terram*, appellantes.

Vitingus
Glasconiz
Abbas.

Huius cœnobij Abbas erat Vitingus, vir &
propter ætatem ferè decrepitam venerandus,
& propter vitæ religiosæ moderationem, in
summa etiam rerum temporalium affluentia
conseruatam, planè admirabilis: id enim adhuc
retinuerat Anglia, vt licet cœnobia opulentissi-
ma essent, non tamen nisi à monachis guberna-
rentur: omnes etiam religiosi communiter vi-
uebant, diligentissimè choro vacabant, nec
nisi rarissimè claustrorum septa egrediebātur,

Vitin-

Vitingus igitur cum Abbas esset, Monasteriū
integrū ac clausum, cētū plus minus religiofo-
rū habebat, edibus verò separatis ac locis sub-
uicinis, pro Abbatū consuetudine ad trecentos
domesticos fustētabat, atq. in ijs multos nobi-
lium filios: plurimos præterea ad literarum stu-
dia in Academijs alebat: hospitalitatem in om-
nes peregrinos exercebat quacumque causa
transeuntes, ita ut quingentos aliquando,
eosq. equites eodem tempore reciperet: quar-
tis ac sextis ferijs, eleemosynas amplas certasq;
pauperibus vñdique ex vicinis pagis concur-
rentibus distribuebat; atque hæc etiam fuerat
aliorum ferè Angliæ cœnobiorum ac Abbatum
ditiorum consuetudo.

Abbatum
in Anglia
cōsuetudo.

Cum igitur ministri Regij qui monasteria
obibant Henricum admonuissent, Vitingum
adduci non posse vt instrumento à Rege pro-
posito assensum præberet, responsum accepe-
runt, vt statim eum Londini sisterent, nec
prohiberent quo minus honesto satis comita-
tu pro sua dignitate uteretur, viderent tamen,
ne quicquàm de rebus monasterij disponderet;
denique, vt eques quidam auratus qui familiæ
eius præerat, quemque ministri Regij iam ad
partes suas traxerant, velut ad itineris solatiū
comes ei adiungeretur, reuera autem vt custos
esset & explorator. Londini cū esset, Regis
consiliarij multis cum sene agendū non existi-

Vitingus
Londinium
vocat.

marunt, cum ex præfecto domus eius intellexissent, obfirmato eum animo statuisse libello illi supplici nunquam subscribere, Rex autè videri nolebat hoc à quoquam vi exigere, & ià perferutatis Vitingi scrinijs libellū quendā cōtra diuortii suū scriptū reppererat, in scio Vitingo ab ipsis p̄scruatoribus illatū, quē satis esse ad mortis prætextum existimabat: Itaq; leuiter obiurgatus, & nonnulla parte comitatus sui exutus (equitibus enim centum circiter & viginti stipatus venerat) Londino dimittitur, voluntatem Regis domi expectaturus. Cū autem ad ciuitatem Vuellensem peruenisset, quæ quinq; passuum millibus Glasconia abest, intellexit nobilium conuentum ibidē haberi seque vocari, ut adesset, accessit statim, & curiam ingressus, locū suum inter primos accepturus ascendebat, cum ecce præconis voce iubetur, subsellia tenere, ac de perduellionis criminibus obijciendis causam dicere: mirari se nex, ac respectare, domusque præfectū quid rei esset, rogare; ille ut erat edoctus, bono animo eum esset iubet, & in aurem, hæc tantū pro forma ad terrorem fieri infufurrauit. Paulò post Vitingus damnatus, & Glasconiam dimissus est, nihil minùs tamen cogitans quā tam celerem instare sibi vitæ exitum. Ad monasterij autem mania cum appropinquaret, oblatus est sacerdos, qui in ipsa lectica confessionē audi-

Modus iudicij ac conuentionis Vitingi.

audiret, eadem enim illa hora moriendum ei esse affirmabant, rogare senex multis cum lacrimis, vt vnus vel alter dies ad mortis præparationem ei concederetur, vel saltem vt monasterium ingressus, monachorum suorum cætui se cōmendaret ac valediceret, sed neutrum impetrabat, lectica enim deturbatus ac crati vineæ impositus, ad montis editi cacumē qui monasterio imminet, terra pertrahebatur, vbi monachali in habitu suspēsus & quatuor in partes dissectus est; eodem quo supra annotauimus die.

Percussio pastore facile dispergebatur oues; nec post horum trium Abbatum occisionem reperti sunt multi religiosi, qui Regis tyrannidi se opponerent. Henricus igitur tanquā victor omnia inuasit, deiecit, vastauit, ac demolitus est; possessiones autem annuosq; canobiorum redditus ne vnquam postea repeti, aut a quoquam suorum successorum principum, Ecclesiæ Christi restitui possent, vniuersæ fere nobilitati distribuit; nonnullos alijs censibus ac redditibus, nonnullos pecunia numerata commutatis, Catholicosque etiam inuitos cogebat, vt spolia hæc Ecclesiastica emerent, quò vel sic eos ad sceleris sui defensionem obligaret; atque hic finis fuit monasteriorum ac monachorum in Anglia, post mille ferè annos quam illi ad eā insulā Christianā fidē attulerant

Vitigi martyrium.

Impiissimū Henrici conuilium.

Monasteriorum, ac monachorū in Anglia finis.

rant

rant, & cum eadem creuerant, omniumque Re-
rum munificentia aucti fuerant. Henricus au-
tem vt exultaret in rebus pessimis & de pecca-
to suo gloriaretur, præcepit Episcopis, cæteris-
que Ecclesiasticis, vt omnibus ad populum
concionibus, Angliæ monachorum ciectio-
nem gratularentur, plebemque docerent, quã-
tum beneficij ex ea re perciperent, quòd non
solum a Pontificis Romani iugo, verum etiam
a monachorum importunitate iam liberi exi-
sterent, qua de re gratulatio frequens omnibus
fere in locis habita est.

Mirabilia
Dei iudicia.

Sed vt tremenda quidem & inscrutabilia,
ita iustissima sunt semper iudicia Dei, qui, vt
cæterarum gentium Ecclesiæ, maximèque om-
nes religiosorum ordines, nostro malo mise-
riaque præmoniti, per veram pænitentiam vi-
tæque reformationem, a ventura ira fuge-
rent, voluit tam graue de nostræ gentis pec-
catis, idq. a domo sua incipiens, supplicium su-
mere. Sed o rursus ineffabilem ipsius in nos,
Ecclesiamque vniuersam bonitatem & mise-
ricordiam, qui his ipsis temporibus, quibus a
blasphemia Lutheri lingua alibi, & in Angli-
a, per inauditam iniquissimi tyranni seuitiam,
extincta planè videbatur omnis religionis ac
perfectioris vitæ professio, & erga Christi Vi-
carium ita omnis sublata obseruantia, vt ipsius
Pape ac Pontificis venerandum fidelibus no-
men,

mè, fieret execrabile: excitauit spiritum viri Dei
Ignatij Loiole, sociorumq. quorūdam suorū,
qui castissimam purgatissimamque religionis
viam ingressi, ad cætera perfectionis studia &
vota, illud quartum singulari quadam ratione ex
Dei instinctu votum contra Lutheri & Hen-
rici impietatem sponte addiderunt, vt in om-
nibus officijs pietatis ac religionis, peculiari-
ter Romano Pontifici se suamque operam
pollicerentur, ipsiusque iussu quiduis pericu-
lorum aut laborum in religione propaganda
subirent, & quocunque demum terrarum, ad
infidelium errantium ac peccatorum instru-
ctionem & conuersionem ab eo mitterentur, mox
absque omni contradictione, etiam non petito
viatico, tanquam a Christo missi proficisce-
rentur. Hi, se hoc modo & in eum finem colle-
ctos, pulcherrimisq. Ignatij institutis edoctos,
vocarunt societatem Iesu, eiusque sanctissi-
mum nomen ac fidem in communionem Ro-
manæ Ecclesiæ, incredibili celeritate & indu-
stria, non solum ad extremos Indos aliosque
remotissimos populos & Reges, (quod maio-
ri cum labore sed periculo certe minori fece-
runt) sed & ad miserè deceptos ab hæreticis se-
pentrionales, & per tyrannorum seuitiam a
communionem Christiani orbis inuitò penitus
diuulsos Britanos, etiam cum periculo capitis
ac cruoris sui effusione, regnante & in Eccle-
siam

Initium So-
cietatis Ie-
su eodè an-
no quo fi-
nis aliorū
religiosorū
in Angli-
a. Anno 1540

fiam ſeuiente Henrici filia Elizabetha, vt poſtea ſuo loco dicetur, apportarunt. Ita Deus poſuit nobis ſemen pro Abel quem interfece- rat Cain: ſed ad hiftoriam reuertamur.

Gen. 4.

Numerus
templorum
deiectorū.

Aestimari difficulter poteſt, quantam ſtra- gem ſacrarum ædium, monaſteriorum ac tem- plorum, profanus iſte Nabuchodonofor in hac vltima ſua vaſtatione ediderit. Vir quidam doctus illius temporis his duobus verſiculis, ſic rem expreſſit.

Millia dena vnus templorum ſuſtulit annus;

Quam timco in panas, vix ſatis vnus erit.

Vt cūque tamen fuerit de numero, qui ſine controuerſia maximus erat, illud certe con- ſtat, monaſteria Anglicana eo tempore fuiſſe ornatiffima, non ſolum monumentorum an- tiquitate, rerumque ſacrarum præſtantia, ve- rumetiam opum affluentia & ædificiorum ſplendore quodam ſingulari, quæ omnia Hen- ricus direpta prius ac deuaſtata, ſolo æquauit, nec vel Bibliothecis, vel vllis literarum anti- quitatisue monumentis pepercit, illud barbarū ſubinde uſurpans, Coruorum nidos eſſe pe- nitus diſturbandos, ne poſtea iterum ad coha- bitandum conuolent. Quicquid igitur maio- rum noſtrorum pietas, induſtria, religio, aut deuotio, a primo die quo fides Chriſti ſedem fixit in illo Regno, per tot retro ſæcula condi- derat, conſtituerat, congregauerat aut elargita fuerat

Impiū Hen-
rici apoph-
thegma.

fuerat in religionis Chriſtianæ cultum, ſub vi- ris monaſticis, aut ſæminis regularem vitam profitentibus; id totum abſorplit Henrici li- bido, breuiſſimo temporis ſpacio terminata, ad vnus enim anni voluptates nō ſufficiebat, vt poſt explicabitur; nunc autem cætera proſe- quemur.

Iam aduenerat tempus, quo Anna Guliel- mi Cluiæ & Iuliæ Ducis ſoror, ex pacto cum certis Germaniæ Principibus inito (qui hoc anno Francofurti, biennio vero ante Smalcal- diæ conuenerant,) Henrico nubere debebat; quam etiam ob cauſam, tertio nonas Ianuarij magno ſplendore ac pompa in Angliam addu- cta eſt, & triduo poſt, ab Henrico, qui eiufmo- di in rebus impatientiffimus erat moræ, inſi- gni celebritate Grenuici deducta. Hæ nuptiæ magnum videbantur allaturæ rebus Proteſtā- tium incrementum, Cromuelo autem earum auctori, non mediocrem ſelicitatem, longe ma- ximam vero vtilitatem Gulielmo Duci Cli- uenſi ac Iuliacenſi, qui icto non ſolum cum Henrico & Germaniæ Principibus, verum etiam cum Franciſco Galliarū Rege, ſolemni fædere, deſponſata ſibi Ioanna, Franciſci Re- gis ex ſorore Nauarræ Regina, nepte, Geldren- ſem Principatum, quem paulo ante inuaſerat, ſatis commodè hac ratione ſe deſenſurum cō- tra Cæſarem confidebat. Sed omnia Deo ſic diſpo-

ſe ſeruat
ſe ſeruat
ſe ſeruatAnna Cli-
uenſis nu-
ptiæ cū Hen-
rico.ſe ſeruat
ſe ſeruat
ſe ſeruatſe ſeruat
ſe ſeruat
ſe ſeruat

disponente, in contrarium cesserunt; nam & hæc causa fuit, cur Cæsar non ita multò post, vniuersos Germaniæ protestantes debellaerit, & quod Henricus ad partes Cæsaris transierit, & quod Gulielmus Cluiæ Dux, non solum vxorem despõlatam non acceperit, sed etiam principatibus Geldrensi ac Iuliacensi pene amissis, supplicem se Carolo Cæsari dare coactus fuerit, & denique quod Cromuelus totius matrimonij architectus, in vltimâ calamitatem & exitium deuenit. Nunc tamen voluit Deus ad tempus Cromuelum euertere (vt solet aliquando nonnullos impios) quo maior esset postea eius casus & ruina.

Idibus igitur Aprilis ipse ab Henrico, Essæxiæ Comes, simulq; magnus Regni Camerarius creatur; filius autem eius Gregorius Baronis dignitate ornatur; vnde non exiguus fit eius atq; Annæ Regine amicis triumphus. Quinto vero post die, inita sunt Londini comitia publica, in quibus Cromuelus, cum multis nominibus primus ac præcipuæ auctoritatis inter omnes esset, cupiditatis etiam Henrici ac egestatis bene conscius; quo eise gratû probaret, extorsit ab ordinibus, vt estimatis omnium Anglorum bonis ac possessionibus, Decima vna, & quatuor Quindecimæ (res planè inaudita) Regi decernerentur; ad eò vt, qui viginti autis estimaretur, octo; qui vero centum, quadraginta

draginta, id est, plusquam tertiam bonorum omnium partem, Regio fisco penderet; atque hoc ipsum eodem illo anno nondum plane elapso factum est, quo rex omnium monasteriorum bona ac census (quæ pene innumerabilia erant,) in suam potestatem redegerat: ex eplum sane clarissimum diuinæ vindictæ in tam impia Henrici ac suorum sacrilegia. Eisdem Comitibus decretum est, vt ordo sacrorum militum sancti Ioannis quos Rhodienses vulgo appellabant, qui vnicus in vniuersa Anglia fuit, omnino deleteretur, eorum prouentibus omnibus infiscum Regium redactis; cuius rei dolore, fortissimus vir Gulielmus Vestonus, eques auratus, qui magnus eorû Prior fuerat, die post decimo moritur.

Cromuelus autem in summa iam auctoritate constitutus, intollerabilem exercebat in omnes crudelitatem, Calendis enim Maijs coniiciendos in arcem Londinensem curauit, Doctorem Wilsonum virum primarium, & Samsonem Episcopum Cicestrensem, ea sola de causa, quòd in Catholicos quosdam pauperes, in custodijs propter negatum Ecclesiasticum Regis primatum detentos, elemosynam quandam fecissent; quod ipsum etiam ob crimen, Richardus Farmerus ditissimus cuius Londinensis, non solum comprehensus, & in vincula coniectus, verum etiam bonis omnibus

Incommoda
ex Annæ nu-
puijs.

Atq; cum
vniuersis
militibus

Anno 1540
regni Henr.
33.

Cromueli
exaltatio &
iniquitas.

Res stupen-
da.

Ordo mili-
tum S. Ioan-
nis deletus.

Cromueli
crudelitas.

D. Wilsonus
D. Samson.

R. Farmerus.

10. Neuellus

bus exutus, & carceribus perpetuis adiudicatus fuit. Erat quidam eques auratus Ioannes Neuellus vir Catholicus & ciuibus suis charus: hunc Cromuelus cum ob fidem Catholicam, tum ob gratiam, qua Neuellus apud populum valebat, odio habens, Regi vt suspectum detulit, eundemq; alea cum Henrico ludentem (sicut prius cum Rege conuenerat) ad cenam inuitat, a cena in carcerem abduci iubet, de carcere gladio ferendum curat. Alium quendam nobilem cum ad causam de capite dicendam copulisset, accidit vt eo die quo causa ageretur, Cromuelus podagra impeditus adesse non potuerit, quo factum est, vt nobilis ille sicut erat innocens, facile absolueretur, venienti tamen postea ad Cromuelum vt gratias de more ageret, imò (inquit ille) gratias age tibi meae, quae nisi me impediisset, secundum merita tua tibi euenisset: homo ferus & barbarus, ne disimulare quidem potuit immanitatem suam.

Henricus
in
10. Henricus

De cetero autem cauendum iudicans, ne iterum praedae eiusmodi, quas plurimas animo destinauerat, ex vnguibus laberentur, Henrico auctor fuit legis ferendae, vt si quis in posterum etiam absens atque indicta causa, laesa maiestatis damnaretur, non minus rite damnatus haberetur, quam si per duodecim-virale iudicium (quod in Anglia solemne in primis habetur) condemnatus fuisset. Sed hic opere precium est

iustif-

iustissimum Dei iudicium ob oculos proponere, qui malum consilium in ipsius Consultoris caput, primum omnium conuertit.

Henricus enim Annae Cliuentis, radio affici cepit, cuius rei multae exitere causae: vna quod cum hoc ipso anno oratores suos ad conuentum Smalcaldicum secundò congregatum legasset, vt Anglicanam religionem, quam appellabat reformatam, Protestatibus Germanis probaret; illud neutiquam obtinere potuerit, quod superbissimum eius animum vehementer alienauit. Altera erat, quod Carolus Caesar ex Hispanijs per Galliam iter faciens, in Belgium iam saluus peruenisset, & non solum Galliarum Regem peramanter in via conuenisset ac placasset, uerum etiam Gandauenses non nihil antea tumultuantes, subito aduentu compercuisset, & Ducem Cliuentem in magnum terrorem & angustias coniecisset; unde & Henricus timore, etiam perculsus, cogitare cepit de ineunda iterum cum Carolo amicitia. Tertia ac maxima fuit quod Anna Cliuentis cum Germana esset, nec Anglicanam linguam aut consuetudinem nosceret; non potuit Henrici animum oblectare, aut blanditijs demulcere quantum eius effusa libido postulabat: itaque coniecit oculos in puellam aliam cui nomen Catharinae Hauardae fuit, cuius ducendae causa Annam vel occidere vel omnino rejicere sta-

Causa cur
Henricum
redere cepit
Anna Cli-
uentis.

I

2

3

O tuit:

Lex Crom-
uelli in
ipsum recidens

Consilium
contra Crō
uelum.

tuit: voluit tamen primò, in Cromuelum, nu-
ptiarum istarum auctore animaduertere; quod
vt faceret, quanquam non deessent causæ, ini-
uit nihilominus secreto consilium cum equite
aurato clarissimo Roberto Throgmortono,
alijsq; Crōueli inimicis, de crimine aliquo per-
duellionis reperiundo; occurrebat autem hū-
iusmodi.

Fœdus Smal-
caldicum
his initum.

Cum Saxoniz Dux & Hasiæ Comes, alijs-
que nonnulli Germaniz Principes, arma in Cæ-
sarem sumpturi, Smalcaldicum primū fœdus
inter se percussissent; ab Henrico impetrarant
vt eidem fœderi subscriberet: postea uerò mu-
tatis non nihil rebus, Cæsar cum Henrico egit
vt non amplius illud fœdus tueretur aut confir-
maret; promisit Henricus se facturum quod
Cæsar postulabat: porrò cum Germaniz Prin-
cipes iterū Regē supplices sollicitarēt, vt idem
fœdus cum eis renouaret; Henricus quidem
palàm noluit fidem Cæsari datam violare. At
Crōuelus, vel quòd Henrici secreto iussu ani-
maretur, vel quòd propter societatem hæresis
Germanis gratificari cuperet; cū nō ignoraret
Henricum sibi à Cæsare timere, & moleste nō
laturum, si Cæsar bello Germanico detinere-
tur, arbitratus illum magis non audere, quam
non velle Germanico fœderi subscribere; illius
nomine subscripsit. Vbi autem Cæsar hanc rem
cum Henrico exposulasset, Henricus vero ne

Causa mor-
tis Crōueli.

garet

garet suum nomen in renouato fœdere haberi;
Cæsar autem fœderis exemplum ad Regē mit-
teret; Rex pudore suffusus, excusationem aliā
non inuenit, nisi vt diceret; id à Cromuelo se
inconsulto, esse factum: quam occasionē na-
ctus Cæsar, alijs literis Cromuelum apud Re-
gem grauissimè accusauit, vnde Henricus
modò, capitale id esse Cromuelo voluit, nul-
lo ei permisso defensionis loco, idque (vt nul-
tis videtur) ne hoc ipsum aliaque multa quo-
rum Rex eum erat in comitijs accusaturus,
precipiente vel consensu Rege se fecisse affir-
maret.

Octauo igitur idus Iulij, cum omnia iam
ritè ad Cromuelli interitum disposita videren-
tur, Rex familiarissimè eo vsus, & blandissi-
mis verbis domum dimittens, iussit vt poste-
ra luce ad Eboracense palatium summo mane
compareret, habere enim se non parui momen-
ti negotia consultanda. Venit Cromuelus ma-
gna pompa lætus, & insigni clientum stipatus
multitudine: ingressus Senatū vbi consedisset,
& sermonè nonnullis de rebus exorsus fuisset,
Thomas Hauardus, Dux Norfolciæ, magnus
Regni Mariscalcus, & Catharinæ Hauardæ,
quam Rex erat ducturus, auunculus, Cromue-
li sermonem interrumpens; de his (inquit)
Cromuele videbitur aliàs; nunc autem de te
agendum est, cuius iniquitas ac proditio hanc

Hénrici fra-
tus in Crom-
uelum.

Anno 1540

Cromuell
deceptus &
appreheso.

Dux Nor-
folciæ.

ferè rempublicam perdidit, eaque de causa ego tam Regis quam reipublicæ nomine te comprehendo, iubeoque vt me sequaris & in carcerem eas, quousque criminibus quorum accusaris, satisfeceris, simulque pro more, virgula quam manu tenebat, Cromuelum Dux tetigit. Ille, rei subitæ euentu inexpectato obstupefactus, vix verbum respondere poterat, sed necessitate compellente Duce[m] egredientem subsequutus est; Dux autem inspectâ te vniuersa multitudinè quæ pro foribus stabat, eum militum præfecto, captiuum tradidit vt in arcem duceret. Atq; hic felicitatis Cromueli finis fuit, post mensem tertium nondum elapsum, ex quo ad summam dignitatè Henricus eum eueherat.

Decimo deinde die accusante ipso Henrico Rege, condemnatus est ab ordinibus Regni, de quatuor flagitiorum generibus, nimirum, hæreseos, perduellionis, felonix quam vocant (cuius generis sunt furta homicidia & similia,) ac de præsumpto quarto loco peculatus seu repetundarum; mirabilique profus Dei iudicio factum est, vt Cromuelus omnium mortaliu[m] primus, secundum legem quam ipse rogarat, absens atque indicta causa de his omnibus condemnaretur. Nono vero deinceps die, ad populum eductus, securi percutitur, cui maioris contumeliæ causa, adiunctus fuit ne-

cis

cis socius eodem loco & tempore, Gualterus Baro Hungerfordius, de scelere quodam infando condemnatus. Bona verò omnia quæ ad Cromuelum pertinebant, statim publicè sub hasta venierunt, famuli etiam ad Regè deducti, ab eo dimissi fuerunt, ijs verbis, vt Dominum meliorem in posterum quærent.

Varij autem erant hominum sensus ac sermones de hoc Regis facto. Alij enim mirabantur eius summum Vicarium, tam recenter honoribus omnibus à sua maiestate insignitum, & ipsis etiâ Episcopis ac Prelatis, auctoritate Ecclesiastica in causis etiam fidei & spiritualibus præsentem, tam repenti in tot genera flagitiorum, nominatim in hæresim incidisse. Alij respondebant, non esse necesse vt caput Ecclesiæ Vicarium assistentiam haberet spiritus; satis esse quod suæ maiestati illud priuilegij concedatur, quæ cum summi capitis prerogatiuam teneat, potuit Vicarij sui capitis & errata corrigere, & ceruices amputare. Alij tutiorem esse conditionem dicebant alterius Regis Vicarij, qui Inferni dicebatur, (supra enim monstrauimus Franciscum Brianum, Regium inferni Vicarium fuisse dictum,) illum enim florere, magnaque Regis gratia frui, dum Cromuelus, qui Vicarius in cælestibus fuerat, ad inferos dimitteretur. Denique illud omnibus

O 3 nibus

Varij hominum sermones ac sensus.

Duplex Henrici vicarius

Cromueli condemnatio ex sua ipsius lege.

Cromueli supplicium eum Barone Hungerfordio.

Anna

Psal. 36. nibus erat in ore; vidimus impium superexaltatū, & eleuatum sicut cedros Libani, & tranſiimus, & ecce non erat, & quæſiuimus eum, & non est inuentus locus eius.

Legatio Henrici ad uxorem Annæ.

Re pudium & nuptiarum cum Catharina Hauarda.

Re pudium & nuptiarum cum Catharina Hauarda.

Occiso Cromuelo, Rex misit euestigios qui nunciarent vxori Annæ (quemadmodum dum ipsa postea Mariæ Reginae narrare solebat, ad cuius tempora peruenit) non expedire multis de causis, vt diutiùs matrimonio coniungerentur. Et quanquam maiestati suæ non deessent legitimæ rationes, ob quas seueriùs suo iure cum illa agere posset, maximè quod hæresi deprauatam sciret; tamen eam se illius ac Germaniæ principum rationem habiturū, vt ipsius arbitrio permittat, causam excogitare, propter quam a coniugio Regis honeste separetur, modo id sedulo celeriterq. perficiat. Anna accepto hoc nuncio, cum non ignoraret quantum esset periculi in contradictione ac mora, venit postridie in Senatum, & vltro falsa est, se ante nuptias Henrici cum alio quodâ clanculum contraxisse, quod falsissimum tamen fuisse, ipsa postea Mariæ Reginae contestata est. Audita Annæ confessione, Comitiorum auctoritate diuortium interpositum est inter Henricum & Annam, & Henrico facta libertas vt quintam vxorem pro arbitrio duceret; quod octauo deinde die fecit, accepta in matrimonium, Catharina Hauarda Ducis

Nor-

Norfolciæ ex fratre, nepte,

Illud vero perbellè accidit, quòd his diebus vigilantissimus hic Ecclesiæ pastor Henricus, quòd impostero sciretur quæ cui ritè nupra esset, legem ediderat perpetuam de nuptijs, Comitiorum etiam auctoritate firmatam, qua staturabatur; vt si quæ personæ in Leuitico non prohibite, (ad illud enim dumtaxat præscriptū, personarum gradus retulerat) solo consensu, per verba de præſenti matrimonium, nulla carnali copula subsecuta, cõtraxerint; eæ verò ambæ postea, vel earum altera, nuptijs cum altera persona in Leuitico nõ prohibita contractis, carnali copula easdè consummauerint: hæc posteriores quas firmasset copula, non priores illæ quas solus consensus statuisset, ratæ atque legitimæ haberentur; adeò vt cum olim iuris gentiū fuisset regula, *Nuptias non concubitus, sed consensus facit*; iam deinceps Henrici regula esse cæpit, *Nuptias non consensus sed concubitus constituit*; & tamen ipse legislator contra suam ipsius regulam, vxorem Annam Cluensem, cuius nuptias non solo consensu, sed septem etiam mēſium concubitu firmauerat, eo solūm prætextu reiecit, ipsaq. viuente alteram superinduxit, quòd alteri nescio cui consensum antea præbuisse fingeretur. Huius ergo legis tantopere postea ipsos pudit Proteſtantes, vt mortuo Henrico eam ipsi reuocau-

Lex Henrici de nuptijs ab ipso primo violata.

Regula contractiæ de nuptijs.

O 4 rint

rint, atque irritam fecerint:

Atq; Henricus quidem, quanquam iam nõ
solum à Bolenis, Cromuelo, cæteraque hæreti-
corum domesticorum peste, verum etiam ab
Anna Cliuensi, Principumque Germanorum
necessitudine liberatus, in amicitiam Cæsaris
propendere inciperet, vxoremque nouam ex
Catholica fati familia duxisset: pro summa ta-
men naturæ suæ superbissimæ infelicitate, qua
nunquam videri voluit errasse, aut cuiusquam
consilium magis quam suum secutus esse; sta-
tuit cceptam in Catholicos crudelitatem pro-
sequi. Vnde ad tertium calendas Augusti, tres
viri Catholici Theologique Doctores, Tho-
mas Abelus, Edouardus Pouellus, & Richar-
dus Fetherstonus, eo quod serenissimæ Catha-
rinæ Reginae causam olim defendissent, & nunc
Regis potestatem Pontificiam non agnoscerent,
extremo supplicio affecti fuerunt: quo etiam
ipso die, tres hæretici zuingliani, Barnus, Gerar-
dus & Hieronymus, perditii presbyteri, ob hæ-
resim zuinglij mortem obierunt. Factum est au-
tem Henrici iussu, in maiorem religionis con-
temptum, vt bini & bini vimineis cratibus in-
nexus, per plateas ad locum supplicij traheretur,
sic, vt singuli Catholici cum singulis hæreticis
in eadem crate coniungerentur; quod Dei ser-
uis ipsa morte grauius ac intolerabilius vide-
batur. Cum autem palatinus quidam ex Hen-
rici

Continua-
tio perfec-
tionis in
Catholicos.

An. 1540.

Tres infi-
gues marty-
res cum tri-
bus hæreti-
cis permixti

rici aula, hos sic ad mortem duci cerneret, aliū-
que ab altero se auertentem, vultuque & voce
confortium detestantem, petijt quænam cuiq;
causa mortis esset; cumq; accepisset, alios ob
religionem Catholicam defensionem, alios ob eā-
dem impugnatam morti esse adiudicatos: nã
(inquit) impostherum ego Regiæ religionis ero,
hoc est, nullius.

Quarto autem nonas Augusti Laurentius
Cochus Prior cœnobij Dancastrensis, vnã cū
tribus monachis, & duob⁹ laicis, Eegidio Hor-
no & Clemente Philpotto, quod nollent Ec-
clesiasticum terreni Regis primatū iuratò con-
fiteri, exclusi e terris, ad cælestem æterni Regis
gloriam transmissi sunt.

Anno verò domini quadregesimo primo su-
pra millesimum, & quingentesimum, habita-
sunt Ratisponæ imperij comitia, præsentem Ca-
rolo Imperatore de aliqua concordia in nego-
tio religionis, si fieri posset, ineunda, cuius etiã
rei causa Paulus tertius Pontifex, rogatu Cæsaris
doctissimum virum Cardinalem Contaren-
num cum legati auctoritate eò destinauerat.
Rex etiam Henricus iam non aliorum modò,
sed propriæ etiã impietatis, aliquo modo secun-
dum sæculum pertæsus, ad hæc Ratisponensia
comitia misit Henricum Cneuetum, equitem
auratum, & Stephanum Gardinerum Vinton-
niensem Episcopum, insignis doctrinæ & in-
genij

Pa' arini
cuiusdam
dictum.

Martyres
sex.

An. 1541.

Comitia Ra-
tisponensia.

genij admirabilis virum, partim vt suam in fidei negotio moderationem certis Germaniæ Principibus probarent, qui eum in nouo Euangelio affectando tarditatis accusabant, præcipuè vero, vt, cum uideret se neque Catholicis neque Protestantibus, propterea quòd cū neutris plenè communicaret, gratum esse: iam deinceps rationem quandam cum Cæsare inirèt, qua ipsi vnitus, & Pontifici Romano per eum reconciliatus, perfectam Catholicæ fidei regulam, qua nihil verius, nihil certius esse sciebat, absq; vlla simulatione tandem sequeretur. Et huc quidem adegit illum vis conscientiæ, quâ veteres non immeritò adæquarunt mille testibus. Cæterum quoniam uolebat Rex saluo suæ maiestatis honore, hoc est, absque publica tam contestati criminis confessione, absque pœnitentiæ actione, absq; rerum ab Ecclesijs Christi ablatarum restitutione, in unitatem Catholicam recipi, hoc autem & Canones vetarent, nec salutem æternam ipsius expediret; ista omnis cogitatio ad nihilum recidit, quia gloriam hominum magis quam Dei adamauit.

Quemadmodum uero ipse Rex neq; Deo, neque primæ vxori fidem seruauerat; sic etiam vxores ipsius fidem viro suo in matrimonio datam violarunt. Ecce enim iam Catharina Hauarda quam nondum biennio toto uxorem habuerat, adulterij apud regni ordines ipso etiã

Rege

Rege accusante cõuicta, cū mœchis suis Thoma Culpepero & Francisco Dirrhamo neci datur. Cumq; illi non solum post Regias nuptias verum & antea, Catharinam Hauardam cognouisse dicerentur, ne quid simile in posterum contingat, lex auctoritate comitorum fertur, vt si qua deinceps mulier pro Virgine à rege habita, & ita in matrimonium accepta, nec verè uirgo esset, nec ipsa, nec alij qui eam violassent, stuprum illud Regi patefecissent, omnes velut læsæ maiestatis rei, pœnas mortis subirent. Cæterum ne Rex turpiter iterum in virgine cooptanda erraret, Catharinam Parram viduam, Baroni Latimero prius nuptam quæ Comitis Essexiæ, postea Marchionis Northamptoniæ soror fuit, in sextam vxorè accepit, hoc solo beatâ, quòd Rex prius è vita sublatu est, quam ex vita ipsam (id quod in animo habuisse dicitur) ob heresis crimen sustulisset. Iam enim ex duabus antea Catharinis, alteram repudiauerat, alteram gladio ferendam curauerat; idè ipsum fecerat de duabus Annis, & eadem ipsa merces, sine dubio, huic terciæ Catharinæ expectanda fuisset, nisi mors breui subsecuta bonum Regis propositum impediuisset.

Atq; hoc ipso tpe, dū Rex Hêricus, rebus vxorij tâ misere domi implicatur re publica Christiana, maximis & piculosissimis ardebat bellis

Reconciliatio ab Henrico tentata.

Catharina quinta vxor ab Henrico occiditur.

Lex pto vxoribus Regijs.

Catharina Parra sexta Henrici vxor.

An. 1542.

Miserimus
orbis Chri-
stiani status

bellis. Franciscus enim Galliarum Rex, in-
federe contra Cæsarem, cum Christerno Da-
nię, Gustano Suecię, & Iacobo Scotię Regi-
bus, quintuplici exercitu bellum ei moue-
bat; Germanię etiam Protestantes eodem tem-
pore arma sumpserant, simulque Solimānus
Turca, duobus in locis vehementissimè vrge-
bat. In Africam enim copias ingentes ad Hi-
spaniam Italiamque infestandas miserat, ipse
verò in Pannoniam progressus ciuitatem Bu-
dam Hungarię Metropolim occupauerat, to-
toque illo regno in ditionem suam redacto,
Austrię, Transiluanıa, ceterisque vicinis regio-
nibus imminēbat, aded vt uniuersus iam orbis
contra vnum Cæsarem conspirasse videretur.
Qua temporis opportunitate ad commodū suū
vti volens Henricus, offert se ad partes Cæsa-
ris, à quo facile ac libenter admittebatur. Dein-
de ad decimum calendas Februarij edicto pu-
blico totius Hibernię se Regē dixit, quod tam
Galliarum quàm Scotię Reges non mediocri-
ter offensurum sciebat, maxime vero Scotum,
qui aliquam Hibernię partem ad se pertinere
contendebat: ad eum autem diem Anglię Re-
ges, Hibernię tantū Domini, Pontificū Ro-
manorum concessione, ab annis ferè quadrin-
gentis dicti fuerant.

Circa annum enim incarnationis dominicę,
centesimum & sexagesimum supra mille-
simum

Henricus
Regem Hi-
bernię se
dicit.

num, cum Petri Cathedram teneret * Hadria-
nus quartus natione Anglus, qui sanctitate ac
prædicatione sua Noruegię Suecięque regna
ante Pontificatum, ad Christi fidem conuerte-
rat: Hiberni, qui initio statim post Christianā
religionem acceptam, se suaque omnia in Pon-
tificis Romani ditionem dediderant, nec quē-
quā alium supremum Hiberniæ Principem,
ad illud. vsque tempus præter unum Romanū
Pontificem agnouerāt; cum iam intestinis mul-
torum regulorum ac tyrannorum bellis vehe-
menter affligerentur, & eorum nonnulli ma-
gnaq; pars populi, pacis potiundæ causa, & ne
alijs subessent, Henrico secundo Anglorum
Regi, (sub quo diuus Thomas Cantuarien-
sis postea martyriū passus est, & qui tunc Hi-
berniam magno cum exercitu ingressus fue-
rat,) parere cuperent: Vtriusque partis nomine
id est, tam Regis quàm suorum Principum
ac Episcoporum, ab Hadriano Pontifice sup-
plices petierunt, vt ad tollendas controuer-
sias ac seditiones quas ipsi fere perpetuas ex
regulorum multitudine habebant; ad consti-
tuendum etiam Christianæ religionis melio-
rem cultum, præcipuè in matrimonijs contra-
hendis ac colendis, qui bellorum consuetudi-
ne valde fuerat deprauatus, dignaretur sua san-
ctitas Henrico Regi, qui nonnulla iam Insu-
læ loca, sui ac suorum, hoc est, Roberti Fiz
Stephani

*Hadria-
nus 4. antea
Nicolaus
Breakspear
ex oppido
Langley pro-
pe S. Alba-
num.

Hiberni
quomodo
Pontifici &
Regi Anglię
subiunt.

Hibernia
dominium
Angliæ Re-
gibus con-
ceditur.

Stephani & Richardi Chepstoensis Comitum armis acquisita tenebat, totius Hiberniæ dominium concedere; quod Pontifex cum his alijque de causis, tum etiam quia nihil inde emolumentum accipiebat, nec sine magnis impensis tam remoto Regno succurrere poterat, haud grauate concessit, certis tamen conditionibus adiunctis, quibus tam ipse Henricus quam omnes eius posterum, Regnum illud tenerent, & sibi ab Apostolica sede donatum agnoscerent; quas condiciones cum Henricus Hybernique principes ac populus ibi in Comitibus, primo Dublini, deinde Casselli celebratis, iurato approbassent; Rex Angliæ, *Hiberniæ Dominus* auctoritate Apostolica declaratur.

Reges Angliæ Hibernos, grauat.

Postea vero cum Reges Angliæ prescripta a sede Apostolica conditiones legesque in Hibernia gubernanda non obseruarent, maxime vero Edouardus secundus, (qui ob malegestam rempublicam tandem ab Angliis ipsis Comitiorum auctoritate exutus est Imperio) Hibernos varijs modis premeret & affligeret; illi pro suo iure ad Romani Pontificis auctoritatem recurrerent, querelas apud eum, tanquam principem ac iudicem supremum deponentes; quibus commotus * Ioannes Papa vigesimus secundus, natione Gallus (qui Platina tertius & vigesimus numeratur) circa annum domini

* Ioan. 22. Jacob. Caturcæ. antea dicitur 20. constitutiones scripsit, quas extrauagantes dicunt.

mille-

millesimum trecentessimum & vigesimum, hunc ipsum Edouardum Regem grauissime monet, ut ab huiusmodi grauaminibus ac iniurijs abstineret, ipsarumque conditionum exemplar, quibus Angliæ Reges, Hiberniam regendam ac moderandam acceperant, ad illum transmissit; inter cætera vero hæc ipsa verba habet constitutione quinta.

Ecce, fili, quasdam recepimus literas directas pridem per Hybernicos Magnates, & populum, dilectis filijs nostris Anselmo titulo sanctorum Marcellini & Petri, presbitero, & Luca, S. Mariæ in via lata Diacono, Cardinalibus, Apostolicæ sedis nuncijs, & per eos nobis suis interclusas literis, destinatas: in quarum serie vidimus inter cætera contineri, quod cum felicitis recordationis Hadrianus Papa prædecessor noster, sub certis modo, & forma distinctis apertius Apostolicis literis inde factis, claræ memoriæ Henrico Regi Angliæ, progenitori tuo, Dominium Hiberniæ concessisset: ipse Rex ac successores ipsius, Reges Angliæ, vsque ad hæc tempora modum & formam huiusmodi non seruantes, quinimo eos transgredientes, indubite, afflictionibus, & grauaminibus inaudatis importabilium seruitutum, ipsos diutius oppresserunt. Nec fuit hactenus, qui renocaret illata grauamina, aut errata corrigeret: non fuit quem pia compassio superiorum contritione moueret, quamuis super his

Ioannis Papa literæ ad Regem Angliæ de grauaminibus Hibernorū,

ad te

Stephani & Richardi Chepstoensis Comitum armis acquisita tenebat, totius Hiberniæ dominium concedere; quod Pontifex cum his alijque de causis, tum etiam quia nihil inde emolumenti accipiebat, nec sine magnis ipse sumptibus tam remoto Regno succurrere poterat, haud grauate concessit, certis tamen conditionibus adiunctis, quibus tam ipse Henricus quam omnes eius posterius, Regnum illud tenerent, & sibi ab Apostolica sede donatum agnoscerent; quas conditiones cum Henricus Hybernique principes ac populus binis in Comitibus, primo Dublini, deinde Casselli celebratis, iurato approbassent; Rex Angliæ, *Hiberniæ Dominus* auctoritate Apostolica declaratur.

Postea vero cum Reges Angliæ prescriptas a sede Apostolica conditiones legesque in Hibernia gubernanda non obseruarent, maxime vero Edoïardus secundus, (qui ob male gestam rempublicam tandem ab Anglis ipsis Comitiorum auctoritate exutus est Imperio) Hibernos varijs modis premeret & affligeret: illi pro suo iure ad Romani Põtificis auctoritatem recurrerant, querelas apud eum, tanquam principem ac iudicem supremum deponentes; quibus commotus * Ioannes Papa vigesimus secundus, natione Gallus (qui Platina tertius & vigesimus numeratur) circa annum domini

mille-

millesimum trecentessimum & vigesimum, hunc ipsum Edoïardum Regem grauisime monet, vt ab huiusmodi grauinibus ac iniurijs abstineret, ipsarumque conditionum exemplar, quibus Angliæ Reges, Hiberniam regendam ac moderandam acceperant, ad illum transmissit; inter cætera vero hæc ipsa verba habet constitutione quinta.

Ecce, filii, quasdam recepimus literas directas pridem per Hybernicos Magnates, & populum, dilectis filiis nostris Anselmo titulo sanctorum Marcellini & Petri, presbitero, & Luca, S. Mariæ in via lata Diacono, Cardinalibus, Apostolicæ sedis nuncijs, & per eos nobis suis interclusas literis, destinatas: in quarum serie vidimus inter cætera contineri, quod cum felicis recordationis Hadrianus Papa prædecessor noster, sub certis modo, & forma distinctis apertius Apostolicis literis inde factis, claræ memoriæ Henrico Regi Angliæ, progenitori tuo, Dominium Hiberniæ concessisset: ipse Rex ac successores ipsius, Reges Angliæ, vsque ad hæc tempora modum & formam huiusmodi non seruantes, quinimo eos transgredientes, indebitè, afflictionibus, & grauinibus inaudatis importabilium seruitutum, ipsos diutius oppresserunt. Nec fuit hactenus, qui reuocaret illata grauamina, aut errata corrigeret: non fuit quem pia compassio super eorum contritione moueret, quamuis super his

ad te.

Hiberniæ
dominium
Angliæ Regibus
conceditur.

Reges Angliæ
Hibernos, grauat.

* Ioan. 22.
Jacob. Catur
cæ. antea di-
ctus 20. con-
stitutiones
scripsit, quas
extrauagan-
tes dicunt.

Ioannis Pa-
pæ literæ ad
Regem Ang-
liæ de gra-
uinibus
Hibernorū,

ad te recursus habitus fuit, & clamor validus oppressorum aures tuas quâdoque pulsarit, &c.

Hæc, dilectissime fili, si veritate nitantur, tanto nimirum infestiora nostris accedunt affectibus, quanto desideramus intensius, ut tibi prospera cuncta cedant. Circa illa versari sedulo debes, eaque promptis affectibus exequi, quæ tuo sint placita creatori, & ab omnibus abstinere sollicitè, per quæ contra te debeat prouocari Deus ipse ac Dominus ultionum, qui gemitus afflictorum iniuste, minime despicit, & qui propter iniustitias peculiarem suam deiecit describitur populum & translationem fecisse regnorum, &c.

Atque sic tandem post longam exhortationem grauisissimamque admonitionem concludit: *Ut autè de prædictis grauaminibus & querelis, quibus prædicti inmituntur Hybernici, tuis sensibus innotescat ad plenum; præscriptas literas missas Cardinalibus antedictis, cum forma literarum quas prædictus Hadrianus prædecessor noster eidem Henrico Regi Angliæ, de terra Hybernia concessit, tuæ magnitudini mittimus, presentibus inclusas. Datum Avinioni duodecimo calendæ Septembris, anno Pontificatus nostri decimo.*

Atque hæc quidem hoc loco adijcere volumus, quo manifestum fieret, non solum quàm ingratè Henricus, qui Dominium Hyberniæ à Pontifice Romano acceperat, verum etiam quàm

quàm iniuste ac insolenter tum maximè Hyberniæ Regem, auctoritate à sede Apostolica deriuata, (nam aliam nullam habuit,) creare se voluit; cum omni potestati Apostolicæ, tam spiritali quàm temporali Romani Pontificis ipse palam renunciaffet, aliosq; renunciare legibus latis coegisset; qua etiam impudentia hodierno die Elizabetha Henrici filia, impietate patris secuta, Defensorem se fidei (si dijs placeat) appellari vult, cum illam tamen fidè modis omnibus impugnet ac persequatur, propter cuius defensionem contra eosdem errores quos ipsa amplexatur, Leo decimus Pontifex maximus, illum titulum *Defensoris fidei* Henrico Regi assignauerit: sic enim habetur in ipsa Pontificis ad Henricum octauum constitutione.

Cum nuper dilectus filius Ioannes Clericus maiestatis suæ apud nos Orator in consistorio nostro coram venerabilibus fratribus nostris sanctæ Romane Ecclesiæ Cardinalibus, librum quem maiestas tua fidei Catholica zelo accensa, ac deuotionis erga nos, & hanc sanctam sedem feruore inflàmata, contra errores diuersorum hereticorum sæpius ab hac sancta sede damnatos, nuperque per Martinum Lutherum suscitatos composuit, nobis examinandum, et auctoritate nostra approbandum obtulisset; ac luculenta oratione exposuisset, maiestatem tuam paratam esse, vt

P quem-

Paterna & grauis Pontificis admonitio.

* Et hic potestè priuatus fuit Regno.

Exemplar litterarum concessionis Hyberniæ.

Quàm ridicule Elizabetha dicatur fidei defensor.

Ex Leonis Pp. x. constitutione. 45.

Facta & promissa Henrici.

quemadmodum veris rationibus, et irrefragabilibus sacre scripturę ac sanctorum Patrum auctoritatibus notorios errores eiusdem Martini confutauerat, ita etiam omnes eos sequi ac defendere presumentes, totius regni sui viribus et armis persequatur, etc. Nos, qui Petri, cui Dominus gregis sui curam supremam commisit, successores sumus, et in hac sancta sede, a qua omnes dignitates ac tituli emanant, sedemus; habita super his cum eisdem fratribus nostris matura deliberatione; de eorum unanimi Consilio et assensu, maiestati tua titulum hunc, videlicet, **FIDEI DEFENSOREM** donare decreuimus; prout te tali titulo per presentes insignimus; mandantes omnibus Christi fidelibus; ut maiestatem tuam, hoc titulo nominent, et cum ad eam scribent, post dictionem, Regi, adiungant, Fidei Defensori.

Et profecto, huius tituli excellentia et dignitate, nullum neque dignius neque maiestati tua conuenientius nomen, consideratis meritis excogitare potuissimus: quod quoties audies, aut leges, toties propria virtutis optimique meriti tui recordaberis; nec huiusmodi titulo intumescas, vel in superbiam eleuaberis, sed humilior, et in fide Christi, et deuotione huius sanctę sedis, a qua exaltatus fueris, fortior et constantior euades, ac in Domino honorum omnium largitore, letaberis, perpetuum hoc et immortale glorię tuę monumentum, posteris tuis relinquere, illisque viam

oſten-

ostendere, ut si tali titulo ipsi quoque insigniri optent, talia etiam opera efficere studeant, etc. Datum Romę apud sanctum Petrum anno incarnationis Dominicę millesimo quingentesimo vigesimo primo, quinto idus Octobris Pontificatus nostri anno nono.

Ex his intelligi potest, quo iure Elizabetha quę Angliã tenet, Defensor fidei dici debeat, cum Lutherum, Zuinglium, Calvinum, eorumque errores quos Henricus pater tantopere impugnabat, illa defendat, fidemq; Catholicam, ob cuius propugnationem illi titulus Defensoris assignabatur, ista odio armisque pro viribus prosequatur; sed reliqua quę de Henrico supersunt, percurramus.

Is nouis honoribus sibi arrogatis, vt aliquam suę potentię ostentationem faceret, tam Gallię quàm Scotiã eodem fere tempore bellum indixit: domi etiam in Catholicos persecutionem renouauit. Initio enim mensis Martij, Germanus Gardinerus qui Stephano Vintoniensi Episcopo a secretis fuit, & D. Larcus Chelshensis Parochus, (qua ex parocia Thomas Morus fuerat) Ioannes etiam Irlandus presbyter, qui eidem Moro a facello extiterat, & paulo post Ashbæus quidam, martyrio affecti sunt, quod Regis primatum in rebus Ecclesiasticis locum habere negarent.

Subsecutus est annus Domini quadagesi-

P 2 mus

Titulus defensoris fidei.

Paterna potestatis admodum cautio, & cautio tituli.

mus quartus supra milleſimum & quingentefiſimum, & trigefimus ſextus Henrici Regni, quo oſtēdere voluit miſericors & iuſtus Deus quàm inuiſæ ſibi fuerint, & quàm ipſi Regi in hoc etiam mundo inuiles, omnes illæ rapinæ quas de Eccleſia Chriſti fecerat. Cùm enim tot ac tanti monaſteriorum in Anglia theſauri eſſent, vt eorum vel decima pars, etiam auariſſimi Regis mentem explere potuiſſet: tamen Henricus cùm theſauros vbique omnes, cùm cruces argenteas, aureas, omniaque ſacra vaſa, cùm altarium ornamenta, cùm omnem ſupellectilem penè mille monaſteriorum, cùm omnia prædia, fundos, fructus, iura, & actiones in ſuam poteſtatem redegiffet; cùm præterea decimas & annatas omnium beneficiorum, per vniuerſam Angliam exigeret, & adeò cùm ipſum plumbum, ligna atque lapides monaſteriorum vbique venderet, ex eoque debuiffet in æternum omnia ciuibus ſuis tributa & vectigalia remiſiſſe (id quod ſe facturum ſimulabat, vt ciues eò libentius in monaſterijs euerendis ipſius libidini aſſenſum præberent) imò cùm debuerit quocunq; Chriſtiani orbis Rege, argenti præfertim & auri ditior extiſſe: tamen adeò in contrarium ea res ex Dei iuſtiſſima voluntate ceſſit; vt multò pauperior intra paucos annos poſt expilationem iſtã fuerit, quàm vnquam antè, aut ipſe, aut maiores

eius

Theſauri ex
monaſterijs

eius fuerunt.

Quin ille ſolus, vt ex ijs quæ in hac hiſtoria narrantur, ex actis Regũ Angliæ, annaliſque coſtat, plura tributa & vectigalia ciuibus ſuis impoſuit, quàm omnes ſimul Reges per quingentos ante annos fecerant. Cumque ſtantibus adhuc monaſterijs, vulgò Pſeudo-euangelici & impij aduatores iactitarent, neminem in Anglia pauperem deinceps fore, ſi ſemel clauſtra ſacra diſrumperētur, & theſauri quibus Abbates incubarent, prædiaque & agri quibus pauci iam monachi alerentur, in manus plurium deuenirent; adeò nihil eorum reiſa extitit, vt pro ſingulis qui antea oſtium victum quæritabant, nunc viginti ad minimum non modo idem vitæ genus ſequantur, ſed etiam quod miſerrimè quæritant, vix & ne vix inueniant. Quid quòd, cùm pecunia numerata ex tam puro argēto eatenus in Anglia conſtitiffet, vt non niſi vndecima ferè pars ex cupro & ſtanno adderetur, idque moderandi & commiſcendi cauſa, quò facilius characterem impreſſum ſuſciperet: poſt illum diem per gradus quosdam ab Henrico inchoatos, eò res demum redacta eſt, vt tandem vix duæ argenti vnciæ cum vndecim cupri & ſtanni commixtæ reperirentur.

Vt autem res vniuerſa meliùs intelligatur, conſideret lector, quot modis & artificijs vſus

Tributa im-
poſita ab Hē-
rico infinitePecunia ad-
ulterata.

Varie artes
Henrici ad
expilationem
populorum.

I
Tributum

2
Museum.

3
Beneuolen-
tia.

fit Henricus, post Ecclesiasticorum bonorū rapinas ac sacrilegia, vt egestatem suam reficeret, populūq; expilaret, illis ipsis (inquā) sex vel septē miserimis annis, quibus post euerfionē cœnobiorum vixit. Primò enim (vt antea annotatū est, eò ipso anno quo monasteria inuasit, tributum grauisissimum & inauditum populo imposuit, quo vnusquisque bonorum quæ possidebat, plusquam tertiam partē fisco Regio solueret; quod genus expilationis non rarò postea exercuit. Deinde anno regni trige simo quarto, aliam formam excogitauit, quæ æstimated bonis, singuli qui supra ducetos aureos, in bonis aut possessionibus habere dicebantur, egregiam quandam pecuniæ summā, pro facultatum magnitudine, Regiæ maiestati dare mutuo cogerentur. Anno vero sequente tertium genus inuentum est, vt omnes nimirum ad studium animumque beneuolum erga Regiam maiestatem testificandū, pro rata bonorum portione sponte pecunias contribuerent, unde & beneuolentiæ nomine hoc tributum appellabatur. Exactores tamen seuerissimi huic beneuolentiæ colligendæ assignabatur, qui non solum quod dabatur acciperent, verumetiam vniciq; quantum esset soluendum, præscriberent, quorum si quis forte eorū postulatū nō statim acquiesceret, eum vt maleuolum & Regiæ causæ minime fauentem casti-

castigabant. Londini verò Richardum Redū senatorem ciuitatis, hominem à rebus bellicis alienissimum, ad bellum Scoticum proficisci coegerunt, (vbi breui post ab hostibus est captus) ea sola de causa, quòd summam pecuniæ ab exactoribus constitutam, iniquam sibi videri dixisset, quo etiam de crimine Gulielmum Rochum equitem auratum, ex eodem senatu Londinensi in carcerem coniecerunt.

Sed quartum expilationis genus quod modo dicemus, cætera omnia, cum vtilitate, tum iniquitate etiam superauit. Primò enim Rex Henricus, cum in Gallias ad obsidendā Bologniam expeditionem susciperet, iamq; ingentē pecuniæ vim in thesauris haberet; tam auri quàm argenti precium non parum auxit, vt sic pecuniæ suæ magnitudo cresceret. Deinde verò cum partim per tributa indicta, partim per feudorum annuos census, partim per eorū quæ in portus inuehuntur vectigalia, partim per commissa & caduca, quantam maximam potuit pecuniæ summam in suas manus redigisset, tum iterum nouam cudid monetā, multo minus puram & sinceram, quàm priorem, adeo vt cum adhuc minus adulterata esset, tamen quarta parte ab illa prioris bonitate deficeret; nihilominus postea multò deprauatior facta. Iam verò vt priorē monetā probatā de singulorum manibus quoad poterat auferret,

Beneuolen-
tia condita.

4
Monetæ
adulteratio.

Henrici Do-
lus & fraus.

& in suas transferret; plus aliquantò in singu-
las uncias quàm vulgò eam æstimassent, ei da-
turum se obtulit, qui eam ad ærarium argen-
teamve officinam attulisset. Soluit autem nõ
modò magistratibus, ministris, militibus, sed
etiã illis ipsis qui veterem monetam ei ven-
debant, noua illa minùs proba moneta. Qua
fraude effecit, vt à singulis, quibuscum ei pe-
cuniarium negotium erat, non decimum, non
quintum, sed quartum quemlibet denarium
velut tributi nomine caperet. Cumq; hic do-
lus bene ei succedere videretur, magis & ma-
gis pecuniam semper commiscuit & corruptit,
donec impleffet mensuram dierum suorum.
Porro spiritus sanctus in sacra scriptura præ-
monuit, eos qui hoc modo aliena bona expi-
lant, nunquàm posse fideles Christi ministros
esse. Nam & Christus ait, *Qui iniquus est in
modico*, hoc est, in dispensandis huius seculi
bonis, *et in maiori*, hoc est, in spiritualibus di-
spensandis *iniquus est*. Et Isaias exclamat, *Ar-
gentum tuum versum est in scoriam, Principes
tui infideles, socij furum*. Atque hæc Henrici
fraus etiã ad solos schismatis sui hæredes qui
Verbum etiam Dei adulterarunt, pertransijt,
vt postea declarabimus. Edouardo enim re-
gnante, huic eidem pecuniæ ab Henrico indu-
ctæ, media pars precij subito edicto ablata est;
ita vt qui minas centum hodie haberet in pe-
cunia

Lucæ 16.

Isaiæ 1.

Henrici libe-
ri hæretici
patris sequi-
tur fraudes.

cunia numerata, postera die non nisi quinq; quin-
ginta possideret. Elizabetha vero deinde ad re-
gnum euecta, aliam eiusdem partem mediam
artificio non dissimili populo abstulit, nihilq;
valere ampliùs hanc patris sui adulteratam pe-
cuniam, sed vniuersam ad ærarium suum re-
duci, iterum cudendam voluit: adeò vt po-
pulus totius precij non semel iacturam fe-
cerit.

Porro cùm hæc omnia latrocinij furtiq; ge-
nera Henrici luxui nõ sufficerent, indicis ad
octauum calendas Decembris Comitij pu-
blici, impôsuit vniuersis auctoritate publica,
tãm Decimam quàm Quindecimã sibi soluẽ-
dam, ex omnibus censibus annuis totius Ang-
liæ; ex bonis vero mobilibus, duas integras
Decimas. Eorundem etiam Comitiorũ assen-
su & auctoritate, (cùm nemo ei resistere au-
deret) potestatem summam accepit, in omnia
Protocotrophia & Xenodochia, in omnia etiam
Nosocomia, Seminaria & studioforũ Colle-
gia, in omnes denique Missarum fundationes,
sacrasq; oblationes, quas fideles vt sibi suisq;
defunctis ritu Christiano parentaretur fecis-
sent aut statuissent, vt dũ viuere, de his omni-
bus eorũq; bonis, Basilicis, ædificijs, ac annuis
censibus pro suo arbitratu statueret ac dispo-
neret, adeò vt, iam nihil ei superesse ampliùs
in vniuerso regno videretur, ex quo pecuniã

An. 1545.

Hospitalia
& collegia
Henrico da-
ta.

con-

conflare posset, nisi aut viuientium capita aut morientium sepulturas vendere cogitaret.

Atque hæc fuit vltima Henrici immanitas, quam opere tamen complere Deus non permisit, cum mors illum præueniret, ad quam quo magis properare videretur, eo magis fauuum & atrox ingenium eius apparebat, adeò vt vix integro mense priusquam moreretur, Thomam Hauardum Norfoliciæ Ducem senio ferè confectum, quo vsus fuerat non solum in omnibus bellis ac reipublicæ negotijs, verum etiam ad diuortium suum nonnihil promouendum, & ad Roffensem Morumque iudicio condemnandos, iam omnibus peractis ex aula eiecit, perpetuisque carceribus adiudicauit. Filium vero eius maiorem natu Henricum, qui Surriæ Comes dicebatur, virum magnarum dotum præstantia singularem, securi percussit, magis ad hoc ab hæreticis inductus, qui viros Catholicos tam eximie potentia, Henrici manu auferri volebant, quam quòd illi quicquam in Henricum deliquerant.

Sed & in hoc iustum extitit & mirabile Dei iudicium, quòd tam iste, quam omnes fere alij, qui illicitis obsequijs nimium Henrico placere studuerant, ab ipso postea afflicti fuerint, vt verissima semper sit illa sententia, *Per quæ quis peccat, per eadem castigatur.* Ecce enim hi duo Hauardi, qui Regis voluntati licet

Mors Ducis
Norfoliciæ
& filij.

Iudicia Dei
in illos qui
Henrico ad
hæserant.

licet iniquissimæ, nunquam defuerunt, nunc summa ab eodem calamitate inuoluuntur. Filius etiam primogenitus eiusdè Comitissæ Surriæ, cui Thomæ nomen fuit, per Mariam deinde Reginam paternæ dignitati ac principatui restitutus, ab Elizabetha postea, (quam & in religione mutanda non parum iuuerat,) capite plexus est, eiusque filius ac frater ab eadem etiamnum hodie carceribus tenentur; atque hæc est gratia ab Henrico Annæque Bolenæ sobole, familiæ Norfolciensi relata, ob interpositam operam, ad Henrici diuortium ab vxore ferentissima Catharina promouendum.

Qua in re hoc omni animaduersione dignum sanè est, quòd nullus ferè, qui partem aliquam insigniorem in peccato illo habuit, diuinæ vindictæ seueritatem euasit. Nam de familia nobilissima Norfolciensi iam vidimus; De progenie vero Suffolciensi vt fuerit deleta, videbitur postea. De Volsæo Cardinale, causa prima mouente; De Anna Bolena causa finali & obiectiua; de Graio, Caræo, & Huttono Consularijs; De Thoma Georgioque Bolenis cooperantibus; de Noresio, Bruertono, Vesto, & Smetono adhærentibus & iuuantibus; De Cromuelo denique instrumento principali, vt omnes fere isti ab Henrico ipso extincti fuerint, hæc iam historia manifestum fecit. Solus

Omnes male perierunt
qui diuortium iuuerant.

lus Cranmerus Archiepiscopus Cantuariensis, qui perfidè sententiam diuortij interposuit, locumque fecit nouis nuptijs, diuina prouidentia Mariæ Catharinæ filix reseruatus fuit, vt ab illa iustissimo iudicio tam hæreses quam perduellionis legitime condemnatus, flammis traderetur. Hinc ergo discant mortales iustitiam colere, & principum voluntates, mandatis Dei non anteferre. Nunc ad Henricum reuertetur oratio.

Is cum iam grauiori ægritudine premertur, nec facile speraret ex ea liberari se posse; videns qua cupiditate, vel quo potiùs furore vinculum vnitatis Ecclesiasticæ dissoluisset, cum Episcopis nonnullis priuatim agere cepit, de ratione qua iterum Sedi Apostolicæ, ac per eam reliquis gentibus Christianis conciliari possët. Verùm hic videre licet seueritatem Dei in eos qui aut prudentes ceciderunt, aut in peccatis suis altè obdormierunt. Præterita enim Henrici crudelitas fecit, vt nemo iam illi fidele consilium dare, nemo sui pectoris sensa patefacere, nemo veritatem aperire auderet. Sciebatur enim multos neci datos esse, cum priùs aut illi, aut Cromuelo, etiam iussi, liberè quòd sentiebant loquerentur. Itaque nunc quoque vnus ex Episcopis vtrùm insidiæ ipsi struerentur incertus, respondit; Regem omnibus viris sapientiore[m] esse, illum Diuino consilio Pontificis

tificis Romani Primatum abdicasse, nec iam habere quòd timere debeat, cum publica Regni lege iudicium illud confirmatum sit.

Stephanus autem Gardinerus Vintoniensis Episcopus seorsim Regi suafisse dicitur, vt si fieri possët, ordinibus Regni conuocatis, rem tanti ponderis cum illis communicaret. Sin ad eam rem spacium temporis non daretur, saltè animi sui sententiam scripto proderet, ibique conscientix suæ testimonium exponeret. Deû solo cordis voto contentum esse, quando res propter aliquod necessarium impedimentum expediri non possët. Sed cum is semel discessisset, aderat mox ingens parasitorum turba, qui veriti ne si obedientia Pontifici Romano redderetur, ipsi bonis Ecclesiasticis exciderët, Regi omninò persuadebant, ne scrupulum talem in animum irrepere pateretur. Et faciliè quidem a bono proposito reuocatur, qui non est in charitate fundatus & radicans. Ad nihil igitur aliud valuit hæc Henrici cum Episcopis de restituenda vnitate Ecclesiæ oratio, quam vt se hætenus renitente conscientia diuisum ab Ecclesia Romana fuisse, & idèd dum agnitam veritatem oppugnaret, in Spiritum sanctû peccasse patefaceret.

Ne nihil tamen boni in vniuersa vita fecisse videretur, neue iam moriens nullam sui memoriam apud pauperes relinqueret; voluit, beneficium

Episcopi dissimulatio.

Gardineri consilium.

Parasitorum consilium.

Iterum Henricus de reconciliatione cogitat.

Rom. 11.

Henrici munificencia in fine vitæ.

neficium quoddam egregium, vt videbatur, in ciuitatem Londinensem conferre. Itaque tertio nonas Ianuarij, vigesimo nempe & quinto die ante mortem, iussit aperiri ac purgari Ecclesiam Fratrum sancti Francisci, quæ post euersionem monasterij ad eum vsque diem clausa, omnique spurcicie oppleta remanserat, voluitque Missam in ea celebrari, eamque parochialem fieri; quo ipso die Episcopus de Rochester Regis eleemosynarius, pro concione ad populum, Regis pietatem ac munificenciam collaudauit, literasque protulit; quibus sua maiestas in vsus pauperum perpetuos, predictam Ecclesiam Franciscanorû, iam Regia auctoritate parochialẽ factam, vnâ cû sancti Bartholomei hospitali eidẽ annexo, annuisq; cõsibus aureorû fere mille, duabusq; alijs parochialibus Ecclesijs, sancti Nicolai & sancti Eduini, ciuitati Londinensi dono dabat, ea conditione, vt omnes istæ tres Ecclesiæ, in vnâ illam quæ monachorum erat, coalescerent, eaque perpetuis deinde temporibus hac inscriptione noraretur; *Ecclesia Christi ab Henrico octauo Angliæ Rege fundata.* Atque hæc fuit illa insignis restitutio quam Henricus pro mille plus minus monasterijs dirutis, & pro decem millibus Ecclesiarû direptis ac dissipatis, mortis hora aduentante fecit. Vnam scilicet Ecclesiam parochialem erexit alienis ex bonis, nec eam absque

Ecclesia Christi Londinensis.

absque duarum aliarum sublatione; hospitale quoque adiecit quod suum non erat, atque ita vitæ exitus reliquo vitæ curriculo respõdit.

Vt autem ingenium, studium & mores Hærici, paucis perstringamus; a bonis quidem literis nunquam alienus fuit, imo liberalium artiũ Doctores fouit, & quibusdam Professoribus auxit stipendia. Episcopos (præter vnum Cræmerum Cantuariensem, qui ad hoc factus est, vt in diuortij negotio illius libidini subseruiret) & doctos nominauit, & minimè malos; adeo vt pleriq; eorum postea tam Edouardo quàm Elizabetha regnante, ob Catholicæ fidei confessionem carceres & vincula subierint. Sacramentum Eucharistiæ summo semper in honore habuit. Itaque cùm paulò ante mortem sub vnica specie (quod semper obseruauit) communicaturus, de cathedra in qua sedebat, assurgeret, vt genibus in terram defixis, Saluatoris nostri corpus adoraret; Zuingliani autem qui astabant, dicerent, posse maiestatem suam in hac imbecilli valetudine sedentem in cathedra Eucharistiam percipere, illis respondit; si me non modò vsque ad terram deijcerem, sed & sub ipsam terram submitterem, nec sic quidem satis honoris huic sanctissimo Sacramento mihi viderer delaturus: Denique nulla ferè in re a fide Catholica discessit, præterquam libidinis & luxuriæ causa.

Peni-

Henrici satisfactio.

Henrici mores & studia

Litterarum amicus.

Reuerentia in Eucharistiam.

Cur schif
maticus fa
ctus.

Penitus enim à carne sua victus & superatus, ob repudium Catharinæ non permissum, Pontificiam potestatem abiecit, Monasteria etiam euertit, partim quòd monachi & religiosi Fratres maximè omnium repudio eius aduersarentur, partim quòd bonis Ecclesiasticis inhiaret, quòd suppeteret vndè sumptus effusiores in epulas, meretrices, & insanas substructiones faceret.

Ingenium.

Nec ingenij acumen, nec iudicij grauitas ei deerat, si quandò alicuius negocij serix inuestigationi seipsum dedisset, maximè horis matutinis. Nā in prandio vt inebriaretur seipsum ei contigit: id quod lenones, adultores, atq; hæretici, (quibus aulam atque etiam cubiculum eius Anna Bolena, & aliæ tam vxores quàm concubinæ repleuerant) cum animaduertissent, nihil ei præterquam pomeridiano tempore, aut suggerebant in aliorum perniciem, aut in suam rem commendabant. Et alij quidem obseruabant momenta in quibus aliu copiosius exonerauerat, quòd tunc hilarior solito esset: alij dum alexa luderetur, spontè damnum & fraudem ab illo inferri sibi patiebantur, vt cum viderent illum ob victoriam omnibus lætitijs perfusum, illi vicissim se omnia sua iam perdidisse subinferentes, uel innocentis alicuius bona, vel plumbum quo monasteriũ aliquod tegetur, vel alicuius Ecclesiæ campanas,

Parasitorũ
obseruatio-
nes.

nas, vel simile quippiam maximi pretij emendicaret. Alius etiam ob porcellum egregiè affatũ (quo genere cibi libentissimè vesceratur) alius ob Exedrà regiã cõmodiori ab igne distantia dextrè locatã, alius denique quòd in lusu alexa elegantius se ac facetiũ gereret, non beneficio solum, sed etiam honore auctus dicitur.

Henrici leui-
tas.

Mariam Catharinæ filiam honori suo restituit, vt nimirum, Edouardo filio in administrando regno proximè succederet, atque Elizabethæ omnino præferretur; vnde certissimò constat, cum Catharinam mala mente ac fide repudiasse, tantum libidinis causa, vt Anna Bolena potiretur; in quo peccati genere, tam effrenatus ac sui impotens semper extitit, (maximè ætate iam in senium vergente,) vt mulieres paucas viderit pulchriores, quas nõ concupierit, & paucissimas concupierit, quas non violauerit. Et cum in iuuetute, pulcherrima esset corporis habitudine, per vètris tamè infatigabilem curam & expletionem, eò demeritatis excreuit, vt vix per ostia ingredi, nullas autem scalas possit ascendere.

Maria ab
Henrico ho-
nori restituta.

Henrici ef-
franata li-
bido.

Vixit annos quinquaginta sex, quorum decem & octo cælebs transegit; viginti ferè & sex, non nisi cum Catharina; duodecim verò reliquis, vxores expertus est sex, quarum duas securi percussit, tertiam ad partus

Henrici ætas
& vxores.

Q com-

cōmoditatem laxandam, (ex quo & mortua est) curauit: duas repudiavit, & sextam superstitem reliquit, quam animo tamen ad cædem si vixisset, destinauerat, mirabile est dictu, in quantas animi vitæque perturbationes incidit: postquã enim è recto Christianæ vitæ tramite egressus, voluptatib⁹ carnis ac peccatis se implicabat, nunquam sibi aut alijs gratus, nūquam aut mente serenus, aut conscientia securus videbatur: præceps ferebatur in omnes vitiorum gurgites, tribus tamē maxime præcæteris obruebatur, libidinis, auaritiæ, & crudelitatis; quorum priora duo ut ex ijs quæ proxime diximus, constare possunt, ita tertium ex hoc vno, quod cū Henricus toto reliquo sui regni tpe paucissimos e plebe, ex vniuersa nobilitate duos tantū sustulisset, Edmundum de la Pola, Suffolciæ comitem, & Edouardum Buchingamię ducem, & priorem quidem ex patris morientis præscripto, a quo de seditionibus condemnatus fuerat, posteriorem verò, ex Cardinalis Volsæi qui Buchingamium oderat, instigatione: post interpositum diuortium cum vxore legitima, & dissidium cum Ecclesia, vix explicari potest quantam stragem nobilitatis suorumque ciuium ediderit, paucis illis annis quibus superuixit: ex tabulis tamē publicis numeratur Regina tres aut quatuor ad exitium perductæ, Heroinæ duæ, Cardinales

Tria Henrici vitia maxima.

Varia hominum genera ab Henrico occisorum.

les item duo, tertiusque absens morti condēnatus: Duces, marchiones, Comites, Comitūque filij, duodecim: Barones Equitesque aurati decem & octo; Abbates ac Priores Cœnobiorum tredecim; monachi, presbyteri ac religiosi septuaginta septem, ex reliqua nobilitate ac plebe ferè innumerati. Id etiã annotabat Cardinalis Polus, quòd qui intimi erant Henrico, & in amicitia eius præcipui, ij proximi semper erant periculis, vt ex Volsæo, Coptono, Norefio, Bolenis, Cróuelo, Hauardis, alijsque plurimis manifestum euadit.

Hærici amici in maximo periculo.

Mortuus est Henricus Londini ad quintū calēdas Februarij, anno Dominicæ incarnationis millesimo quingentesimo quadagesimo sexto, quo etiam ipso tēpore moritur Lutherus in Germania, & ad duos inde menses Franciscus Galliarum Rex Christianissimus. Fuit Henrici mors tūm Anglis grata, qui eum iam oderant, tūm externis etiam principibus utilis, maximè Carolo Cæsari, qui bellum Germanicum ingressus, ex insigni victoriarū suarum frequentia, certissimum hostem habiturus fuisset illum, qui tam prosperam eius fortunam æquo animo numquam tulisset. Scotiæ etiam percommodè accidit, quæ Iacobo Rege quinto paulò ante orbata; iam eius filix Marię, quatuor tantummodo annos natę parebat. Gallis præterea res erat iucunda, quia

1546

Hærici morte omnibus grata.

maior nouo ipsorum Regi Henrico dabatur cōmoditas, sui regni principia bene constituēdi. Paulo tertio denique Pontifici maximo Italiæque principibus, Henrici mortis nuncium longe erat lætissimum, quia iam aliquid melius sperari posse de Anglia videbatur. Maximè verò omnium Patres illi, qui hoc ipso anno Pontificis ac reipublicę Christianæ nomine, Concilium Tridentinū inchoauerant, (in quibus erat etiā cū summa dignitate Cardinalis Polus) audita eodem tempore tam Hērici quàm Lutheri morte, in spem magnam erecti sunt, meliora tempora secutura; in qua etiam anno sequente vehementer fuerunt confirmati, cum post vniuersam Germaniam à Carolo domitam, in Augustanis Comitijs, calendis Septembribus initis, omnes Germaniæ Principes, nemine excepto, Concilij Tridentini se decretis submitterēt; quo etiam tempore Polus cogitationem iniit de exhortatione quadam, ad Edouardum Henrici filium Regem Angliæ scribenda, de qua postea erit dicendi locus. Nūc absoluemus quæ restant de patre.

Decumbente Henrico & morbo ingrauescente, cum de instanti mortis articulo ab amicis admoneretur; pateram vini albi poposcit, atque ad vnū e suis conuersus omnia (inquit) perdidimus; inter mortuis deinde vocibus monachorum nomen aliquoties ingeminasse

nasse dicitur, atque ita expirasse. Regnauit annis triginta septem, mensibus nouem, diebus sex, quorum fere viginti vnum in pace catholica, quinque sequentes in maxima lite & fluctuatione, duodecim postremos in aperto schismate transegit. Cum tres eius liberi omnes ordine regnauerint, tamen nullus eorum memoriam patris aliquo monumento coonestauit. Maria quidem cupiebat id facere, nisi quod religione impediebatur, ne Catholica, Schismatici nomen posteris commendaret. Edouardus autē & Elizabetha, quibus Henrici defectio & schisma probatum fuit, omnē sensum humanitatis, in hoc officij genere præmittendo, exuisse viderētur, nisi quod manifesta Dei vindicta sit, vt qui tot sanctorum cineres dissipauit, & tam eximia martyrum sepulchra diripuit, ipse omni honore sepulchri careat.

Admonerat quidem Henricum adhuc uiuentem ac in dies in peccata maiora proruentem Reginaldus Polus de sepulchro, ex illis Esaiæ verbis ad superbum Assyriorum regem qui dixerat, *Exaltabo solium meum, sedebo in monte te flamenti etc.* cui responsum fuit; *omnes reges gentium, vniuersi dormierunt in gloria, vir in domo sua; tu autem proiectus es è sepulchro tuo quasi stirps inutilis, pollutus cū his qui descenderunt ad fundamenta laci; quasi cadauer*

Q 3 putri-

Concilium
Tridentinū
inchoatum.

An. 1547.

Modus Hen-
rici mortis.

Henrici se-
pulchrum.

Poli admo-
nitio ad Hē-
ricū de se-
pulchro.

Esai. 14:

putridum non habebis consortium, neque cum eis eris in sepultura; tu enim terram tuam disperdidisti, tu populum tuum occidisti. Admonuerat etiam eum de sepulchri inscriptione, nominatim verò, de Sardanapali epitaphio, quod Aristotelis iudicio, boui magis quam homini congruebat: *hæc habui, quæ exaturata libido, hausit.* dixeratque, bene cum Henrico actum fore, si nihil ignominiosius illius sepulchro inscriberetur: tot enim stupra, adulteria & incestus, tot homicidia, rapinas ac sacrilegia, quot etiam tum Henricus perpetrauerat, tam breui sententia comprehendi non posse. Si tamè quis vellet vnica inscriptione probrofissima, omnium eius scelerum ac iniquitatum quasi summam quãdam simul complecti; nihil esse tam efficax aut idoneum, (considerata Hèrici vita,) quam si sepulchro eius insculperetur titulus ille, quo ipse in vita tantopere delectatus est, *Supremum ecclesiæ Anglicanæ in terris caput.* hæc Polus.

Sardanapali epitaphiũ

Non longè ante mortem, cùm propter implicatissimas tot vxorum rationes, ac flexibilitè ipsius Henrici circa proprios liberos voluntatem, variaque sororum eius, in Scotia Gallia, & Anglia matrimonia, regnandi successio non parum dubia redderetur; regni ordines Henrico permiserunt, vt ipse adhibitis in consiliũ viris prudentibus statueret quid cuique

que in ea re iuris ac rationis esset, sequè ratum ac firmum habituros quicquid ipse testamènto suo vltimo obsignato præscripserat. Condidit itaque testamentum amplissimum, & in eo statuit, vt Edouardus filius ex Iana Seimera, nouem annos natus, primas omnium regnandi vices acciperet; secundas, Maria ex Catharina filia; tertias, Elizabetha ex Anna Bolena; postea his deficientibus, ad illos transiret successio, ad quos iure cõmuni pertineret. Deinde impuberi filio sedecim cõstituit Tutores & Curatores pari potestate, eosq; magna ex parte catholicos, velut Aristocrata quãdã monarchiam temperans. Demum, valde mandauit, vt filius in fide catholica educaretur, excepto Primatus ecclesiastici titulo, què ei reliquit, & vt regnum ab hæresibus purgatum teneretur.

Hèrici testamentũ eiusque capita.

1

2

3

4

Sed vt in hoc etiam iustissima Dei iudicia manifesta fierent, æquum non fuit vt Henrici voluntas a suis adimpleretur, qui tot hominum voluntates, tam infinita testamenta, euerfis monasterijs, templis, aris & sanctorum sepulchris, violauerat. Itaque nondum plane expirauerat Henricus, cùm nonnulli qui potentia preualebant, testamentum aliud supposuerunt, & Henrici nomine obfignarunt: quo, licet pro tempore, Henrici liberos à regni successione non excluderent; post eos tamen omnem suc-

Iusta Dei iudicia.

Henrici testamentum violatur.

Dux Henrici sorores.

cessionis legitimæ ordinem peruerterūt. Margaritha enim Henrici septimi filia maior natu, quæ Iacobo Scotorum regi nupta fuerat, & ad quam post Henrici Octauiliberos legibus Angliæ ius regni pertinebat, prætermiffa; Mariæ fecundogenitæ eiusdem Henrici Septimi filix (quæ primum Ludouico Galliarum regi, postea Carolo Brandono Suffolciæ Duci nupserat) eiusq; soboli legitimam regnandi successione[m] assignarunt; eo sine dubio consilio, prout postea rei euentus docuit, vt extincto Edouardo, qui tunc regnum erat initurus, aliquis ex familia Suffolciensi, exclusis Henrici filiabus, ad regni gubernacula substitueretur.

Protector electus.

Deinde nonnullis ex sexdecim illis tutoribus quos Henricus nominauerat, eo quod catholici essent, vel exclusis vel territis, vel in custodiam etiam traditis; reliqui vnum tantum gubernatorem hæreticum, qui Protector diceretur, regi regnoque præfecerunt, qui regis nomine, arbitrato suo, omnia moderaretur.

Postremo, Regem ipsum hæreticis præceptoribus corrupendum tradiderunt, Henrici leges abrogarūt, nouas cuderunt, fidem catholicam paulatim exterminarunt, & Zuinglianā hæresim (quam quòd Dominici Corporis dignitatem impugnaret, Henricus omnium

nium sectarum maximè oderat) loco eius introduxerūt. Atque hoc modo Deus Optimus Maximus, qui reddit vniciq; secundum opera sua, variam multiplicemque Henrici perfidiam, perfidia ac proditione suorum castigauit.

Libri primi finis.

DE SCHISMATE ANGLICANO

Per Edouardi Regis Sexti Tutores
in hæresim Zuinglianam
commutato;

*Ac de eodem per Mariam Reginam
deinceps sublato.*

LIBER SECVNDVS.

Præfatio.

OSTQVAM Deus vidit,
nonnullos Anglos in eam
cogitationem incumbere,
vt visibilem ecclesiæ gu-
bernationem à Petri suc-
cessore, cui eam dominus
commendauerat ablatam,
seculi Principibus tradituri essent; clementis-
simè prouidit, vt nec alteri priùs quàm Hen-
rico, non minùs Lutheranorum & Zuinglia-
norum,

norum, quàm Catholicorum persecutori, no-
uus hic Anglicanæ Ecclesiæ Primatus obue-
niret, nec huic ipsi alia quàm turpissima & pla-
nè detestabili occasione contingeret. Neque
enim Deus permisit vt Henricus alia ratione
aut via caput Ecclesiæ Anglicanæ fieret (vt iam
demonstratum est) quàm si priùs sanctissimã
vxorem suam Catharinam repudiaret, Annãq;
Bolenam in primo & plusquàm primo gradu
affinem, vel filiam potius propriam, viuentis
Catharinæ loco duceret.

Porro cùm post tâta Henrici flagitia, schif-
matici Angli eundem ecclesiæ Primatum ad-
huc etiam seculi Regibus deberi contenderët;
iterum benignus Dominus malitiam illorum,
rerum ipsarum vi & pondere cohibiturus, be-
nignissimè prouidit, ne alius Rex cui nuper
institutus iste Primatus secunda vice deferri
posset, Anglis obtingeret, quàm puer, qui ne
seipsum quidè, per naturã legesue diuinas aut
humanas, nedum tot presbyteros & Episco-
pos, quibus tamen in ijs quæ Dei sunt, etiam
in summo gradu præficièbatur, nouerat gu-
bernare.

At cùm ne sic quidem Anglicani protestã-
tes errorem suum corrigerent, Deus in sua bo-
nitate progrediens, tertio prouidit, ne alius
huic puero succederet, qui summum Caput
ecclesiæ Anglicanæ dici posset, quam scemina,
quam

Primum ca-
put ecclesiæ
Anglicanæ.

Secundum
caput eccle-
siæ Anglica-
næ.

Tertium ca-
put ecclesiæ
Anglicanæ.

Dei iudicia
in Anglica-
nos hæreti-
cos.

quam neq; in ecclesia cum authoritate loqui posse, nedum Ecclesiæ summā Gubernatricem dici debere, iam ante ex Pauli Apostoli verbis didicerant. Illi autem nec ista quidem Dei misericordia emendati, secundum duritiam suam & impoenitēs cor, thesaurizant sibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicii Dei.

Dei bonitas
& Anglorū
cæcitas.

Quis nunc aut Dei sapiētiā & bonitatē satis admiretur? aut hominum insipiētiam & malitiam satis deploret? Qua enim ratione Deus bonitatem & sapiētiam suā magis magisq; cōmendat, dum Anglicanis Protestantibus nullā peccandi occasionē nisi primoturbissimam, deinde turpissimam turpiorem, ac demum supra quā dici potest execrabilem relinquit; eadem ipsa ratione Protestātes magis magisq; in malo progredientes, gradatim suas iniquitates complēt. Primū enim à Petri successore ad Neronis ventum est successorem, à Pontifice ad Regem, à presbytero ad laicum, a pastore ad tyrannum. Deinde inter laicos ventum est a viro ad puerum, de cuius actis nunc mihi dicendum erit; a puero autem venietur ad sceminam, de qua libro tertio nonnulla dicentur.

Vt autem superiori libro non obscura neq; pauca diuinæ vltionis argumenta, in primos huius schismatis inchoandi auctores ac fautores

res vidimus: ita multo magis hoc ipso quem nunc ingredimur libro, manifestissimam mirabilemque Dei vindictam in eos omnes perspiciemus, qui ad id ipsum schisma perpetuandum ac augendum, aut ad heresim introducendam, operam aut authoritatem suam villo modo adhibuerunt,

DE EDOVARDI REGNO.

PARS PRIMA.

VAM primū ac ijs qui rerū potiebatur, visum est, Henrici octavi mortem (aliquot diebus, occultatā) diuulgare, statim Edouardus Henrici ex Iana Seimera filius, nonum ætatis annum agens, Rex Angliæ & Hybernæ pronuntiatur; nec id solum, sed etiā qui sub tutoribus instar serui adhuc egit, & capite alio egebat, fit Summum Ecclesiæ Anglicanæ & Hibernicæ in terris Caput proximè secundū Christum ipsum, perindè quasi Christus, qui per Prophetam suum Vē illi terræ denuntiavit, cuius Rex puer esset, tamen dilectā Ecclesiā & sponsam suā puero,

Gal. 4.

Eccle. 4.

Ephes. 5.

ac

ac penè infanti regendam & moderandâ, idq; in summu gradu, commisisset. Sed ita Deo placuit rebus ipsis patefacere, quàm iniuste Henricus octauus eum sibi titulum primus mortalium arrogasset, quem absurdissimè à seipso susceptum multò absurdius ad hæredè suum impuberem transmissurus esset.

Post Regis autem noui declarationem, cùm nihil prius putaretur faciendum quàm vt vltima nuper defuncti Regis voluntas executioni mandaretur, admirabili iustitia Dei factum est, ne quid priùs fieret, quàm vt eadem totumque eius testamētum irritum planè redderetur. Qui enim tam infinitas (vt iam diximus) aliorum voluntates, etiam pietatis causâ nitentes, euerfis Monasterijs, Ecclesijs, Altaribus, quæ illi ad inuocandû Dei nomen sanctè erexerant, impiè violasset; quomodò pateatur Deus, vt eius vltima volûtas vel ad vnus horè momētû, etiâ ab ijs quibus maximè fidebat, obseruaretur? Constituerat Henricus imuberi filio suo iam nonum etatis annû agentî, sexdecim gubernatores æquali potestate, vt si vnus quispiam ex Optimatibus regnum inuadere, aut filio iniuriam facere conaretur, nõ deessent qui teneram eius ætatem propugnarent. Ex his tutoribus cùm non pauci essent Catholici, eamque ob causam, ad Ecclesiæ Catholicæ vnitatè, totius regni statum reuocare

An. 1546.

Henrici testamentum violatur.

care cuperent, præsertim quòd ea etiam mète Henricum & aliàs, & maximè iam moriturû fuisse cognouerant; alij ex eodè numero, scientes multò plus præsentis cõmodi & lucri per Ecclesiarum direptionem, quàm per rerû ablatarum restitutionem, acquiri posse, non solum ab ea sententia dissenferunt, verum etiam vterius in schismate progrediendum iudicauerunt.

Ecce igitur Edouardus Seimerus, Ianæ quòdam Reginæ frater, Edouardi Regis auunculus, tunc Hertfordiæ Comes, sed paulò post à seipso factus Somerseti Dux, neglecto Henrici testamēto, cùm zuinglianus esset, alijs cohortatibus, alijs conuiuentibus, alijs ne cõtradicere auderent metu perterritis, & penè solo Thoma Vrislæo viro Catholico, quem Henricus summum regni Cancellarium moriens reliquerat, palàm se opponente, seipsum creauit solum & vnicum regis tutorem regniq; protectorem. Nec dubitari poterat, quin hic vir à nullo missus, verum à seipso veniens, officio suo egregiè scilicet functurus esset.

Statim verò atque summam dignitatè adeptus est, augere voluit hæreticorum ac sibi fauentium potentiam; itaque Regi puero auctor fuit, vt ad tertiu calendâs Martias, id est, biduò antequàm ipsi Regi diadema imponeretur, nouorum honorû accessio tam Protectori

Tutorum
dissentio.Edouardus
Seimerus
protector.Jerem. 23.
Ican. 10.

Honores di-
stributi pro-
tectori ac
amicis hære-
ticis .

tori quàm amicis, Regis nomine fieret: factus est ergo Protector Somerseti Dux; Paris verò Essexiæ Comes, qui Catharinæ ab Henrico relicta frater erat, Marchio Northamptoniæ declaratur; Ioannes Dudlæus Lislefis Baro, Varuici Comes constituitur; Thomas Seimerus Protectoris frater, Sudliæ fit Baro & supremus Classis pfectus; Richardus Riccius ac Edmūdus Sheffeldus equites aurati, renunciantur Barones; hæretici omnes, præter vnum Dudlæum, qui nihilominus hoc tēpore tam hæresi quàm Protectoris volūtati studiosissimè seruebat, ea tamen intentione, vt euentus postea docuit, quò per gratiam ac auctoritatem Protectoris euectus, Protectoré ipsum ac amicos perderet. Thomã verò Vrislæum Cancellarium, etsi ne pro officij sui auctoritate resisteret, Suthamtoniæ Comitè declararent; postea tamè & magistratu se abdicare coegerunt, & ex senatu Regio tam illi quàm Arundeliæ Comitē, quòd essent Catholicici, eiecerunt, omnemque gubernandi auctoritatem ad vnum Seimerum Protectorem detulerunt.

Iste ergo nunc sub hoc Protectoris nouo & contra Henrici voluntatem, vsurpato titulo, omnium rerū potitus, & non modò Prorex, sed etiã Propapa Angliæ factus (quicquid enim uel Regis uel capitis Ecclesiæ appella-

tione

tione continebatur, ad se hoc Protectoris titulo interpretatus est pertinere,) cunctaque tam ciuilia quàm Ecclesiastica administrans, uoluit Ecclesiasticos omnes, ad nulla potestatis aut iurisdictionis exercitia aliter accedere, quàm ex nouis & specialibus noui Regis, hoc est, suis mandatis: adeò ut nullus, nec Episcopus nec Archiepiscopus, siue à Papa siue ab Henrico antea creatus, ne sacros quidè ordines deinceps, sine Regis pueri noua ac peculiari licentia & cōmissione (adhuc enim usq; ad alium Conuentū ordinum postea initum, ritu & ceremonijs antiquis, licet in schismate, clerici ordinabantur) cōferre potuerit. Cranmerus ergo ipse, Archiepiscopus Cantuariensis (res mira) nō aliter quàm nouis Edouardi mandatis, ijsque non semper ac absolute, sed pro beneplacito pueri, datis ac duraturis, potestatem suam exercere cogitur. Ita enim ad istū Angliæ Primatem Rex literas scribit.

Edouardus Dei gratia, Angliæ Franciæ & Hiberniæ Rex, supremum in terris Ecclesiæ Anglicanæ & Hibernicæ, tam in causis spiritalibus quàm temporalibus, Caput, Reuerendo Thomæ Cantuariensi Archiepiscopo, salutem: &c. Quandoquidem omnis iuris dicendi auctoritas, atque etiam iurisdictio omnimoda, tam illa quæ Ecclesiastica dicitur, quàm sæcularis, à Regiæ potestate velut à supremo capite manat, &c.

R Ador-

Auctoritas
protectoris
tam Ecclesi-
astica quàm
ciuilis.

Forma re-
scripti Re-
gij ad Ar-
chiepiscopū

Ad ordinandum igitur quoscunq. intra Diocesis tuam Cantuariensem, & ad omnes etiã sacros & presbyteratus ordines promouendum, per presentes ad nostrum beneplacitum duraueras, tibi damus potestatem.

Protektoris
inuentio.

Non omnia
deiecit Hen-
ricus.

Hæc atque huiusmodi cùm Protector Seimerus faceret, cumq. zuinglianæ sectæ additus, non probaret quæ reliquerat Henricus; nihil antiquius habuit, quàm ut degenerem illam & mutilam religionis formam ab Henrico præscriptam, multò adhuc magis pollueret & contaminaret. Henricus enim Monasteria quidem omnia deiecit, locupletissima sanctorum martyrum Mausolæa diripuit, nonnullas præterea Diuorum statuas, & imagines, quas Deus miraculis illustrasset, deturbauit: sed tamen in ciuitatibus, in oppidis, in collegijs, in pagis, Ecclesias infinitas à maioribus constructas, ubiq. fartas rectas præstitit, omniaq; illis ornamenta, cruces, imagines, uasa, uestimenta salua & integra dimisit: Sacramenta etiam septem in honore semper habuit; deniq; hæreses penè omnes, præter illam quæ Romani Pontificis Primatum & Monasticas religiones oppugnabat, cohibuit & repressit.

Cæterum nouus hic Edouardi Protector & cœtus ei adhærens, existimauit non esse satis, populum Dei à communionem & obedientiam Ecclesiæ ac Pontificis Romani sicut Henricus,

ricus, distrahere, nisi exemplo etiam Ieroboã nouos Deos, id est alios colendi & orandi ritus, aliam credendi legem, sacerdotes denique alios constitueret, qui extra ordinem & morè Romanum creati, diligentissimè prouiderent, ne vnquam postea ad Apostolicæ sedis obedientiam redirent. Hoc ergo consilio primum, per vnuersum Angliæ regnum ventos cohibuit, ne flarent super terram, indicto uidelicet Episcopis & pastoribus Ecclesiarum omnium silentio; vt cùm nemo esset qui paruulis petentibus panem frangeret, deinceps Lutherano- rum & zuinglianorum, quibus solis concionari permissum est, mortifera venena tantò auidius à famelicis populis haurirentur.

Apoc. 7.

Ablatū Dei
Verbum.

Heretici ex-
antis pro-
deunt.

Cranmerus

Atque nunc tempus ac patrocinium opportunum ad rem suam bene factitandam nacti hæretici, vndique, qui antea se sententiamuè suam occultabant, in publicum prodeunt; & imprimis Thomas Cranmerus, quem ad illius infauti diuortij sententiam ferendam, ex domo Annæ Bolenæ Archiepiscopum Cantuariensem ab Henrico creatum fuisse diximus. Hic vir hætenus Henricianum, id est, illius Regis sectatorem in omnibus se præbens, ne latum quidem vnguem ab Henrici præscripto recedere ausus, sacrificio Missæ interfuit quotidie, stans etiam diebus id ipse solemniter obtulit: vnum illud molestissimè tamen semper

R 2 ferens,

ferens, quòd meretricem quandam suam, non poterat palàm vxoris loco libere habere, quia id non laturum Henricum sciebat, sed partim domi eam occultare, partim cum foràs prodiret, cista quadam ad id affabrè facta inclusam, secum vnà circumferre cogeretur. Iste ergo iam desijt esse Henricianus, & tam ex immatura Regis Edouardi ætate, quàm ex Protectoris in sectas summa propensione, suè statim simul & libidini & hæresi habenas laxandas censuit; nam & scorto suo mox est publicè pro vxore vsus, & catechismum Edouardo dedicatum, falsæ impiæq; doctrina plenum, in lucem edidit.

Hugo Latimerus.

Eodem tẽpore ex publicis pulpitis aperuit impurum os, Hugo quidem Latimerus, quem Hèricus priùs propter suspicionem hereseos, & cõmestam carnem in feria sexta Septimana Sancte; de Vigornienfi Episcopatu deturbabat: homo spiritu & sermone planè Luciano; qui iocis, salibus ac linguè petulãtia (qua omnes illius temporis sectarios facillè superabat) vulgus imperitum multum dementiauerat, ac ita fascinauerat, vt passim eum primum Anglorù Apostolum vocauerint; tanquàm is primus in patria sua, non Augustinus a beato Gregorio missus, verum Euangelium annuclasset.

Aduolarunt quoque ex Germania & Heluetiæ,

uetiæ varijs locis quòd fugerant, velocissimè, vel Lutheranam vel Zuinglianã in Religione docti sententiam, Milo Couerdallus Bibliorù sacrorum corruptor insignis, Ioãnes Hopperus, ac alij sceleratissimi apostatæ permulti. Quibus omnibus, Archiepiscopus & Protector Regio nomine, cõcionãdi, id est, (vt tũ res erat) quiduis gariendi copiã fecerunt; ipsorùq; nonnullis, vbi vacabant, tũm cætera Beneficia ac dignitates ecclesiasticas, tũm etiam Episcopatus donarunt. Tales ergo nactus Protector impios consiliorum suorum socios ac ministros, omnem operam dedit, primũ, vt dum Rex puer esset ac totus in ipsius cõstitutus potestate, quàm posset citissimè, Catholicã fidẽ aboleret è Ditionibus ipsius vniuersis; deinde vt Regia pueritia hac hæreticorum doctrina ita planè imbuatur, vt sui iuris postea factus, auunculi facta non improbet, sed perpetuò tueatur ac defendat. Dantur ergò illi ad eam rem, præter cæteros aulicos, commilitones ac collutores, nobiles adolescentes, omnes planè infecti; pædagogi duo hæresi imprimis insignes, Richardus Coxus vxoratus sacerdos, & Ioannes Checus laicus; vterq; Latina & Græcæ linguæ cognitione fatis apud suos nominatus; qui facillè vnà cum prima Grammatices institutione, sic instillarunt puerili Regis animo, falsos de Deo, Põtifice, Sacerdotibus,

Couerdalus.

Hopperus.

Protectoris
studium in
corrumpendo
Rege.

Pædagogi
ac Socij.

Ecclesia, ac omni Religione cōceptus, vt bre-
ui plus quàm pro annis, Religionem Catho-
licam exosam habuisse dicatur.

Ad hoc etiam non parùm opis attulerunt
Henrici duę vxores, Anna Cluēsis & Cathe-
rina, quę adhuc viuebant, & quędam alię prin-
cipes fāmīnæ ac puellæ, hērēsi (vt in illo sexu
sæpe fit) deditissimæ; quæ sæpē in aulam ac ad
Regis colloquium venientes, sermonibus ac
moribus illecebrofis, cor adolescentis ac alio-
rum insipientium facilè peruerterunt.

Dederunt etiam primo quoque tempore
omnem operā, Protector & cęteri Regis con-
filiarij, vt quod cęptum erat Hērici tempori-
bus, de matrimonio inter Edouardum & Ma-
riam Scotorum Reginā tractari, & semel or-
dinum Scotiæ cōsensu promissum confectūq;
videbatur, iam tandem vtriusque Regni co-
mitijs certum ratumq; haberetur: nam hoc ad
hērēseos propagationem ac stabilitatem, atq;
adēdō ad imperij Anglicani securitatem, sum-
moperē pertinere videbatur. Sed cum literis,
nuntijs, muneribus, pollicitationibus, armis
etiam ac quibuscunque poterāt modis id ten-
tassent, quod cupiebant Angli non sunt con-
sequuti. Partim enim in Scotia restiterunt ij
qui fœdus Gallicum acriter tuebantur, ac il-
lud Anglicanæ amicitię præferebant; partim
etiam illi qui Scotiam patriam, ac principem
suam

Fāmīnæ
corrupti-
cæ.

Matrimo-
niū tractant
inter Mariā
Scotiæ, &
Edouardū
Angliæ Re-
gē.

suam, in Anglicani schismatis infelix confor-
tium venire noluerunt; sicut nec Pontifex vo-
luit, cuius nuntius Patriarcha Venetus, etiam
tēpore Henrici octauī, id ne fieret apud Sco-
tos diligentissimè laborauit; veritus ne per illā
coniunctionem, Religionis in Scotia euersio,
Ecclesiarumq; ac monasteriorum demolitio
sequeretur.

Sed vt res nostras prosequamur, hærético-
rum qui rem Anglicanam eo tempore admi-
nistrabant, proxima post Regis infectionem
de Academijs corrumpendis cura erat, vt illis
Religionis ac disciplinarum fontibus infectis,
facilius in vniuersam Rēpublicam maneret
lues; & in illa gente præ cęteris multis, referre
solet in vtramq; partem plurimum, quomo-
do vniuersitates sint affectæ. Atque quædam
improba & nouitatis cupida ingenia, iam an-
tea ex libris Lutheranorum è Germania clam
illatis, istud venenū hauserant; sed quia Col-
legiorum ferè Rēctores, homines in illa natio-
ne magni loci & autoritatis, ac professores
omnium artiū, veteris disciplinæ ac fidei erant
tenaciores, Gymnasia ipsa nō adeo adhuc in-
fecta extiterant, & ægrè admodum doctiores
quique ab auita religione initio diuellebantur,
vt hic aduersarijs magno molimine & artifi-
cio opus fuerit.

Imprimis igitur Regia autoritate & no-

R 4 mine

Vniuersita-
tes corrup-
tēdi studiū.

Vniuersita-
tū visitatio.

mine instituta est Vniuersitatū Collegiorūq; omnium visitatio: in qua piorum Fundatorū sanctissima ad Religionis studiorum ac disciplinæ obseruantiam facta decreta, visitatores isti abrogant; eorumque loco nouas leges ad sectam suam ac ad iuuenilem licentiam accommodatas cōdunt: catholicis doctoribus & Ecclesiasticis, cathedras ac pulpita auferunt, eaque petulantis linguæ & blasphemis oris iuuenibus distribuunt: Gymnasiorum moderatores varijs confictis calumnijs oneratos, vel aperte de fide orthodoxa accusatos, muneribus suis priuant, & pestilentissimos hæreticos, qui iuuentutem fide ac moribus corrumpant, eorum locis substituunt.

Doctrina
scholastica
explosa.

Libros omnes eorum magistrorum qui vi & ratione Theologiam cæterasque disciplinas tradiderunt, quia istorum solida doctrina & methodica institutione, hæreticorum populares fraudes, nō difficulter cerni & dispelli sciebant, è studiosorum manibus & ferè è bibliothecis excutiunt; Lombardi, Aquinatis, Scoti, cæterorumque doctissimorum scholasticorum nomina, de barbarie, scripturarum ignoratione, & varia deceptione traducunt, memoriamque quantum possunt damnant: denique ne quicquam ad summam & impietatem & stultitiam in hoc genere deesset, effecerunt, vt petulantes iuuenes horum Scriptorum tanquam

quàm iam recenter mortuorū, ingentem conquisitam struem, in ludicro spectaculo per vrbem in feretro circumferrent; & demum in foro cum cantibus lugubribus concremarent. Hoc appellabant funus seu exequias Scoti ac Scotistarū. Ergo pro solidè doctis tam Theologis quam Philosophis, impleuerunt primū Academias, & postea vrbes totius regni præcipuas, nouis oratoribus, stultis adolescentulis, poetis & grammaticis; qui comædijs, picturis, cantilenis, carminibus ad risum delicatè ac mimicè compositis, ad Sectarum perditiones omnemque vitæ licentiam, imperitos homines pellicerent.

Sed quia viderunt hæretici multa meliora ingenia ex priori catholica institutione, partumque ac præceptorum (quos nouis istis magistris, doctrina, grauitate, morumque honestate meritò præponebant) autoritate, in fide adhuc manere; ex Germania aliisque locis vicinis, homines ad fraudem magis exercitatos, quàm primū accersendos censuerunt: Anglos enim solidioris doctrinæ ferè omnes, quòd essent in Romanam fidem propensiores, exauctorarunt; Euocant ergo ex Germania Martinum Bucerum, insignem hæreticum & apostatam, & qui tunc Argentorati exulabant, Petrum Martyrem, & Bernardinū Ochinum Italos, aliosque huius farinae impurissimos

Funus au-
thorū scho-
lasticorum.Hæretici ex
aliis locis in
Angliā ue-
nerunt.

Eucerus.

Martyr.
Ochinas.

mos apostatas plurimos, quos partim Londini in synagogis, quas pro omnium nationum sectarijs Edouardi Regis Tutor ibidē aperuerat, collocant; vt dum quisque sua lingua quotidie concionaretur, nostri homines, & præfertim aulici, mercatores, ac onustæ peccatis fœminæ, (quod genus apud nos & vbique locorum facillimè hac peste corripitur,) Gallicæ imprimis ac Italicæ linguæ suauitate & nouitate delectati, vnà cum sermonis delicijs, quas hæretici præ cæteris in dicendo & concionando consecrantur, hereseos ac curiositatis virus, vel spõte vel incautè imbiberent; partim, & maximè in Academijs, ad liberaliũ artium linguarumq; non solum doctarum, sed variarum nationum vulgariũ professionem admiserunt, ne vlla fraus deesset aut diligentia ad iuuentutis deceptionem. Ampliora tamen stipendia ac præmia Bucero & Martiri vt hæreticorum antesignanis, ac vel ob id magis solidè doctis, quòd in scholis Catholicorũ ante defectionè nõ malè versati dicerètur, assignarunt; quos proptereà primarijs Theologiæ cathedris, illum Catabrigiæ, istũ Oxonij præferunt; additis antiquis professorum honorarijs, præbendis Canonicalibus aliisque commoditatibus permagnis. Atque isti exteri hæretici primũ, ac horum exemplo & doctrinalij, non ita multò post, noui Gymnasiarchæ

ac

ac Canonici, replerunt castissimè prius instituta, ac instar monasteriorum exactissima disciplina administrata Collegia, vxoribus, ancillis, puellis, lapsis monialibus, aliisque impurissimis fœminis, quas vel ex Germania secum attulerant, vel in Anglia corruperant; quarum consuetudine multũ remollescentes & paulatim labefactati studiosorum animi, ad hæresim capeffendam aptiores reddebantur.

Iam verò cùm cæteri noui magistri, tũ maximè isti quos diximus Theologastri, cœperunt tandem ex pulpitis & cathedris professioni Theologicæ olim assignatis, suo more docere vel potius declamare, omniq; ad fallendum composito artificio vti. Ad quos, singuli nõ modo Theologiæ (vt olim) candidati, qui reliquas necessarias artes antè didicerant, sed iuuenes ac adolescentuli, pueri etiam omniũ classium, qui Latinè loquentes intelligere potuerant, accedere, eorumq; lectiones & conciones quotidie audire, sunt coacti. Quò enim quique minori erant ætate ac doctrina, & iudicio imperitiores, eò erant istorum fraudibus magis obnoxij. Istorum ergo rudioribus animis, ac prurientibus cæterorum auribus, primũ ex difficilioribus scripturarum locis, varijsque de præscientia, prædestinatione, reprobatione æterna, rerumque ac euentũ ne-

cessitate

Inuētus eo-
girur ad hę-
reticorũ cõ-
cionas.

Vatij iu-
uenturũ eõ-
rumpendi
modi.

Vxores ad
meretricas
in Collegia
adductæ.

cessitate impijs tractationibus, instillarunt incredibilem curiositatem, & de rebus summis contendendi libidinē. Alijs ex locis sub prætextu afferendæ Christianæ libertatis, omnia illa quæ ad licentiam uitæ ac morum inducendâ facere uidebantur, diligenter proponebāt: ut inde Confessionem, Pœnitentias, dierum ac ieiuniorum obseruationes, omnesq; ecclesiæ ac superiorum præceptiones contemnendas iunioribus non ægrè persuaferint. Ex alijs demùm Scripturis, quæ apud eos quorum sensus non fuerunt in rebus diuinis exercitati, uidebantur facere pro sectarijs, ut de Sacramenti duplici specie, de officio precum in lingua vulgari, ac similibus, ita fidem Maiorum nostrorum in ijsdem tractandis eleuarunt, suam sinceritatem cōmendarunt, animosq; suorum præoccuparunt, ut exinde, in quibuslibet controuersis locis, maximisque mysterijs explicandis, etiam ubi sacri contextus uerba, circumstantiæ, omnisq; antiquitas apertè sonent pro Catholicis, lubenter istorū falsissimis ineptissimisq; cōmentarijs omnino acquiescant; atq; ita tandē discipulos suos condocesecerunt, ut quaslibet de Deo, de sanctis, de Sacramentis, de Sacrificio, impias opiniones faciliè hauserint.

Iudiciū de
patribus.

Atq; de Patribus, antiquis Ecclesiæ doctoribus, vel singulis, vel in Concilio collectis, ita apud

apud suos differebant; eos fuisse homines (ac si Protestantes nihil humani haberent) & non modò errare potuisse, sed in multis (quod uerū diu; ex singulorum scriptis, incommodè aut male intellectis sententijs fraudulenter congestis, demonstrare nitentur) turpiter hallucinatos fuisse. Et Augustinum quidem ex præcipuis unum, etiam errata sua confessum esse, & peculiari libro multa retractasse, sæpeq; itè admonuisse omnes, ne sibi aliter quisquā crederet, quàm uideret id esse scripturis consentaneū quòd affirmaret. Ac mox captiosa Apoptrophe compellentes auditores, sciscitabantur, utrū æquius esse putarent, Scripturis sacris, quæ errare non possent credere, an Doctoribus, hominibus scilicet qui falli possunt & fallere; se enim id tantū requirere dicebant, ut omnes Deo potius cedant quàm hominibus.

Fraudes periculosæ.

Hac fraude, imperiti permulti decepti, non aduerterunt antithesin seu collationem, non faciendam esse inter Scripturam & Patres, nec in eo versari quæstionem, utrū magis Deo an hominibus, Scripturis vel Doctorum libris sit tribuendum; sed illud potius utrū quoad Scripturarū intelligentiam & expositionem, istis paucis, indoctis, nouis, turbulentis ac sceleratis transfugis, securius, quàm illis antiquissimis, sanctissimis, ac doctissimis Patribus

tribus vel singulis, vel simul omnibus credendum sit.

Adolescentium decem.
p. 10.

Hoc miseri adolefcentes tūm non obseruantes, suis magistris ac si non aliud quā Deī eloquia funderent, sine exceptione obtemporabant; Doctōribus autem ac Concilijs, non aliter nisi quatenus sacris literis consentanea dicerent. Cuius rei vel se ipsi, vel suos præceptores faciebant iudices.

De Ecclesia & Ecclesiasticis.

De Ecclesia, Episcopis, Presbyteris, ac Pastoribus, quia multos horum nomine & auctoritate, in auita fide retineri cernerēt, admocebant, illam, scēminam esse, & debere obedire viro suo, id est Christo in sacris scripturis loquenti: istos, non debere eleuare se super populum Dei, cum omnis multitudo sanctorum sit, & ad clerum partemq; sacerdotalem non minus quam illi quos clericos & presbyteros vulgus vocat pertineat: itā cum Chore schismatis auctore, passim concinebant isti.

Bibliorum corruptio.

Biblia autem sacra, quæ illi omnem ueritatem complecti dicebant, ita data opera seu Latine seu Anglicè uersa & peruersa, legēda proponebāt, ut in eis, *Ecclesia, Presbyteri, Sacramēti*, ac similiū uocabula, quorū uel uenerādis nominibus, & notionibus, antiqua religionis ueritas cōtincri, & plurimi in uetusta fide teneri uidebantur, nuspiā extarent: pro quibus substituerunt, *Congregationem, Seniores, Senectutem,*

cretum, & huiuscemodi uocum nouitates.

Nomen Catholicici.

Illud autem ab Apostolis ipsis, ueræ Ecclesiæ, ac ritè Christum colentibus Christianis, ut ab hæreticis hominibus ac cōuenticulis discerneretur, attributum *Catholicici* nomen, quo solo, multi a sancto Augustino edocti, in Ecclesiæ gremio tum retinebātur, partim falsa interpretatione eludebant, partim sibi & suis, sed timidè vsurpabant, partim ridicula inuersione in *Cacolycum* mutarunt, ac nonnūquam etiam cum Donatistis diabolicum esse inuentum, ac sine uerbo Dei institutum dixerunt.

2

In Papam incredibili semper scurrilitate, ex quolibet textu scripturæ insanè debacchati sunt, & maximè in festo Sanctorum Petri & Pauli; simili etiam nequitia & absurditate, cū haberent conciones funebres, (sepe autem habebant in diuitum aut doctorum uirorū exequiis) disseruerunt semper contra preces pro defunctis, uehementer contendentes, ne quis pro anima eius cuius, depositionis dies agebatur, oraret: & cum ordinarios quadragesimales sermones, (qui mos adhuc ab hæreticis seruetur) facerent, semper contrā præscripta ab Ecclesia ieiunia declamabant. Hoc modo in Academijs nostris, præcocioris ac turbulētioris ingenij homines, ab istis nouis professoribus intra paucos mēses formati, permulti qui

Conciones eorū quales

ex

ex Ephebis vix excefferant, primisque labris meliores literas nondum gustauerant, incredibili audacia suggesta conscendunt, ac per totum regnum disseminant ea, quæ ab istis peregrinis præceptoribus paulò antè didicerant.

Iam in omnibus officinis & tabernis, in popinis & fornicibus, de fide inibatur disputatio, sacram scripturâ (vt Hieronymus olim questus est) garrula anus, delirus senex, sophista verborosus, vniuersi denique præsumebant, lacerabant, docebant antequàm discerent. Alij philosophabantur inter mulierculas, alij discebant à sceminis, quod viros docerent. Præcipuè autem Apocalypsis quæ tot habet sacramenta quot verba, in omnium ore versabatur. Inde Protestantes sua dogmata confirmabant, inde ad sensum suum incongrua aptabant testimonia, magna id audacia edifferentes alijs, quod ipsi non intelligebant. Nec ad aliud quicquàm tùm (vt in sectarum maximè initijs fieri solet) vacabant Angli, quàm vt aliquid noui dicerent aut docerent.

Hactenus tamen nihil in ista noua secta certi habebatur, præter illud vnum quod cum Catholica fide nihil sibi ferè commune intercedere vellent. Et Bucerus ac Martir ex quorum iudicio scholæ penè omnes pendebant, assertionem diu cohibebant suam, his tantum

quæ

quæ diximus prolegomenis ad quamlibet hęc resim indifferentibus vsi. Animas enim isti & linguas habentes vanales, in secta constituenda omnino a Cranmero Archiepiscopo, qui adhuc vltra Lutheranismū non erat progressus, is itidè a Protectore pèdebat, qui in Zuiniglianismum (licet sententiam suam vsque ad futurum ordinem Cõuentū occultaret) propensus videbatur. Bucerus autè, etiam in Iudaismum, vt potè ex Iudæis oriundus, multū putabatur procliuis. Sanè post eius obitum regnate Regina Maria, illustris dominus Baro Pagettus, Catholicorum tunc Regum Cõfiliarius dignissimus, testificatus est, se præsentem, ac eius apud Dudlæum Ducè Northumbriæ interpretè fuisse, cum eidem Duci suam de reali Corporis Christi in Sacramento præsentia sententiam interroganti, ingenuè responderit; de vera corporis præsentia nullum merito dubitare posse qui non dubitet de fide Euangelistarum, non tamen is ego sum (subiecit) qui certò ea omnia credenda existimem, quæ in nouo testamento de Christo & eius actis scribuntur, quãquàm nec hactenus apertè negare libuerit. Atque ista homini què sciebat non multum de vlla religione esse sollicitum liberè dixit. Ceterum scriptione ac publica professione Lutheranismum ad Anglicanę sectæ normam aliquantulum modi-

S ficatum

Buceri impiū responsum contra Euāgelistas.

Epist. 103.

Scripturę ac res theologice ab omnibus testur.

Primorum hæreticorū in fide fluctatio.

defunctorum animabus, orationes, elemosinæ, aut sacrificia fierent, Regis Edouardi esse deinceps cēferentur; Omnes item capelle, sacella & altaria, quæ vel annuos cēsus, vel oblationes, vel vllum aliud emolumentum haberent; omnes præterea Congregationes, Sodalitates, aut Cōfraternitates, ad quoduis genus piorum operum institutæ, fisco Regis concedebantur. Quibus sic constitutis ad commoda temporalia, quorum prima ipsis cogitatio ac cura fuit; transierunt; deinde ad Religionis capita: ac primo loco sancierunt vt cūm Episcopi ac presbyteri Anglicani, ritu ferè catholico (excepta Romani Pontificis obedientia quam omnes abnegabāt) ad illud vsque tempus ordinati fuissent; in posterum alia omnino forma ab ipsis præscripta, ordinationes fierēt, auctoritate a puero Rege ad id accepta. Hinc nouum etiam modū sacramenta administrandi adiunxerunt, & de ea re librum publicum, Comitiorum autoritate confirmatum ediderunt.

Deinde cūm non pauca adhuc sanctorum imagines ac statuae alicuius etiā precij ac momenti per Angliā viserentur; eas primo quoque tempore tollendas iudicarūt; emissis itaque hominibus quibusdam impijsissimis ac audacissimis, qui hoc sacrilegium aggredierentur & vnā cum eis, nōnullis ministris certisq;

concio-

Noua forma ordinandi & administrandi sacramenta.

concionatoribus qui imaginum vsū populo dissuaderent. Cum igno-
rabant enim plebē hoc ægre laturā, a qua etiā in prouincia Cornubiensi vnus e Commissarijs Bodæus nomine occisus fuit. Christi Saluatoris, Deiparæ Virginis, Apostolorum & Prophetarum omnes omnino imagines, tam pictas quàm fabricatas, partim deleuerūt, partim combufferūt; eo ipso declarantes cui bellum indicerent, & contra quem venirent. In locum verò deiectæ crucis Christi, surrogarunt Regis Angliæ insignia, nempe tres leopardos, & tria lilia, hinc serpentis, inde canis pedibus expāsis sustentata, quod perindè erat ac si dixissent, se non Christum cuius imaginem contumeliosè deiecerant, sed Regem terrenum, cuius insignia eodem loco crexerant, colere & adorare.

Nec his malis contenti Zuingliani, tremēdum etiam corporis & sanguinis Domini Sacrificium, quod à Catechumenorum prima, & fidelium sequente dimissione, Missarum nomen iam olim acceperat, in publicis comitijs abrogarūt. Nec enim per aliā speciē diripi poterant calices, argenteæ pixides & cruces, vrceoli & alia sacra vasa, candelabra argentea & ænea, sacræ vestes auro intertextæ, vexilla serica, cereorum, olei & aliorum omnium quæ cultui diuino dedicabantur pretiū,

S 3 denique

Ablatæ sanctorum imaginis.

Hæreticus Rex, Protectoriū Christi.

Ablatū Sacrificium.

denique ipsi fundi & agri ad has res sustentandas donati, non poterant alio pretextu ferè auferri, & in priuatorum profanos vsus conuersti; quæ omnia horum Comitiorum auctoritate Regio Fisco concedebantur.

Quarto autem loco sancitum est, vt Eucharistiæ vtraque species, cuilibet de myste-rijs participantis necessariò traderetur.

Quinto loco decreuerunt, vt sacra officia recitarentur in vulgari lingua. In quo decreto illud perridiculè euenit, vt cum omnia in Ecclesijs Anglicè legerètur, eo videlicet pretextu ne populus quid in rebus diuinis ageretur, ignoraret, sed Amen respondere posset: interim neque Vallorum, neq; Cornubiensium, neq; Hibernorum populus penè quicquam eorum quæ recitabantur intelligeret, propterea quod istarum gentium lingua longè est ab Anglorum idiomate diuersa; Cum tamen si latinè officia peracta essent, saltem pastores qui latinè sciebant, multa illis, quæ in officijs dicerentur, interpretaturi fuissent. Nam proprius vulgarium linguarum locus in concionibus potissimum cernitur, quo iure semper vsa est Ecclesia. Nunc autem dum in Vallia, Cornubia & Hibernia, preces Anglicè fundebantur, factum est, vt minùs quod obtendebatur, per linguam vulgarem, quam per latinam efficeretur.

Admi-

Administrandæ autem Eucharistiæ ritus in illis primis regni comitijs præscripti parum à Catholicorum Missa distabant; Vt videlicet, populus non putaret quicquam sibi ablatum, sed ea quæ latinè prius legebantur, tantum in vulgarem linguam crederet esse trās-lata. Itaq; Canon Missarum penè totus ab initio ad verbum transcriptus fuit. Signa etiam benedictæ Crucis retenta sunt, illa inquam, quæ manutantum Sacerdotis expressa erant. Cæterum non omnes Protestantes eodem spiritu agebantur: qui enim nihil nisi opes ecclesiasticas quærebant, parum curabant si Crucis imagines in aere solo designarentur. Qui verò nõ poterant ferre, vt vel ita saltem mortis Christi figura & imago in honore aut vsu aliquo haberetur, breui postea obtinuerunt vt suble-tis eiusmodi ceremonijs, totoq; Canone remoto, noua Liturgiæ forma proponeretur. Quæ Protestantium inconstantia multum retardauit rudem populum, ne eorum doctrine assentiretur; dicebat enim, videamus priùs quò euadent, vbi consistent, & quiescent.

Proponebantur etiam in publicis comitijs (tāquam in synodo quapiam Episcoporum) causæ spirituales, quæ ad ecclesiasticum ius constitutuendum pertinerent. Inter cætera verò de matrimonio quodam ita definitum constat. Opifex quidā fuit cui nomē Mattheo Barro,

Primus ritus
ab hæreticis
assignati.

Secundus hæ-
reticorum ri-
tus correctus.

Causa ma-
trimonialis
ad parlamen-
tum delata.

S 4

cuius

Officium in
vulgari lin-
gua.

1. Cor. 14.

cuius vxor, ex qua etiam liberos genuerat, la-
uabat olim familiæ Cromuellanæ lineas ve-
stes, in qua tum degebat Rodolphus Sadle-
rus, non obscuri nominis vir, qui nunc etiam
Elizabethæ Reginæ a consilijs est; Mattheus
autem iste, nescio qua de causa in transmari-
nas regiones se contulit, nisi quòd quidã exi-
stimabant ei suspectam fuisse vxoris suæ ca-
stitatem, & idèd eum abijisse, ne videre coge-
retur, quòd neque ferre poterat neque emen-
dare. Cùm ergò annis aliquot absuisset, vxor
ipsum vel audiens vel fingens virũ fuisse mor-
tuum, nupsit Rodolpho Sadlero equiti aura-
to. Tandem Mattheus in patriam reuersus,
vbi intellexit vxorem suam alteri nuptã, cœ-
pit illam repetere. Ex altera verò parte Sadle-
rus, qui liberos etiam ex ea genuerat, non pa-
tiebatur illam à se diuelli. Res ad summum
tribunal, id est, ad publica regni comitia tam
sub Hérico quàm sub Edouardo regibus de-
fertur. Ibi decernitur mulierem istam quæ
primum Matthæo, deindè Sadlero nupta, ex
vtròq; liberos conceperat, non Matthæi prioris
mariti, sed Sadleri vxorem deinceps habẽ-
dam esse. Potentior quippè fuit ditiorq; Sad-
lerus, & idèd contra Euangelij veritatẽ, prioris
viri adhuc viuentis vxor, secundo marito
adiudicata est, vt non minùs nouæ matrimo-
niorum, quàm sacrorum rituum leges insti-
tue-

Comitiarũ
sententia cõ-
tra euange-
lium.

tuerentur.

Interim Catholici Angli & præsertim do-
ctiores, qui schisma Henrici octauæ, saltem
post mortem eius reprimendum sperabant,
vbi adèd id non euenire perspicerent, vt po-
tius in multò pestilentiore hæresem erum-
peret; partim seipsos accusarunt, quòd pri-
mis initijs fortiùs nõ obstitissent, partim mœ-
rore ac squalore confecti, miserrimam vitam
trucebant. Qui enim legerant apud sanctũ
Ioannem Chrysoptomũ, contra paganos di-
uinitatem Christi propugnantem, veterem &
antiquam patriæ suæ fidem ob hoc ipsum cõ-
mendatam, quòd altaria iam olim in Britan-
nijs erecta Christo fuissent,* (sunt etiam, in-
quit Chrysoptomus, in Britannicis insulis ex-
tra hoc mare sitis, fundatæ ecclesiæ, & erecta
altaria) cùm illi ijdem iam post mille & penè
ducentos annos a Chrysoptomi morte, eadẽ
altaria non à paganis, verùm ab ijs qui seipsos
vocant Christianos, dirui & euerti conspexis-
sent: quo animo par est eos hoc spectasse?
quas fudisse lachrymas? quos gemitus edi-
disse? Nam si altaria Christi olim fuerunt in
Anglia affirmante Chrysoptomo, Christianæ
fidei signa; vtique eodem modo altarium
deiectio iam signum est perfidiæ Antichri-
stianæ.

Atque ingemuerũt quidem & his nouita-
tibus

Catholicorũ
dolor ac pœ-
nitentia.

Altaria in
Anglia an-
tiquissima.

* Hom. 9.
Christus sic
Deus.

Catholico-
rū Episcopo
rum dolor
& firmitas.

tibus ut cunq; se opposuerūt Stephanus Vin-
tonēsis, Edmundus Londinensis, Cuthbertus
Dunelmensis, Nicolaus Vigorniensis, & Da-
ius Ciceſtrenſis Episcopi, omnes doctrina &
grauitate præstantes viri, qui etiam in ordinū
conuentu suffragia habebant, religionisq; sen-
tentia ac interiori affectu Catholicę erant. Sed
facti Episcopi in schismate Henriciano extra
ecclesiam, vel potius contra ecclesiam, regio,
non Pontificio mādato aut assensu, & pro re-
gia libidine ecclesiasticoque eius primatu sta-
biliendo, non habebāt illum veritatis & for-
titudinis spiritum, qui in vnitāte ecclesię Ca-
tholicę ritē ordinatis & inunctis tribui solet.
Timidē ergo resisterūt pueri Regis primatui
spirituali, imō simpliciter subscripserūt; & in
omnes cæteras innouationes, quæ non vide-
bantur ipsis continere apertam hæresim, ne
Episcopatus ac honores perderent, vel vi-
tro, vel contra conscientiam coacti, consen-
serunt.

Cuius criminis grauissimas paulo post pe-
nas, primum sub hoc ipso Edouardo, quia in
reliquas omnes hereses, seu (vt tunc loquebā-
tur) Regiæ Maiestatis in reformanda religio-
ne progressiones non sunt assensu, nec blasphemā
quædam illis proposita dogmata, pro con-
uisione, vt iuebantur, explicare & comprobare
vouerūt, deinde multo magis sub Elizabethæ

tha

tha omnes luerūt: depositionem, & vt postea
dicemus, diurnos carceres vsq; ad mortem
patientissimē tolerantes, misericordiamque
simul & iustissima Dei in se iudicia collau-
dantes.

His ergo metu superiora edicta schisma-
tica approbātibus, ac reliquis recēns Regio no-
mine creatis Pseudoepiscopis ad ea stabilien-
da, sectamque per totum regnum propagandā
diligentissimē inuigilantibus, secundum tem-
pus lege comitiorum designatum, tremendū
Sacrificium cæteraq; omnia officia & sacra-
menta Catholico ritu publicē fieri omninō
desierunt; Nec vnus videbatur in toto regno
qui falsorum Officiorū ac rituum communi-
one non fuisset contaminatus, licet plurimi oc-
cultē etiam tum Missas fecerint & audierint:
qui tamē et ipsi calicis Christi & demoniorū
participes, templa quoque ac sacramenta hæ-
retico ritu administrata frequentabant; existi-
mantes, (vt Diuus Augustinus olim de qui-
busdam in Africa schisma Donatistarum se-
quentibus dixerat) fati esse, si quouismodo
Christū colant, & ignorantes id solū Chri-
sto placere vt in vnitāte colatur. Sola serenis-
sima Maria primogenita Hērici filia, Edouar-
di soror, quę ei in imperio successit, sanctissi-
mę matris suę Catharinę fidē, & cōstantiam
sequuta, nō potuit vllis Protectoris aut cete-

rorum

Schisma An-
glię genera-
le.

Episcoporum
castigatio.

Matris con-
stantia.

rorum regionum tutorum precibus aut com-
minationibus adduci, vt oratorium suū quod
domi habebat, vel claudi, vel sacrum Missæ
officium in cœnam Caluicam mutari, vel
saltem vt secretū illud tantū & non palàm,
in contemptum legum Regiarum, ac aliorum
vt dicebatur scandalum, fieri permetteret.

Hereticorū
cōsilia de
Maria.

Cū autem heretici viderent se nihil apud
eam in hac re proficere, nec ausi essent, aliquid
durius statuere in personā eius, quæ esset san-
guine & successione iure Regi tam propin-
qua, quæque sæpè protectorē ac cæteros Edo-
uardi Cōsiliarios, cū palàm ac præsens, tum
etiam per literas ac nuncios audacter admo-
nuisset, ne fratris sui pueritia ita ad reipublicæ
& religionis perniciem abuterentur, adiun-
gens præterea, futurum forsan tempus, cū co-
gerentur administrationis huius suæ tam inso-
lentis, tamq; vltimæ voluntati Henrici patris
sui, (quam saltem Rege adhuc impubere re-
ligiosè ipsos seruasse oportuisset) contrariæ,
rationem reddere: illi cū quid responderēt,
aut statuerent non haberent, præsertim cum
ipsa apud Edouardum fratrem, ætate postea
paulo maturiorē, liberius aliquoties conque-
sta esset, illiq; ex amoris mutui teneritudine,
etiam lachrimas mouisse diceretur, hoc con-
siliū homines perditū inierunt, vt primū blā-
dicijs & precibus deinde minis rem agerent,
sed

sed cum neutro modo obtinerēt quod cupie-
bant, aliam viam aggressi sunt, nimirum, vt ab
illa Sacellanos suos, qui coram ipsa sacra offi-
cia pro more faciebant, diuellerent, in eosque
vt in transgressores legum publicarum, carce-
re & alijs pænis animaduernerent; quod semel
aut iterum quidem fecerunt; sed re significata
Carolo Cæsari consobrino suo, is rei indigni-
tate motus per literas ac oratorem suū apud
Regem & alios qui rerum tum potiebantur,
vehemēter egit, ne Rege adhuc sub tutoribus
agente, negarent Mariæ Regis forori, eū Chri-
sti colendi ritum quē leges Ecclesiasticæ per
orbem Christianum probarent, omnēsq; Ma-
iores obseruassent, quodque ipsi omnīū Prin-
cipum Oratoribus etiam tum concedebant.

Maria que
ritur apud
Cæsarem.

Hac ratione obtinuit Maria ne in posterū tā
curiose in ipsam, eosque qui ipsi à sacris erant
inquireretur. Et Edouardus ipse, licet Prote-
ctoris ac aliorum arbitrio omnia faceret, hære-
sique prorsus esset iam imbutus; tamen dicitur
naturali erga sororem instinctu, re intelle-
cta ægrè tulisse, quod tam inhumaniter cum
illa, ipso prorsus inficio egissent. Et sanè ita
est prospectum à Deo huic Regiæ virgini,
vt nunquā per totum illud luctuosissi-
mum tempus, quo regnauit Edouardus, sa-
lutaris hostiæ plena consolationis præsentia
destitueretur; illam enim honestissimo tutis-
simoq;

Maria sem-
per habuit
secum Eu-
charistiam.

Matris con-
stantia.

rorum regionum tutorum precibus aut com-
minationibus adduci, vt oratorium suū quod
domi habebat, vel claudi, vel sacrum Missæ
officium in cœnam Caluinicam mutari, vel
saltem vt secretò illud tantùm & non palàm,
in contemptum legum Regiarum, ac aliorum
vt dicebatur scandalum, fieri permetteret.

Hæreticorū
consilia de
Maria.

Cùm autem hæretici viderent se nihil apud
eam in hac re proficere, nec ausi essent, aliquid
durius statuere in personâ eius, quæ esset san-
guine & successione iure Regi tam propin-
qua, quæque sæpè protectorē ac cæteros Edo-
uardi Cōsiliarios, cùm palàm ac præsens, tùm
etiam per literas ac nuncios audacter admo-
nuisset, ne fratris sui pueritia ita ad reipublicæ
& religionis perniciem abuterentur, adiun-
gens præterea, futurum forsan tempus, cū co-
gerentur administrationis huius suæ tam inso-
lentis, tamq; vltimæ voluntati Henrici patris
sui, (quam saltem Rege adhuc impubere re-
ligiosè ipsos seruasse oportuisset) contrariæ,
rationem reddere: illi cùm quid responderēt,
aut statuerent non haberent, præsertim cum
ipsa apud Edouardum fratrem, ætate postea
paulo maturiorē, liberius aliquoties conque-
sta esset, illiq; ex amoris mutui teneritudine,
etiam lacrimas mouisse diceretur, hoc con-
siliū homines perditī inierunt, vt primū blâ-
dicijs & precibus deinde minis rem agerent,
sed

sed cum neutro modo obtinerēt quod cupie-
bant, aliam viam aggressi sunt, nimirum, vt ab
illa Sacellanos suos, qui coram ipsa sacra offi-
cia pro more faciebant, diuellerent, in eosque
vt in transgressores legum publicarum, carce-
re & alijs pœnis animaduertent; quod semel
aut iterum quidem fecerunt; sed re significata
Carolo Cæsari consobrino suo, is rei indigni-
tate motus per literas ac oratorem suū apud
Regem & alios qui rerum tum potiebantur,
vehemēter egit, ne Rege adhuc sub tutoribus
agente, negarent Mariæ Regis sorori, eū Chri-
sti colendi ritum quē leges Ecclesiasticæ per
orbem Christianum probarent, omnēsq; Ma-
iores obseruassent, quodque ipsi omnīū Prin-
cipum Oratoribus etiam tum concedebant.

Maria que
ritur apud
Cæsarem.

Hac ratione obtinuit Maria ne in posterū tā
curiose in ipsam, eosque qui ipsi à sacris erant
inquireretur. Et Edouardus ipse, licet Prote-
ctoris ac aliorum arbitrio omnia faceret, hære-
sique prorsus esset iam imbutus; tamen dici-
tur naturali erga sororem instinctu, re intelle-
cta ægrè tulisse, quod tam inhumaniter cum
illa, ipso prorsus incscio egissent. Et sanè ita
est prospectum à Deo huic Regiæ virgini,
vt nunquàm per totum illud luctuosissī-
mum tempus, quo regnauit Edouardus, fa-
lutaris hostiæ plena consolationis præsentia
destitueretur; illam enim honestissimo tutif-
simoq;

Maria sem-
per habuit
secum Eu-
charistiam.

fimoque loco, & sacratissimo apparatu cōferuatam semper propè se habuit, & coram illa in omni tribulatione sua, quæ per illud tempus permagna erat, indefinenter orabat. Iam verò vt hæc quæ partim ordinum consensu & decreto, partim solius Protectoris ac Senatus regij autoritate, in religione innouata erant, executioni citiùs mandarentur, primū iubentur duo Primates Cātuariensis & Eboracensis, (quos solos Anglia Archiepiscopos habet) per vtriusque suffraganeos Episcopos, diligenter curare, vt sine vlla mora in singulis diocesis, quoad religionis negotiū, suæ Maiestatis voluntati, statuumq; decreto obtemperetur. Archiepiscopi, iussa mox complent, ita enim Cantuariensis ad prouinciales suos Coepiscopos scribit. *Thomas permissione diuina Cantuariensis Archiepiscopus, per illusterrimum in Christo Principem Edouardum Regem sextum, supremū in terris Caput Ecclesiæ Anglicanæ & Hybernicæ, sufficienter et legitime autorizatus, &c. tibi Edmundo Londinensi Episcopo & omnibus fratribus Coepiscopis, vice & nomine Regiæ Maiestatis, quibus in hac parte fungimur, mandamus, vt Imagines ex Ecclesijs cuiusque diocesis tollantur, vt priuatæ Missæ prohibeantur, &c.* Simili etiam modo alter ad suos Archiepiscopos.

Sed nè non satis fortè diligenter munus hīc suum

suum obirent Episcopi, in quibus sciebāt plurimos, etsi Henriciani schismatis participes, non adeo ad istas nouitates posteriores propèdere; constituuntur impij quidam visitatores seu commissarij Regij, qui acceptis unā secū aliquot petulantissimæ linguæ, & ad hæresim populo commendandam aptissimis concionatoribus, vniuersas regni prouincias peragraret. Proficiscūtur ergo, deferētes simul Biblia Anglicana corruptissime traducta, quæ curantur populi expensis emi, iusseruntque publicè in singulis parochialibus Ecclesijs affigi, vt à quolibet legi possent. Iussum est præterea vt in singulis ecclesijs haberentur ad certum diē, Erasmi in Nouum testamentum Paraphrases, in linguam vernaculam conuersæ: cuiilibet enim è vulgo pollicebātur ex his duobus libris, facillè fore, vt omnia ad fidem necessaria, singuli sine Doctore assequerētur; hæc enim dicebant, in omnium rerum ignorantia, à Parochis indoctis, ducibusque cæcis, illos fuisse educatos; se uero iam sine inuidia omnia ista ueritatis lumina libenter communicare, monentque ferio, vt gratias agant Deo ingentes, quòd talem dederit Regem & Protectorem, qui totis viribus in salutem plebis sibi commissæ incumbant.

Vocatis deinde ad se quocunq; diuertat, singularū Ecclesiarū Rectoribus, presbyteris

Visitatores
instituti.

Executio
Decretorum
parlament.

Rescriptum
Cranmeri
ad Episcopos.

De quibus
rebus inqui-
ritur.

teris, Aedituis, arque ciuibus honestioribus, adiunctis etiam sepe prouinciarum Prefectis, inquirunt si secundum Regis mandatū, Imagines Christi, atque sanctorum, cum tabernaculis & loculis ubi fixæ fuerant, sublatae sint, ac concrematae, num altaria sunt prorsus demolita, & pro ipsis Mentæ communes ad noui ritus administrationē collocatae; num omnes antiqui libri, e quibus officia diuina & Missæ olim fiebant, sunt aboliti, nouique Regij libri comparati & ubique recepti; homilias quoque plenas blasphemiae, (quod sciret parochos omnes nec ita doctos esse ut possent, nec ita affectos ut lubenter uellent, impia dogmata zuinglij, ex pulpitis populo assidue commendare,) fieri ab hæreticissimis hominibus, & promulgari curarunt; quarum vnam aliquā singulis Dominicis ac festis diebus clara uoce, ubi non esset qui concionaretur, recitari mandarunt. Processiones abrogarunt, inuocationes sanctorum e litanij sustulerunt, orationes & Exequias, defunctis more solito fieri uetuerunt, Aquam benedictam panemque Eulogicum, more Anglicano singulis Dominicis distribui solitum, tolli iusserunt, Rosaria e manibus fidelium excusserunt: simpliciores autem parochos & presbyteros, quos sciebant istis nouitatibus parum delectari, & egrè ab Ecclesiasticis consuetudinibus diuelli, li-

cet

cet exteri⁹ verbo & opere ferè omnes in quidlibet consenserant,) varijs conuitijs & contumelijs e suggestis, coram omni populo lace- rabant atque obiurgabant immodestissimè, quòd scripturas non scirent, quòd duces ceci, & canes muti, & ventres pigri essent, quòd parum prompti ad Regia mandata, circa religionis reformationē exequenda uiderentur, quòd Papistæ deniq; essent; comminantes omnino ni in posterum paratiores sint, fore, ut priuatione & alijs penis exemplariter castigentur.

Hæreticorum
peruentia.

Inquirebant etiam, idque diligenter & imprimis sollicitè, si parochi non essent de incōtinentia suspecti; atque ad ipsos sæpe sacerdotes, præsentibus alijs conuerso fermone, impudenter sci scitabantur, quomodo ipsi integra ualitudine, & in flore ætatis, potuerint se seruare castos, & num donum castitatis ipsi soli haberent, aut in posterum essent de eo securi? consulere ergo ut uxores, ne urantur, aut in infanda peccata incidant, accipiant: tandem apertè effari, se habere omnes de religione papistica, & de affectu in Regem parū candido ualde suspectos, qui nollent matrimoniū inire, & thorum immaculatum celibatui suspecto & periculoso anteferre, præferim; cum iam duorum Archiepiscoporum exēplis qui uxores duxerant, ipsis sanctissimè præitum uidissent.

Adhortatio
nes sacerdo-
tibus facta
ad coniun-
gium.

T Atque

Atque diabolico planè consilio istud maxime urserunt hæretici; præuidentes hac esca plurimos salaciores homines, ad istius sectæ approbationem posse pertrahi, nec de vllis se posse esse magis securos, quàm de ijs qui huiusmodi illicitis connubijs, ipsi essent semel colligati. Atque hoc artificio ita profecerunt vt non solum seculares multos sed etiam Religiosos omnium fere ordinum cōplurimos, qui per Henricum non ita multo antè e Monasterijs eiekti, parochos passim in agris & oppidis agebant, ad coniugium ineundū, vel illecebris carnis, vel ipsorum importunis clamoribus, adegerint; in quam miseriam etiā Episcopi ab Henrico facti aliqui, qui septuagesimum ætatis annum attigerant, pertracti sunt: vt Eboracensis, Cestrensis, & in Mona insula Sodorensis, ac alibi alij, qui alioquin corde Catholici pro hæreticis postea se gesserunt; Idem secuti sunt Ecclesiarum Decani, Canonici, & eius generis homines non pauci, qui antequā regni legibus id esset publicè permillum, libidinē suā explere voluerunt. Prælatos verò alios castiores, ac doctiores quosq; viros, qui ad hæc incestuosa connubia adduci nõ poterant, varijs confictis criminibus de gradu deiektos in carceres coniecerunt.

Præ cæteris autem Protector, quouis prætextu exauctorari voluit Stephanū Vintonē-

sem

Connubia a sacerdotibus passim inita.

fem & Cuthbertum Dunelmensem Episcopos, viros doctrina & vsu rerum præclarissimos; nõ solum quia auctoritate qua apud omnes plurimū poterant, videbantur non parū sectariorum progressus impedire; sed multò magis, quia non lubenter ferebat eos in honore viuere, quos Héricus in Edouardi filij tutela & reipublicæ administratione, sibi socios fecerat, vel etiam præulerat. Ergo post habitam coram Regeliberiorè de religione concionem; in uincula coniektus est Vintoniēsis primus, postea Dunelmensis, sicut alio tempore Londinensis, Cicestrēsis, & Vigorniensis; tandemq; omnes (vt suo loco dicitur) de gradu depositi sunt: qui profectò si primis inijs, vel schismatis sub Henrico, vel hæresis sub Edouardo, fortissimè (vt debuerant) restitissent; res in eum locum sine dubio iam non uenissent; sed cum illi vel naturæ quadā vitiosa leuitate, vel spe uana meliorum tēporū, vel nimio res temporales amittendi metu, (sicut alij etiam Episcopi ac Abbates eodem tempore in Germania, & postea in Belgio alibique non pauci) non solum hæreticis schismaticisque initio non obsisterent, (vt Ecclesiasticos decebat) verum etiam assentirent, cōniuerent ac cooperarentur: permisit Deus vt in tanti peccati castigationem, aliorumque ac ipsorum admonitionem sempiternam, gra-

Episcopi in carceres coniekti.

admonitio Ecclesiasticorum.

T 2 uissimè

uisimè postea ab eisdem affligerentur quos iuuerant, quo prelati discerent, officium suum esse, opponere se murum pro domo Dei cum impugnatur, nec vnquam debere hominum gratiam, omnipotentis Dei honori ac mandatis anteferre.

Cùm ita ergo hæretici & istis visitationibus & alijs modis omnibus re promouissent suam, & secta iam zuingliana vbique in Anglia dominaretur, ac fides Catholica penè deserta iaceret, exultabant mirificè per totam Europam hostes Ecclesie, Deumq; collaudabant suum, quòd mundi misertus, tandem aperuisset, ad Euangelij per orbem propagationem, patentissimum ostium; gaudere omnes tantum regnum, non iam per interpolata variarum prouinciarum loca, vt Germaniam, sed absolute, & in solidum, sectam suam suscepisse: vndiq; gratulari Anglis quod tantæ spei principem haberent, qui ab incunabulis puram doctrinam hausisset: ad ipsum, hæretici omnium sectarum ac gentium, scribere, libros dedicare, eum Iosiam & Dauidem illorum temporum: Protectorè verò, Gedeonem, Sampsonem, & quid non, passim appellare: per istos aduenisse in eos regnum Dei, per istos ab Aegyptiaca seruitute, ab inquisitoribus, carceribus, ignibus, ac ab omnibus denique laboribus, Dei cultores conquieturos: illis longissimum deniq; tranquil-

Hæreticorū
triumphus
de successu
Angliz.

quillissimumque imperium, cum precari tum etiam certò ominari non dubitabant; idque eò magis ex animo fecerunt Protestantes, quod hoc ipso tempore, quo hæc gerebantur in Anglia, Augustissimus Cæsar Carolus Quintus, hæreticos omnes Germaniæ Principes, diuinitus plane adiutus, ad suam & Ecclesie obedientiam reduxisset, Concilij Tridentini decretis se submittere coegisset, ac Sacrosanctum altaris sacrificium, ubique ferè locorum per imperium restituisset.

Sed hanc impiorum de Edouardo & Protectore eius, spem & expectationem, intra paucissimos postea annos, vel potius menses, deo sic disponente planè perijsse, & ipsi hæretici cum luctu uiderunt, & omnes sapientes iudicia Domini recta mirabiliter admirati sunt. Celerrimam etenim deus, de istorum principum sacrilega iniquitate vindictam sumpsit, immitens inter Protectorem & fratrem suum primum, deinde inter cæteros hæresi & impietate sibi coniunctissimos, implacabiles inimicitias; quæ non nisi morte & mutuo sanguine extingui poterant. In summa Protector iussit occidi fratrem, Dudlæus Protectorem sustulit; Edouardus non sine suspitione veneni ab eodem Dudlæo & Suffolcio Ducibus ad regnum aspirantibus, paulò post extinctus est; & demùm vterque cum filijs suis per Mariam

Cæsaris successus in Germania.

An. 1549.

Hæreticorū spes cõfusa.

Reginā iustissime capite plexi sunt; quæ omnia quatuor tantum annorum spatio euenisse mirabile est planè, sed tamen id ut acciderit, breuiter hic commemorabimus.

Erat Edouardo Seimero Somersfētēsi Duci & regis Protectori, Germanus frater Thomas Seimerus, mari & clāssi regiæ præfectus. Is Catharinam Parram Henrici regis vltimā vxorem, post Henrici mortem duxerat. Facta est igitur contentio maxima inter Catharinam Parram & Protectoris vxorē, quæ quā præiret: illa enim vt Regis demortui vxor, ista vt Protectoris præsentis consors, præcedendi dignitatem postulabat: hæc contentio nō quicuit in fœminis, verùm & ad viros trāsīuit, rem etiam promouente Ioanne Dudlæo Varuicēsi Comite, qui vtrumq; Seimerum, hac se ratione euersurum sperabat. Cumque æmulatio quotidie cresceret, nec Protectoris vxor virum quiescere pareretur, eò tandem peruentum est, vt Protectorem (qui licet Regem regeret, tamen ab vxore sua non parum regebatur) oporteret germanum fratrem suū è medio tollere, quæ nihil suæ libidini deinceps impedimento esset. Porro cū nihil occurreret in Thoma Seimero morte dignum, præter heresim, quā Protector in crimen fratri suo vertere nō poterat ipse author eiusdem hæresis; necesse erat fingere aliquid. Facile

tan-

Discordia
inter fra-
tres hæreticos.

tanquàm à Iezabele crimen excogitatum est. At quomodò promulgabitur? Itum est ad nouum Apostolum Anglorū Hugonem Latimerum de quo antea diximus: Egit cum eo Protector, vt fratrem suum in concione ad populum velut perduellem traduceret. Hugo Latimerus, cuius Apostolatus in mentiendo constitit, non recusauit officium; prodijt in rostra, narrauit Thomam Seimerū nescio quas infidias in maiestatem regiam & in fratrem molitum, proinde meritum esse mortē. Nō acclamauit populus, vt solebat, iam enim puduit ipsum Apostoli sui quem videbat calumniam innocenti struxisse; Thomas verò Seimerus perduellionis dānatus, decimo tertio calendas Aprilis iubente fratre, securi percussus est. Catharina autem Parra ex dolore & inuidia his ipsis etiam diebus expirauit, ita vt nō minus Protectrix ab æmula, quàm Protector a fratre iam liber esset.

Non longè post, ne maior esset Protectori cum alienis, quàm cū suis pax, variarum prouinciarum Populi, maxime verò Cornubienses ac Deuonienses, molestissimè ferentes, filios suos non auito & patrio, sed nouo & inaudito more baptizari, ac Missæ sacrificium prorsus auferri, altariaque non Iouis aut Dianæ, sed omnipotentis Dei & vnus mediatoris Iesu Christi, passim dirui ac sub-

T 4 uerti;

Latimeri A-
postolatus
in mentido.

Frater fra-
trem tollit.

An. 1548.

An. 1549.

Arma pro
fide sumpta

ueri; vno consensu arma pro fide sumpserunt, Exoniæ ciuitatem obsederunt, equites, qui ex Cliuia in ipsos euocabantur, sagittarum nimbo repulerunt; in quorum onustos currus siue ab inuitis, seu ex proposito relictos, dum nonnulli temerè solutis ordinibus incurrunt, iidem equites reuersi eos fugarunt & deleuerunt. Atque ita hoc bellum absolutum est, nullo sanè alio fructu, quàm quòd credendū sit, aliquos eorum suas animas ab hæresi liberasse: nam vt fratres è seruitute diaboli eriperent, illis non est datum. Alij etiam multi per vniuersum Angliæ regnum, eo tempore, præcipuè autem in Norfolciensi, Suffolciensi, Eboracensi, ac Somersetana prouincijs, partim ob religionè, partim verò ob agros à locupletioribus iniustè possessos, atq; ad plebis iniuriam circumseptos (omnis enim iniustitia vna cum hæresi subingressa est) arma sumpserunt; multa nobilium roboraria euulsis palis propalarunt, multorum sepes disiecerunt, fossas impleuerunt, piscinas emiserunt, ceruos, damas, cuniculos interceperunt, denique nonnullos bonis, alios etiam vita priuarunt, nec vnquam in Anglia tam breui tempore, tã multiplex tumultuatio audita est: quibus Deus exemplis admonitos voluit regni Principes, quòd impiè seipsos à Pontificum & patrum suorum obediètia diuississent. Qui enim

Mira tumul
tuatio.

enim suo capiti subesse iniustè recusat: meritò nec à suis subditis, tãquam ipsorum caput agnoscitur. Sed cùm Optimates nihil horum intelligerent, Deus etiam externos illis hostes suscitauit.

Galli enim his tumultibus ad suum còmodum vsuri, eodem tempore inuaserunt præsidia quèdam & arces, oppido Bolonièsi, quod adhuc Angli tenebant, adiacentes. Quam occasionem reprehendendi Protectoris administrationem, Ioannes Dudleius Variuicensis Comes, arripiès, ex aliorum Optimatum còsensu, edictis publicis Protectorem ob rempublicà malè gestà accusauit. Protector vnà cum Rege ad arcem Vindesoriam præsidij causa confugit. Sed cùm videret paucos ad se, omnes verò Principes ad Variuicèsem trāsire, vltro se deditit, & in custodiam traditus est, pridie idus Octobris; ex qua tamen post quatuor menses eductus fuit, pace simulatè inter ipsum & Dudleium constituta, què diu non durauit, licet septimo calendas Maias, Boloniæ oppidum, vndè species inimicitiarū orta videbatur, Gallis redditū esset; nec Seimerus postea Protectoris nomen aut auctoritatem vsurpauerit. Verùm Dudleius eum volebat extinctum: quod vt commodiùs efficeret, certiusque illum in potestatem suam redigeret; principibus quibusdam viris, quos

Catho-

Gallorum
arma.Dudleius
Protectore
supplantat.

An. 1549.

* Hic pater
fuit Comi-
tis Lecestræ-
sis qui ho-
die viuit &
tot flagitia
perpetrat.

Catholicos esse intellexit, spem certam fecisse dicitur, si fidelem ei operam in deturbando Seimero nauarent, illo semel de gradu summi honoris deiecto, se curaturum, ut hæresi abdicata, fides Catholica in integrum restitueretur. Nec erat cur Dudleij verbo diffidendū putarent; nam & tantæ illum potentię esse cognouerant, ut posset hoc præstare; & præterea iciebant cum hæresi quidem ex animo nõ fauere, sed vel nulli admodum, vel soli catholica fidei addictum esse. Itaque interposuerunt omnem suam auctoritatem, ut Protectorem in ordinem atq; adeo iterum in carcerem redigerent. Sed cum Dudleium datæ fidei postea commonefacerent, is toruo vultu respondit, si vitam diligerent de catholica fide restituenda nullum amplius verbum facerēt. Hoc tam graue nonnullis eorum videbatur, ut illum non pro scedifrago tantum, sed etiam pro tyranno haberent; atque adeo Seimero potius, qui saltem clementioris ingenij esset, ad hærendum sibi iudicarent. Itaque cum Thomas Arundellus eques auratus, vir potens & animo Catholicus, Dudleio prius intimus, ad Seimerum iam è carcere dimissum, moderationis alicuius obtinendæ causa in religionis negotio, personatus se contulisset, Dudleius re expiscatus eum non ita multo post vitam priuandam curauit.

Dum

Dum heretici inter se sic armis ac odijs tumultuarentur, ac hæresis indies hæresim, (ut fit) ac seditio seditioem pareret; accidit ut Zuinglianorum istorum patientiam, aliarum etiam sectarum inuētores ac defensores exercebant. Inter cæteros Georgius quidam Parisius, obstinacia incredibili Arrianā hæresim in Anglia tuebatur, & quantum potuit disseminauit; quem Zuingliani, contra suam fucam tam fictamque lenitatem, & contra falsissimā suam sententiam, qua aliās asserere solent, huiusmodi homines ad fidem non esse cogēdos, publicè combusserant. Exstitit etiam hoc ipso tempore, ex Cantiana prouincia, soror quædam ex Lutheri schola Ioanna Buchera quæ tantum profecerat, ut præter Calvinianam hæresim quam secuta est, negaret vnā cum Valentino, Christum ex Maria virgine carnē sumplisse, quem dicebat per illam non nisi velut per canalem trāsijisse. At cum videret doctrinam suam Zuinglianis non probari, addebat; olim quoq; creditum ab illis fuisse cum Lutherani essent, quod Christi caro in Eucharistia sub specie panis & vini contineretur, & Annam Afcuam quæ id negabat, pro heretica nuper ab ipsis habitam & flāmis publicè traditā fuisse, nec se dubitare, quin ut nūc Zuingliani ipsi credunt quod Anna tunc docuit quam persequebantur, sic breui etiam credi-

turi

Hæreticorū
inter se dis-
sidia de fide

Hæretici he-
reticos cō-
burunt.

Dudleius
scedifragus
& tyrannus

turi sint, quod ipsa iam doceret. Combusta tamen est ipsorum iussu in campo fabrum Londini, quarto idus Maias.

Sed Protestantium in rebus paululum adhuc progrediamur. Horum cum tam Superintendentes, quos vocant, quam ministri, concionatores, & in vniuersum vxorati presbyteri, ad carnis copulam tam studiosè antea inuitati, nunc sedulo sua sponte illi rei incumbere, spuriaq; inde prole aliquantò etiam plus quam pro reipublicæ commodo, abudare inciperent; ex altera autem parte viderent vxores suas nullo in honore apud plebem esse, sed passim pro meretricibus ab omnibus haberi, liberosque illegitimos & nothos cenferi: dolore & vxorum clamoribus agitati, ad profanam ciuiliū Comitiorum auctoritatē confugere sunt coacti, & in eisdem suppliciter petere, vt liberi sui legitimi fierent. Comititia (ordines enim tum coierant) re bene perpensa & examinata decreuerunt, vt nulla humana lex obstaret, quo minùs in posterum presbyterorum filij legitimi haberentur: id statuerunt, quia de lege diuina nō erant adeo solliciti, cum in ea, si quid contrarium instituto aut libidini suæ videretur, illud vel cōtemni, vel aliqua commoda interpretatione illud posset.

Cum his difficultatibus ac dissentionibus
tām

Difficultas
presbytero-
rum de vxoribus.

Comitiorū
decretū de
literis pres-
byterorum.

tām de religione modoque viuendi, quam de potestate ac regimine reipublicæ, implicari hæreticos Catholici animaduertent; maiores omnino animos ad fidem veram conseruandam, ac propugnandam sumpserunt; maxime qui erant doctiores ac prudentiores, qui ex hac exigua paucorum annorum experientia, quibus hæresis Angliæ dominata fuerat euidentissimè perspiciebant, cum hæreticorum doctorū & magistrorum ignorantia, ineptias, ac dissolutissimos mores; tum eorum etiam qui gubernabant, impietatem, auaritiā & ambitionē, quorū ob causam tātum, antiquæ religionis cursum interruperant, hæresimq; introduxerant. Vnde nunc tām Oxonij quam Cantabrigiæ, duobus ornatissimis Angliæ vniuersitatibus aliisq. nonnullis in locis, Catholici excusso metu, manifestiùs exire, & hæreticis doctoribus se opponere cœperunt; ad disputationes etiam & examen doctrinæ eorū reuocare, fraudes detegere, mendaciaque coram & in os obiectare nō timuerunt. Quibus rebus hæretici nonnihil territi, se cohibere, timidiùs omnino & diffidetiùs agere cœperunt. Nominatim Petrus Martir, de quo plurimum omnes sibi pollicebantur cum Oxonij prelegeret, ac sæpissimè hoc ipso tempore ad reddendam suæ doctrinæ rationē ab alijs etiā multis, potissimum verò a Ricardo Smithæo

Catholici
viri maio-
res animos
sumunt.

Disputatio
petita.

Theo-

Petri Martiris disputatio.

Theologiæ doctore, qui eandem cathedram prius tenuerat, prouocaretur; nūquam in disputationem descendere ausus est, donec & Ricardum Coxum ex aula regia hæreticū, ac perditæ vitæ hominem, qui post tamē Eliensem Episcopatum inuasit, totius disputationis moderatorem nactus esset, & Ricardum Smithæum virum doctissimum atque acerrimum disputatorem, ab Oxonio relegatum vidisset. Quibus ita comparatis, de Eucharistia instituitur disputatio, hinc Petro Martyre Zuinglij hæresim sustinente, inde Tressamo & Chedseo Doctoribus Catholicis, eandem oppugnantibus.

In qua disputatione cum triduo versati essent, Coxus qui disputationibus præerat, videns Petrū Martirem, multo grauius premi, quam sperauerat, & exhibitionibus, manuumque ac pedum strepitu, è cathedra penè explosus, cum & ipse Zuinglianus esset, se Londinum auocari dixit, nec iam posse diutius huic exercitio vacare. Petrū verò Martirem tanquam victorem miris laudibus extulit, cæteros, vt pacem colerent admonuit, disputationem soluit, qua imprudentia infamiam sibi apud omnes peperit. Postea Petrus Martir disputationem illam suā mala fide vt solēt hæretici impersā edidit. Certè Oxoniensis Academię iudicio bis victus apostata

Martir

Martir fuit: primū, quia omnino ausus non est cū doctissimo viro doctore Smithæo qui eum lacerauerat, disputationem inire; deinde, quia eorum quibuscum disputauit, argumentis nullo modo potuit satisfacere: similis fuit eius disputationis quam Theologi Cantabrigienses cum Bucero habuerunt, exitus.

Nec tantum in istis Academijs, verum & alijs multis in locis instituebantur his diebus quædam publicæ de Eucharistia, tam sacrificio quam sacramento disputationes; maximè inter Hoperū Superintendentem Glocestrensem, & excellentem Theologiæ Doctorem dominum Fecnamum Vestmonasterij Abbatem, atque etiam inter Harleium pseudoepiscopum Herefordensem, & catholicum presbyterum Henricum Ioliffum: quæ disputatio cum ad Stephani Episcopi Vintonienlis manus peruenisset, is licet in arce Londinensi conclusus, Harlei friuolas obiectiones solidè statim refellit. Collegerat etiam Petrus Martir non paucas contra Eucharistiam calumnias, & in vnum eas libellum redegerat, quas omnes idem Stephanus paucis diebus ita confutauit, vt ea confutatio in lucem postea sub Marci Cōstantij nomine exierit, ne verus auctor eo tempore proditus, in multo grauiorem carceris etumnam conijceretur. Eodem etiam pertinet doctoris Langdalli doctus libellus,

Disputationes variegatæ de fide.

Libri scripti

Ferri uictoria hæreticorum iam victi.

bellus, quo Ridley cōtra Eucharistiam cauillationes dissoluit. Quid dicam de grauissimorū presbyterorū Crispini & Mormanni tam concionibus, quàm scriptis, imò etiam vinculis? de Henrici Coli tum eximij cōcionibus, tum diutino carcere ob fidem Catholicam patientissimè tolerato? De Thomæ Watsoni antequàm Episcopus Lincolnienfis fieret, & collegæ ipsius Doctōris Setoni cōstantia, & perpeffionibus?

Conciones
Catholicæ.

Tempus me deficeret, si omnes enumerarem, qui ob catholicam fidem illis diebus, ex Ecclesijs aut collegijs suis eiekti, aut alijs dignitatibus, commodisque spoliati, grauiora etiam carcerum ac vinculorum tormenta animosè subierint; adeo iam incalescere cœperat Dei spiritus in Catholicorum præcordijs, vt si diuturna fuissent illa tempora & creuisset persecutio; habuisset Anglia, sine dubio, pluri mos martyres & infinitos Confessores: indies enim augebatur nunc nō, solūm credentium, verūm etiam & confitentium numerus, & illi qui ab initio parū viriliter restiterant, præcipue Episcopi; modò, euentu rerum inexpectato edocti; consilioq; maturiori errorum suorum admoniti, pœnitentiam egerant, & fortissimos se constantissimosq; in causa Dei tuenda præbuerūt. Hinc est quòd Edmundus Bonerus Londinensis, Stephanus Gardinerus

Augmētum
Catholicorū
ex persecu-
tione.

Episcopi de-
positi.

Vinto-

Vintonienfis, Cuthertus Tonstallus Dunelmensis, Nicolaus Hethus Vigornienfis, aliq; nonnulli tum Episcopi tum Prælati, non solū dignitatibus exuti, sed & carceribus mancipati his diebus fuerint.

Sed multò maximus cœpit esse numerus eorum, qui uoluntarium exilium conscientie causa eligebant, quorū ferè primus fuerat Ioānes Storæus vtriusq; iuris Doctōr, postea martyrium sub Elizabetha passus. Hic in publicis regni Comititijs, cū de fide perperam tractari cerneret, ausus est tandem cū Salomone exclamare, *Vē tibi terra cuius Rex puer est.* Cuius verbi tanta fuit inuidia, vt sibi deinde in Anglia consistere non esset tutum. Eiusdē exilij incommoda subierunt, excellens artis medicæ Doctōr, Græcæque linguæ peritia clarissimus, Ioannes Clemens; Gulielmus item Rastallus iurisconsultissimus, vna cū vtriusq; vxoribus, fæminis pijsimis; Ioannes præterea Boxollus, vir omni eruditione ac probitate insignis, q̄ postea Reginae Mariæ à secretis fuit; Angliæ etiam singulare decus Nicolaus Harpestildus, qui regnante Elizabetha carceribus tandem extinctus est, aliq; plurimi; quibus omnibus, quò animosiores essent, benignissimus Deus illis ipsis primis initijs, prouiderat hospitem locupletem in terra aliena, qui eos ex Aegypto fugientes, non solūm libeter, verū

Exules pro-
pter fidem.

Eccle. 10.

V etiam

etiam honorificè ac affluenter exciperet.

Antonius
Bonuifus
Lucensis.

Vixerat in Anglia ad multos annos, Italus quidam, facile omnium mercatorum Princeps, non solum ob magnitudinem opum, sed multo magis ob fidei & integritatis laudem, patria Lucensis, nomine Antonius Bonuifus. Is Thomæ Moro in omni fortuna, omnium fere mortaliū intimus & maxime dilectus fuerat, adeo ut cum iam vicinus martyrio esset, & atramento calamisq; omnino destitutus, carbone epistolam Bonuifo latinam exarauerit, in qua hæc ipsa verba habet. *Amicorum amicissime & merito mihi charissime, quoniam mihi præfagit animus, fortasse falsò, sed præfagit tamen, haud diu mihi superfuturam ad te scribendi facultatē, decreui dum licet, hoc saltem breui epistolio significare, quantum in hac fortuna meę deliquio, amicitie tuę incunditate reficiar, cum te conspiciam etiā sublata iam rependendi spe, sic in me amando & demerendo persistere, imò adeo progredi potius, & cursu quodam indefesso procurrere, ut pauci sic amicos fortunatos ambiant, quomodo tu prostratum, abiectum, afflictum, & carceribus addictum Morū tuum diligis, amas, foues, & obseruas. (Ego mi Antonii mortalium mihi omnium charissime) quod solum nunc possum, Deum optimum maximum, qui te mihi prouidit obnoxie deprecor, ut* quando tibi talem debitorem dedit, qui nunquam soluendo sit futurus, benescen-*

Thomæ Mori
condem-
nati ad Bonuifum epi.
An. 1535.

* Bonuifus
Morum bonis omnibus exutum sustenauerat.

nescientiam istam quam mihi quotidie tam effusus impendis, ipse tibi dignetur pro sua benignitate rependere; tum ut nos ab hoc ærumoso ac procelloso sæculo, in suam requiem, pro sua miseratione perducatur, ubi non erit opus epistolis, ubi non distinebit nos paries, ubi non nos arcebit à colloquio ianitor, sed cum Deo patre ingenito, et vnigenito eius filio Domino nostro Iesu Christo, atque vtriusq; spiritu ab utroque procedente, paradisi gaudio perfruamur æterno. Cuius interea gaudij desiderio, faxit omnipotens Deus, ut tibi, (mi Antonii) mihiq; atque vtinam mortalibus vndecunq; omnibus, omnes huius orbis opes, vniuersa mundi gloria, nec non istius quoq; dulcedo vitæ vilescat. Amicorum omnium fidissime mihiq; dilectissime, et quod prædicare iam olim soleo, oculi mei pupilla, vale. Familiam tuā totam, herili in me affectui simillimam, Christus Iesus seruet incolumem.

Mori pietas
& contemptus
mūdi.

Subscriptio.

Thomas Morus: frustra fecero si adiciam tuus; id enim iam nescire non potes, cum tot benescijs emeris, nec ego nunc talis sum, ut referat cuius sim. Hæc Morus moriturus ad Bonuifum.

Erat autem Bonuifus partim ex hac intima cū Thomæ Moro amicitia, partim ex diuturna in Anglia habitatione, erga Anglos om-

Bonifii in
Anglos mu-
nificencia.

nes mirificè affectus; maximè quos ob fidei Catholicæ confessionem, cuius ipse erat studiosissimus, afflictos videbat. Cum ergo vir optimus toto ferè Henrici Regno meliora tempora in Anglia expectasset,) nec post Henrici mortem quicquam quòd spei suæ satisfaceret, sed omnia potius in peiora prolabi cerneret: domicilium familiamque suam, in Belgium ad ciuitatem Louaniensem transtulit, non sanè vt ibi mercaturæ terrenæ, sed cælesti vacaret: erat enim is ferè proximus fidei portus, quo Angli ob fidem eiecti, se recipere poterant. Collegit ergo ad se & fouit lubentissimè, quotcunq. eo tempore ob fidem exulabant, doluitq. vehementer quòd plures non aduenirent; nec dubium est, quin si his asperrimis Elizabethæ tēporibus superuixisset, & tot egregios viros ac adolescentes, non solum in exilium actos, sed domi etiam vexatos, tortos, & necatos ob fidei testimoniū vidisset; vniuersos exulantes ipse solus excepisset, suisque sumptibus aluisset; ad id enim nec opum nec animi magnificētia defuit; ob quā insignem pietatem æterna erit illius apud Anglos memoria.

Angli exulantes Ro-
maz.

Atque hæc de Anglis qui Edouardi tempore exulabant in Belgio. Romæ vero degabant alij, atque imprimis Reginaldus Polus

manæ

manæ magnum decus, ornamentum ac lumē. Is cum ad Henricum regem quatuor doctissimos libros pro vnionis Ecclesiasticæ defensione scripsisset, nec fructum ex ea re speratū consecutus esset, quintum librum addidit, quē & ad Edouardum Angliæ Regem inscripsit; nihil eorum prætermittens, quæ ad salutē Anglię procurandam putabat pertinere. Is hoc ipso tempore, à Concilio Tridentino reuersus, Viterbiensi in ciuitate legationem obibat, cum tam ipsius quam bonorum omnium insigni dolore, Pauli Tertij Pontificis optimi, cui Anglia, tum ob ipsum & Roffensem creatos Cardinales, tum ob multa alia vera paternę pietatis officia, plurimum semper debebit) renunciatur mors. Cum autem de more ad Conclauē deinde ventum esset, vt alius supremus Pastor eligeretur, Polusq. tantum non duas votorum partes ad sacerdotalis summū gradum ascendendū suffragantes sibi cognouisset, ac sine controuersia, si cupidum se illius dignitatis declarasset, statim Pontifex, fauente ei Illustrissimo Cardinale Farnesio, renunciatus fuisset: non ob aliud magis eo fastigio caruisse credendus est, quàm vt simul non expetitur summæ præfecturæ abundantius meritum assequeretur, & ad vnitatem Catholicam patriæ dulcissimæ, ore ac manibus apportandam conseruaretur. Electus vero fuit

Cardinalis
Polus.

Mors Pauli
Tertij Papę.

An. 1549.

Polus vicinus
Papatus

Iulij Tertij
electio.

eius loco, in summum Pontificem Ioannes Maria Cardinalis Mōtanus, & Iulius Tertius appellatus. Exulabat eodē tempore Romę, Richardus Patæus Anglus, Vigornieſis Episcopus, Thomas Golduellus, qui postea ecclesię Assaphēli præfuit; Mauritius etiā Clenocus Bangorēſis electus, & alij nōnulli, tūm in Italia tūm alibi insignes viri.

Novi Ep̄i ac
prelati in
Anglia, qua
lra.

Horum autem aliorumque, qui vel domi patiebantur, vel foris exulabant loco, fēcēs quaedam hominum ac quifquilię, in Episcopatus, Cathedras, ac dignitates substituebantur. Huiusmodi erant Scoræus, Birdus, Holgarus, monachi libidinosi, dissoluti apostatę meretricibus cōbinati. Barlous, itē Harleus, Couerdalus, Ridleus, alijque eiusdem farine Hoēs, qui fortunę famęq; naufragio factō, libidinifq; stimulis agitati, ad noui istius Euāgelij professionem tanquā ad aliquā cęlitūs dimissam tabulam, qua ex calamitatum suarū fluctibus enatare possent, confugerunt: quā itidē oēs ære alieno obstricti, legibus obnoxij, sceleribus implicati, infamia notati, inopia pressi, arripuerunt. Opifices etiam quos vel laborare ampliūs tædebat, vel qui non satis lucrari sibi videbantur, ad noui verbi ministrum se accingebant.

Poynettus
Vintonieſis
episcopus

Vt autem de præcipuis quibusdam nōnulla dicam; Erat Poynettus, qui eiecto Stephano

no Gardinero, splendidissimi acutissimique ingenij viro, Episcopatū amplissimum Vintoniensem, occupauerat. Is parūm putās vxorem vnam ducere, cū esset Episcopus, etiā Ianionis cuiusdam adhuc viuentis vxorē abstulit, eaque illi publicis regni legibus euicta & marito restituta est. Itaq; cū postea quidam ex Optimatibus ad Stephanum, partim ioco, partim ironicē dixisset; Fortassis tu speras Episcopatum tuum tibi aliquando restitutum iri: Cur (inquit Gardinerus) minus expectem meum Episcopatum, quā Ianio suā recepit vxorem? Idem enim homo fuit, qui & Gardineri Episcopatum & Ianionis coniugem inuaserat.

Fuit & alter pseudopropheta, Hopperus, qui ob hypocrisim non minū quā hēresim malē audiens, cū adhuc priuatus Catholicos Episcopos traduceret, quōd nimium laute agerent, nimisque magnis opibus abundarent; idem factus Superintendens (ita enim Zuingliani eos latinē vocant, quos maiores nostri Græca voce Episcopos nominarunt) duos simul vsurpauit Episcopatus, Gloucestrensem & Vigorniensem.

Milo etiam Couerdalus diu in Germania versatus, tam corporis ex immodico vini vsu, quā spiritus ebrietatem ex nimio hēresum amore in Angliam retulit. Is audiens Academiam

miam Oxoniensem Catholicę fidei vehementer addictam esse, nec libenter ad heresim deficere; nonnullos præterea extitisse, qui in eū quod sororem quandam suam circumduceret, iocarentur: magna sibi de seipso pollicens, & plurimorum seductionē animo concipiens, Oxonium venit, in suggestum conscendit, magna sit expectatio; de causa omnium maxima, hoc est, de Sacramento Eucharistię ait se dicturum. Itaque primum ubi eos ante omnia vehementer reprehēdisset, qui in eum stomachati fuissent, quod vas cōmoditatis haberet, (ita enim suā meretriculā appellabat) adiunxit, meritō sibi fidem in hac potissimū Eucharistię controuersia adhibendam esse; propterea quod cum vidisset Catholicos trās-ubstantiationem credere, Lutheranos veri corporis Christi impanationē docere, Zuinglium verō eiusdem corporis typum & figuram, at Calvinum efficaciam præterea & energiam ponere: ipse prorsus neglecta omni autoritate humana, omnique animi affectu & perturbatione deposita, nulli omnino parti addictus, veritatem ipsam sinceram & certā, nō ex humana traditione, sed ex solis scripturis diuinis, quam per totos iam quatuordecim annos seriō indagasset, compendio traderet. Hęc ille magno conatu cum diceret; sibi sapere, alijs delirare, doctioribus verō etiam insa-

aire

nire videbatur. Cum enim, ipse profiteretur fidem se Catholicam in domo Dei prædicatā & receptam abieciſſe, ac per annos omnino quatuordecim, certa fide in eo mysterio caruisse, ac propterea infidelem ac incredulum tanto spacio perseverasse, imo nec magistris suis Luthero, Zuinglio, aut Caluino, nec ulli antiquorum patrum fidem adhibuisse: nonne infano similis est, si ob hoc ipsum quod infidelis fuit, fidem suo verbo haberi postulat?

Sed huiusmodi hominum ac spirituum feracissima erat hæc ætas, ruptis semel ecclesię septis, & laxatis ad omnem opinionum licentiam habenis. Iam in Anglia extiterāt (ut supra dictum est) Mathæus Parisius, qui Christi diuinitatem cum Arrio negabat, & Ioāna Buchera quę vnā cum Valentino eiusdem incarnationem ex beata Virgine impugnabat. Iam Lutherani Zuingliani, Calviniani, & Anabaptistę, omnes ex eadem radice & ab vna schola parū antè prodeuntes, per Angliam, Germaniam, aliasque Christiani orbis partes apparere & inter se dimicare cęperunt. * Iam Tholosę extitit (quę Gallię est præclarissima vniuersitas) qui Ioannis Baptistę se spiritum habere iactaret, alter Lutetię qui sãcti Petri Genio se foueri affirmaret; tertius Basileę, qui se Moſis Angelum possidere cōtenderet. Iam Lutheri coquus Iustum se Io-

nam

Nota hanc
rationem.Fanaticorū
spiritū va-
rietat.* Vide Ge-
nebrardum
lib. 4. an-
1550. & se-
quens.Ridicula ia-
gancia.

nam prædicabat; Iam Rodolphus à Mochan Decanus Patauiensis, Lutheranismi & Papatu mediatorum se à Deo dimissum assererat; Iam deniq; Dauid Georgius Sartor per Hollandiam & Frisiam, scribebat se verum esse Messiam, Regem Regum ac Dei nepotem, & nõ ex carne sed ex spiritu sancto natũ. Hæc insanix Prodigia vna cum hæresi, in orbem proruperunt.

An. 1550.

Monstra & prodigia in Angliã.

Atq; vt in rebus fidei ac religionis, hæc mõstra inaudita quotidie ferè his temporibus nascebantur; ita etiam alijs in rebus non pauca diuinæ iræ iudicia in Angliã visibantur; prodigiosi enim tam animalium, quàm mulierum partus frequentissime habebantur, Tametsi etiam fluuius, quo Londinum alluitur, ad decimum sextum calendis Ianuarias, intra nonè horas ter, præter omnem consuetudinem fluxit & refluxit. Eodem etiam anno Sudatorius quidem pestifer morbus, nunquam antea medicis cognitus, vniuersam Angliam peruasit, & infinitam fere hominum multitudinem prostravit, adeo vt in vna ciuitate Londinensi intra dies septem, octingètos vita priuauerit, & alibi plurima hominum millia suffocarit, nec tamen vllam pestis naturam referebat, sed plane miraculo prodigioque datũ est, quo Dei bonitas Anglos admonere voluit, peccati maximi quod in ipsum peccauerant,

Mirus morbus.

rant; sed perditis nihil profuit.

In rebus etiam publicis ac politicis nõ minores erant perturbationes, vniuersis qui rerum potiebatur, auaritiæ, libidini ac ambitioni studentibus; & licet inter se inuidia & odio implacabiliter dissiderent; in eo tamen vno conueniebant omnes, vt hæresim modis omnibus promouerent, Catholicos expilarent, & vniuersum populũ iniustis exactionibus, artificijs, fraudibusque spoliarent; quorum inter reliqua hoc ipsum quod sequitur illustre est exemplum.

Mala resps gubernatio

Anno quinto Edouardi regni ad diem septimum idus Iulij, cum plebs nihil quicquam tale suspicaretur, inexpectato edicto, quarta pars argenteæ pecuniæ, per vniuersum Angliæ regnũ, & quadragesimo postea die, alia quarta pars, omnibus & singulis adempra est, propterea quod quilibet argenteus as, ad semissem, quilibet solidus & denarius, ad mediam prioris pretij æstimationem publico edicto redigebatur. Quapropter qui cõtum minas hodiè in pecunia numerata habebat, intra dies quadraginta, ex illis centum, perdidit minas quinquaginta, etiamsi neque naufragium fecisset, neq; ab hostibus aut latronibus spoliatus, neque ab alio quopiam deceptus esset. Tale tributum à seculo non est indictum, vt quilibet absque vlla exceptione dimidiam partem to-

An. 1550.

Fraus in minuendo pecuniarum præcio.

tius

tius argēti sui numerati persoluere cogeretur. Et viugis quidem non putauit se plus parte dimidia persoluere, cū interim re vera totum vsque ad minimum teruncium, atque adeo plus toto persolueret. Quod vt accuratē intelligatur, tota mente repetere oportet, quod Henricus octauus post inchoatum iam schisma, pecuniam argenteam probæ monetæ in scoriam primus vertit. Porro qui schisma Henrici auxerunt, etiam de bonitate monetæ quotidie aliquid detraxerunt, donec assē ferē ad sextantem, hoc est, ad uncias duas redegerunt. Ecce autem cū vilior & magis adulterina pecunia nullo modo cudi posset, cū quod pro assē populo exoluisent, iterum ad æstimationem assis à populo recipi quacunque ex causa oportuisset, subito iubent quod pro assē exoluerant, pro semisse reddi. Adde etiam quod certa pecuniæ genera ad assē à Rege æstimata, p quadrante atque adeo sextante iterum recepta sunt.

Furum hæc
reticorū in-
gens.

Nunc qui hæc omnia genera fraudum contulerit, facile deprehendet, vniuersis Angliæ ciuibus vniuersam ipsorum pecuniam argenteam intra paucos annos non semel ablatam fuisse, & ereptam. Accedit eodem, quod concussiones etiam non ferendæ passim à potentioribus committebantur, dum illi soli præuidentes

dentēs pecuniæ decrementum & diminutionem futuram, (vt potē cuius rei authores ipsi forent) prius & æs alienum creditoribus soluerent, & famulis stipendia numerarent, & prædia coemerent, ea pecunia hodiè numerata, quam postridie minus quarta parte valituram præsciebant. Hæc omnia mala Deus ex infinita clemētia sua permisit, vt populus hæc saltem ratione intelligeret, quàm iniqui dissipatores gratiæ Dei & donorum cælestium essent, qui nec vrbana quidem negotia sincerè administrarent. Veritas enim ait, *Si iniquo mammona fideles non fuistis, quod verū est, quis crederet vobis?* Itaque veritas Euangelij hæc est, eos qui populum in ijs quæ seculi fuerūt, tam iniquè fraudarunt, nullo modo potuisse veros & fideles mysteriorū Dei censors existere. Et tamen ijdem illi erant qui sacris omnibus præerant, mirandum vt non sit, si hæresim pro fide Catholica populo ministrarent.

Lucæ 16.

Sed non contenti homines impij hoc furto ac latrocinio, voluerunt insigne sacrilegij etiā genus adiungere. Emisissis itaque per vniuersum regnum quæstoribus Regijs aliisque ministris idoneis, præceperūt, vt vniuersæ ecclesiæ thesauros suos ac supellectilem, omnia etiam ornamenta, in vsus Regis traderent. Abstulerunt igitur primū quicquid erat ex argento

Sacrilegij
hæreticorū
insigne.

argento vel auro; cruces, calices, pixides, & si quid huiusmodi, quicquid etiam erat in domarijs preciosum vel in arario. Deinde candelabra ceteraque quæ vel ex ære, stanno, plumbæ ac ferro aliaue materia alicuius momenti erat. Vestes item sacerdotales & altarium ornamenta; Campanas præterea quæ erant meliores, vnica (vt plurimum) relicta ad conuocandum populum, & vno in quaque ecclesia calice ad combibendum in communione; & vnica veste sacerdotali, ad officia ecclesiastica celebranda; qua tamen posteriores Calvinistæ vt recusarunt. Atque hæc quidem tùm in Anglia fiebant. Iam videamus qua ratione iustissimus Deus, horum scelerum auctores paulò post castigauerit.

Diximus superius de Edouardi Seimeri Somersfeti Ducis, (qui Regis etiam auunculus & Protector erat) cum Ioanne Dudlæo Comite Varuicensi, simultatibus: hic cum Seimerum in arcem Londinensem antea coniecisset, & ex ea re magni animi existimationem acquisiuisset, & nonnullorum etiam Catholicorum studium sibi adiunxisset, experientia præterea didicisset, Seimerum pusilli animi, abiectique spiritus hominem esse; statuit omnino è medio eum tollere. Quod vt facilius efficeret, voluit primò amicorum potentia præsidio se munire: vnde & illis ipsis die-

bus quibus Seimerus in carcere tenebatur, Ioannem Russellum & Gulielmum Pauletum Comites creari curauerat; hunc Viltoniensem, illum Bedfordiensem. Nunc vero cum Seimerum funditus euersurus erat, ad quintum idus Octobris eundem Pauletum Marchionem Vintoniæ renunciari fecit; Gulielmum vero Harbertum, Comitè Pèbruchia; Henricum Marchionem Dorcestrensem, Ducem Suffolciæ; ipse autem se Northumbriæ Ducem, Regis accedente auctoritate, quam in manu sua habebat, constituit. Atque horum amicorum potentia auctus, quinto post die, Seimerum iterum in custodiam tradit, vna cum vxore ac præcipuis quibusdam amicis, quorum nonnullos postea vna cum eo occidendos curauit. Ad decimum enim Calèdas Februarij Edouardus Seimerus Somersfeti Dux, eo nomine condemnatus, quòd die quodam Dudlej domum & cubiculum occulto thoro munitus intrasset, eo animo vt ipsum in lecto confoderet, (quanquam id efficere non tentasset) securi publicè percussus est; & paulò post Rodolphus Vanus, Milo Partrigrius, Michael Stanhopius, & Thomas Arundelus, equites omnes aurati, vt consiliorum Seimeri participes, eadem pœna plectuntur.

Iamque Dudlæus his sæliciter gestis maiora animo concipere cœpit. Erat enim nunc vni-

An. 1551.

Honores distributi.

Seimeri condemnatio & mors.

Dudlej cœsiliu de occidendo rege.

Dudlej cœsiliu de tollendo Seimero.

vniversa Anglia in sua potestate, præcipue Rex à quo cetera pendebant: quem cum ille vel tabe quadam laborantem, vel ita in manu sua constitutum, vt ad ipsius nutū & arbitriū laborare posset, animaduerneret; inijt cogitationem de occupando regno, quod hac ipsa ratione quam nunc dicam cōsequuturum se sperauit.

Erant Henrico Marchioni Dorcestriæ, (quem nuper Suffolciæ Ducem factum esse meminimus,) filia tres ex vxore Francisca, quæ filia fuerat Mariæ, sororis Henrici Regis Octaui natu minoris, (nam maiore natu Margaritam, Scotorum Regi ante nuptam diximus,) hæ tres Ducis Suffolciensis filie, cum ex Henrici nepte natæ essent (licet ex illegitimo matrimonio vt existimabatur) videbatur proximæ suecessionis regnandi iure, si Henrici liberi nõ obstant; nam de Margaritæ maioris natu sobole, cum in Scotia esset, nullam Anglis habendam esse ratione Dudleii existimabat. Ineunt ergo consiliū duo isti Duces, Suffolciensis & Northumbrius, de collocandis in matrimonio his tribus filiabus, ac de inde de tollendis Henrici Octaui liberis, (qui tres etiam erant,) vt sic ad has trāsiret successio; vt autem cōmunicatione huius tanti boni plures colligarentur ad sceleris suscepti defensionem, statuitur, vt duorum potentissimorū

Comi-

Comitū Pembruchia & Huntingtoniæ filijs primogenitis, duæ Suffolciensis Ducis filia minores, nuptui tradantur; Iana vero ætate maxima, ad quam primo loco, Henrici liberis sublati, regni hæreditatē cupiebāt peruenire Dudleij filio quartogenito, cui Gilfordi nomē fuit, in uxorem daretur: atq. ita factū est; & omnia tria matrimonia eodem die insigni pompa Londini celebrata sunt.

Statim vero post, ægrotare cœpit Edouardus Rex, ac lenta tabe consumi; quo perspecto, Dudleius diligentius incumbere negotio, ac primo quoque tempore Mariam primogenitam Henrici ex Catharina filiam, quam solam timebat, (nam de Elizabetha ex Anna Bolena parum curabat) Londinum aduocare, vt in sua potestate esset, ac publica custodia sepire statuit: sed præceleris Edouardi mors, consiliū nõ nihil impediuit; maria enim Princeps, cum Dudleij iussu Londinum properaret, ac iam ciuitati proxima esset, admonita à suis, Regem ferè in extremis esse, ac periculum sibi Londini parari, deseruit inceptum iter, & ad arcem quandam suam minimè munitam, quæ Framingham dicitur, omni celeritate se recepit; vbi vigesimo deinde die ab amicis quibusdam secretis, quos in aula habebat, certior facta, quod Rex obiisset, quanquam adhuc diuulgata res non esset, nec ipsa ignora-

Tria matrimonia eodē die.

Maria Londinum uocata fugit.

X

ret

Ducis Suffolciensis filia.

ret quantę vires contra eam paratę essent, omni tamen timore deposito, ac in solo Deo iustitię ac innocentię protectore confisa, tubarum fonitu Reginam se promulgauit.

Mortuus est Edouardus pridie nonas Iulij, ætatis suę anno decimo sexto, regni vero septimo, eodem prorsus mensis die, quo pater eius Thomam Morū integritatis & iustitię caput, capite ferendum ante aliquot annos curauerat; vt omnes qui rectę rationes rerum exenderent facile perspicerent Henricum tanti viri cædem, morte primogeniti sui luisse, nec tamen expiassę, quia pœnitentiam de peccato suo secundum Deum non egit. Eodem pertinet, & ad eandem Dei iustitiam referri debet, quod nullus plane ex Henrici liberis, (quos ille vt multiplicaret, ac posteritati perpetuaret toties se vxores mutare fingebat) sobolem vllam ex se reliquerit (licet omnes iuuentute florerēt) sed steriles transferint sine prole aut germine, ne patris tam impij ppago, ulla radices ageret. Northūbrius ac Suffolciensis Duces, nō nihil perculti p̄matura Edouardi morte, quã diū celari vix posse sperabant, etli omnia nondum rite disposita essent, progredientum tamē rati, ad arcem Londinensem quã primum se coferunt; ibi accepto clam vniuersę fere præcipuę nobilitatis iureiurando, in verba sua ac Ianæ Ducis Suffolciensis filiæ, quæ

Edouardi
mors.

Dei iustitia
in Henrici
sobolem.

Iana Suffol
ciensis pro
mulgatur
Regina.

Regina

Regina erat futura; paulò post, euocarunt clanculū Prætorem Londinensem & sex præcipuos Senatores, quorum etiam iusiurandū in eandem sententiam postularunt; & tandē interpositis alijs duobus diebus, prædictã Ianam edictis publicis Reginam promulgarunt. Quam rem populus indignissime se ferre inuisitato quodam silentio commonstrauit; nonnulli etiã apertiùs obmurmurare, quorū vnus cui Gilberto Potto nomē fuit, à domino suo proditus & accusatus, abscisis auriculis publice castigatus fuit; accusator autē qui Sanderus vocabatur, eodem ipso die per Thamesim uect⁹, subuersa scapha submersus est. Alij carceribus traditi sunt, eò quod scripto à Ducibus proposito, contra Mariam subscribere recusassent; quorū ferè primus ac præcipuus fuit Frãnciscus Inglesildus eques auratus, summx fidei ac integritatis vir, qui cū Catholicus & ex ipsa Mariæ familia esset, maluit fortunam suam omnes & vitam ipsam, summo potius periculo obicere, quàm humano terrore à recto deduci: hic ergo cū alijs custodiæ traditur, qui omnes certissimã mortem subituri videbātur, si Northumbrius victor extitisset.

Erant autem plurima quæ non dubiam victoriæ spem, Northumbrio præbebant; eaque tam externa quàm domestica; nam ut domini omnia pro eo faciebat vniuersa nobilitas, vo-

Franciscus
Inglesildus.

Quæ dabat
Dudizio au
daciã.

to ac iureiurando sibi astricta, illiusque animū confirmabant totius populi (vt uidebatur) fauor, vires regni in sua manu positę, Marię sexus quōd esset femina, demortui denique Regis auctoritas, cuius ultimā voluntatē scripto testatā pro se afferebat: ita ab externis principibus nihil sibi timebat, nec quicquā auxiliij ad Marię partes iuuādas expectari posse sciebat. Primū enim cum Henrico I I. Galliarū Rege, pacē paulō ante fecerat, reddita ei Bolo nienſi ciuitate, & consequenter etiā cū Scotia, cuius Regina Maria, nupta iam erat Frāncisco Hērici filio primogenito, deinde Carolus Cęsar, à quo solo Maria sperare potuisset auxiliū, tanto impetū bellorum hoc ipso tempore premebatur, vt uix consistere potuerit. Postquā enim superiorib⁹ annis vniuersa domita Germania Electorem Saxonem, & Lantgrauium Hefsum protestātium capita, in suam potestatem redegisset, ac secum captiuos in Belgium abduxisset; tantū ea res aliorum Principum animos in eum commouit, vt Henricus Galliarum Rex, alioquin maximus hæreticorum hostis, Protectorem libertatis Germanicę & horum captiuorum vindicē se scripserit; Mauritius etiam Saxo, qui Cęsari hætenus fidelis extiterat, ac beneficia infinita ab eo acceperat, cum eodem Rege contra Cęsarem conspirauerit, iunctisque viribus tam illi, quam Brande-

Henricus 2.
Galliar. Rex.

Principū in
Cęsarē con
spiratio.

An. 1552.

Mauritius.

Brandebur-
gicus.

deburgicus cæteri; Germaniæ Principes bel-
lū ingens Carolo mouerint. Et quod mole-
stissimum & omnium aliorum periculosissi-
mum ipsi fuit, Henricus tres amplissimos
Episcopatus, Tullum, Verdunum & Metim,
breuissimo tempore Imperio ademit; Mauri-
tius Eripontina ciuitate in qua Carolus eodē
die fuerat, repentē occupata, minimum ab
fuit, quin ipsum Cęsarem inexpectato aduen-
tu in potestatem redegerit.

Quę omnia cū Northumbrius in Anglia
non ignoraret, non mirum, si tempus commo-
dum ratus sit consilia sua feliciter perficiendi.
Itaque cū Londini omnia pro arbitrio con-
stituisset, Ianam Reginam promulgasset, ac in
arce Londinensī collocasset, optimatum sin-
graphas ac iusiurandum accepisset, populum
cōfirmasset, magistratuū officia distribuisset,
& concionatores nonnullos delegisset, quorū
primus fuit Ridlæus Pseudoepiscopus Lon-
dinenſis, qui è suggestis tam Marię quā Eli-
zabethę causam impugnarent, Ianā verō de-
fenderent, ac populo commendarent (id quod
illi sedulo pro consuetudine fecerunt, cū il-
lorum institutum sit, ad omnem humanū fa-
uorem, se accommodare, & id populo semper
pro Dei verbo proponere, quod a potentiori
bus suę sectę præscriptum fuerit) his conse-
ctis non aliud sibi iam obstare ratus, quā

Dudlzi se-
lera.

Hæreticorū
concionato-
rum institū-
tum.

quod Maria in sua potestate non esset, ne procraftinatione sua populus ad illam conflueret; omni celeritate delecto milite, in eam ducit, Suffolciensi Duce ad res Londini conferuandas suo loco relicto.

Cæterum Mariæ causa tam erat perspecta, ac grata vniuersæ plebi, & Northumbrij ambitio ita odiosa, vt ex omnibus undiq; partibus ad illâ ingens fieret cõcurfus; & minùs quàm decem dierum spacio, supra triginta militum millia secum habuerit, quibus omnibus tamè tanta erat abundantia rerum ad victum necessariarum, ut ceruisiæ cadus vno Reali Hispanico, quatuor vero panes magni, sexta Realis parte uænierint. Nonnulli etiam ex Optimatibus qui Londino abfuerunt, ad illam confluebãt; quod cum Senatores ac reliqui ex nobilitate Londini degentes, intellexissent; quamquam Northumbrij postulatis cum præfens esset, refragari non auderent, eum tamen nunc cum exercitu egressum, proditorem declarant, ac Ducem Suffolciensem suo loco relictum, vna cum Iana filiâ, Regina paulo ante declarata, in custodiam tradunt; Mariam honori & regno restitunt, & edictis publicis quicquid antea vel à se, vel à Northumbrio Ianæ no mine factum fuerat, rescindunt.

Quibus rebus ad Northumbrium perlatis, cum milites etiam suos passim à se dilabi &

ad Mariæ partes transire cerneret, animo fractus, Mariam ipse quoque postridie Cantabrigiæ cõclamat, & deinde magistratui se dedit, die decimo postquam Ianæ imperiũ tribuisset. Quinto post die Londinum captiuus ducitur, unde paulò ante triumphans exierat, ibique perduellionis vna cum quatuor filijs cõdemnatus, undecimo calendas Septembris securi percutitur, cum priùs hæresi omni renũciasset, fidemque Catholicam sincerè ex consilio Nicolai Hæthi Eboracensis postea Archiepiscopi, fuisset amplexatus; quam semper quidè pro ingenij sui acumine, intellexit vnicam & ueram esse fidem, nisi quod ambitione excæcatus, cum uideret per fidei catholicæ professionem prorsus nullam, per simulationem vero hæresis, saltem aliquam spem regni obtinendi offerri; maluit hoc modo ad regnum aspirare, quam in Catholica fide cuiquam parere.

Ac quatuor quidem eius filijs parcitum est, quorum duo adhuc viuunt, in magna gratia apud Elizabetham, Ambrosius Varuicensis, & Robertus Lecestrensis, Comites. Ambrosius mitioris naturæ ac minùs semper ambitiosæ extitit; Robertus verò tantorum malorum auctor habitus deinde fuit, vt nihil optima Maria fecisse in uniuersa vita reipublicæ Christianæ incommodiùs existimetur, quàm

X 4 quod

Dudleius se dedit.

Dudleij mort.

Dudleij filij condonati.

Concurfus ad Mariam

Dudleius proditor declaratur.

quod illum iustissime condēnatum, vita donauerit. Quando autem Deus post viginti fere annorum schisma tam admirabilem victoriam, Mariæ Catholicæ Principi, contra uniuersos pene regni optimates, sine vlla sâguinis effusione concessit, satis manifesto miraculo Catholicæ fidei ueritatem, uniuerso mundo commendauit.

DE MARIÆ REGNO.

PARS SECVNDA.

MARIA igitur Henrici & Catharinæ filia, post obtentam cęlesti auxilio, tam insignem, & in expectatam victoriam, ciuitatē & arcem Londinensē more triumphantis ingressa, mox, nullo Senatusconsulto expectato, sed sua sola pietate, prophanū Primatus Ecclesiastici titulum respuit, & ē stilo Regio sustulit. Episcopos, Edmundum Londinensē, Stephanum Vintoniensē, Cathbertum Dunelmensē, qui ob fidē varijs carceribus victi asseruabantur, Thomā, item Norfolciæ ducem, & Edouardū Courtenū Marchionis Exoniēsis olim ab Hērico oc
cisi

Mariæ in ciuitatem Londinensē ingressus & acta.

cisi filium (quem Deuoniæ etiam Comitem illa postea creauit, iniustē ad perpetuos carceres damnatos, & libertati & honori pristino restituit: Exilij & perduellionis iniquissimā contra Reginaldum Polum Cardinalem, latā sententiam reuocauit; grauissimum vectigal, populo prius ab Edouardo impositum, cōdonauit. Et ne adulteratæ pecunię permutatione, tam miserē expilarentur subditi, misericordissimē curauit, vt Rex Regi quid præstet, & hēretico Catholicus quantum intersit, omnes statim viderint, & gauisissent.

Et quia sanctissima scemina, publicum bonum suo semper commodo prætulit, cum hætenus per totam vitam, vsque ad tricesimum octauum ætatis annum, virginitatis amore castissima permansisset, primò quoque tempore suorum suasu de nuptijs cogitauit; id enim Senatus summopere, propter spem prolis quę ipsi in regno succederet, vrgebat. Primum verò adiecit animū, ex quorundam Senatorū cōsilio, in eū iuuenem quem antea Deuoniæ Comitem ab ea creatum commemorauimus. Sed meliori postea ac Angliæ magis salutari consilio; Philippo Imperatoris Caroli Quinti filio, cum alias ob causas grauissimas, tum maximē, vt potentissimi optimique Principis adiumento, Regnum ad fidem & obedientiā Sedis Apostolicæ restitueret, nupsit. Thomā
Viatum

Mariæ de nuptijs cogitat.

Cōspiratio-
nes in Ma-
riam.

Viatum equitem auratū, magnæ potentiaē vi-
rum, vt eas nuptias, regnique ab hæresi recon-
ciliationem impediret, turbas in Cantij pro-
uincia cientem, sua potius insigni fide, quàm
villa militum manu deuicit: Ducem Suffolcię
paulò ante de vita condonatum, & nunc ite-
rum tumultuantem, Comitem etiam Deuo-
niæ ob prælatum sibi Philippum, irascentem,
& Elizabetham ex Anna Bolena Henrico na-
tam, sororem suam, cum Viato (vt senatui vi-
debatur) contra se ingratisime omnes con-
spirantes, in Turrim coniecit; Ducemq; Suf-
folciensem postea capite plectit, Comitem in
Italiam relegat, Elizabethã, quæ postea ade-
pta est regnum, magnorum virorū victa pre-
cibus, quodque puella esset ereptam morti,
custodiendam Vodstochium mittit. Vt mirū
fit quo sensu tam confidenter Elizabetha, in
eo quem de suscepta nuper Belgica expedi-
tione edidit libello, asserat, de sua in sororē
Reginam fidelitate, se nunquam, ne in qua-
stionem quidem vocatam.

His omnibus, alijsq; etiam hæreticis & cō-
iuratis, melioris mentis vllam spem præbenti-
bus, pacifica Regina, & a sanguine abhorrens,
lubentissime parcitum cupiebat. Et sanè nisi
viri prudentes, quorum consilijs se passa est
regi, cōtrarium euasissent, & ipsi Duci Dud-
leio, & Ianę eiusq; marito, qui regnum vsur-
pau-

Mariæ ele-
mentia.

pauerant, sicut cæteris Dudleij filijs perduel-
lionis condemnatis pepercit, condonasset.
Hoc autem in ea singularis fuit in Deū & Ec-
clesiam pietatis argumentum, quòd in se cō-
missa peccata, multò facilius remiserit, quàm
quæ in Christum & religionē perpetrata de-
prehendit.

Erant qui cum cæteris cōspirauerāt, varij
Pseudoepiscopi læsæ maiestatis condemnati,
sed hoc nomine noluit in quenquam ipsorum
Maria secundum leges ciuiles animaduerti;
sed ad ecclesię iudicium eorum causam pror-
sus deferri mādauit; præsertim in causa Cran-
meri Archiepiscopi Cantuariensis, in quem,
non nisi secundū mandata Apostolica inquiri,
& sententiam dici permisit; vbi non ipsa,
nec suæ Maiestatis maritus Rex vere Catho-
licus, iudicum sed accusatorum, coram com-
missario Apostolico per procuratores, pul-
cherrimo exemplo & ordine partes egerunt,
sicut ipsi vidimus.

Mariæ reue-
rentia in Ec-
clesiam.

Hic erat ille Cranmerus Cantuariensis, qui
sententiam diuortij contra Catharinã iniquif-
sime tulerat; qui nunc completa mensura ne-
quitia suæ, primū læsæ maiestatis in publi-
cis regni Comitijs, nunc sua propria confes-
sione conuictus, deinde spe vitæ catholicum
se fingens, ac septies & decies se palinodiam
tanere proprio chirographo attestatus, de-
mum

Cranmerus
cōburius.

mum in illa hypocrisis deprehensus, ab Episcopis Catholicis de gradu omni deiectus Ecclesiastico, & brachio seculari traditus, Oxonij postea comburitur impoenitens: Legibus enim antiquis de puniendis hæreticis, iterum zelo principe Christiano dignissimo renouatis, nõ solum ille, sed & aliquot pseudoprophetarum centuriæ sunt sublata.

Sed vt intelligant omnes quanta in coercendis hæreticis, religioneque Catholica per omnes ditones suas restituenda, sit vsa pietate, prudentia, cõstantia ac celeritate; quia ad sanctissimæ sceminæ immortales laudes, & ad gētis peccatricis & infelicitis, tam facillè postea ad vomitum redeuntis, pudorem & castigationem pertinet, hæc filenda non censeo.

Mariz modus in relligione.

Ac primùm quidem, vt rem fæliciùs ac faciliùs efficeret, de suorum consilio iussit, vt omnes externi, qui neque publicam personam gererent, nec in ciues essent ascripti, ad certum diem grauissima indicta pœna, de Regno exirent. Dicuntur autem ex hoc decreto abiisse, supra triginta millia hæreticorum, variarum nationum & sectarum: nam omnes in hoc Anglicanum asyllum Edouardi temporibus lubenter confluxerant: De Petro Martire aliquandiu deliberatum est in Senatu, vtrum expediret illum in insula flãmis tradere, quod ille inter cæteros, multum damni Reip. attulisset: sed itum est

Petrus Martir.

est in illud, vt quia publica fide venerat, dimitteretur potius cum suis. Bucerum verò corpus paulo antè Catabrigie sepultum, iubebatur secundum leges, cum Pauli Phagij cadauere, exhumari & coburi; vxoris autè Petri Martiris impura ossa, è cimiterio in sterquilinum Oxonij spijci.

Bucerus Phagius.

Quoad officia sacra ac fidei Catholicæ exercitium, non potuit Regina autoritate sua, nec nisi ordinibus conuocatis, ciuibus precipere: sed & exemplo suo & edicto publico, quo suspendit omnium contrariarum legum ab hæreticis latorum executionem, cunctos cohortata est, vt schismatica Zuinglianorum templa, preces ac communionem, non adiret, sed ad catholicos ritus iterum redirent: Ad quam solam voluntatis sue declarationem, & tam piæ principis, populum in omni religione præeuntis, imitationem, officia catholica per totum regnum, in omnibus fere ecclesijs fieri cœpta sunt. Continuo etiam aperta sunt pulpita Catholicis Ecclesiasticis, & ne amplius conciones haberent heretici, prohibitum est.

Officia catholica fieri cœpta.

Omnium quæ ritu catholico publicè in Anglia fiebant, primæ fuerunt exequiæ, quas & more maiorum, & peculiari quodam in fratrem affectu, pro Edouardo, licet extra ecclesiam secundum iudicium humanum defuncto, celebrari solemniter voluit. Sed melius postea instituta (etsi supra quam dici potest mœnore

Edouardi regis exequiæ.

Maria religionis discipulam assumptam in fratre præfati.

mœrore ex hoc confecta) se ita secundum regulam pietatis & religionis passa est regi, vt ne pro patre Henrico, horrèdi schismatis & peccati authore ac radice, publice oraretur, tandè consentiret.

Sed in his primis restituendæ Ecclesię ini-
 tijs, grauiùs a clero passim in eo peccatū est, quod Regina ita (vt dictum est) facultatem exercendę catholicę religionis concedente, mox multi ex superiore Henrici & Edouardi temporibus schismate, canonū & regulę ecclesiasticę obli-
 ti, sine conditionis cuiusque suę consideratione, non examinantes a quibus & qualibus Episcopis, quouè modo fuerant ordinati, vtrum aliquo censurarum, vel irregularitatum vinculo aut impedimento innotati ac irretiti, temerè planè ac irreuerenter (ne quid grauiùs de hominibus, ex canonica dūciplina neglecta potiùs quàm contempta peccantibus dicam) ad sancta altaria & sacrificia conuolabant: cuius etiã rei in hac nostra historia putauimus, ad aliarum gentium cautelam & commonitionem, mentionem facere; ne & ipse aliquãdo, vbi disciplina ecclesię est perturbata, in eiusmodi errores incautè labantur.

Ceterum ex hac fortasse in clero maximè, illius temporis supina ac irreligiosa negligentia, tam citò (Deo vindice, qui sancta non nisi san-

si sanctè tractari voluit) cū piētissima Principe etiam hoc religionis summum bonum amisimus. Licet hanc culpam suam speramus post totius reipublicę (vt infra dicitur) Sedi Apostolicę factam reconciliationē eos omnes grauißimo dolore recogitasse, & pænitentia purgasse.

Ceterum vt antè dicere cœperamus, partim Regine mandato ac suasu, partim paulo post, ordinū autoritate effectum est, vt abrogatis cōtra fidem catholicam fratris sui nomine sancitis legibus, deinceps antiquus orãdi & sacrificandi mos, per totam Angliam & Hiberniam, reliquaq; sibi subiecta loca restitueretur. Neq; heretici ipsi multum sunt ausi resistere. Solum vnus reliquis magis furiosus & audax, in eum qui primam catholicam concionem in celebri illo apud S. Paulum suggesto habuit, è medio infinitę multitudinis, extractum pugionē punctim eiaculatus est, qui delatus in columnas ligneas pulpiti, incassum cecidit; sed non sine magno mox hereticorū astantium tumultu, quorum furorem vt euaderet ecclesiastes, difficulter e turba & loco quo stabat, quorundam opera subductus est. Simili furore alter etiam sclopeto aliū ex eodè loco porantē petijt, sed frustra: & reintellecta, presidium postea concionatori donec ille furor deferbuisset, datum est: nec, vt in eum statum

Religio
Catholica
re-
stituitur.

Hereticorū
rabies.

Arripit electi.

Nota.

statum in quo erant res religionis cū regnare cepit Edouardus, alia ferè impedimenta Regina habuit.

Sed quia ad illam immanem a Sedis Apostolicæ & orbis terrarum communione, per Henricum infelicem patrem suum inuectam separationem refarciendam, ditionesque suas ad veterem disciplinam ac obedientiam & subiectionem summi Pōtificis in solidum reuocandas, maiore opus erat molimine & industria, nec id rectè sine suæ sanctitatis gratia & voluntate transigi posse videbatur; illustrissimum Cardinalem Polum, multis nominibus sibi charissimum, quam primum potuit & licuit, accersendum curauit. Quem & Iulius Tertius Pontifex libenter dimisit; amplissimisque mandatis instructum Legatum de latere suo, ad Reges ac Regnum vniuersum dedit. Sed hæc omnia propter metum grauiorū tumultuum, qui videbantur exoriturū, nō nisi secretò ab initio fiebāt, re cum paucis tantum ex Episcopis & selectioribus Consiliarijs communicata. Nec Polus antè Italia excedere constituit quàm Anglici Regni cōditio ei explorata esset; quod ob superiora schismata perturbatissimū esse existimabat; atque ne se loco adhuc moueret, Cardinalis etiam Dandinus tūm Bruxellis apud Cæsarem Legatus, multas grauiissimasque sibi Cæsarique videri rationes

Polus, accersitur.

Polus legatus a latere.

rationes, ad Polum scripsit: miserunt enim Pontificis mandato Ioannē Franciscum Commendonū tum Papæ è cubiculo, postea Cardinalem, magno & expedito ingenio virum, in Insulam, vt de rerum statu, Pontificem & legatum certiores quàm primū faceret. Is tam prudenter ac impigrè rem agit, vt & cætera omnia exploraret, & Reginam ipsam aliquoties clām alloqueretur, & ab ipsa syngrapham acciperet, qua obedientiam Apostolicæ Sedi pollicebatur, atque a schismate absolutionem pro Regno petebat: promittens se rebus publicis compositis, tumultibusque sedatis, officium suum per Oratores facturam. Commendonus cum ijs mādatis Romā rediens promptam Reginæ voluntatem Pontifici aperuit.

Commendonus in Angliam mittitur.

Polo autem adhuc in Italia subsistente, altera cum illa Anglicana, etiam ad Cæsarem, de pace inter ipsum & Regem Gallorum cōcilianda, decernitur legatio. Vtroque munere suscepto mox iter ingreditur, scriptis tamen prius ad Reginam Mariā litteris gratulationis & consolationis plenis, quibus eam vt in sancto Regni sui ad pristinam gloriā & Romanæ Ecclesiæ obedientiam ac communionem reuocandi proposito, constanter persistat, diligentissime admonet, suamque operam maiestati suæ in omnibus offert. Ex quibus litem

Polus Legatus ad Cæsarem.

ris ista que ad hanc rem maximè pertinent inferenda duximus. Mea erga Deum & suam Ecclesiã ac erga Maiestatem tuam pietas me cogit vnum in hoc Regni tui initio tibi in memoriã reuocare: quod est, vt cum ita singulare beneficium à Deo acceperis, diligenter cõsideres e quibus radicibus perturbationes rerum ad iustitiã & ad verã Religionis cultum pertinẽtium, pullularint: quippe cum illã indies in isto regno cõtanta ruina succreuerint tam publica quã priuata, quanta non ignoratur. Atque si hoc ita feceris, percipies profectò principium & causam omnium malorum tunc pullulasse, cum perpetuus humani generis aduersarius, patri tuo persuasit impurum consilium, vt diuortium fieret matris tuã optimę reginę. Atque illi magnę in Deum, in ipsam, in te, in seipsum iniuriã, maius additum est scelus, quòd à matre diuortium fecit omnium Christianorum, à sancta Catholica obedientia, & ab Apostolica reuerentia. Ex hoc iniquo & impio semine tot pestiferi fructus nati sunt, vt ita regnum vbique corruperint, vt nullum neque iustitiã, neque verę religionis vestigium apparuerit: relegatę enim sint ambe quando reuerentia & obediẽtia ecclesię eiecta fuit, neque prius sunt rediturę, quã diuina obedientia in animum recepta sit eorũ qui rebus præfuerint. Hoc facile tua Maiestas illi seruo suo potest credere, qui plurima, & ista, & Maiestatis ve-

stra

stra causa passus est. Neque vllam defendendã causã tuã rationem prætermisi vbi aliquod extaret remedium, quo te tuis molestijs subleuarẽ. Quod si mei labores eum finem cõsecutiõ sunt, quem semper desideravi, sæpius vel vitã ipsam periculis exponens; certe nunc ea de re multo magis lætor, quã si ipse adiutor fuisset, cum apertissimè cognouerim diuina prouidentia in Maiestatem tuam propensam voluntatem. Nam profectò noluit Deus illa humana te manu adiuuari, neque Pontificis, neque Cæsaris, neque vllius principis: quamuis numquam cessauit Põrifex Cæsarem ad opem ferendam cohortari, neque mea defuit diligentia vtrisque ad hoc pium opus sollicitandis; sed diuinitus res protracta est, donec statutũ tempus à Deo aduentarit quo diuina manu subleuareris. Interim vsus est Deus eadem ratione, qua ergo carissimos & dilectissimos vti consuevit, quos nutrit & educat in omni calamitatum ærumnarumq; genere, vt gratia sua semẽ altiores radices in corde tuo possit extendere, meliusq; flore at, ac nobiliores fructus producat, cum visum fuerit in pristinam felicitatẽ reuocare. Istud nunc omnes boni expẽctãt; atque ego in primis, cui maior occasio concessa est dotes animi, que diuinitus tibi concessę sunt à teneris cognoscendi. Ea res me multo etiã magis impellit, vt Maiestati tuę id significem de re tanta, quanta est Ecclesiã obedientia; ne magis

Y 2

etiam

Vnde prin-
cipiũ schif-
matis in An-
glicia.

etiam sollicitum esse quàm antea, qua mente sis erga religionem, et quo pacto affecta. Nam cum circiter trecenta millia passuum distem ab vrbe Roma, nuper ad me de rebus Britannicis est delatum, et per literas summi Pontificis certior factus sum te ad summum imperium esse promotum, et electus legatus à sancta Sede Apostolica, ad Maiestatem tuam, et ad Cæsarem, et ad Galliarum Regem, vt tibi gratularer pro victoria Dei, in hac causa ipsius Dei. Sed quia quanti res sit intelligo, censui non inutile fore si Maiestatis tue mentem quo pacto Deus mouerit, prius percunctatus fuero; cuius causa presentem nuntium cum meis literis mitto; neque istud quidem quia de optima voluntate tua subdubitem, quoniam te semper gratam erga Deum fuisse cognoui, et acceptorum non inmemorem, legumque diuinarum obseruantissimam, inter quas obedientia Apostolica Sedis continetur, cui maxime omnium fauere debes. Nam certe quidem Maiestatis tue pater nulla alia de causa Apostolicam obedientiam reliquit, nisi quia nollet Pontifex Romanus causam tue fauens, turpi et iniquo eius desiderio assentiri. Sed quoniam tot annos tanta facta est mutatio, tantaque malitia conata est euellere ex animis hominum, penitusque reslinguere hanc ipsam obedientiam et obseruantiam, mihi visum est non absurdum fore, si ex te ipsa percunctarer quod tempus, aut qua ratio aptior commodiorque

vide-

videretur ad ipsius Vicarij Christi legatione perfungendum, idque ad istius regni beneficium et consolationem: cuius felicitas et quies semper magis oppressa fuit, ex quo sancta obedientia expugnari cœpta est, coactaque solum vertere. Decreni igitur prius responsum expectare, quod vt expectationi meae optime respondeat ab omnipotente Deo suppliciter peto, omniumque piorum spei, quam habent de Maiestate tua conceptam, idque ad confirmationem et incrementum felicitatis tuæ et istius regni. Quod si mihi benignam audientiam concesseris, spero futurum, Dei opt. max. beneficio, vt intelligas in hac ipsa obedientia Ecclesie consistere et collocatum esse fundamentum et stabilimentum omnium bonorum ipsius regni. Sic igitur rogans omnipotentem Deum vt pro sua infinita misericordia Maiestatem tuam fortunet in ipso imperio, in quo collocauit, sine scribendi faciam. è Cænobio Megaxeni Benaci idibus Sextilis. 1553.

Ad has illa amantissimis respondet literis, quibus desiderium aduentus eius & firmum studium regni sui ad auitam fidem & Romanæ Ecclesie obedientiam reuocandi studium significat: porro ab ipso petens vt humillimum suum obsequium Pontifici offerat & vicissim ab ipso indulgentiam sibi & benedictionem petat.

Ex Italia discedens, Cæsare de altera delata sibi

Y 3

ta sibi

Maria scribit ad Pontifex.

ta sibi legatione, & quotusq; in itinere processisset certiorē reddidit. Cęsar magna cū celeritate nuncium cum litteris mittit, quibus significat fore sibi pergratū si non progredetur ulterius, donec ab ipso accersatur; quod futurum pollicetur, quā primū res matura esset, saltē si regredi ad tempus nollet, ne ultra Leodium progrediatur, rogat. De his moris aliquoties questus est apud Imperatorem Polus; tamen ut prius Angliam ingrederetur, quā nuptiæ cum Philippo filio transactę essent, veritus nē eius pręsentia nouum impedimentum adferret, Cęsar omnino non consensit.

Interea motus in Anglia varij, præcipuis coniuratoribus in potestatem Reginæ redactis & supplicio affectis, vtcunque conquierunt. Sed hæretici (inquietum & turbulētum genus hominum) quod vi & armis apertis contra nuptias cum Hispaniarum principe, & Regni reconciliationem non poterant, diabolicis tentant efficere artibus. Nam præter priuatas insidias, quas ad tollendam Reginam (pro quibus Gulielmus Thomasus Regij Senatūs tempore Edouardi scriba, merita morte multatus fuit) impiē struxerūt; aliud ad commouendum Londinensem populum, seditioni tum & hæresi valdē deditum, inauditum adinuenerunt stratagemā. Induxerunt

Hæretici seditiones seminant.

quippe

quippe quandam puellam octodecem annos natam, hæresi simul & pretio corruptam, in eam improbam simulationem, ut se permitteret in abdito inter duos muros cuiusdam domus angulo ad tempus concludi, & per fistulam ad id aptatam eas voces edere quas istius strophæ artifices sibi suggererēt: nomen puellæ Elizabetha Crosta erat, doli author Draucus quidam. Ita ergo illa instructa & in loco ad fraudem accommodato collocata, mirabiles emittit continuò ex antro suo voces, easque tam sonoras ut per omnes vicinias audiretur. Accurrunt vndique ciues, quid sit inquirunt, mirantur, voces non mortalis hominis sed Angeli esse clamabant; vrbi ac Reipublicæ iste spiritus cōminatur, miseriam, ærumas, mala omnia, si nuptias cum Hispano, aut communionem cum Papa Romano admittant. Multa item contra sanctū sacrificiū & reliquam fidem Catholicam, quasi oracula fundebat: erant ex conspiratoribus, qui data opera se turbis adstantibus semper ingesserāt, qui huius spiritus propheticas & obscuriores sententias, ad Religionis euersionem & seditionem mouendam interpretabantur. Magistratus autem ad multitudinem compescendā & quid rei sit lustrandum accedit: fraus difficillimē apparuit: sed tandem inito cōsilio de diffodiendo muro & vicinis parietibus vnde

Techę Drauci & Elizabethę Crostę

Prophetiā prophetisā

Y 4 voces

voces reddi conuiciebant, misera puella prodiit, ac examinata quorum suafu & consilio hoc fecerit, cōfessa est statim se a quibusdam feditiosis sectarijs, & ab eo imprimis quem nominauimus Draco, ad istam nequitiam inductam fuisse. Authores fugiunt, puellæ publica pœnitentia castigatæ, reliqua pœna condonata est: & ita res tota in risum & hēreseos maiorem detestationem, quæ tam diabolicis sustentatur artibus, recidit.

Tandem ergo his Hæreticorum frustratis, conatibus omniumq; subditorum animis vncunque sedatis, Philippo etiam Angliam iam ingresso, ac nuptijs vtrinq; expetitis sceleriter peractis, Regis simul ac Reginae autoritate, regni recōciliatio summa sedulitate agebatur. Atq; ob eam causam ad diem duodecimum Nouembris, ordinum conuentus indictus est, & Polus è Brabatia quò ante aliquot dies apulerat, missis ad eum honoris causa duobus primarijs viris Regum Consiliarijs, in Angliā vocatur, & vigesimo tertio eiusdem mēsis, in vrbem honorificentissimè deducitur, quintòque post die venit in cōsiliū statuum, quod Parlamentum ibi uocant, Regibusque præsentibus legationis suæ causam exponit, hortatur quæ vt ad Ecclesiæ communionem redeant, sanctissimoque Pontifici Principis Apostolorum successori, debitam autoritatē restituat,

qui

qui summam velit ipsis impertire clementiā, ac benignitatem: monet etiam, vt Deo gratias agant, qui talem ipsis Regem dederit atq; Reginam. In hanc sententiā locutus egreditur.

Ibi Vintoniensis Episcopus Cancellarius, illius oratione repetita, multisque verbis ad vniōnem & concordiam eos hortatus, per magnas Deo gratias agendas esse dicit, qui pro sua immensa misericordia, Prophetam eis ex ipsorum semine suscitavit, amplissimū videlicet Cardinalem, qui totus in ipsorum salutē incumbat. Postridiè, cū orationem & postulata Legati probassent ordines, cōcepta fuit petitionis formula qua Regi supplicant atq; Reginae, vt ad illum intercedat. Eius hæc erat sententia.

Pœnitere se vehementer schismatis, quòd obedientiā sedi Apostolicae denegarint, & quòd decretis factis aduersus illam assenserint: in posterum verò se futuros in ipsius atq; Reginae potestate, & facturos quicquid omnino possint, vt eiusmodi leges omnes atque decreta his comitijs abrogentur: maiorem igitur in modum orare, vt interueniant, & efficiant, vt censuris absoluti, in quas iuxta leges Ecclesiasticas, per schisma inciderat, in Ecclesia Christi gremiū rursus tanquam filij pœnitentes recipiantur, vt deinceps in Romanae sedis & Pontificum obedientia seruire Deo possint, ad ipsius nominis gloriam & sue

Forma petitionis pro reconciliatio.

Agitur de Angliæ reconciliatio. ac.

Polus in Angliam redit.

sua salutis incrementum.

Altera die, cum iterum adesset Rex, Regina & Legatus, cōsurgit Cancellarius, & quid super Legati postulato decreuerint ordines, clarè pronunciat: deindè supplicem petitionè ordinum, scripto comprehensam & obfignatam Regi tradit atque Regina, petens, vt accipiant. Hi, cum aperuissent, Cancellario reddunt vt pronuncietur. Tùm ille rogat ab vniuerso cœtu (qui totum regnum repræsèntat) nùm ratam habeant illis affirmantibus, Rex atque Regina confurgunt, eamque Legato tradunt. Is cum legisset, diploma vicissim suæ etiã legationis illis exhibet: mox illud recitatur, vt ipsos absoluendi potestatem ei factam à Pontifice, omnes intelligerent. Post, orationè habet, & quàm sit grata Deo pœnitentia, quantumque de peccatore pœnitente gaudeant Angeli, multis in medium adductis exemplis demonstrat: Deo gratias agit, qui mentem hanc emendationis cupidam ipsis inspirauit. Eo facto, confurgit: idem Rex & Regina faciunt, & in genua subsidunt. Ibi tùm ille Dei numè atque misericordiam implorans, obtestatur, vt populum benignè respiciat eiq. culpã ignoscatur: seque Legatum à Pontifice, Christi Vicario dicens, vt illos absoluat, de more benedicit toti multitudini, simulque eam absoluit. Ad facellum deindè ventum est: hic deo sunt

actæ

actæ gratiæ symphonia cantorum, & festæ lætitiæ fuit editum signum, vt fieri consuevit.

Secundo verò Decembris, Rex & Legatus cum omnibus penè totius Angliæ proceribus, veniunt ad templum S. Pauli, vbi Stephanus Vintoniensis Cancellarius regni, consensu celeberrimo totius gentis suggesto, qd̄ est ad crucem S. Pauli, post sacram hortationè edicit populo illius vr̄bis, quanto studio omnes status, totius regni nomine, se submiserint Apostolicæ sedis obedientiæ, quantaque vicissim pietatè ab Illustriss. Legato vice sanctissimi D. nostri sint accepti, & à prioribus peccatis & censuris absoluti. Et vt pro tanta gratia, Deo, Papæ, & Regibus piētissimis gratias agant immortales, monet. Et non ita multò post Regū & reipublicæ nomine, missi sunt Romam Legati, qui officiū & obedientiã sedi Apostolicæ pro toto regno sponderent & præstarent.

Atque in vr̄be, propter lætissimæ rei nuntiū supplicationes quoque publicæ factæ, & Deo grates Pontifice ipso sacra mysteria celebrante perolutæ sunt: & indulgentia ad modum Iubilæi per Christianum orbem in gratiarum actionem publicata est. Hæc reconciliatio regni post vigesimum annum in quo infaustum illud ab Henrico ceptum esset schisma, incidit in profestum Sancti Andree: vnde synodico

Reconciliatio
tionis publi
cacio.

Publica gratiarū actio
p Angliã re
cociata.

Acta in Comitijs pro reconciliatio.

Dies recon-
ciliationis
festum prin-
cipale An-
glia.

dico postea decreto, constituit Illustrissimus Legatus Polus, non ita multo post factus Caturariensis Archiepiscopus, ut ad tanti beneficii immortalem memoriam, festum Sancti Andree in perpetuum, principalis duplicis officio (ut tum illic loquebantur) apud Anglos celebraretur: & ut totus Clerus ac populus per vniuersum regnum, in sua quique Parochiali Ecclesia, infra certum tempus, absolutionis ac reconciliationis gratiam in genua prouoluti, humiliter postularent ac susciperent; quod & factum est à plebe audissimè.

Reconcilia-
tionis diffi-
cultates.

In hac tamè restitutione Religionis, aliquæ quidem graues interuenerunt difficultates, de quibus nisi Legatus seipsum aliosque cum magna prudentia & nonnulla etiam indulgentia expediuisset, non ita promptè in reconciliationem hanc & Pontificiæ authoritatis agnitionem consensissent, nec in officio permanissent.

Timuerunt nimirum multi, ac ij imprimis, qui ex spolijs Ecclesiarum ac monasteriorum ad summos in Republica honores & diuitias euecti fuerat, ne pontificis iussu huiusmodi possessiones ac bona repeterentur. Hunc istorum metum vehementer auxit, deuotissimæ Regiæ in rebus sacris, quas pater fraterque suus sibi arripuerant retinendis, tanta religio, ut omnium decimarum, primitiarum, beneficiorum ac similiarum prouentus, erario Regio ante applica-

tos

ros in Illustrissimi Cardinalis manus ac dispositionem resignauerit; eiusque summi conatus ut ex antiquissimis illis monasterijs aliqua saltem ad Dei gloriam & regni honorem, primo quoque tempore restituerentur: presertim ut celebre illud Westmonasteriense cœnobium. Benedictinorum, progenitorum suorum commune sepulchrum, in pristinum usum accommodaretur. Occupabant illud tum presbyteri quidam saculares (conuerterat enim Henricus in Collegiatam ecclesiam) qui nec ipsi impiè acquisito iure, ne rogati quidem à sua Maiestatis, & Illustris. Legatus, partim coactione partim cõpensatione, è monachorum antiquissima & iustissima possessione abegerunt. His itaque rebus fundorum ecclesiasticorum occupatores territi, videbantur aliquid turbarum excitaturi, idque tempore importunissimo, nisi mature rei toti prospectum fuisset. Eò ergo ventum est, ordinibus id postulanti- bus ac urgentibus, ut publico instrumẽto Pontificis nomine & authoritate edito, omnes de huiusmodi bonis ac possessionibus monasticis in schismate acquisitis, quoad poenas & censuras canonicas, in perpetuum securos & absolutos Legatus declararet. In quo tamen omnes huiusmodi occupantes grauissimè admonet, ut eorum qui in scripturis sacris de hoc

Westmona-
sterium in-
stituitur.

Dispensatio
de retinen-
dis bonis
Ecclesiæ.

ge

Dispensatio
de matri-
monijs.

Episcopi fa-
cti in schis-
mate confir-
mantur.

genere sacrilegij notantur metuant exitus, ac Dei omnipotentis in tales seuerissima iudicia non obliuiscantur, licet Ecclesia suum ius secundum canones non perfequat. In eodem scripto cum omnibus infra gradus ab Ecclesia prohibitos coniugatis (quia innumeris erant nec sine magna rerum perturbatione separari poterant) dispensat, iubetque matrimonium & prolem esse legitima: Episcopos omnes qui sententia religionis erant Catholici, in priori schismate factos, ac ipsos nouos Episcopatus (nam Henricus tempore schismatis sex erexerat) confirmauit. Et hoc scriptum legi parlamentariae coniunctum, cum caeteris illorum comitiorum decretis publicatum est, & animi istorum pacati sunt. Quae omnia Pauli Quarti Pontificis Maximi literis postea fuerunt stabilita & confirmata.

Caeterum Episcopi illis iniquissimis temporibus extra Ecclesiam creati, quos iam schismatis sui ex animo poenituerat, hac communi dispensatione ac confirmatione non contenti, singuli (uno tantum Landaffensi excepto qui illud negligentia potius quam malitia praetermittens, solus postea sub Elizabetha, Dei ut interpretamur iudicio, in schisma relapsus est) peculiariter petierunt a sede Apostolica veniam prioris grauissimae culpae, & confirmationem in suo cuiusque Episcopatu; quam

fin-

singulari suae sanctitatis fauore etiam in scripto consequuti sunt.

Iam vero Illustrissimus Cardinalis deinceps ad Cleri & maxime Academicarum reformationem, animum adiecit: in eo paulo indulgentior, ut a multis obseruatum fuit, quod in sacerdotes ac religiosos vxoratos, non animaduertentis satis, sed a praetensis uxoribus tantum separatos, atque beneficijs prioribus priuatos, mox ad alia ac maiora sacerdotia nimis cito admiserit. Sed ut illud fieret, presbyterorum magnae tum penuriae indultum dicebatur. Ad Academas autem in antiquum splendorem, & disciplinam restituendas, praeter caeteros visitatores Anglos, misit Nicolaum Ormonetum Patauinum postea Episcopum, virum graue, prudentem, & zelo domus Dei imprimis praeditum. Hic Oxonij & Cantabrigiae Collegia omnia ad normam prioris a fundatoribus instituta gubernationis, quantum fieri potuit reduxit, hereseos suspectos abegit, Catholicosque cum Professores tum administratores ubique constituendos curauit.

Id. vero summum erat Catholicorum Regum nostrorum, ac Illustrissimi Cardinalis in vniuersitatem Oxoniensem beneficium, quod Petrum a Soto ordinis Sancti Dominici excellentissimum theologum Hispanum, in Insulam accersitum, illic Professore con-

sti-

Politura de
Academjs.

Ormonetus
eum alijs vi-
sitar Acad-
emias.

stituerint; vt à Petro Martire omnia paulò ante diruta reædificaret, Scholasticen restitueret, ac meretricium illum Hæreticorum in docendo & decipiendo fucum, à Gymnasijs pelleret. Quod ipse accitis aliquot alijs ex Hispania ac Germania sui ordinis doctissimis collegis, breuissimo tempore perfecit. Horum enim opera factum est, vt iuuentus ferè vniuersa, Catholica, Scholastica, solidaq; doctrinæ, & capax & cupida, quàm citissimè redderetur. Atq; hunc Petrum à Soto præceptorem suum, ita priori pseudoapostolo Petro Martiri compararunt (probè enim memini) sicut D. Augustinus Faustum Manichæum magistrum antea suum B. Ambrosio olim comparauit: nimirum Martirem dictionis meretriciæ, orationisq; magis hilarescentis ac mulcentis ornamentis, Sotum facillè superasse, sed illum ab isto vicissim, rerum sacrarum scientia & iudicio ita superari, vt ipsius, hæreticorumq; omnium læuissimæ & fallacissimæ institutionis, impostherum tæderet ac puderet. Certè his magistris sapientissimis ita profecit Academia, vt non aliunde hoc Catholicæ fidei semen, quod Deus in tam diuturna subsæquète schismate & tam immani persequutione nobis reliquit, extitisse videatur.

Ita ergo Academijs & reliqua Repub. ab hæreseos sacibus, quatum tam breui fieri potuit

Lib. 5. C65.
cap. 13.

Restauratio
rerum sa-
crarum.

ruit spacio purgatis, restituantur ac ornantur passim Ecclesiæ, altaria eriguntur & consecrantur, collegia noua amplissima dote fundantur, cœnobîa Benedictinorum, Carthusianorum, Brigitenfium, Dominicanorum, Obseruatiuum, ac aliorum ordinum à deuotis personis reedificantur; catholicis Regibus in hoc genere pietatis subditis omnibus prelucentibus.

Ad sanctum sacrificium, confessionem, communionem, & publicas preces plebs alacri studio concurret: & ad sacramentum quidem confirmationis, quod in illa gente supra quàm in vlla alia natione colitur & frequentatur (antiquissima enim illic traditione & lege tenentur parentes & patrini ad eum Episcopum qui primus post suorum baptismum intra septem milliaria venerit, paruulos confirmandos deferre: & communi omnes Episcopi consensu ad huius sacramenti administrationem in quamcunque diœcesin vel locum diuenterint sibi mutuo & facultatem tribuunt & operam semper præstât) ad hoc (inquam) Sacramentum quia per totum fere sexenium quo Edouardus regnauit legitimè non administrabatur, tam innumerabilis paruulorum ex omnibus vrbibus, oppidis, pagis, agris, turba deferebatur (nam infame ibi, irreligiosum et legibus puniendum est, nò esse sacro chris-

Fertor populi in Religionem.

Z

mate

mate ab Episcopo delibutum ante septenniū) vt Episcopi varijs locis penè opprimerentur; & nominatim Reuerēdissimus Cestrensis dū in agro Lancastrensi sub dio in planitie maxima (quòd nulla Ecclesia nec cœmiteriū multitudini capiendæ esset satis) cum nec irruentium populorum vim ferre, nec omnibus satisfacere potuerit, vix & non nisi cum magna superuenientis ciuilibus Magistratus diligentia, à tumultuantis plebis concussione liberatus est. Atq; ita quidem religionis catholicæ studio omnia feruebant.

Et Illustrissimus Cardinalis Legatus, iuxta decreta illius synodi quam antè coegerat, religionis restituendæ ac reformandæ formulam, a summo Pontifice prius visam et approbatam, publicauit, atque ab omnibus ordinibus seruari iussit. Cæterum illud ad cohibendum Clericorum in victu nimium luxum, de certo ad mensuram ferculorum numero, multi agrè tulerunt, nec facile illis locis & temporibus obseruari potuit. Ambitio quoque, plurimaque beneficia congerendi infinitum studium (quod ab Ecclesia & Clero, paulò antè propter hæc & huiusmodi peccata tam acriter castigatis, & tam recēns in gratiam receptis, longius etiam quàm a cæteris Ecclesijs abesse debuit) in multis vix potuit retardari vel extingui. Vnde iam tūm, homines aliquot

verè

verè pij, & secundum Deum prudentes, timuerunt, ne iterum, à domino grauioribus quàm antè flagellis, vapularemur.

Siue istud fuerit, siue aliud huius olim Deo dilectæ gentis peccatum, siue illa deniq; Henrici scelera & sacrilegia, quæ forsan grauiora fuerant quàm vt tam leuiter expiari potuerint, subito tanto catholicæ religionis bono priuati sumus. Nā ecce tibi, lectissima Regina cum quinquennio & quatuor mensibus regnasset, hanc vitam æterna commutauit, in hoc primū infœlix, quòd cum Hærici octauii fuisset filia, ob id ipsum nullā sobolem ex se relinquere posset. Secundo, multò etiam sua opinione infœlicior, quòd Elizabetham non modò æmulam ex illicita & ter damnata copula prognatam, sed de fide quoque, quantumcunque tūm dissimulauerit, sibi semper suspectā, & quam reipublicæ ac religioni pestē futurā summè semper metuerat, ad regni gubernaculū relinquere coacta fuerit. Quomodo autem quoue iure aut titulo isti regnū obuenerit, paucis etiam hoc loco commemorandum videtur.

Sæpe quidem conata est Maria illā ab omni successione forte, vel propter hæresim vel propter crimen læsæ maiestatis (multa enim cōtra sororem & rempublicam commiserat) vel quod magis constabat, propter impurissi-

Nota.

Mors Mariz Regina.

An. 1558.

Mariz de Elizabetha cogitationes.

Z a mos

Forma Religionis reformandæ.

mos natales, excludere. Nam ex Clementis Septimi sententia iuridica, prætenſum Henrici cum Anna matrimonium, & proles ex illa concepta, expreſſè (vt ſupra commemoratū eſt) definiuntur eſſe illegitima. Idèſque, Henricus poſtea à perturbatione factus liberior, in publicis regni comitijs decerni curauit, omneſque ſibi ſubditos a iuramento quod Anna Bolenæ vel eius ſoboli priùs præſtiterant abſolui iuſſit; porro conteltatus in ſenatu ſuorū, Annam illam nec fuiſſe, ſed nec eſſe potuiſſe vxorem ſuam, propter certam cauſam, quam dixit ſe Cantuarienſi Epifcopo ſecretò inſinuafſe.

Henrici teſtimonium de Anna.

Et licet Henricus anno trigefimo quinto regni ſui, impetrata poteſtate ab ordinibus nominandi ſucceſſores ſuos, voluerit etiã Elizabetham habere in ordine regnandi locum, quod & illorum comitiſſorum decreto approbari fecit, (ex quo ſolo parlamentario edicto, & nullo natiuitatis iure iſta eſt poſtea adeptæ imperium, & ita in hunc diem tenet) tamen nec ab Henrico patre, nec a ſeipſa, vlllo ſtatutū decreto, aut matris cum patre cõiunctio, aut natales ipſius fuerunt vnquam poſtea approbati aut facti legitimi. Quin & ordines primo anno reginæ Mariæ, lege perpetua approbarent coniugium Henrici cum Catharina, & prolem ex eo genitam, omni diuino & hu-

mano

mano iure legitimam fuiſſe declararunt; omnia contraria acta, proceſſus, & ſententias abrogantes; vt proindè alteræ cum Anna, Catharina adhuc ſuperſtite, veræ nuptiæ eſſe nõ potuerint, nec ex illis ſuſcepta ſoboles, legitima, aut Anglicani ſceptri, ſecundū leges municipales quæ ſpurios non admittunt, vel natura, vel vlla prærogatiua capax eſſe; quod tamen Senatuſconſultum nec ab ipſa Elizabetha reſciſſum eſt hætenus. Quæ licet ius regnandi vendicet, regnumque ſibi deberi, ab omnibus in primis regni ſui comitijs agnoſci voluerit; tamen nuſquàm ius ſuum naturæ, ſed parlamento prædicto aſcribit; hoc prætereà variis poſtea decretis cauens, ne quiſpiam ſub pœna capitis affirmet, non eſſe in poteſtate Principis & ſtatuum poſitum, vt quem velint regem deſignent. De natalibus autem ſuis probandis aut reformandis nullus ſermo, ſed altiſſimum vbique ſilentium.

Sed vt eò vndè digreſſi ſumus, redeamus: Maria quæ probè cognouerat ex Hèrici cum Anna Bolena piùſquam adulterino coniugio, prole prorfus eſſe imperio indignã, nunquam illi Senatuſcõſulto ex quo Elizabetha regnandi ius & locum proximum prætendebat, animo acquieuit; ſed cum id ſola, ſine ſuorū optimatum populique ſuffragijs abrogare non

Z 3 potuiſ-

Quo iure Elizabetha regnã Angliæ teneat.

Maria moriens ad Elizabetham legatio.

potuisset, aduertissetque eam fuisse multorum iniquissimam ac perniciosissimam opinionem, ut non tantum illegitimum, sed & hereticum regem, modo ciuem ac domesticum, quam peregrinum ac externum, quantumuis legitimum bonumque, mallent, (cuius preposterum iudicij humani, & Anglia sepe, & multae florentissimae prouincię grauissimas Deo poenas dederunt;) quod in tali causa optimum factu restabat, prudentissimę fecit, ut instante mortis suę hora, certos Principes viros ad Elizabetham allegaret, qui tum alia quędam, tum imprimis hæc duo ab ea peterent: alterum, ut mutuuum quod à subditis suis Maria sub fide regia reddendum sumpserat, inque publicam rem conuerterat, Elizabetha reddendum curaret; alterum, ut catholicam religionem in Anglia iam constitutam & stabilitam subuerteret aut labefactari ne permitteret. Elizabetha (quę dum Maria regnabat, semper se catholicam finxerat, ac ni verè ita esset ut tellus ipsi dehisceret, coram senatoribus aliquot aliquando optauerat) solita hypocrisis sua, vtrumque sanctissimę promisit, neutrum re vera præstitit.

Mortua igitur sanctissima scemina Maria, quam Deus in medio schismatis Anglicani, velut signum quoddam fidele, ad ingentem Catholicorum cõsolationem erexerat, ne alio-

qui

qui animis suis defatigati, & vltra quam ferre possent, hæresum onere depressi fuissent: quin & Cardinale Polo, post duodecim ferè horas, eodem ipso die, ex hac vita migrante, mox hora Satanae & potestas tenebrarum Angliam occupauit.

Cardinalis
Poli mors.

DE SCHISMATE RENOVATO

Et in hæresim Calvinianam
commutato per Eli-
zabetham,

*Deque eius ecclesiastico
regimine.*

LIBERTERTIVS.

Prefatio.

Incentio au-
toris.

PRIORIS historię author, in
annos etiam Elizabethę aliquot
processerat, sed quia ipso iam de
functo, ab alijs instituitur ex-
actior de vita, moribus & regimi-
ne huius scēminę commentarius, qui suo tem-
pore edetur, epitomen tantum rerum ab ipsa
cōtra Ecclesiam gestarum ad tempus damus;
vt ex

vt ex istis vnguibus, Lænam nostram plenius
postea describendam omnes agnoscant.

Cum ergo Anglicani protestantes, Eccle-
się gubernationem quam Christus Apostolis
eorumque successoribus, & imprimis cætero-
rum omnium summo presbytero ac Pontifi-
ci Petro cōmiserat, ad laicos, pro singulis qui-
bus præerant prouincijs, transferri debere cō-
tenderent, Deus quod istorum hæresim rebus
ipsis confutaret, fecit, vt primū non ad aliū
laicum ea gubernatio in Anglia perueniret,
quā ad impijssimum tyrannum & sacrile-
gum Henricum; Deindē vt ab illo ad puerū
Edouardum; denique vt à puero ad scēminā
Elizabetham deduceretur.

Mirabilis
Dei prouid-
entia.

Henricus non quidem fuit, sed per sexum
atque etatem poterat fuisse diuini verbi, quo
potissimum Ecclesia regitur, rerumque ac le-
gum sacrarum, administrer. Edouardus nec
fuit, nec adhuc per etatem poterat esse mini-
ster verbi, quanquam per sexum potuisset.
Elizabetha verò, ne per sexum quidem pote-
rat verbum Dei, sine quo Ecclesia nullo pa-
cto regitur, administrare. Itaque cō res dedu-
cta est, vt Protestantē dicant illam obtinere
iam summum in Ecclesia gubernanda gradū,
quæ non modò nullum re vera obtinet (quod
etiam ei cum Henrico & Edouardo commu-
ne est) sed nec potest quidem vnquam obti-
nere

Henricus.

Edouardus.

Elizabetha.

1. Cor. 14;
1. Tim. 2.

nere, id quod soli Elizabetha propriae conuenit: quod D. Chryostomus hac insigni sententia rotauit, cum ait: *Quando de Ecclesia praefectura agitur, vniuersa quidem muliebris natura functionis istius moli ac magnitudini cedit oportet.* Cum enim Ecclesia non minus ex viris quam mulieribus consistat, Deus autem mulierem tum ex viro, tum propter virum ab initio fecerit (vnde per naturae legem, vir caput mulieris dicitur, sicut & Christus caput viri, & Deus caput Christi;) quemadmodum nullo vnquam tempore euenire potest, vt uel Christus Deum, vel vir quispiam Christum regat: sic neque fieri aliquando poterit, vt mulier in ijs quae Dei & Christi sunt, aut virum, aut Christi Ecclesiam in qua semper viri sunt, ritè atque ordine gubernet.

Diabolus quidem sanctum Dei ordinem perturbaturus, mulierem primam in ijs quae Dei erant uiolandis, ducem viro suo constituit, sacrorumque magistram ac praesidem ad totius humani generis pestem atque interitum, fecit. Sed filius Dei, iudex & instaurator omnium à Patre constitutus, iterum iussit mulierem in potestate viri esse, quod ius D. Paulus Apostolus tum legem vocat, tum in rebus Ecclesiasticis locum habere statuit, dicens, *Non permittitur mulieribus in ecclesijs loqui, sed subditas esse, sicut & lex dicit.* Si ergo lex nõ Mo-

saica

saica, sed Diuina in Paradiso promulgata, iubet mulierem in Ecclesia subditam esse; quomodo Ecclesiam ipsam in qua subdita esse debet, gubernare potest? Quin etiam Apostolus in perpetuum eiusdem subiectionis signum praescribit secundum naturae legem, *ne mulier oret aut Prophetet nisi velato capite;* Vt videlicet ceremoniae ipsius ritu admoneatur, sexum muliebrem in rerum sacrarum administratione nullam authoritatem habere, sed velatam semper in ijs quae Dei sunt peragendis, esse debere: Alioqui (ait Apostolus) *Si non velatur mulier, tondeatur;* Si verò turpe est mulieri tonderi aut decaluari, velet caput suum, idque si non propter viros (qui ferè in Ecclesijs adsunt) saltem propter angelos, qui nunquam absunt, siue per angelos intelligamus ministros Christi & dispensatores mysteriorum eius (vt D. Ambrosius admonet,) seu Beatos Spiritus qui semper Ecclesias velut Dei castra ornant & cingunt.

At Protestantes docent mulierem quae ex viro & propter virum facta, per solum diabolum viro in rebus Dei praeponeatur, per Christum verò iterum viro in ijs quae Dei sunt subijcitur, quaeque propter Angelos potissimum velari iubetur; non solum alijs viris qui sunt in Ecclesia, sed etiam ipsis Dei Angelis, quorum labia scientiam Dei custodiunt, & ex quo-

rum

Lib. 2. de sacerdotio.

Nota rationem quare mulier pie esse non potest in diuinis.

Gene 3.

Diabolus mulierem diuinis praefecit.

1. Cor. 14.

Gene. 3.

1. Cor. 11.

1. Cor. 14.
Malac. 2.

Protestantium absurditas.

Malac. 2.

rum ore lex Dei requiritur, id est Dei sacerdotibus in ipsis rebus Ecclesiasticis moderandis præponi debere, idque non in gradu infimo, non in secundis tertisque, sed planè in summo gradu proximè secundum Christum ipsum. Quæ vnquam fuit blasphemia si hæc non est? Non sine causa Apostolus notauit scæminas onustas peccatis, ab hæreticis præ alijs decipi.

Experientia docet huc sexum ubi vehemens est in alterutram, præsertim in peiorem partè, maioribus illecebris ac violentia, quàm viros rem suam perfequi, viròsque à scæminis in omni genere perniciosissimè facillimèq; inescari atque capi. Hieronymus etiam ex omni antiquitate probauit, singulas ferè hæreses quarundam imprimis illustrium mulierum opera ac patrociniò propagatas, ipsarumque affectas tantùm non pro deabus eas veneratos esse. Legimus Pepuzianos impurissimos hæreticos tantùm tribuisse suæ sectæ mulieribus, vt earum solùm in sacramentorum rerumque diuinarum administratione vsi sint ministerio; denique hoc infœlix sæculum, & istam sectam turpissimam habere Athalias, Machas, Iezabelas, Herodiadas, Selenes, Constantias, Eudoxias, omnes vident.

Sed tu Elizabetha supergressa es vniuersas, quæ te Summam in his quæ sunt ad Deum, etiam super omnes Pontifices & Sacerdotes con-

stituisti, de tuo ergò Ecclesiastico regimine & Primatu, quem supra sexus conditionem, contra omnes leges Christi & Ecclesiæ, præter omnem piorum principum consuetudinem tibi arrogasti, pauca adnotabimus.

DE ELIZABETHÆ

R E G N O.

MORTVA ergò Maria, Henricus Galliarum Rex, Elizabethã pro spuria habens, nurum suam Scottorum Reginam Henrici Octaui proneptem, Parisijs pro concione Angliæ quoque & Hiberniæ Reginam declarandam curauit, horumque regnorum insignia, in ipsius vasis, tapetibus, ac reliquis vtensilibus, simul intertexi ac insculpi iubet: Sed rerum potita est Elizabetha, Henrici Octaui ex superinducta Anna Bolena, priore adhuc superstite, sed repudiata vxore Catharina, altera filia. Quæ licet sorore regnante se Catholicæ fidei in omnibus cultricè præbuerit, tamen verita (hunc enim illi metum

inie-

Scæminarum
iniquitas
apud hære-
ticos.

Ep. ad Cre-
siphonem
cõtra Pelag.

Aug. lib. de
hæres. c. 27.

Elizabetha
prerogatiua

Cause mutandæ religionis.

inieceraſſent ſubdoli quidam hæretici, quos in conſilium aſciuerat) ne de quo nata eſt matrimonio, ſummi Põtiſſicis Eccleſiæque iudicio antea damnato, de natalibus etiam ſuis iureque regnandi, ex ſacris canonibus aliqua oriatur dubitatio, Eccleſiaſticis legibus ſubefſe detrectauit, & de mutanda religionis Eccleſiaſticique regiminis forma, primo quoque tempore cogitauit.

Silentium iudicium concionatoribus Cath.

Animum in ea re ſuum ſtatim patefecit cum alijs multis modis, tum maximè quòd Catholicis concionatoribus mox ſilentium indixerit, hæreticos in regnum, ex varijs vbi exulauerant locis redire permiferit, Epifcopoque cuidam coram ſe facturo ſacrum, iamque ad altare ſacris veſtibus induto præceperit, non eleuare conſecratam hoſtiam. Vnde factum eſt vt Archiepiſcopus Eboraceniſis, cui tum ex officio (defuncto priùs Cardinale Polo Cãtuarienſi Primate) munus ipſam in Regnam inungendi & conſecrandi obuenerit, negauerit operam ſuam, negarent quoque cæteri Epifcopi, præter vnum, cumque penè vltimè, omnes.

Epifcopi reſuſcitant conſecrare.

Iuſiurandum tamen Chriſtianis Regibus lege & more maiorum præſcriptum de fidei Catholice defenſione, priuilegiorumque ac libertatum Eccleſiaſticarum conſeruatione, ne fortè de regno minùs ritè ſibi adepto poſtea fieret

Elizabetha iuramentum deſidei Cath. defenſione.

fieret quaſtio, ſuorum ſuaſu, qui regni cauſa quiduis ſimulandum, diſſimulandum, iurandum, peiurandum ſenſerant, in ſua inauguratione ſolenniter præſtitit: permittit ſe quoque oleo liniri, ſed non ſine irriſione & faſtidio, nã ſub papilionem parumper pro more ad regales induendas veſtes diuertens, nobilioribus circumſtantibus ancillis dixiſſe fertur: Abite, ne foetor huius olei vos offendat.

Linitur ſcero oleo.

Habebat antea in familia quosdam vel nouæ vel nullius religionis, in ijs erat Gulielm⁹ Cecilius Edouardo ſexto à ſecretis, verſatilis ingenij, conſilij, conſcientiæ vir, qui fidem Catholicam paulò antè tam artificioſè ſimulaerat, vt & Reginæ Mariæ & Cardinali Polo operam ſuam ambitioſiſſimè venditauerit, à quibus reiectus, ibat ad Elizabetham, cuius iam noui principatus occasione fore ſperabat vt ad ſummos in republica honores, præſertim ſi abrogata veteri religione, ſpretiſque antiquæ nobilitatis procerum ac præfulum conſilij, ſibi ſuiſque obtemperare vellet, eueheretur. Illa inſœlix, morem geſiſit. Iſte aſcito in adiutorium ſibi Nicholao Bacono iuriſconſulto affine ſuo, maximi peſſimique conſilij viro, & in ſupremum magiſtratum euecto, facile ſe ſuumque ſodalem infinitis opibus & poſſeſſionibus hoc modo auxit, regni rationes in hunc uſque diem magis magiſque implicatas,

Cecilius.

catas, vel potiùs planè desperatas reddidit, fe- que ipsum & Dominam patriamq; suam, ex hac cupiditate inferuit doloribus multis, vt quo se vertant non habeant.

Atque ij duo in consilio rerumque omniù administratione, primi erât; sed in aula & cubiculo, contra omnium expectationem, spreto Gulielmo Piccaringo equite aurato, qui antè in summis Elizabethæ delitiis erat, Robertus Dudleius ex Northumbriæ Ducis filijs, quibus de perduellionis crimine a Maria parcitum esse diximus, vnus, ità dominabatur, vt in spem maximam Reginæ etiam in matrimonio potiundæ venerit; ipsius vxore oppor- tunissimo ad eam rem tēpore, miserabili quidem & subito, sed Dudleio non inexpectato casu interempta.

Primum par-
lamentum.

Paulò igitur post, istorum maximè consilio, conuocatis ordinibus ad Parlamētum (vt vocant) cùm foemina sit, voluit communi decreto esse & vocari suprema ecclesiæ regno- rum suorum, etiam in causis spiritualibus, gubernatrix; omnesque exceptis proceribus laicis, id solenni iuramento profiteri, adiguntur. Caput enim Ecclesiæ, quia id Calvinus in Henrico patre suo non probauit, non videbatur appellanda. Forma execrabilis sacramēti est ista.

Ego A. B. Prorsus testificor & declaro in conscientia

conscientia mea Reginam esse solam supremam gubernatricem & istius regni Angliæ, & aliorum omnium suæ Maiestatis dominiorum & regionum, non minùs in omnibus spiritualibus atque ecclesiasticis rebus vel causis, quam temporalibus; & quod nemo externus princeps, persona, prælatus, status, vel potentatus, aut factò aut iure, habet aliquam iurisdictionem, potestatem, superioritatem, præminentiam, vel auctoritatem ecclesiasticam aut spiritualem, in hoc regno. Ideoque planè renuncio & repudio omnes externas iurisdictiones, potestates, superioritates atque auctoritates.

Forma iuramenti schismatici.

Secundum hanc formam præter cæteros, tenentur nominatim omnes Archiepiscopi, Episcopi, Prælati, totusque clerus iurare; qui facere recusat, prima vice beneficia & bona eius omnia fisco cedent, perpetuosque carceres subibit: altera vice qui recusauerit, poenā capitis perduellium more sustinebit. In hac iurisiurandi formula, cùm secundum prius committiale decretum, *supremi Capitis* appellationem indoctiores omissam viderent, pro simplicitate sua, letabantur non eousque progressum esse, vt id sexui foemineo tribueretur quod antea viris Hérico & Edouardo honestiùs concedi posse videbatur, ex eoq; plurimi nō modo Calvinistæ sed aliquot etiam vt- cunque Catholici putabāt magis excusabile,

Poenā iuramenti recusantium.

Varia iuramenti interpretatio.

fi hoc iuramentum præstarent.

Fraus legis-
latorū dete-
gitur.

Alij, acutiùs fraudem an imperitiam dicam
legislatorum, animaduertentes, *Caput an Gu-
bernatricem Ecclesiæ* Reginam voces, nihil ad
sensum prorsus interesse notarunt, cum idem
vtroque vocabulo omninò designetur, imò
iuramenti formulam hanc, impietatē & vsur-
pationē ecclesiasticę iurisdictionis supremę,
longè explicatiùs cōtinere, quàm nudum *Ca-
pitis* nomen, quod prioribus duobus regibus
tribuebatur; cum hic Reginam non minorem
habere potestatem in res spirituales ac causas
ecclesiasticas, quàm in sui regni res terrenas,
confiteri & iurare oporteat, adeò quidem, vt
multi putarint Elizabetham posse sibi ex hoc
decreto omnem etiam in administrandis sa-
cramentis sacerdotalem potestatem arrogare.

Magnus
scrupulus.

Quem scrupulū cum videret Regina aliquos
de nō p̄stando iuramento caufari, iussit in pri-
ma cleri visitatione sua, publicari quandam
huius iurifurandi seu expositionem seu cor-
rectionem, nimirum se non aliud hic velle aut
vendicare, quàm quod priùs patri fratrique,
nomine *capitis Ecclesiæ* ab ordinibus concef-
sum esset. Ita, quod paulò ante turpe ac ab-
surdum videbatur fœminæ ascribere, vt dica-
tur *Caput Ecclesiæ*; nunc mitiùs ac modera-
tiùs visum est, quàm hoc ipsum quod illius ap-
pellationis loco substitutum erat. Sic homi-
nes

Ridicula
correctio.

nes politici cum res diuinas tractare præsu-
munt, ostendunt se nescire quid aut de qui-
bus loquantur.

Sed in quibus rebus hæc spiritualis seu ec-
clesiastica potestas, isti fœminæ regibusque
duobus prioribus cōcessa, maximè consistat,
ex ipsis legibus & decretis parlamentarijs bre-
uiter commemorabimus, vt exteri qui rerum
nostrarum vsum non habent, qui sit reipubli-
cæ præsentis status facilè cernant.

In primis ita habet lex, *Omnia privilegia,
præminentię, prærogatiuæ, superioritates spi-
rituales, quæ ab vlla potestate, vel humano vel
ecclesiastico iure, haberi aut exerceri possunt,
quoad visitationem, correctionem, seu reforma-
tionem cleri totius, seu quarumcunque persona-
rum ecclesiasticarum; ad cognitionem etiam ac
punitionem omnium errorū, hæresum, schisma-
tum, abusuum, &c. Volumus in posterum quòd
Regio sceptro in perpetuum sint annexa.*

*Decernimusque Reginam suòsque hæredes ac
in regali dignitate successores, habere habiturof-
que esse deinceps, omnimodam potestatem nomi-
nandi & substituendi quoscunque voluerint, qui
eorundem vice ac autoritate, eandem iurisdic-
tionem ecclesiasticam exercent pro benepla-
cito suo, per personas visitent, hæreses, schismata,
errores & abusus castigent, aliudve quidvis in
ris vel potestatis exercent, quod ab vllò vn-*

Leges de po-
testate regia
in rebus ec-
clesiasticis
An. 1. Eli-
zab. latz.

I
Reginæ præ-
latz rogati-
uz.

2
Potestas de-
legandi.

quam ecclesiastico magistratu exerceri potuit aut oportuit.

3 *Synodis* *præfidentis.* Decernitur item, ne clericus ad synodum ullâ, aliorum quàm regis literis & mandatis conueniat, neue vllum canonem, legem, constitutionem synodalem seu prouincialem, vel faciat vel exequatur, sine expresso maiestatis sue consensu & licentia huiusmodi canones faciendi, promulgandi vel exequendi, sub pœna carceris & multæ pro Regina arbitrio imponendæ.

4 *Ne q̄s se regno exeat ad synodum vllam.* Decernitur ne quis exeat regnum ditionesque sue maiestatis, ad vllam visitationem, conciliū, conuentum aut congregationem, quæ religionis causa vsquam fiet, sed vt talia omnia, regia auctoritate infra regnum fiant.

5 *Episcopos creandi auctoritas.* Item, ne Episcopi, vel vllius nominatione, vel electione, vel vlla auctoritate alia quàm regia creentur, neue iurisdictionem potestatemque Episcopalem teneant aut exerceat, nisi ad beneplacitum Regine, nec aliter nisi per ipsam, et à regali maiestate deriuatam auctoritatem.

Spiritualis iurisdicção laicis delegata. Non solum autem Episcopos suos aut personas Ecclesiasticas, hac vicaria donat sub se de omnibus rebus ac personis spiritualibus iuris dicendi potestate, sed ex laicis quos vollet etiam constituit commissarios seu vicarios, qui omnimodam exerceat spirituales iurisdictionem, ad quos sæpè ab ipsis Episcopis prouocatur. Et quomodo quidem tam isti vica-

rij

rij quàm ipsi etiam Episcopi dependeant omnino quo ad iurisdictionem potestatemque omnem spirituales ab auctoritate huius feminae, ex literis ad eos formatis, quarum exempla superiori libro in schismatis Edouardi historia interseruimus, videre licet.

Quorum absurdissimorum decretorum, iam pridem etiam ipsos protestantes pudit, ita vt legum suarum turpitudinem apud rerum Anglicarum imperitos tegere sint conati, affirmantes, his legibus nihil aliud contineri, quàm Regem seu Reginam esse non minùs Ecclesiasticarum, quàm laicarum personarum principem & dominum; Sed istud malitiæ velamen ea quæ recitauius facillè tollunt; cum videamus his decretis nõ tantum Reginae dari, vt in rebus ciuilibus sit omnibus subditis suis cuiuscunque ordinis superior, sed vt personis etiam Ecclesiasticis in ijs quæ sunt ad Deum, non minùs præsit, quàm ciuili magistratui in rebus ad pacem & politiam pertinentibus. Quodque est magis absurdum, hanc facultatem spirituales asserunt esse partem regalis potestatis, eamq; non nunc primùm his legibus dari, sed vt ius antiquum coronæ Anglicanæ reddi & restitui. Quasi vero principes ethnici sine ista potestate spirituales veri reges non essent, aut catholici reges qui vel nunc sunt in alijs Christianis prouincijs, vel in An-

Aburditas horum decretorum.

A a 3

glia

glia ante hoc schisma fuerunt, dimidiati tantum, & non integri absolutique principes essent, aut Christus non distinxisset ea quæ sunt Dei, ab ijs quæ sunt Cæsaris; vel nihil esset discriminis inter iura regalia & sacerdotalia; inter ecclesiam, quæ est corpus Christi mysticum, & civilem hominum multitudinem; vel tandem inter eos quos spiritus sanctus posuit regere Ecclesiam Dei, & humanam creaturam, quæ ad huius vitæ cōmoditatem & tranquillitatē, propriè est instituta. Sed hæc omitamus, & Deo permittamus, vt discernat causam Ecclesiæ suæ, & ponat principes istos sicut Oreb & Zeb & Zebee & Salmana, qui dixerunt, *Hæreditate possideamus sanctuarium Dei.*

Elizabetha
arripit Ec-
clesiasticos
prouentus.

Elizabetha verò hac sibi hæredibusq; suis arrepta potestate, simulque abrogata Sedis Apostolicæ autoritate, sibi, vt in eis quæ sunt ad Deum summæ ministræ, applicat omnium spiritualium prouentuum perpetuas decimas & primitias, idest, primi anni cuiusque beneficij adepti integros fructus, omnesque religionum possessiones, antè sacris vsibus à sorore restitutas, sibi repetit, vicarios & commissarios in spiritualibus constituit, sigillum ad causas Ecclesiasticas peculiare cudit, de puniendis hæreticis antiquas leges (quod ad rem valdè pertinebat) abrogat, nullum vult

pro

pro hæretico haberi, nec aliquam sententiam seu opinionem pro hæresi damnari, nisi secundum iudicium quatuor primorum generalium Conciliorum, vel saltem alterius synodi quæ per scripturas de tota causa rectè iudicauerit, vel (quod caput est) in conuentu statuum, id est, in Parlamento, ita fuerit decretum. Postremò de fidei & religionis formula immutata, pro suo suorumque arbitratu idque laicorum solum suffragijs decernit, omnibus ad vnum Episcopis, qui primi sententias in Anglicanis comitijs ac iure dicunt, & certè soli in causis fidei dicere deberent, reclamantibus, ac toto præterea tùm Clero Londini in Synodum Cantuariensis prouinciæ coacto, nõ solum refragante, sed peculiari scripto Regine ac parlamento porrecto, conscientiam suam communi omnium nomine attestante, & vehementer obtestante, ne in illo concilio sæculari, de rebus religionis quicquam decerneretur.

Soli laici de
fide decernunt.

Tremèdum missæ sacrificium, cum reliquo omnium sanctissimo ritu precandi, & sacramenta administrandi, abolet, & noua sacra, ceremonias, precesq; in lingua vulgari ad normam maximè Lutheranorum (hoc solo excepto, quod imagines sacras sustulerit) præscribit; licet fides Caluini magis tùm & deinceps ab istis legislatoribus eorumque ministris & sectatoribus sit approbata.

Aa 4

Sed

Sed quia istud peculiare est ferè hoc tempore huic genti, vt non popularibus tumultibus, sicut in Francia, Scotia, Belgica, ceterisque locis factum videmus, sed principum mandato & legum pretextu, hereses ac secte perditionis introducantur; operæpretium forte erit hoc loco annotasse, quomodo ordinum consensum, ad eam rem Elizabetha procurauerit, nam sine ipsorum suffragijs non potuit illa quicquam in religione mutare.

Quomodo Elizabethæ ordines decerpit.

Modus parliamenti Anglicani.

Sunt autè in istis comitijs Anglicanis duæ curiæ, vna optimatum & patriciorum, id est, Episcoporum & procerum laicorum; & appellatur aula seu confessus superior: altera, partim hominum equestris ordinis, qui sunt prouinciarum Vicarij, partim decurionum, qui nomine ciuitatum ac oppidorum magis illustrum coeunt, plebisque personam sustinet; hæc vocatur domus inferior. Cum ergò adhibita esset opera, vt ex singulis ciuitatibus & prouincijs ij maximè cooptarentur in istam secundam comitorum curiam, qui nouis rebus in fide & religione studerent; facile obtentum est, vt quicquid Regina proposuisset, in hac secunda curia comprobaretur. In prima autè curia præter Episcopos, omnes quidem doctissimos & constantissimos confessores, quorum grauissimis sententijs & suasionibus plurimi mouebantur, confidebant principes multi

Episcopi.

multi, ex priori Mariæ temporibus institutio-^{Laici} ne adhuc Catholici, quos suppuerit post communem fidei & obedientiæ professionem in illo ipso loco, ante triennium tantum coram suæ Sacerdotatus Legato, totius regni nomine factam, tam citò ad vnius foeminae vocem & voluntatem resilire. Aderant quoque ij ipsi, qui non ita multò antè regni reconciliandi causa legationem Romanam obierant, qui grauissima oratione collegas suos admonuerunt, ne à fide ac societate omnium gentium maiorumque suorum secundò se abduci sinerent, ne vnquam committerent, vt huius inconstantiæ ac in rebus ad salutem pertinentibus leuitatis, æterno dedecore notarentur.

Itaque diu restitum est, & in hoc superiori Senatu tam difficulter est impetratum, vt nisi Elizabetha tacitam nuptiarum suarum spem * vni ex optimatibus suis faciens, * alteri in causa coniugij dispensationem, quam à Papa tam expedite habere non poterat, offerens, alijs alter blanditijs, promissis ac muneribus gratificans, tam eos quam alios principes istis necessitudine coniunctos, hoc modo in partes suas attraxisset; euertere non potuisset Catholica religio. Nam ne sic quidem schismatica pars, Catholicam plusquam trium suffragiorum numero excessit. Elizabetha voto suo potita, procum illud neglexit, & turpiter ludificauit, sicut

* Comitis Arundellii;

* Norfolkis Ducis;

Elizabethę
Virginis epi
taphium &
gratitudo
in amicis.

fic ut alios postea plurimos, seque dixit virgine permanfuram, ac velle, vt in marmore sub quo sepulta iaceret, inscriberetur; *Ibi sitam esse Elizabetham quę & tot amis Regina, et tota etate sua virgo extirisset.* Alium quoque summum Principem (Ducem videlicet Norfolkicę) quem in partem suam blanditijs allegerat, varijs postea contumelijs continuo vexatum, tandem per calumniam accusatum, vitam priuauit. Quod iusto Dei iudicio multi factum interpretabantur, quod illius precipue auctoritate, religio Catholica euersa fuisset: sane matrona quaedam Londinensis pia imprimis & grauis, ad istum Principem venisse, ac liberę dixisse fertur: Quando (inquit) tua Excellentia suffragium quod antea dabat & debebat Ecclesię & Catholicę fidei defensionem, commodabat hereticis ad religionis destructionem, non meminit puto, quod sua illustrissima familia & persona, per hereticos antea penę extincta & perdita, per sanctissimę memorię Reginam Mariam fuerit restituta, atque in hunc excelsum dignitatis gradum quem nunc tener, euecta; sed quia hoc fecisti, & dilexisti magis gloriam hominum quam Dei, Deus te, reliquamque nobilitatem antiquam huius peccati participem, puniet per istos novos homines & hereticos. Sic illum affata est, & luctuosus rerum euentus, vera esse quę dixit cõ-

Libera ad
monitio
mulieris Ca
tholicę.

pro-

probauit. Sed his modis, quod voluit de mutanda religione, & primatu suo Ecclesiastico stabiliendo, tandem affecta est Elizabetha.

Id verò imprimis ipsam iuuat, quod optimatibus cum alia multa allegantibus, tum maxime quod salua conscientia illud de suprema illius in rebus Ecclesiasticis potestate iusuram dum prestare non potuerint, curauit, vt laici Principes omnes exciperentur, modò suis suffragijs Episcopos saltem clericosque, & alios nonnullos ad hoc sacramentum lege compelli permitterent. Ita multi ex magnatibus hac cautione sibi pulchrè prospectum putantes, de Episcopis pastoribusque suis non ita multum curarunt, sed istis irreligiosis legibus obnoxios reliquerunt. Ita fit, quando res diuine in humanis & prophanis tribunalibus tractantur, quibus Deus non promisit spiritum veritatis, iudicij & iustitię. Memorię proditum est Henricum Octauum, tum, cum ad monasteriorum religiosorumque bona animum applicuisset, facile effecisse quod voluit in comitijs, non solum per Principes laicos, verumetiam & per praelatos Ecclesiasticos seculares, qui ferè sua parum interesse putabant, quidquid de religiosis personis rebusue monasticis statueretur; & ita deserti religiosi ab alijs Ecclesiasticorum ordinibus, mox in prædam tyranno dati sunt. Postea verò, & in his maxime

Fraus egrę
gia.

Principes
laici à iura
mento exci
piuntur.

sub

Ecclesiastici
à laicis derelicti.

sub Elizabetha comitijs, impetitis Episcopis ac clero vniuerso, Deus permisit, facilièq; curatum est, vt identidem prælatis Ecclesiastici à proceribus laicis magna ex parte derelicti, ad prioris iniuriæ & peccati vindictam, Elizabethæ cupiditati permitteretur, & religio omnis turpissimè prostitueretur. Quam autem pœnam postea pependerit laici ordines; partim iam vidimus, & posteritas nostra clariùs videbit & mirabitur.

Dum ista in comitijs prophanis, non modo non consentientibus, sed constantissimè resistantibus omnibus ad vnum Prælati, contra religionem & cultum Catholicum statuuntur, ne Catholici, qui omnium ordinum infiniti erant, mirarentur ac conquererentur (vt certè meritò fecerunt) de spiritualibus, ac ad animarum vel salutem vel damnationem æternam pertinentibus, contra voluntatem eorum, quibus secundum scripturas animarum cura totiusque Ecclesiæ administratio commissa est, trãfigi; vt aliquousq; vel imperitis saltè fieret satis, dicunt suã Maiestatem curaturã, vt publicè institueretur quorundã doctorum protestantium cum Episcopis & prælatis disputatio, vt cum omnes viderint illa capita de quibus in Parlamento deliberatum, ac contra voluntatem Cleri cõstitutum est, ab istis nouis concionatoribus secundum Verbum Dei defendi

An. 1559.
Hæreticorum
astutia.

fendi, ac certissimis rationibus contra Episcopos aut alios quoscumq; Papistas probari, minùs mirentur aut egrè ferant, etiã inuito clero ista decerni.

Et sanè quàm primùm admonent Episcopos, nomine suæ Maiestatis, vt vel ipsi se ad disputationem cum quibusdam Protestantibus parent, vel alios e suo clero qui hanc prouinciam obire velint substituunt. Respondentibus Episcopis, æquum non esse, vt ea quæ iam à multis sæculis, tot & tam celebribus Pontificum, Cõciliorum, ac Patrum iudicijs, definita sunt, in quæstionem ac disputationem veniant, multòq; minùs, vt ea quæ in Academijs certo ordine, coram doctis ac iudicio valentibus agitari deberent, coram imperito ac nouitatis studioso populo, qui clamorib⁹ potiùs quàm argumētis rem omnem definire solet, tractentur: deniq; asserentibus cõtra contentiosos, & Ecclesiæ iudicio non acquiescentes, parùm profici disputationibus, nihil egerunt; quia Protestantes omninò voluerunt vt disputarent, propositis in quæstionem (vt fit) eis articulis qui uidebantur habere maiorem pro hæreticis in scripturis probationis speciem, vt de communionem sub vtraque specie, de publicis precibus habendis in lingua vulgari & similibus.

Disputationes inter
Catholicos
& hæreticos

Dies ergo & locus disputationi designati
funt

Iudex laicus
in disputa-
tionibus De
fide.

An. 1559.

Episcoporum
magnitudo
animi.

funt, personæ vtrinque selectæ, iudex fit (si dijs placet) Nicholaus Baconus, homo laicus, hereticus, ac rerum diuinarum profus impertus, assistente ad speciem tantum, Reuerendissimo Archiepiscopo Eboracensi. Dies aduenit qui fuit tertius Aprilis, infiniti confluerunt, iniquæ disputandi leges ab hæreticis tantum præscribuntur, nihil ordine & ratione factum, declamationibus hinc inde tempus elabitur, prophanus iudex omnia ut uolebat moderatur, res ad nihilum redit, hæretici in insania pergunt. Atque hic certè Episcopi tantam animi magnitudinem ostendebant quantam in tam repentina hæresis irruptione optare quisquam poterat. Sua enim priuata pericula adeò neglexerunt, ut eorum plerique excommunicationis censuram aduersus Reginam aliosque nonnullos adhibendam censerent, qui duces illi auctoresque fuerunt tam periculosæ defectiois, totique regno ignominiosæ; Regno (inquam) illi, quod tam paucis antè annis fuerat Sedi Apostolicæ reconciliatum, quodque sacro sanctis omnium ordinum iuramentis confirmauerat, se deinceps perpetuò in eius communiōe permanfurum.

Verum prudentiores Episcopi, vel certè mansuetiores, propositis quæ ex eo facto sequutura videbantur magnis incommodis, contrariam sententiam prætulērunt. Itaque rem
eam

eam Romano Põtifici totius Catholicæ Christi Ecclesiæ Paçtori, committendam potius statuerunt, quam ab illis qui Reginæ erant subditi attendendam: quia factum illud nescio quos fortasse tumultus & scandala totiusque ordinis Ecclesiastici perturbationem, ac etiã persecutionem posset probabiliter excitare.

Non est enim dubium, quin aduersarij sibi persuassissent, ex communicatione hanc emissam ab Episcopis, tumultuandi potius studio, quam amore & charitate officijque fungendi zelo, unde tamen omnes huiusmodi censuræ re vera proficiscuntur, quocumque tandem modo, in quos feruntur, malè videlicet affecti, & morbis animi grauioribus sæpe numero laborantes; Principes præsertim, nisi in timore Dei multum profecerint, eas interpretentur; Cum sæpe legamus multos Episcopos propterea à multis Regibus euestigio iugulatos.

Rebus ita ordinum autoritate confectis, An. 1559. post certam diem, id est, festum sancti Ioannis Baptistæ, anno 1559. Missam facientibus aut audientibus, aliudue quodcumque officium Ecclesiasticum ritu veteri procurantibus, sacramentumue aliquod Romano more administrantibus, grauis indicitur multa; nimirum, ut qui in hanc legem prima vice committeret, vel ducentos aureos dependeret, vel sex mensibus

Multa missam vel audientibus, vel facientibus indicita.

sibus in vinculis ageret, secunda vice, quadringentos aureos aut unius anni vincula exolveret, tertia demū vice, perpetuis carceribus addiceretur, omnibūque bonis excideret. Quo factum est, vt ad præscriptum diem cessarent sacra publicè fieri per totum regnum.

Episcopi de gradu deici.

Quia verò his impietatibus Episcopi (vt dictum est) consentire noluerunt, nec iureiurando affirmare se in conscientia credere, solum Reginā sub Christo esse Anglicanæ Ecclesiæ supremam gubernatricem, præter vnū, omnes sunt paulò post de gradu & dignitate sua depositi, ac carceribus variisq; custodiis commissi, vnde omnes hodiè longo miseriarum tædio extincti sunt. Quorum gloriosissimorum cōfessorum nomina ad æternam rei memoriam apponam. In primis Nicolaus Eboracensis Archiepiscopus, paulò ante Angliæ Cancellarius, deindè Edmundus Londinensis Episcopus, Tonstallus Dunelmensis, Ioannes Vintoniensis, Thomas Lincolnensis, Thurlbeus Eliensis, Turbaruilus Exoniensis, Burnus Bathoniensis, Polus Petroburgensis, Baynus Litchfeldensis, Cuthbertus Cestrensis, Oglethorpus Carliolensis, Thomas autem Goulduellus Assaphensis, plenus pietatis & dierum, 26. postea annos Romæ vixit, & non ita pridem fœlicissimè ac sanctissimè in domino obiit. Quibus propter summā cō-

stan-

stantiam & vinculorum societatem, Fecknam occidentalis Monasterij Abbatem adiungere licet, qui hoc tantum anno præclara confessione perfunctus, fœliciter requieuit in Domino.

An. 1585.

Horum insignium pastorum & prælatorū suorum exempla, ex clero melior pars imitata est, plurimis eorum qui primarias Ecclesiæ dignitates obtinebant, vel in custodiam datis, vel extra patriam fugatis, hēreticis ministris ipsorum loca & honores inuadentibus. Solum verterunt etiam religiosi variorum ordinum plurimi; ac conuentus etiam vtriusque sexus integri tres; secuti sunt quoque nobiles laici vtriusque sexus permulti, etiam vsq; ad carceres & bonorum rapinam; Vtriusq; insup Vniuersitatis (duas enim Anglia Academies Oxoniensem & Cantabrigiensem habet) flos ipse, in exterarum regiones quasi turbine delatus & dispersus est: circiter autem trecenti omnium ordinum ab initio commigrarunt in varias Europæ partes, sed maximè in Belgicas vniuersitates, quò etiā multo plures postea cōfluxerunt, vnde Anglicani agri deserti magna deinde sementis copiosissimaque messis extitit, futura tandem (vti speratur) ad totius nationis salutem.

Exules ex omni hominum genere pro fide.

Horum aliqui, vtilissimis tam suarum, quam latina lingua postea scriptis libris, varias Catho-

Bb licæ

Libri à Ca-
tholicis scri-
pti.

licæ religionis partes fortiter contra hereticos defenderunt & egregiè illustrarunt. In his sunt præcipui, Nicholaus Harpesfeldus, qui etiam in carcere egregium opus contra Magdeburgenses, Copi nomine editum, multaque alia adornauit, Thomas Hardingus, Nicolaus Sanderus, & qui adhuc viuunt, Gulielmus Alanus & Thomas Stapeltonus, alijque nonnulli quorum opera innumeræ animæ suorum deceptæ, ad gremiû Ecclesiæ indies per Christi gratiam redire noscuntur.

occafio pri-
ma scriben-
di libros ca-
tholicos.

Non erit autem fortasse à proposito nostro alienum, hoc ipso loco subiungere occasione primam, quam Dei prouidentia his libris scribendis dedit. Cùm enim primis illis initijs, nõ tanta hominum multitudo, præfertim doctiorum, ad nouitatem illam amplectendam adduci potuisset, quantâ heretici sperabãt, frequensque omnibus in ore esset, antiquitatem venerandam ac primorum patrum sacrosanctam auctoritatem, tam leuiter non esse à posteris reiiciendam; vt huic malo remediû aliquod tempestiuum adhiberetur, Ioãnes Iuellus Superintendens factus Sarisburiensis, qui singulari eloquentiæ opinione apud suos florebat, celeberrimum Sancti Pauli suggestum Londini conscendit maxima hominû frequentia, ibique conciones aliquot in laudem antiquitatis habuit, vehementer asserens,

Pro-

Protestantes nihil præter antiquitatem quærere, nihil præter scripturæ sacræ & antiquissimorum patrum, doctorum, ac Conciliorum auctoritatem tueri, nihil impugnare præter novos errores; denique, hanc esse solam litem ac controuersiam inter ipsos ac nos, quòd ipsi vetera, nos noua defendamus. Quæ cùm maxima contentione & hypocriti dixisset; tùm abortis etiã lachrimis hac apostrophe vsus est. *O sacri patres, quid aliud facimus, quàm ut vos defendamus? o sancti Apostoli, quam aliam quàm vestram doctrinam propagamus, o Gregori, o Augustine, o Hieronime, o Ambrosi, o Cypriane, o Basili, o Petre, o Paule, o Christe; si nos fallimur, vos nos decipistis, si nos erramus, vos in errorem nos induxistis; nos enim verba vestra exactissime sequimur, vestigijs vestris diligentissime insistimus, nec errare possumus nisi vos erraueritis, nec quemquam decipere, nisi vos nos deceperitis, quod alienissimum tamen est a sanctitate vestra.*

Iuelli hypo-
critis ac ia-
stantia.

Iuelli apo-
strophe.

Deinde enumeratis non paucis Catholicæ fidei capitibus de quibus controuertebatur, hanc protestationem solennem his verbis adiunxit. *Si quis est aduersariorum nostrorum in uniuerso mundo, (neminem enim excipio) qui pro quouis istorum articulorum quos enumeravi, confirmando vel probando, locum aliquem*

Iuelli prote-
statio ac pro-
uocatio.

Bb 2 *quinta,*

unum, vel unicum tantum sententiam, ex aliqua scriptura canonica, vel ex aliquo Concilio generali, vel ex aliquo sanctorum Patrum qui intra sexcentos annos a Christo vixerint (non loquor auditores Deus scit, hyperbolicè, inquit, sed sincerè, ac simpliciter,) si aliquam unam sententiam vel clausulam, locum unum vel auctoritatè unicam perspicuam, ex aliquo auctorum quos dixi, attulerit. Ego firmiter promitto uniuersæ me fidei papistarum subscripturæ, nec nobis aut huic reipublicæ erit quicquam gratius, quàm ut qui inter eos doctiores sint, huic meæ postulationi acquisitissimæ satisfaciant.

Catholico-
rū respōsa.

His dictis, articulorū capita in vulgus proiecit, & eadem paulò post impressa etiam prodierunt, ingenti sanè hæreticorum applausu, & non paruo aliorum stupore, qui impudentissimam hominis insaniam satis mirari non poterant. Sed cum non multis deinde mensibus, Catholicorum libri comparuissent, quibus non solum vnus vel alter, vt postulabatur, sed infiniti ferè sacræ scripturæ, sanctorum Conciliorum, ac antiquorum patrum loci manifestissimi producebātur, quibus impij hæreticorum errores euidentissime conuincerentur; nec Iuellus ipse aliū respondendi modū inueniret quàm vt auctoritates propositas, vel corrumpendo peruerteret, vel ludendo pernegaret: tūm pudere capit, Pro-

testan-

restantes istius stultæ iactantiæ, accusare Iuellum temeritatis ac inconsiderantiæ, interpretari varijs modis prouocationem ab eo factā, insimulare Catholicos nimis acerbis, ac seditionis mouendæ studij in respondendo: Denique edictis legibusque seuerissimis prohibuerunt, ne ampliùs libri a Catholicis scriberentur, aut a quoquàm intra reginæ ditiones legerentur. Sed hoc neque hos neque illos ab incepto deterruit: maximo enim fructu & scripti & lecti fuerunt deinceps semper libri Catholici, eique rei tribuitur pars magna illius incrementi ac progressus in fide Catholica, quem posterioribus his annis in Anglia vidimus. Sed iam inceptam historiam profequamur.

Protestan-
tium tergi-
uersiones.

Habet Anglia præter duas illas quas nominauimus academias antiquissimas, olimq; maximarum artium, ac præfertim S. Theologiæ studijs florentissimas, nunc verò (vt temporibus sectarum fit,) nouorum oratorum & grammaticorum tantum nutrices, quædam Lōdini gymnasia amplissima, in quibus principum, nobilium ac ditiorum ferè hominum filij, ius Britanicum ac leges municipales addiscunt; ex quibus ferè prodeunt ij, qui populo ius dicunt & rempublicam administrant: genus hominum in illa gente, si quod aliud, prudens, graue & honoratum. Hi ita detesta-

Legistarum
Collegia Lō
dini.

bantur istam religionis mutationē, quam sua prudentia statui & reipublicę perniciosissimā fore præfagiabant, vt propterea plurimi, fidei & antiquitatis amantiores, à causarum patrocinio, iure dicundo, & publicis muneribus, fuerint tūm, & nō ita multō pōst amoti, alijs in eorum loca suffectis, non quidem qui hæretici essent (nam eius ordinis paucissimi semper fuerunt) sed qui nouerant cedere Cæsari & tēpori, ac secundas partes dare Deo. Quod in omnibus ordinibus fecerūt multi, vnde maior ferē semper quā ab ipsis hæreticis, reipublicę perniciēs est sequuta.

Maiores pars
Anglię Catholice fidei
addita.

Diuisa autē omni Anglia in tres partes, ex tribus vna non erat eo tempore hæretica, nec cupiebat aut probabat mutationē religionis, nedum postea, cū sectę perniciem esset experta. Nam præter plurimos ex optimatibus præcipuis, de quibus diximus, pars maior inferioris nobilitatis erat planē catholica; plebeij quoque, qui agriculturam per totum regnum exercent (honestum & opulentum in illa insula genus hominum) nouitatem istam inprimis detestabantur, nec regni illius provincię alię, quā quę sunt prope Londinum & aulam, nec ciuitates ferē, nisi maritimę, atque in istis præ cæteris otio & delictijs affluentes adulescentes, bonorum decoctores, mulieres onuste peccatis, ceteriq; similis farina miselli, vitrò

vitrò heresim amplexabantur. Hoc enim nobis pueris obseruatum est, maximē in vniuersitatibus, quemque eō esse in heresim à natura procliuiorem, quō esset præ cæteris, magistris magis immorigerus, parentibus ac superioribus inobediens, dominis infidelis, aut de aliquo alio graui peccato notatus. Præter istos ergō, licet cæteri ferē essent corde catholici, tamen putabant aliquosq; in exteriori vita, & obediendum legibus, & regię voluntati cedendum: & si quid in ea re peccetur, id tribuendum principi vel magistratui & nō sibi, qui iudicabant se vtcumq; hac necessitate excusari.

Qui sunt ad
heresim pro
cliuiores.

Venerunt quoque in hanc ipsam sententiā nōnulli ex inferiori clero presbyteri & parochi, ecclesiarumque cathedralium vel collegatarum Canonici non pauci, qui ex animo sectam damnabant, & aliquaudiu etiam à faciendis istis nouis officijs propter conscientiam abstinebant; aded quidem vt post diem à lege præscriptum, in quo vera sacra cessare, falsa ista inchoare oportuit, multa essent per totū regnum ad aliquot mēses clausa templa, cū presbyteri veteres, schismatica sacra non lubenter facerent, & nouorum ministrorum nō esset adhuc tāta copia vt tot locis inseruirent.

Sacra heretice
egre pri
mo recepta.

Sed cū Elizabetha paulō post, pro sua scilicet omnium ecclesiarum sollicitudine, vi-

Visitatio
cleri per Elizabetham.

sitationē cleri fecisset, ac in parochos qui ritus parlamentarios in parochijs suis ad diem à lege præscriptū non obibant, diligenter inquisiuerit; plurimi metu amissionis bonorum & beneficiorum ad noua ista sacra se accommodabant. Si qui autem essent qui constantius resisterent aut non assentirentur, his alios ex noua sua creatione substituēbat ministros, qui illo fungerentur munere, plebem etiam compellebat, in singula capita, si festis diebus abessent, secundum comitiorum edictum, duodecim assium indicta multa, vt Ecclesias suas sicut prius, frequentent; quæ pœna postea grauissimè est aucta vt suo loco dicitur. Atque ita vel vi vel arte factum est, vt maxima catholicorum pars, vsque ad eò his primis initijs nõ perspecto rei periculo, hostibus paratim cederet, vt schismaticorum ecclesias, conciones, communionem ac conuenticula, aliquando publicè adire non recusarent. Ita tamè vt interim Missas secretò domi per eosdem sæpe presbyteros, qui adulterina hæreticorum sacra in templis publicè peragebant, aliquando per alios non ita schismate contaminatos, celebrari curarent, sæpeque & mensæ domini, ac calicis dæmoniorum, hoc est, sacrosanctæ Eucharistiæ, & cænæ Calvinicæ, vno eodemq; die, illo luctuoso tempore participes fierent. Imò quod magis mirum ac

Prima multa recusantibus adire ecclesias hæreticorum.
An. 1560.

mise-

miserum erat, sacerdos nonnunquam prius rem sacram domi faciēs, deferebat pro catholicis, quos ipse id desiderare cognouerat, hostias secundum formam ab Ecclesia visitatam consecratas, quas eodem tempore ipsdem dispensabat, quo panes hæreticorum ritu confectos, cæteris Catholicæ fidei minùs studiosis, distribuēbat. Atque hæc mando literis, vt ceteræ nationes nostro exemplo edoctæ, & hæreseos principia ac progressus videant, & tempestiuè sibi ab huiusmodi pestibus caueant.

Interim Regina & sui, ab initio præclarè secum agi existimarunt, quòd cum tot essent antiquæ fidei in regno cultores, pleròsque tamen scirent, ritus à se præscriptos publicè vel amplexari, vel præsentia sua utcunque exterius approbare, licet interiùs aliam fidem de qua ipsi non ad eò curabant, aut certè ad tempus dissimulandum censebant, colerent. Ac ne sacerdotes quidem quosdam ab illis ministrandis abhorreere, gaudebant non mediocriter: timebant enim, ne contra exemplum & mandatum omnium Episcoporum ac prælatorum suorum, ac contra conscientiam suam adduci non possent vt id facerent. Neq; enim adhuc habebant pro triginta & amplius parochiarum millibus, novos ministros, turpeque iudicabant maximam templorum partem subitò claudi, omnique sacramentorum vsu destitui,

Damnanda Catholico-
rum dissimulatio.

Nota.

Gaudiū hæreticorū, de Catholicorū dissimulatione.

stitui, & (quod est hereticorum omnium proprium) maluerunt ab initio, ad faciliorem populi deceptionem, uti veris sacerdotibus, quam pseudopresbyteris suis. Atque ita quidem res istae in Anglia gerebantur, & paulo post in illis etiam Hiberniae locis, quae Elizabethae parent; ubi itidem hoc hereseos iugum populis imposuit, repugnante maxime conscientia, cum illius gentis homines praeter multis sint catholici.

Hic quoque sectarij, volentes fratrum suorum Mariae & aliorum Catholicorum Regum temporibus combustorum, damnatae memoriae utcunque succurrere, martyrologia & Calendaria noua edunt; ubi abolitis antiquis martyribus, Confessoribus & virginibus, dies anni nouis sanctis attribuunt, & ita distribuunt, ut Henricum Octauum, Edouardum sextum, Erasmmum, Lutherum, Petrum Martirem & similes, Confessorum nomine insigniant; Hufsum, vicleffum, Latimerum, Cranmerum & eius farinae aliquot, martyrum titulo, idque saepe maiusculis ac rubris literis notent. Virgines vero in ista Ecclesia & Calendario non habentur.

Buceri autem & sodalis sui, quos diximus Cantabrigiae exhumatos, non ita multo ante concrematis fuisse, etiam cineribus vel potius umbris honorem restitui volebant, publi-

cis

cis ac celeberrimis illis denuo peractis iustis: sicut Oxonij meretriciae Petri Martiris coniugis ossa, est sterquilinio in quod coniecta erant, summo studio collecta, in vicinam Ecclesiam ubi primum condita erant, reportatur: at non iam in pristina sepulturam, sed summo scelere aperto sanctissimae virginis Fridisuidae eius templi & loci Diuae Tutelarum antiquissimo monumento, in sacrum eius tumulum inferitur, & eiusdem Diuae Venerabilibus reliquiis ita permiscetur, ut in posterum inter vtrumque morticinium discerni non queat, hoc impio addito Epitaphio: *Hic requiescit religio cum superstitione*. Sed discernet viuorum & mortuorum iudex Christus.

Impiis Epitaphium.

Interea Ecclesiae gubernatrix, animum ad novos Episcopos & suae sectae clerum creandum adijcit. Nec tamen in officijs aut ordinibus Ecclesiasticis distribuendis, nec in ipsa regiminis sui forma quidquam secuta est uinglianorum aut Calvinistarum rationes, ac nec exacte quidem Lutheranorum, quorum tamen non modo in externis ceremonijs, sed in ratione credendi (propter quandam quam se fingebat amare mediocritatem, & quia Catholica cum paulo prius haberetur, nolebat repente videri pessima) quam caeterorum sectariorum, similior haberi cupiebat. Ergo nec illud seditiosum tribunal, quod *Consistorium* vocant ipsi, nec

Nouus creatur clerus.

Consistorium

lis, nec

Martyrologia & Calendaria Hereticorum.

Confessores

Martyres.

Seniores. si, nec gradus aut functiones illas, *Seniorum, Ministrorum*, ac cæterorum, quidquam curauit: sed vel animi proprii inductione, vel aliorum suasionem, iudicabat magis ad gloriam spiritalis prælaturæ suæ, ac regni etiam temporalis splendorem, atq; demum ad sectæ etiam stabilitatē fore, vt clerus quæ esset instituturus, secundum veteris Ecclesiæ distinctionem, consisteret ex Archiepiscopis, Episcopis, Presbyteris, & Diaconis: nam hoc gradu nullum admittunt inferiorem. Identidem, vt in Cathedralibus ac collegiatis Ecclesijs, esse pro more voluit, Præpositos, Decanos, Archidiaconos, Cancellarios, Canonicos, ac alios secundum cuiusque loci consuetudinem. Atq; hos omnes voluit antiquæ dignitatis & honorum vocabulis, veterisque cleri possessionibus, ac priuilegijs penè omnibus, tam in republica quam in Ecclesijs, frui.

Elizabethæ religiositas. Imò dedit operam religiosa fœmina, habere suæ quoque fidei religiosos; egit enim cum gloriosissimo confessore Abbate Westmonasterij, vt monachos suos ex hac rerum mutatione abire non permitteret, sed eos de sua in cõuentum benigna voluntate redderet certos & securos, seque cupere vt maneat orientq; pro ipsa, & sacra faciant secundum legum ab ipsa latarum præscriptum. Sed boni viri non putabant æquum esse, vt regulam Benedicti relin-

Elizabethæ iactantia.

relinquerent, propter regulam Caluini.

Et Elizabetha ipsa apud externos, ac principum oratores, solet multum gloriari, quòd clericum habeat in sua secta honoratum, & non tantum famelicos ministros, sicut Geneueses, & aliæ huiusmodi nouæ Ecclesiæ non bene ordinate; neque ita se exorbitare à cæterorum Principum maiorumq; suorum fide, vt multi putant. Ad maiorem verò in hoc genere fraudem faciendam, voluit aliquot annis proponi publicè in mensa, quam pro altari in sacello erexerat, cereos duos, sed eos nunquam accensos, ac crucem etiam in medio argenteam vnā; sæpe etiam dictitans (vt regni sui Catholicis magis placeret, exterisq; facilius imponeret) se non tam voluntate sua, quam subditorum importunitate, vt religionem mutaret, fuisse coactam; sed in ea re magna usam fuisse moderatione.

Elizabethæ hypocritis.

Mendaciæ.

Sed vt ad rem redeamus: distribuit mox omnes dignitates & functiones Ecclesiasticas in suos Lutheranos, vel Caluinistas; sed plures in hos, quam in illos: venerant enim ad hanc prædam ex Sabaudia alijsque locis, quòd antea profugerant, rapidissimè hi ipsi, qui paulò prius secundum Caluinum detestabantur istos superbos & antichristianos in prælatis principatus ac dominationes, seque in hac sua bonorum ac honorum Ecclesiasticorum vsurpatione, magis

Distributio dignitatũ.

Hæretici ver
sipelles.

Dissensio-
nes hæreti-
corum,

Comburan-
tur hæretici

Caluinista-
rum ambi-
tio,

magis impotenter, tyrannicè, auarè, insolèter-
que gerunt, quàm vel à veris dominis fieri, vel
à nobis antea cogitari potuisset, proindè iam
omissa fidei, precum, & regiminis formula,
cui Geneuæ assuefacti fuerant, quamque præ-
ceptoribus illic suis se in ecclesias Anglicanas
traducturos promiserant, se nunc totos Regi-
nali prælaturæ ac præscriptioni seruiliter sub-
mittunt, quia hoc aucupium erat vberimum.
Sed vt offensos socios beneficio placarèt, pro-
curant Caluinistis Gallis, Flandris, Vvallonis-
bus, certas Londini ecclesias, ubi seorsim ora-
re, sacra peragere, pro more suo castissimè
& reformatissimè (scilicet) possunt. Inter quas
postea ecclesias, & nouas has Anglorū syna-
gogas, magna extitit digladiatio, adèdè quidè,
ut ex ministris Gallicanis nōnulli sint postea
coacti discedere, & ex illis contubernijs ali-
quot etiam ignibus traditi; nam ad eas mox
Ecclesias sub prætextu Caluinismi, ex varijs
gentibus omnium sectarū impurissimi qui-
que homines commigrarunt.

Cæterùm Episcopatus ac alias prælaturas
ecclesiasticas auidè & sine scrupulo captabāt
Caluinistæ, etiam tūm, cūm adhuc scirent ve-
ros Episcopos cum toto orbe communican-
tes, superesse, nec vlla uel causa vel potestate
legitima exauthoratos, certòque cognoscerēt
tales Ecclesias, cathedras, ac officia nunquam
fuisse

fuisse ab alijs, nec pro alijs quàm Catholicis
instituta; sed sic de istis ipsi cogitabant, quem-
admodum de regnis dixit ille, ea semper esse
occupantium. Elizabetha quidem ita hæc per
litteras patentes conferebat, ut tamen oportue-
rit eos quibus collata erant, à certis personis,
ac ritu etiam certo, secundum leges regni or-
dinari.

Henricus Octauus radix peccati, cūm ab
ecclesia & sede Apostolica regnum suum di-
uississet, decreuit, ne quisquàm electus in Epi-
scopum, bullas Pontificias seu mandatū Apo-
stolicum de consecratione requireret, sed Re-
gium tantūm diploma adferret, secundum
quod, à tribus Episcopis cum consensu Me-
ropolitæ ordinatus, iubebatur lege comitio-
rum facta ad imitationem antiquorum cano-
num, esse verus Episcopus, nec alio modo or-
dinatum pro episcopo agnosci oportere: ce-
rimoniam autem & solennem vnctionē mo-
re ecclesiastico adhuc in consecratione illa
adhiberi voluit, quam postea proficiēs in pe-
ius Edouardus Sextus sustulit, & pro ea Cal-
uinicas aliquot deprecationes substituit, ser-
uata tamen semper priori, de numero præsen-
tium episcoporum qui manus ordinando im-
ponerent, lege. Has leges nouas sustulit Re-
gina Maria, Elizabetha in integrum restituit
ac renouauit, vt proindè oportuerit hos regi-
nales

Forma ordi-
nandi noui
cleri.

Reginales
praelati.

nales praelatos ita quoque ordinari, vt consentiente Metropolitano, duo vel tres episcopi assistant ipsisque manus imponant.

Magna pro
testantium
angustia in
ordinandis
Episcopis.

Sed hoc perridiculè accidit, vt cum isti Superintendentes creandi essent, nec à Catholicis episcopis impetrare potuerint, vt ipsis manus admouerent; nec inter se, aut tres duosue episcopos, aut vllū omnino suæ perfidiæ Metropolitanum, ab aliis episcopis prius ordinatum haberent, cuius vel manu vel consensu consecrari possent; nec etiam ad uicinos Lutheranorum aut Caluinistarum ecclesias conferre sese commodè possent, vt indè mutuas episcopum (qui forte nec ibi erant) operas peterent: Instabant vehementer apud quendam Archiepiscopum Hibernum, (quem tū Londini in vinculis habebant,) vt in hac illis necessitate succurreret, & libertate ei & p̄m̄is propositis, si vellet istorum ordinationi præesse; sed vir bonus nullo modo adduci potuit, vt hæreticis sacras manus imponeret, vel alieno peccato communicaret. Atq; ita cum omni legitima ordinatione destituti vulgò dicerentur, & ipsis legibus Anglicanis verè probarentur non esse Episcopi, brachium seculare inuocare coacti sunt, vt laici magistratus cōfirmationē, in futuris comitijs acciperēt, cuius autoritatē, si quid minùs ritè nec ad præscriptū legū in priori inauguratione gestum esset,

Parlamentarij
Episc.

aut

aut omissum, ipsis condonaretur, idque postquam Episcopali officio & Cathedra absque vlla Episcopali consecratione aliquot annis iā functi fuissent. Hinc nomen illis impositum, vt *Parlamentarij Episcopi* dicerentur.

Qualecunq; fuerint, aut quomodocunq; facti sunt isti pseudoepiscopi, ex latrunculis vel leunculis euaserunt leones & lupi rapidissimi, & didicerunt capere prædam, in clerum ac populum dominari, eosque nouis inauditisque modis dispoliare. Et primū quidem Regina habuit suam visitationem ecclesiasticam per totum regnum; secūdam tenuit Metropolitana in sua quisq; prouincia; tertiam Episcopus cuiuslibet loci; vbi seuerissimè in omnes Catholicos quæsitum & animaduertum est, vbi miræ institutæ sunt reformationes; inquirebatur enim, si vspiã adhuc Missæ fiant, si Sacramentum reseruetur, si in vllis Ecclesijs noua officia non celebrentur, si altaria non sint fracta ac demolita, si chorus non sit nauis Ecclesiæ, sublata Crucixi imagine, complanatus, si vspiam in parietibus aut fenestris imaginum vestigia appareant, quàm multos calices, pixides, aut cruces habeant, cuiusque demum materiæ sint: Biblia deinde Anglicè ab hæreticis falsissima versione, & impijs annotationibus conspurcata, institutiones item Caluini, ac id genus li-

Superintendentes
lupi.Visitationes
Varie ac reformationes.

bro cogunt populū emere, & in singulis tem-
plis legendos proponi; denique inquirunt, si
parochi habeant donum castitatis, eōsq; plu-
rimum vrgent, vt vxores, ne vrantur tempesti-
uè accipiant.

Ex quibus
hominibus
nouus iste
clerus com-
ponitur.

Clerus enim in Anglia nouus, partim, ex
apostatis nostris, partim, ex hominibus merè
laicis factus, vt est valdè spiritualis, primo quo
que tempore de nuptijs cogitabat, multūmq;
fategit, vt coniugia Episcoporum, Canonico-
rum & cæterorum ministrorū, legibus appro-
barentur, & ipsoꝝ liberi legitimi declararen-
tur, sed obtineri non potuit, quia vel turpe vi-
debatur ministerio, vel reipublicæ pernicio-
sum. Edouardus quidem sextus omnes cano-
nicas & humanas prohibitiones circa clerico-
rum aut etiam religiosorū connubia lege com-
munitati seu parlamentaria sustulerat; eam le-
gem mox abrogauit Maria, nunc restituendā
ac renouandam clamitant isti, sed non exau-
diuntur: omnes tamen per totum ferè regnū
quia de dono (vt loquuntur) non sunt certi,
non secundum leges, sed secundum indulgē-
tiam, vel (vt illi dicunt) secundum scripturas,
sed ad libidinem suam compositas, ineūt pri-
ma, secunda, vel etiam tertia coniugia, con-
tra canones & morem non solū Latinorū,
sed etiam Græcorum; & prole ita abundant,
vt ad illam sustentādā opibusque augendā,
& po-

Ministri nō
habent do-
num castita-
tis.

& populus supra modum grauetur, & ipsi mi-
serè beneficia sua expilent.

Quia autem in vxoribus eligendis fuerant
ab initio ita vel negligentes vel infelices, vel
nimis præproperi, vt fœminas non adeò hone-
stæ famę omnes ferè acceperint, magnumque
ex ea re infirmioribus sectæ suæ scandalum,
Catholicis etiam risum mouerint: præscriptū
est illis Reginæ autoritate, vt nullā deinceps
fœminam in coniugium presbyteri, nec Epi-
scopi quidem admitterēt, nisi prius certorum
hominum iudicijs de honestate approbatam.
Sed ne hoc modo satis potuit esse cautū isto-
rum simul & honori & necessitati; sine fœ-
minis enim plerique non magis esse poterant,
(vt dicebant) quàm carere cibo, cōtinentiēq;
iugum intolerabile ducebāt. Qui autem istis
darent filias suas, ne protestantes quidem ferè
inueniebantur, ne dum Catholici: primū,
quia existimant id esse per se infame, vt sint
vel dicantur vxores presbyterorum. Secun-
dò, quia iuxta leges regni non sunt adhuc ve-
ra, sed adulterina coniugia, ac proinde proles
illegitima. Tertiò, quia nō accrescit his vxo-
ribus aut liberis suis ex maritorū loco aut ho-
nore in Republica, vlla dignitas aut æstima-
tio, quod est cōtra naturam veri matrimonij.
Non enim Archiepiscopus, Episcopus, aliuf-
ue hodie prælatus in Anglia si sit coniugatus,

Lex de eligē-
dis vxorib⁹
presbytero-
rum.

Filij presby-
terorū sunt
bastardi, se-
cundū ho-
diernas le-
ges Anglica-
nas illegiti-
mi.

Presbytero-
rum vxores
ab omnib.
contemnunt
141.

tribuit quicquam ex eo honoris vel præmi-
nentiae vxori suæ, nõ magis quàm si esset eius
tantum concubina. Hinc fit, vt nec eas Elizabe-
tha in aulam, nec principum vxores in confor-
tium villo modo admittant, ne Archiepisco-
porum quidem vocatas coniuges; sed debet
eas mariti domi continere, pro vasis tantum li-
bidinis aut necessitatis suæ. Quæ istis ergo co-
ditionibus, vel summis prælatis coniungeren-
tur, cum honestiores pauca aut nullæ repe-
riebantur, quas poterant habere accipere fuit
neceffe. Sed & aliis modis vtcunque istorum
hominum cupiditati per magistratum ciuile
impositum est frænum. Nam & Collegiorum
alumni, qui in Anglicanis vniuersitatibus ad-
modum multi erant, otiodque ac securitate panis
abundabant, ac admodum proeecti ætate erant,
cupiebant & ipsi habere vxores, sed videbatur
inconueniens, & id priuilegij Collegiorum
tantum Rectoribus concessum est, cum hac
tamen exceptione, vt coniuges seorsim ple-
runque extra Collegia constituent, rariùsque
eas intromittant.

Illud verò scelestum est, sed horum mo-
ribus & religioni consentaneum, quod con-
cionatores adhuc iuuenes ac cælibes, in sug-
gesta non veniant nisi delicatissimè compo-
siti, compti, vestiti; idque imprimis, vt &
corporis habitu, & vultus decore, & fermo-
nis

nis ad omnem suauitatem compositi lenoci-
niji, ex auditorio sceminas aliquas, in sui amo-
rem alliciant: quodque magis sceleratum est
ac nefandum, in hanc rem aliquando non ve-
rentur, etiam illis Cantici Canticorum sacris
verbis, ad sanctissimos inter Christum & ca-
stissimam sponfam suam amores pertinenti-
tibus, ad nefanda desideria sua complenda
nefariè abuti.

De apparatu autem ac vestitu istorum no-
uorum Clericorum, cum multi cuperent in-
differenti & planè laico habitu, tam incedere
passim in publico, quàm sacra in Ecclesia pe-
ragere, ne olerent superstitionem; decernit
tamen Regina, & seuerè mandat, vt in Eccle-
sijs dum cœnam suam Eucharisticam cele-
brant, cappa, dum reliquas preces faciunt, su-
perpellicio vtantur; in publicum ne veniant
sine pileo & toga clericali; Episcopi etiam vt
Rochetam gestent. Et super hac re magna in-
ter fratres istos orta est quæstio, ac digladi-
atio, nec acquieuerunt Elizabethæ iudicio,
sed miserunt nuntios & literas ad confratres
in Gallia, Germania, Heluetia, & Sabaudia,
maxime ad Theodorum Bezam, & Perrum
Martirem, eorum sententiam & consiliu re-
quirentes, an nimirum, liceret istud seruitu-
tis iugum, Christi iam pridem factis libertis
subire? Sed quicquid isti respondent, con-

De vestitu
nouerunt cle-
ricorum.

Magna que-
stio.

fulunt, aut decernūt, Elizabetha eos qui hāc suam subire legem recusant, pro suprema sua Pōtificia auctoritate, ordine & beneficijs priuat, cūm ad nullas externas synagogas quantumcunque reformatas, ab Ecclesiā Anglicanæ supremo capite permissa sit prouocatio.

Quare Elizabetha specie aliquā antiqui cultus retinere voluit.

Hæc autem, multaque alia, ex moribus & cæremonijs antiquis, politicorum suorū suasu, cōtrā huius noui cleri voluntatem Elizabetha retinuit, partim ad gloriam & splendorem externum istius nouæ suæ ecclesiæ, partim vt suos & externos in eam opinionem induceret, quòd non longè abesset, aut discesserit à fide Catholica : in qua re ita se semper subdolè gessit apud amatores, procos, confœderatos, seu domesticos seu externos (quos plerunque Catholicos esse nouerat) vt ipsis spem daret fore fortassis, vt ad Maiorum fidē aliquando rediret : partim verò & maximè, quia videbat istos sectæ suæ Ministros, sub specie vitandæ superstitionis, paulatim omnē in Ecclesia & republica, ordinem, decorem, ciuilitatem, ac ipsam etiam humanitatē extuturos, suāque ipsorum fidem ac religionem barbara quadam feritate, nisi per Magistratū ciuilē aliqua adhiberetur moderatio, euersuros. Et certè fecit plurimū ad stabilitatē firmitatemque hēreseos, quòd non permittebatur res istius noui cleri libidini, quæ iam dudum

dudum hac libertate euangelica, abiisset in fumum, nisi fuisset hac humana politia, ita iam diu & sustentata, & frænata.

Diu ergò retinuit organa, cantū, crucem, candelas, cappas : & has quidem ea de causa præcipuè, vt si fortè in aliquam ciuitatem negotij aut animi causa ipsa diuerneret, (vt sæpè fecit) obuiā illi procederet solenniter vniuersus clerus his sacris indutus vestibus. Quæ etiam ratione paritum est campanis, nempè vt pertransiens Ecclesiam aliquam, earum omnium sonitu exciperetur; sed inprimis, vt harum pulsu celebriora reddantur festa Natiuitatis, & inaugurationis suæ : qui dies omnibus alijs Christi vel Sanctorum solennitatibus longè deuotiùs per vniuersum regnum obseruātur. Nam & festos dies Protestantes legum præscripto vtcunque tenent, eosdē penè omnes quos antiquitus celebravit Ecclesia, iniquiores solū in festū sanctissimi Sacramenti & D. Virginis, cuius Assumptionis, Natiuitatis & Conceptionis solennes dies abrogarunt : atque ad maiorem eiusdem sanctissimæ Virginis contemptum, Elizabetha natalem diem sollemnissimè celebrant, septimo Septembris, idest in ipso profesto beatissimæ Deiparæ, cuius Natiuitatem atris litteris & minusculis, Elizabethæ verò maiusculis & rubris in Calendario suo notant; quòd-

Quæ Elizabetha retinuit & cur.

Duo festa Elizabethæ celeberrima

Inaudiua impietatis genus.

que est auditu incredibilis, in summo vrbis Londinensis templo (& nescio an alibi) ad complementum diurni officij, quod olim terminabatur antiphona ad diuam virginem, hodie nonnunquam dicuntur decantari laudes Regine Elizabethæ.

De ieiunio
Anglicano.

Ieiuniorum quoque statuta olim tempora, coguntur Protestantes vtcunq; etiam nunc obseruare, licet id valde illibenter faciant, cum contra scripturas & libertatem euangelicam talia præscribi clamitent. At Elizabetha vteorum conscientijs in hac parte consulat, publicè edicit in cuiuslibet Quadragesimæ initio, non religionis, pænitiæ, aut deuotionis gratia, sed publici tantum comodi causa hoc ipsum mandari: nempe, vt frequentiore vsu piscium, habeant piscatores (genus hominum in insula frequens) vnde victum queritent, abundantque magis ad reliqua anni tempora cornes, & præsertim, in necessariũ classis suæ comestum. Cuius rei maximè causa, non contenta sextæ feræ & Sabbati abstinentia ordinaria, instituit quoque Mercurianum, quod Cicilianum nunc ieiunium vulgus appellat, quod putetur Gulielmi Cicilij esse inuentum. Atque licet hæc ieiunia publica continentibus multa nõ leuis indicatur, ea tamen paucissimi seruant, & minimè omnium Episcopi, ac reliquus Regine clerus, quos

Cicilianum
ieiunium.

quos multum pudet ieiuniorum legibus subesse. Et Regina ipsa, cum Principibus ac alijs, vbi subest causa, super his & similibus decretis suis in scriptis facillè dispensat; dispesat etiã Archiepiscopus Cantuariensis, aliquot nummis intercedentibus.

Elizabetha
dispensat de
ieiunio.

In summa, Regina pro ea quæ illi concessa est suprema potestate spiritali, non solum in his quæ Protestantes adiaphora, id est, indifferentia vocant, sed in omni fide, cultu, & doctrina, quandam præscribit isti clero suonormam, nec vltra citraque quicquam audere debent: Episcopos suos ab officio fungendum vult, suspendit; ita enim irata in ipsum Archiepiscopum & Primatem Cantuariensem suæ sectæ & creationis hominem, Edmundum Grindallum, quod ipsi in quibusdã ad Ecclesiæ suæ gubernationem spectantibus nõ obedierit, animaduertit, vt illum domi suæ perpetuò se continere & ab omni Episcopalis muneris ac iurisdictionis exercitio abstinere iusserit, ac quatuor illi totius diocesis & prouinciæ Cantuariensis administratores cõstituerit: dat facultatem concionandi, vel suo modo ordinatis, vel etiã merè laicis, & pro arbitrio identidem, quibus vult aufert: & vt ostendat in hoc munere meram superioritatem suam, aliquando è folio regio alloquitur, & interrumpit coram amplissimo auditorio, ecclesiasten suum

Elizabetha
prescribit
normam in
fide & cultu
clero.

Elizabethę
verba ad cõ-
cionatorem

suum his ferè verbis: *Domine Doctor, va-
garis, & effutis multa impertinentia, recipe te
ad textum, quem nobis exponendum suscepisti.*
Atq; ita domi administratur hoc tempore re-
ligio: nam de politia rebusque ciuilibus, aut
de Reginę amoribus, quibusque vel domesti-
cis vel exteris sui potuendi spem dederit; qui
in cubiculo, qui in curia, qui in concilio pro-
vicibus dominantur; quàm multos Anglos,
Scotos, Austriacos, Sueuos, Francoſq; Prin-
cipes à primis regni sui primordijs, vsque in
hanc diem nuptiarum suarum spe lactauerit;
quomodo sæpè ordinibus vnanimi consensu
vt aliquem vel è suis vel exteris ad successio-
nem & securitatem in matrimonium accipe-
ret, flagitantibus, obiecto illis virginitatis sue
proposito, vel satisfecerit, vel illuserit; quã-
tumque & hoc genere castitatis, qua rempu-
blicam perdidit, & hac ecclesiastica prælatura,
qua Ecclesiam destruxit, non tam Catho-
licos, quàm suæ sectæ homines offendat; de
his, inquam, rebus & similibus quia alterius
operis & instituti sunt nihil, hìc dicemus.

Illud verò, quia ad causam quam tracta-
mus, in primis pertinet, taceri non debet, Eli-
zabethã ac suos, constituta vtcunque in An-
glia religione ac secta ista, mox animo con-
cepisse, fore, vt hac rerum in Ecclesia & Re-
publica mutatione, è subditis multi graui-
offen-

Elizabethę
instituta.

Elizabethę
cõcilium de
perurbãdis
vicinis re-
gnis.

offenderentur; vt Papam haberent rigidissi-
mum censorem; Imperatorem ac maximos
Reges Christianos auersos; tandemque à to-
to orbe fide & communionem distracti, nec à
suis tuti, nec à vicinis diu viderentur sibi se-
curi; ac suis proindè rationibus nullo modo
bene consultum iri, nisi in similem calamita-
tem Prouincias adiunctas, & maximè Galliã,
Scotiam, Flandriam quàm citissimè pertra-
herent, Catholicosque Principes omnes, ita
rebus ac regnis suis seruandis intentos face-
rent, aliena curandi parum otij vt haberent.

Continuò ergò, vel palam ruptis, vel simu-
latoriè tantum seruatis, omnibus tam veteri-
bus quàm recētibus cum maximis orbis Chri-
stiani Monarchis fœderibus, inierunt ad sum-
mum gentis nostræ dedecus & suam æternã
infamiam, confœderationes cum omnium
Regum penè rebellibus, patriæ suæ pro-
ditoribus orbisque pestibus: in Scotia con-
traferenissimam Reginam Mariam, cum Ia-
cobo Spurio, Mortono ac alijs: in Gallia,
contra omnes tres fratres optimos ac Chri-
stianissimos Reges, cum Admirallio Mon-
gombrio & similibus sceleratissimis tyran-
nis: in Flandria, cum flagello Dei perditissi-
mo Auraico eiusque se quacibus, contra po-
tentissimum iustissimumq; Philippum; & vt
vno verbo vniuersa comprehendam, præter
immis-

Elizabetha
fœdus inijs-
tum omniũ
Regum re-
bellibus.

Impia flagitia Elizabethæ ac suorum.

immissum in horum principum ditiones militem, depopulatos fines, interceptas vrbes, raptas pecunias, pyraticas denique depredationes immensas, & vndique ad defectionem sollicitatos subditos: istius barbaræ religionis peste, perdidērūt primū, totam vicinā Scotiam, eiusque principem in has quas nunc eā pati cernimus, indignissimas miseras & calamitates adduxerunt: infecerunt innumeras in florentissimis Gallijs animas, Regesque adhuc ætate immaturos, in extrema impulerunt pericula: corruperunt postremò Belgium penè vniuersum: omniumque gentium seditiosis hereticis ad commune Ecclesię incendium amplificandum, se socios, antesignanos ac patronos dederunt, vt & aliorum Principum ac prouinciarum infelicitate essent ipsi domi foelices, & hæreticæ suæ infectionis tam latè propagato veneno, diutius in sua secta permanerent securi. Et sanè tam infinita veneni sui spargendi, & catholicorum principum sanctissimos conatus impediendi cupiditate flagrarunt, vt etiam Turcarum ac Moscovitarū potentissimos monarchas, contra catholicam pacem & religionis Christianæ progressus, sæpe postea & litteris & nuncijs excitarint.

Pōtifficis ad Elizabethā Nuncijs.

Cum hoc modo Britannia tota periret, laboraret Gallia, ac nationes septentrionales omnes

omnes periclitarentur, Pius quartus Pontifex maximus, tanto malo consuetum Ecclesiæ remedium allaturus, magno studio sæpè antea impeditum œcumenicum Concilium Tridentinum, omnium penè Christianorum Principum consensu, iterum cogi curauit. Atque Nuncium interim suum, qui per inferiorem Germaniam Angliam versus progrediretur, mox misit, vt Elizabetham erroris admoneret, & ne propter odium Pontificis, se regnūque nobilissimum perderet, suaderet; ac si quidem esset, de quo sibi propter incertos natales ab Ecclesia vel Pōtifice, quo ad ius regnandi metueret, sedis Apostolicæ benignitate facilè transigi posse diceret. Sed Nuncium nec audire voluit, nec illi in insulam traiectionem vilo modo permisit.

Alterum paulò post Pontifex quoque, ne quid intentatum relinqueret, legauit, qui Reginam, vt ex suis saltem aliquos ad Conciliū mitteret, qui cum Catholicis conferrēt, omni illis & securitate, & disputandi libertate promissa, hortaretur; sed & ipsum superbè reiecit, & pseudoepiscopi conscij imbecillitatis & ignorantia suæ, diligentissimè apud Reginam, ne ad synodum suorum quisquam amandaretur, egerunt.

Angli ad concilium inuicantur.

Scripterunt quoque hoc tempore, ad Elizabetham, tūm alij Catholicissimi Reges, tūm maxi-

Ferdinandi
Imp. literæ
ad Elizabetham.

maximè Ferdinandus Cæsar, quorum hic in primis amantissimis eam verbis admonuit, ne Principum omnium Christianorum, ac maiorum etiam suorum in fide ac religione consortium desereret, ne suum, ac nouorum quorundam hominum non ad eò multorum, nec doctorum iudicium, totius Ecclesiæ sententiæ anteferret: aut si certū esset in illa, quæ sibi selegerat, secta persistere uelle, nec quidquam uel summi pastoris ac generalis Concilij iudicio, uel sociorum Regum Christianorum exemplo permoueri; id saltem pro naturæ suæ bonitate ac clementia concederet, ne quidquam in illos, doctrina ac pietate excellentes Episcopos Catholicos, quos uinctos tenebat, grauius statueret, sed potiùs liberos redderet, cum nec in Maiestatem suam, nec in rempublicam cõmississent quidquam, sed de auita omniumque gentium fide & communiõne, in qua & nos (inquit Cæsar) sumus, tantum accusentur. Denique obnixè etiam postulat, ut ipsi cæterisque Catholicis, aliquot in regno suo Ecclesias concederet, ubi sacros conuentus, ac cæteros ritus Catholico modo peragerent. Sed neq; hoc modo, nedum Hieronimi Oforij ac aliorum tam exterorum quam suorum, plenis sincerisfimi concilij & Christianissimæ doctrinæ libris ac literis, aliquid impetratum est; imò res Anglicanæ indies in peius

peius labebantur.

In Concilio uero Tridentino deliberatum est de Elizabetha, propter hanc intolerabilè contumaciam, hæretica declaranda, quæ erat iure ipso excommunicata. Sed ne id tum fieret, idem Ferdinandus Cæsar, cuius filium illa in summam & certam spem coniugij sui ad duxerat, a Patribus impetrauit, futurum esse dicens, ut saltem per Catholicum maritum rationibus suis meliùs consuleret. Sed & Procum illum sicut cæteros sefellit, & facta est in dies obstinatio, ac in Catholicos durior.

Atque hoc tempore Serenissima Scotorum Regina Maria, Anglorum hæreticorum fraudulencia, suorumque inaudita impietate vexata, incarcerata, exauthorata, marito orbata, deque ipsius sceleratissima nece in crimen per calumniam uocata, de fuga cogitans; cum ad alios Christianos Reges faciliè trajcere potuisset, atque id ut faceret ab optimatibus quibusdam rogaretur, tamen Elizabethæ Anglorum Reginae dulcibus literis, nuncijs, muneribus, in Angliam inuitata, præsidio etiam militum quo in regnum restitueretur promisso, non adhuc satis edocta nullam fidem humanam ijs qui Christi fidem deseruissent, habendam esse, contra suorum uoluntatem in Angliam ad alios carceres aliamque militum custodiam se recepit. Traditur autem non ita multò

Deliberatur
de Elizabetha
excommunicata.

Reginæ Scotorum
in Angliam, adu-
sus. Ann.
1567.

multò post ingressum, nobilissimo Comiti Salopientis seruanda, apud quem, propter constantem Catholicæ fidei cōfessionem, diuini semper tractata est; sed maximè postremis diebus, alijs custodibus difficilioribus cōsignata, uarijs & indignis modis agitata, ac calumnijs indignissimis impetita, uitam parum uitalem ducit. Cui cū Princeps sit, nec legibus Regibusve Anglicanis obnoxia, tamen (quòd Principibus exteris, Regumq; omnium Oratoribus permittitur) ut auito more Deum colat, Sacerdotemq; habeat qui sacrum faciat, & sacramenta administret, nullo modo conceditur; qua re magis quàm exilio aut carcere affligitur: ubi & illud permirum ac planè barbararum existit, quod, Regina cū sit, & omnium mortalium Elizabethæ sanguine coniunctissima, atque ab illa in Angliam ita ut cōmemorauimus, inuitata, nunquam tamen, licet id obnixissimè sæpè postulauerit, vel in colloquium, uel in conspectum ipsius venire his decem & septem annis sit permissa.

Sed ad res nostras ueniamus. Non ergò ita multò post Mariæ aduentum, multi ex nobilitate, hæreseos ac status præsentis pertæsi, præsertim in Septentrionalibus regni partibus, arma ad sui defensionem cōtra hæreticos & homines nouos, qui Elizabetham in istam adduxerunt insaniam, sumpsērunt. Quorum primi fue-

Elizabethæ
erga Scotie
Reginam in-
humanitas.

Catholici fu-
munt arma
pro religio-
ne in An-
glia.
An. 1569.

sacrum antiqua nobilitate clarissimi proceres, Thomas Northūbria, & Carolus V Vestmerlandiæ Comites, eisq; se adiunxerunt ex inferiori nobilitate equites aurati alique non pauci: Sed reliquis Catholicis, propterea quòd adhuc per Papam non erat publicè contra Reginam lata excommunicationis sententia, nec ab eius ipsi absoluti uiderentur obedientia, se nō adiungētibus; facile Regijs copijs in vicinam Scotiam fugati sunt. Vbi postea Northumbrius proditus & uenditus hostibus, in Angliam reductus (vita si uellet religionis sententiam mutare oblata) claro martyrio Eboraci dies suos (eius alteriusq; Comitis asseclis undique ad supplicium conquisitis) fœliciter in Domino finiuit.

Cum hoc modo uarij Catholicorum conatus frustrati essent; timerentq; prudentiores, nè hoc in nos diuinæ ultionis & tenebrarum tempus tam diuturnum foret, ut quos Anglia nunc domi uel foris viros uerè orthodoxos habet, vel consumeret ætas, uel uinculorum, ac carcerum squalor, uel frequentia multorum martyria exilijq; longioris miseræ cōficeret; huic malo, nec aliud commodius remedium adferri, nec aliter posteritati meliùs consultū iri iudicarunt, quàm si ratio aliqua iniret ut unde ueteribus fidei cultoribus ac defensoribus extinctis, nouum cleri semen ac supplementū

Comitis
Northum-
briæ marty-
rium.

Quare cogi-
tarū de Semi-
narijs insti-
tuendis.

continuo pullularet: ita enim futurum confidebant, ut nec temporis diuturnitate, nec prolixo & violento Hæreticorum dominatu, deficerent in agro dominico operarij, ne vè abominatio istius desolationis duraret vsque in finem. Neque enim dubitarunt modo non deessent sibi Catholici, quin aliquando, citius uel ferius, religionis restituendæ opportunum a Deo ipsis daretur tempus; cum nulla unquam Hæreticorum secta uel hominibus placere diu, uel sine mutatione ullibi firmiter persistere, uel ad posteros integrè deriuari queat. Quod uel illa vna Arrianorum latissimè patens hæresis planè conuincit; quæ licet orbem uniuersum aliquot centenis annis miserè vexauerit, tamen ita mutauit loca, tam multa dedit Catholicis ad se colligendos lucida interualla (quod & nobis diuina misericordia scelicissimè per interpolatam hæresim Mariæ temporibus accidit) proque uario Imperatorum ac Principum, uel pro secta uel contra illam studio, & pro cuiusque siuè ad clementiam siue ad crudelitatem naturali propensione, sacerdotibus Dei, nunc pacem & tranquillitatem concessit, nunc turbulentissimas in eos tempestates excitauit.

Hac ergò de causa & hoc consilio sperantes misericordissimum dominum Deum patrum nostrorum, in perpetuum genti noltra
non

non irasciturum, ex studiosorum patria pulsum reliquiu nonnulli Duaci in Belgio, sub regimine D. Gulielmi Alani, istictu S. Theologiae Professoris regij, in disciplinam collegialem (exilium, uitam, & studia ipsorum protegente & fouente Hispaniarum optimo maximoq. rege Philippo) coierunt: qui paulatim in numerosum creuerunt collegium, quod primum bonorum maximè eleemosynis, postea incredibili sedis Apostolicæ beneficentia sustentatum, plurimos peperit optimè institutos Sacerdotes, qui ad Catholicæ fidei restitutionem in patriam certis temporibus mitterentur, & uicissim ex patria, ingenii excellentioris quosque ut orthodoxam capefferent fidem aduenientes, recepit. Vndè paulò post magna animorum mutatio, ac religionis in Anglia mira incrementa secuta sunt, factumque est hoc collegium ita hæreticis odiosum, ut a populo Belgico tumultuante, facillè illud Duaco eijci curarint. Sed postea Deo ita disponente, & Rege Christianissimo permittente, Rhemos migravit, ubi hodie sceliciter amplificatum uariis in Ecclesiam studiis ac officiis clarer. Cui postea ad uberiores in patria fructus faciendos, sanctissimæ memoriæ Pontifex Gregorius X I I I. Domino Audoeno Ludouico, Referendario Apostolico, pietate & prudentia præstantissimo uiro, id imprimis satagete,

Iniium Seminarii Belgici Anglorum.
An. 1569.

Iniium Collegij Anglorum Romæ.
An. 1579.

aliud in signe collegium Romę in antiquo nationis nostrę hospitali, amplissimis donatum redditibus, & patrum societatis nōminis Iesu regimini & institutioni traditum, adiunxit. Quę duo Seminaria dederunt his annis supra trecentos in messem Anglicanam Presbyteros, qui agrum ibi dominicum sacro etiā sanguine rigarunt.

In quo genere illud est planè stupendum, & non nisi digito Dei tribuendum, quòd hoc tempore, cum ad sacrum Presbyterium ne in Catholicis quidem Prouincijs, nisi emolumentū & honoris causa à multis adeò festinetur, ab istis tamen (in quibus sunt nobilium filij, & primogeniti non pauci) sine omni spē premij, imo cum dispendio hæreditatis paternę, cum certa expectatione ignominię, periculi, & etiam mortis, tanta animi contentione desideretur ac suscipiatur, ut nullius dāni aut dedecoris metu, nulla parentum aut carnaliū amicorum dissuasione, a sancto proposito dimoueri queant.

Ac parua quidem illius Duacensis Seminarii initia, Elizabethę Consiliarij cōtempserunt. Iudicabant enim (quod & sæpè professi sunt) fore, ut ij ipsi qui in illo Collegio instituerentur, aut etiam Presbyteri fierent, uel necessitatis uel emolumenti causa, in patriam tãdem redirent, beneficia acceptarēt, Ecclesijs-

que

que Anglicanis secundum regni sectam & leges inseruirent. Aut si fortè quidam obstinatiores id facere nollent, tamen nihil posse paucos pauperes ac extorres (hoc enim erat iudicium mundi) contra nouam suam Ecclesiam tantę Principis potentia, tot seueris legibus, tanta Ministrorum suorum diligentia, tamq; exactis undique præsiidijs munitam atque sustentatam proficere. Sed cum post non multos annos, animaduertissent passim ex Scholis, Gymnasijs & Academijs suis, adolescentes plurimos, eosque ingenij excellentioris, ad Collegia transmarina traiecisse, identidemq; istinc in patriã cōtinuò Sacerdotes remitti, q̄ subditos verbo, sc̄riptione, exēplo, Sacramentorūq; secreta administratione, ad Catholicã Ecclesiam reconciliatione, à schismate ac sacrilegis hereticorum officijs (quibus plerique tūm in Anglia, alioquin corde orthodoxi uiri, metu legum se contaminauerant) auerterēt, uidissentque ex hoc commercio spirituali, magnam infinitis animis Catholicę fidei impressionem esse factam, iamque rura, vrbes, Academas, Principum ædes, ipsamque etiam Aulam plenam esse nouis Catholicis: tunc & se deceptos doluerunt, & sæuis edictis, ac quibus poterant alijs humanis consilijs ac terroribus, huic operi, quod à Deo factum interpretamur, se opposuerunt.

D d 3

Rege-

Inicia Seminariorū contempta ab hæreticis.

Pij V. Pontificis acta pro Anglia.

Regebat, eo tempore quo primùm illud Seminarium institutum est, Catholicam Christi Ecclesiam, Pius V. alter planè Phinees, qui hæreticos, Turcas, reliquosque infideles utroque gladio, zelo summo Sacerdote dignissimo, diligentissimè persecutus est. Is primus quod sciam, non solum illius Collegij alumnis, sed aliis quoque doctissimis Sacerdotibus potestatem fecit eundi in Angliam, uariisque facultatibus spiritualibus ad tam pium opus promouendum necessariis, per Breue suum Apostolicum eos impertiuit, iussitque ad tollendum schisma cæteris præesse Alanum. Dumque hæc fiunt, eodem fortitudinis spiritu quo sanctissimum contra immanissimum Christi hostem Turcam fœdus confecerat, bellumque gloriosissimum contra eundem cum Catholico Rege & alijs statibus susceperat, in Elizabetham, ut orbis Christiani & unitatis Ecclesiasticæ perturbatricem, suorum in eo decessorum exempla secutus, excommunicationis ac depositionis sententiam tulit, cuius formam, tam ad nostræ gentis quam aliarum etiam nationum institutionem hoc ipso loco subiungendum existimauimus.

Excommunicatio Elizabethæ per Pium V. An. 1570.

S. D.

S. D. N. PII PAPÆ V.
Sententia declaratoria contra Elizabetham prætensam Angliæ Reginam, & ei adherentes hæreticos. Quæ etiam declarantur absoluti omnes subditi à iuramento fidelitatis, & quocumque alio debito, & deinceps obediens Anathemate ilaqueantur.

Pius Episcopus seruus seruorum Dei, ad futuram rei memoriã.

REGNANS in excelsis, cui data est omnis in cælo, & in terra potestas, vnam sanctam Catholicam & Apostolicam Ecclesiam, extra quam nulla est salus, vni soli in terris, videlicet Apostolorum Principi Petro Petrique successori Romano Pontifici, in potestatis plenitudine tradidit gubernandam. Hunc vnum super omnes gentes, & omnia regna Principem constituit, qui euellat, destruat, dissipet, disperdat, plantet, & adificet: ut fidelem populum

Potestas Petri.

Dd 4 mu-

mutuæ charitatis nexu constrictum, in unitate spiritus contineat, saluumq; & incolumem suo exhibeat saluatori. Quo quidem in munere obundo, nos ad prædictæ Ecclesiæ gubernacula Dei benignitate vocati, nullum laborem intermittimus, omni opera contendentes, vt ipsa vnitas & Catholica religio (quam illius author ad probandam suorum fidem, & correctionem nostrâ, tantis procellis conflitari permisit) integra conseruetur.

Sed impiorum numerus tantum potentia inualuit, vt nullus iam in orbe locus sit relictus, quem illi pessimis doctrinis corrumpere non tentarint, adnitente inter ceteros, flagitiorum serua Elizabetha prætensa Angliæ Regina, ad quâ veluti ad asylum, omnium infestissimi profugii inuenerunt. Hæc eadem regno occupato, supremi Ecclesiæ capitis locum in omni Angliâ, eiusq; præcipuam auctoritatem atque iurisdictionem monstrosè sibi vsurpans, regnum ipsum iam tum ad fidem Catholicam & bonam frugem reductum, rursus in miserum exitium reuocauit. Vt in namque veræ religionis quam ab illius desertore Hærico VIII. olim euersam, claræ memoriæ Maria Regina legitima, huius sedis præsidio reparauerat, potenti manu inhibito, secutisque & amplexis hereticorum erroribus, regium Consilium ex Anglica nobilitate confectum diremit, illudq; obscuris hominibus hereticis compleuit, Catho-

lica fidei cultores opprescit, improbos conuincit, atque impietatum ministros reposuit. Missæ sacrificium, Preces, Ieiunia, ciborum delectum, Celibatam, Ritusq; Catholicos aboleuit: libros manifestam hæresim continentem, toto regno proponi; impia mysteria, & instituta ad Caluini præscriptum à se suscepta, & obseruata, etiam à subditis seruari mandauit: Episcopos, Ecclesiarum Rectores, & alios Sacerdotes Catholicos, suis Ecclesiis & beneficijs eicere, ac de illis, & alijs rebus Ecclesiasticis, in hæreticos homines disponere, deq; Ecclesiæ causis discernere ausa, Prælati, clero, & populo, ne Romanam Ecclesiam agnoscerent, neve eius præceptis sanctionibusq; Canonicis obtemperarent, interdixit: plerosq; in nefarias leges suas uenire, & Romani Pontificis auctoritatem, atque obedientiam abiurare, seque solam in temporalibus & spiritualibus dominam agnoscere, iurciurando coegit: pœnas & supplicia in eos, qui dicto non essent audientes, imposuit, easdemq; ab ijs, qui in vnitate fidei & prædicta obedientia perseuerarunt, exegit: Catholicos Antistites & Ecclesiarum rectores in vincula coniecit, vbi multi diuturno languore & tristitia confecti, extremum uitæ diem miserè finierunt.

Quæ omnia cum apud omnes nationes perspicua & notiora sint, & grauisimo quamplurimum testimonio ita comprobata, vt nullus omni-

Necessitas
Pontificem
ad iudiciū
impellens.

nō

Elizabethæ
flagitia.

nò locus excusationis, defensionis, aut tergiuersationis relinquatur: Nos multiplicatis aliis atque alijs super alias impietatibus & facinoribus, & præterea fidelium persecutione, religionisq; afflictione, impulsu & opera dictæ Elizabethæ quoridie magis ingrauescentes, quoniam illius animum ita obfirmatum atque induratum intelligimus, vt non modò pijs Catholicorum Principum, de sanitate & conuersione preces monitionesq; contempserit, sed ne huius quidem sedis ad ipsam hac de causa Nuncios in Angliam traicere permiserit, ad arma iustitiæ contra eam de necessitate conuersi, dolorem lenire non possumus, quòd adducamur in illam animaduertere, cuius maiores de Rep. Christiana tantopere meruere.

Illius itaque auctoritate suffulti, qui nos in hoc supremo iustitiæ throno, licet tanto oneri impares, uoluit collocare, de Apostolicæ potestatis plenitudine, declaramus prædictæ Elizabethæ hæreticam, & hæreticorum fauoricam, eique adherentes in prædictis, anathematis sententiam incurrisse, esseq; à Christi corporis unitate præcisos: Quinetiam ipsam prætenso Regni prædicti iure, necnon omni, & quocunq; dominio, dignitate, priuilegioq; priuatam: & item proceres, subditos, & populos dicti Regni, ac ceteros omnes, qui illi quomodocunq; iurauerunt, à iuramento huiusmodi, ac omni prorsus dominij fidelit-

Sententiæ
declaratio.

delictis, & obsequij debito, perpetuò absolueos, prout nos illos præsentium auctoritate absoluiimus, & priuamus eandem Elizabethæ prætenso iure Regni, alijsque omnibus supradictis. Præcipimusq; & interdiciamus vniuersis & singulis proceribus, subditis populis, & alijs prædictis, ne illi, eiusve monitis, mandatis, et legibus audeant obedire: Qui secus egerint, eos simili anathematis sententia innodamus. Quia verò difficile nimis esset, præsentibus quocunq; illis opus erit perferre, volumus vt earum exempla, Notarij publici manu, & Prælati Ecclesiastici, eiusve curiæ sigillo obsignata, eandem illam prorsus fidem in iudicio & extra illud, vbique gentium faciant, quam ipsæ præsentibus facerent, si essent exhibitæ, vel ostensæ. Datum Romæ apud sanctum Petrum, Anno incarnationis Dominicæ milleesimo quingentesimo sexagesimo nono, Quinto Kl. Martij, Pontificatus nostri anno quinto.

Cæ. Glorierius.

H. Cumyn.

Propter huius Apostolici scripti publicationem ac defensionem, vnus aut alter majori zelo præditi, mox Londini, vbi ipsius pseudoepiscopi palatij valuis affixû fuit, extremum

Perfectiones
ob Pontificis sententiam.

Persecutio
ob Pon-
tificis sen-
tentiam.

tremum supplicium læsæ Maiestatis condē-
nati, constanter subierunt, Catholicis cæteris
vel quia non agnoscebant iuridicè publicatū,
obseruanteque vicinos Principes ac prouin-
cias Catholicas, ab assuetis cum illa commer-
cijs non abstinere: vel quia paulò post, pro-
mulgatore Pio V. mortuo, non sciebāt à suc-
cessore suo renouatum ac confirmatum: vel
saltem (licet priora causarentur) propter me-
tum, in ipsius obedientia permanētibus. Hæ-
retici verò palàm, vt puerorum terriculamē-
ta, ista se prorsus contemnere simulabant, li-
cet reuera de rei euentu quem ex omni anti-
quitatis memoria luctuosum ferè esse cerne-
bant, vehementer dubitantes, dicerentur se-
cretò Romæ per quosdam magnos viros de
sententiæ reuocatione plurimum, sed frustra
laborasse. Sicut enim de Saule legitur, quòd
post auditam Samuelis sententiam, spiritus
timoris ac vexationis, furor etiam & incredi-
bile odium in Sacerdotes Dei, perturbatum
eius animum inuasit: ita etiam in istis conti-
git, vt ex illo die nunquam animis quiescere
potuerint, quòd Ecclesiæ Catholicæ semper
exindè crescentis augmentum, non minori
eòs molestia affecit, quàm Saulè Dauidis
prosperitas affligebat. Illud autem in primis
eos malè habuit, quòd hoc iudicium non ab
alio Pontifice profectum sit, quàm ab eo qui

Hæreticorū
afflictiones
post excom-
municatio-
nem.

om-

omnium bonorum calculis sanctissimus, &
ipsorum Protestantium opinione in optimis
multorum seculorum Pontificibus habeba-
tur.

Hac Ecclesiæ contra ipsam sentētia, & Ca-
tholicorum nouis incremētis quotidianis nō
mediocriter offensa Elizabetha, conuocatis
ordinibus, leges valdè iracundas & cruentas
contra veteris fidei cultōres promulgat; qui-
bus primū cauetur, *ne quis Elizabetham
hereticam, schismaticam, infidelem, vsurpa-
tricemve, sub pœna capitis vocet.*

Nouæ leges
latæ in Ca-
tholicos.
an. 1571.

Item *ne quis aliam quamcūque certam per-
sonam nominet, cui regnum vel in vita, vel post
mortem ipsius deberi dicatur, excepta Elizabetha
naturali prole, ea enim sunt ipsa decreti
verba. In eam enim homines vel adulationē
vel necessitatē ista perduxit hēresis, vt quod
illud nobilissimum regnum illegitimæ vilius
Regis sui proli egrè vnquàm concessit; nunc
naturali, idest spurię soboli Regina, in cuius
sexu fornicationis peccatū est scēdius, nō de-
negarint: pariter & reipublicæ ex proximū
successoris ignoratione, extremum periculū,
& Elizabethę incontinentiam prodentes.*
Deindè quia tūm primū cœpta sunt, per
presbyteros & alias personas deuotas in re-
gnum inferri ad Catholicorum cōsolationē,
varia symbola sacra: prohibent sub pœna pœ-
cula-

Omnia be-
nedicta à
Pontifice
prohibeantur.

3 culatus, idest, proscriptionis bonorum om-
nium & perpetuorum vinculorum, *ne quis
asserat, accipret. vel gestet vlla sacra munus-
cula quæ Roma ad communionis Ecclesiastica
testificationem mitti solent, qualia sunt, Agnus
Dei, cruces, imagines, calculi benedicti, aut alia
quæcunque à Pontifice vel ipsius autoritate
consecrata.*

4 *Bullas autem, Breuia Apostolica, instrumē-
ta, aut scripta cuiuscunque generis Roma de-
ferre, capitale statuitur.* Eodemque tempo-
re, vt Sacerdotū operas salutare impedi-
rent,

5 decernunt esse crimen læsæ Maiestatis, *quen-
quam in Sacramento penitentia ab hæreseos,
aut schismatis culpa absolueret, vel Ecclesia Ro-
mana reconciliare, aut verò absolui vel recon-
ciliari.* Quibus etiam comitijs, *eorum omniū
qui propter religionem in exteris regiones tra-
iecerant bona & possessiones* (ne extra regnū
haberent, vnde se alerent) *regio fisco addicun-
tur.* In quas leges cum multi deuoti Catho-
lici vel verè offenderent, vel saltem calumnia
legum irretiti tenerentur; alij carceribus, alij
bonorum proscriptione, alij etiā morte mul-
tabantur, tam Sacerdotes quàm vtriusq; se-
xus laici omnium ordinum.

Exulū bona
confiscantur.

Atque inter cætera quæ hoc tempore dum
Catholici innocētes rapiuntur passim ad sup-
plicium, acciderunt, istud in ciuitate ac Vni-
uersi-

uersi-

uersitate Oxoniensi memorabile contigit. *Miraculum
ingēs Oxo-
nij.*
Cū enim de quodam Roulando Ginseo,
qui pro Catholica religione reus causam dic-
turus comparuit, iudicium de præcidendis
ei auribus (quod plebeius esset) ferretur; vix
sententiam hæreticus iudex pronunciauerat,
cū morbus repentinus & exitialis Prætorii
illud vniuersum inuadens, nec alia loca ciui-
tatis aut homines attingens, ipsos iudices &
assessores omnes, Prouinciæ quoque Præ-
fectum summum subito corripuit, duodecem-
que præterea iuratos ad hoc viros, vt pro cō-
suetudine, hominem vel reum vel innocentē
denunciarent, sic occupauit, vt isti statim; iu-
dices verò, assessores, & Præfectus prædictus,
aliqui non post horas multas, reliqui post pau-
cos dies ad vnum omnes interierint, & cum
illis eodem morbo, loco, & tempore correpti,
non minùs quàm quingenti varijs extra urbē
locis paulò post extincti fuerint.

Reginæ consiliarij hoc casu verè mirabili
attoniti, miserunt mox Londino quosdam,
qui adiunctis sibi philosophis & medicis il-
lius academix, disquirerent, vnde ista lues an-
tè inaudita, potuerit aduenire. Sed alijs alia
conijcientibus, nec vlla in natura causa rei ad
inuenta probabili, id solū potuerunt tan-
dem respōdere, magicis artibus re omnē pro-
curatam esse a Papistis, sicut & ante multos

Calumnia
hæreticorū
contra mi-
racula.

annos

annos, hæretici concionatores dixerunt, cum videret populum Catholicum turbatū quòd Lōdini Pauline ecclesiæ pyramis, primo illo sanctissimi corporis Christi profecto in quo falsa Calvinistarum officia sunt introducta, de cœlo fulmine tacta conflagraret: quo etiā igne non pyramis tantum sed & totum amplissimi ferè in orbe templi tectum cum prophana cænæ Calvinicæ mensa incendebatur.

Puritanorū
nova secta
in Angliā.

Diuisit hoc tempore in Angliā Deus linguas hæreticorum. Nam præter vnum vel alterum, qui asserebant quēdam Ioannem Morum tunc viuentem esse Messiam, & præter varias Fratrum amoris, Anabaptistarum & Atheorū, (nam omnes ferè hereses in atheismum degenerāt, & ex multis fidibus vt quidam dixit, tandem nulla fit fides) noua etiam rigidorum Calvinistarum secta, qui Puritani appellantur, scriptis & concionibus vulgares Protestantes exagitare ceperunt, ritus eorum Ecclesiasticos, & Regiam seu parlamentariā ecclesiæ gubernandæ formam, de capitibus plusquàm centum, vt impiam ac superstitiosam redarguentes. Quo hæreticorum (vt fit) bello, Catholici indies plures constantioresq; in fide sunt facti. Horum furiosorum Calvinistarū, primus in Angliā fautor & patronus, sicut & Catholicorum maximus præsecutor est Comes Huntingtoniæ, Optimi Cardinalis

Poli

Poli, pessimus pronepos, qui hæreticorū suæ sectæ opera ex antiquo titulo Eboracensis familiæ vnde est oriundus, Lancastrēsi reiecta ad regnum aspirat.

Iam verò quia de patrum societatis I E S V excellenti educatione, institutione, doctrina, multiplicique coram Deo & hominibus gratia, sermo apud Catholicos precebuerat, multumque eorum opera ab Anglis desiderata esset: diligentissimè actum effectumque tandem est (interposita quoq; Pontificis maximi autoritate) apud illius ordinis Superiores, vt ipsi quoque ex operarijs suis præstantioribus, præsertim Anglis, in messem Britannicam mitteret. Multi enim iam tum insigni pietate & doctrina viri, hoc exilij sui tempore illi se ordini dedicauerant. Designati ergò primi fuerunt Reuerendi patres duo, Robertus Personius & Edmūdus Campianus, atq; cum his vnà, ex vtroque Anglorum collegio aptissimi aliquot missi presbyteri, qui iniunctum à Superioribus opus, tanta alacritate, fide, & diligētia fecerunt, vt paucissimis mē-sibus domatim hortando, concionando, scribendo, sacramentaque ministrando, ex plebe innumeros, ex præcipua nobilitate, variaq; cognitione & doctrina clarissimos viros quamplurimos, Ecclesiæ reconciliarint.

Circa hoc tempus venit in Belgicam à S.

E e

Maie-

Patrum societatis Iesu in Angliam ingressus, an. 1580.

Elizabetha
se rebus Bel-
gicis immi-
scet.

Maieftate Catholica missus prouincię gubernator, inuictissimus Turcarum & Hæreticorum hostis Ioannes Austriacus; cuius nē vel æquisimilis Regio nomine populo tumultuanti oblati pacis & concordiaē cōditionibus, uel armorum potentia, ad ueterem disciplinā & S. Maieftatis obedientiam prouincię rebelles redirent, Regina ac sui qui sospitatem suā in uicinatorum malis constitutam cernebāt, & Austriacum (scelerum ac iniuriarum suarum in Regem conscii) uehementer formidabāt, omnibus modis faterunt, saltem ne ullam, reconciliationem nisi eiecto ex Belgio milite Hispano admitterent; & deinde, idque imprimis nē Hispani rectā per Anglię littora domum nauigarent, sed per Italiam redirent ad suos. In quę licet esset consensus ab Austriaco, quia tamen, nec hac pace, nec veterani militis discessu, nostri sibi uisi sūt tuti, quādiū ille in tam uicinis locis resideret, iterum ad noua cōtra ipsum molienda, proceres ac populum Belgicum, literis, nuncijs, pollicitationibus instigant. Insidias ergo Celsitudinis suę personę Belgę struunt; cogitur Bruxellis ad Namurcenses & Luxinburgenses parūper fecedere, ubi collecta militum non magna manu, & capto Namurcensi castro, cum iusto statuum exercitu confligens, eum penē deleuit & varia Brabantiaē loca recepit. Qui- bus

bus fortunatissimi Principis nouis incrementis iterum tam Belgici quā Anglicani hæretici territi, præter externa ex Anglia, Francia, Germania, Scotia ipsis concessa subsidia & pecunias, submitunt quoque ex Anglia quendam licarium Egremondum Katcliffum ex nobilissima quidem natum familia, sed ad talia facinora audacissimum iuuenē, qui Austriacum in castris suis tolleret; sed re variis inditijs & quorundam ex Anglia literis intellecta, comprehensus est Egremondus & tandem totam uel confessus, uel aliis modis conuictus, capite unā cum sororio suo eiusdem coniurationis socio, Namurci plexus est: non tamen subiit mortem superstite Austriaco, qui non ita multo post causam cognitam hac uita defunctus est, sed sub eius in gubernatione successore excellentissimo Principe Parmensi: vnde postea quorundam error uidetur ortus, qui hanc conspirationem contra Parmensem factam fuisse scripserunt. Atque istis impijs ac sceleratis molitionibus Rempublićā nostram hac hærese ab antiqua gloria degenerem suffulcire solent.

Vt videantur tamen metus sui ac taliū machinationum, vel contra suos, vel contra externos, qualescunque causas habere, dum hac ipsa aguntur non modo multorum sermone in uulgus spargi curant, sed autoritate publica

E e 2 pro-

Insidiantur
Angli Io.
Austriaci
vitz.

Edmundus
Katcliffus
capite pleci-
tur.

Calumnia.

promulgant S. Maieſtatem iam tum certiffimis nuncijs & literis intellexiſſe Romæ contra Regnum & ſtatum ſuum inter Pontificē, Regem Hiſpaniæ, ac neſcio quos alios Italia Principes, pro reſtituēda religione cœdendi- tum eſſe, idque totum ſollicitatione profugorum ex Anglia preſbyterorum ac papiftarum conſtatum eſſe: ſe verò eam habere in Domino, in cauſæ æquitate, potentia ſua, & ſubdito- rum fide confidentiam, vt neminem ſtatuat formidare.

Modus autē quem in hac difficillima provincia obeunda, hi alijq; patres ac preſbyteri tenuerūt, ex ſubiectis Campiani verbis, quę ex epiſtola ad Generalem ſui ordinis Prepoſitum, paulò poſt ingreſſum in Angliam ſcripta, deſumpſimus, aliqua ex parte intelligi poterit: ſic enim loquitur.

Londinum attingi: Duxit me bonus Angelus neſcientem in eam domū quę patrem antea Robertum acceperat. Accurrunt nobiliſſimi iuvenes, ſalutant, veſtiunt, ornant, armant, emittūt ex vrbe, partem aliquam regionis obequito penè quotidie. Ingens omnino meſſis eſt. Sedens in equo meditor conciunculam, quam ingreſſus in domum perpolio. Deinde ſi qui me aduertunt colloquor, aut conſitentem audio, mane peracto ſacro verba facio, ſacramenta percipiunt frequētiſſimi. In ijs adminiſtrandis, paſſim iuuamur a pref-

Ex Epiſtola
P. Campiani
ſcripta
menſe No-
uēbris 1580.

a preſbyteris noſtratibus doctrina et ſanctimonia preſtantibus; ita ſit, vt & populo ſatiſſiat, & hæc provincia minus laborioſa nobis reddatur. Diu euadere manus hereticorum non poſſumus, tot oculi, tot ora, tot hoſtium inſidiæ. Habitu dementiſſimo ſum, quem ſepe cōmuto itemque nomina. Lego ipſe literas in quarum prima pagella ſcribitur Campianus captus eſt; hoc iam ita decantatū circumſonat aures meas quocunque venio, vt mihi timor ipſe timorem excuſſerit.

Dum hæc ſcribo, immaniſſima ſequitur perſecutio: mæſta domus; nam aut mortem ſuorum predicant aut latebras, aut vincula, aut rapinam bonorum; pergunt tamen animoſe, & quę ſolatia in hoc negotio miſcentur, ea non ſolum formidinem pœnę, ſed & pœnas quaslibet infinita dulcedine compenſant. Conſcientia pura, robur inuictum, ardor incredibilis, opera inguis, numerus innumerabilis, ſummi medij ingeni, omni etate & ſexu. Hæreſis peſſime audit apud omnes, nec vllum genus hominum vulgè vilius aut putidius eſt ipſorū miniſtris; merito indignamur, in tam perditā cauſa homines tam indoctos, tam ſceleratos, tam diſſectos, tã abiectos, cultiſſimis ingenijs dominari: impediore præſentiſſimi rumore periculi, ne plura hoc tēpore. hæc Campianus.

Contra hos ergo patrum & ſacerdotū cona-

E e 3 tus

Perſecutio
ſecſſolatio.

Edicta mi-
nacissima.

tus qui uidebantur maioris esse periculi oppo-
nunt minacissima primùm edicta, quibus om-
nes Iesuitas, duorumq; collegiorū extra mari-
norū presbyteros ac alūnos omnes, declarant
ac decernūt esse reos læsæ Maiestatis, & varia-
rum in Reginam & rep. conspirationū au-
thores; ac proindè mandant omnibus paren-
tibus ac tutoribus, vt suos primo quoque tē-
pore in Regnum reuocent: mercatoribus cę-
terisq; omnibus grauissima proposita pœna,
ne collegijs istis aut vllis ipforū alumnis pecu-
nias trāsmittāt, omnibusq; in vniuersum, ne
quis eos in domos aut ad colloquia admittat,
aut quouismodo iuuet. Atque hæc quidem
omnia solius Reginæ autoritate, facta sunt,
quę postea lege etiam parlamentaria promul-
gata ac confirmata fuerunt, sicut suo loco cō-
memorabimus. Sed libet ad rei memoriam
& detestationem, edicti formā verbatim ex
idiomate vulgari latine exprimere.

EDI-

EDICTVM REGINAE ANGLIAE,
Idibus Iulij, anno Domini 1580.

*Ad reuocandum suæ Maiestatis subditos, pre-
textu quidem studiorū in trāsmarinis partibus
degentes, re autē vera contra diuinas patriasq;*

*Regni Anglicani leges viuentes: item cōtra-
eos, qui recipiunt aut retinent Iesuitas*

*& Missificantes presbyteros, semi-
natores seditionis, & aliarū
proditoriarum moli-
tionum.*

REGINAR Excellentissima Maiestas in-
telligens collegia quædam, & societates
sub nomine seminariorum, superioribus hi-
sce annis proximis, ab Episcopo Romano in-
stituta, tam Romæ quam in aliorum Principum
ditionibus, maximè ad suæ Maiestatis subditos
alendos, eo fine vt in falsis & erroneis doctrinis
instruantur & enutriantur; vndè plurimi sui
subditi, boni alioqui ac fideles, non solum in re-
ligione deprauati fuerint, sed abstracti etiam ab
ingenita & natua obseruantia, atque ab officio
erga Maiestatem suam tanquam principem ac
supremam dominam suam agnoscendo; insuper
etiam ministri facti nequissimarum quarūdam
machinationem, non solum ad perturbationem
regni huius & cæterarum suæ Maiestatis di-
tionum, sed ad intestinam etiam rebellionem in

Accusatio
Catholico-
rum.

Ee 4 patria

patria ipsorum concitandam : his de causis sua Maieſtas, rem valdè consentaneam & Christiano Principe dignà existimauit, curare diligenter & providere, vt sui subditi in vera ac Christiana religione, (quæ mero Dei verbo, non humanis somnijs, vanisq; traditionibus nititur) instituuntur, atque ad eam rem mature consequendam, omnibus medijs eniti atque contendere.

² Absentes nominandi & reuocandi.
 Quapropter omnibus suis subditis, quotquot habent liberos, pupillos, cognatos, aut alios quoscūque, quorum specialis cura ad ipsos pertinet, aut quibus suppeditant ad vitam necessaria, in transmarinis partibus commorantes, seuerè mandat & præcipit, vt post decem dies à publicatione huius edicti, nò solum tradant Episcopo seu Ordinario loci in quo habitant, nomina talium suorum liberorum, pupillorum, aut cognatorum, quibus aliquid subministrarunt, vltra mare tempore dictæ promulgationis existentium, absque speciali suæ Maieſt. licetia adhuc durante & non expleta; verum etiam efficiant vt ijdem liberi sui, & reliqui antea nominati, reuertantur infra spacium quatuor mensium à tempore dictæ publicationis huius edicti.

³ Redeuntes manifestandi
 Qua in re illud præterea sua Maieſt. vult ac iubet, vt parentes & alij supra nominati, statim post reditum suorum liberorum, & ceterorum, qui supra memorantur; illud ipsum significent

ficient Episcopo & loci ordinario. Quod si præfati liberi & illi reliqui, post cognitam per parentes & ceteros amicos Maieſt. sue voluntatè, non redierint infra tempus præstitutum; tamen non licebit alicui ex parentibus aut ceteris personis prædictis, ad eorum sustentationem quidquam suppeditare directè vel indirectè, sed nec alios qui iisdem suppeditauerint calare, verum ad Episcopum aut loci ordinariū deferre atque detegere sub pœna grauissimæ indignationis Maieſtatis suæ, & aliorum præterea suppliciorū, quæ propter suum hac in parte contemptum iustè ipsis infligi poterunt.

Mandat præterea sua Maieſtas & decernit, ne post expletos supra dictos dies, liceat ulli mercatori aut cuius alteri, per modum cambij seu permutationis, aut alijs modis quibuscūque cambire, commutare, transmittere, tradere, aut procurare aliquam pecuniã aut aliud quodcunque subsidium, aut sustentationem, vel expensas alicuius aut aliquorum vltra mare degentium, qui iuxta intentionem & propositum huius Edicti prohibentur aliquid subsidij aut sustentationis ex quibuscunque suæ Maieſtatis ditionibus recipere, sub pœna indignationis, & aliorum suppliciorum, quæ pro tali contemptu ipsis infligenda fuerint.

Porro intelligens sua Maieſtas plurimos ex suis subditis in dictis Collegijs & Seminarijs transf-

⁴ Nihil subditi emittendum.

⁵ Sacerdotes & prodeudi.

transmarinis institutos & educatos, ex quibus, aliqui nominantur Iesuitæ, (vt sub specie tam sancti nominis decipiant & circumueniant simplices, eosq; in hoc regnum nuper commigrasse, à Papa & delegatis eius, specialibus cum mandatis directè missos, ea intentione & proposito, vt optimos & amantissimos Maiestatis suæ subditos, non solum in fide ac religione corrumpant atque peruertant, sed etiam vt eosdem à debita obseruantia & obedientia abducant, & (quantū in ipsis est) prouocent atque insipient ad molendum aliquid, vnde præsens pax & tranquillitas Reipub. (qua multis iam annis per Dei benignitatem, & suæ Maiestatis prouidam gubernationem hoc regnum fruitur) perturbetur: prospiciens sua Maiestas & præuidens hoc ingens malū, quòd per tam nefarios ministros et instrumenta periculosa consequi possit, (cuius rei exemplum & experimentum nimis recens iam nunc in regno Hiberniæ vidimus), declarat vniuersis & singulis suis subditis, quòd si quisquam eorū aut aliorum quorumcunque intra suas ditiones commorantium, post huius Edicti promulgationem recipiant, sustentent, foueant, aut subleuent, prædictos Iesuitas, Seminarianos, Missificantes Sacerdotes, aut alios quoscunque prænominos, qui aut iam venerunt, aut vèturū sunt, seu mittentur in hoc Regnum, aut alias quasque ditiones suas: vel si nō detexerint quos no-

In fautores
ac recepto-
res.

uerint

uerint recipere ac hospicio fouere eosdem, aut alios vagabundos quoscunque, de quibus merito suspicio esse poterit quòd tales sint, & tam nefariæ conditionis: vel si eiusmodi personas apud se forte tempore huius dictæ promulgationis aut postea commorantes, non statim proximo magistratui seu iustitiæ præfecto viciniore sistant, vt ab eo tradantur in carcerem; aut aliis publicis magistratibus, vt ab eis similiter incarcerentur, postea examinandi, & pœnas luituri factis suis condignas, arbitrio suæ Maiestatis; tunc hi omnes reputabuntur & aestimabuntur sustentatores, fautores ac patroni eiusmodi rebellium & seditiosorum hominum, & pro illo suo contemptu, pœnas recipient tam acerbas, quàm vel per leges huius Regni, vel per suæ Maiestatis auctoritatem regiam illis iniungi poterunt, &c.

His edictis & varijs contra summum Pontificem, Societatis ac Collegiorum Presbyteros & alumnos, calumnijs, ad exemplum sanctorum Patrum Iustini, Athanasij & aliorum, Apologiam Guilielmus Alanus opposuit; in qua ea qua decuit modestia, Pontificis in collegijs instituendis & alendis sanctissimum propositum; Societatis, Seminariorum, ac presbyterorum, in patriam & ecclesiam innocentissimos ac summè salutares conatus; totamque Catholicorum causam,

tam

tàm clarè probauit ac defendit, vt nec aduer-
sarij vlla vnquam ratione aut probabilitate
videantur responfuri, nec catholici presbyte-
ri, nec ipforū in Anglia fidelissimi hospites,
his fauissimis decretis quicquàm ab officio
retardentur.

*Novæ iterū
leges in Ca-
tholicos.
An. 1582.*

Et quia iam videbant templa & conuenti-
cula hæreticorum multis locis penè deserta,
Ordinibus iterum conuocatis, nouam pro-
mulgant legem, qua mulctant vtriusq; sexus
1 singulos (modò annum decimū sextum æta-
tis attigerint) qui reculant adire Protestantū
preces, conciones ac Ecclesias, viginti libris
Anglicanis mēstruis, id est, aureis ferè septua-
2 ginta; qua immani exactione, mirum in modū
expilarunt postea Catholicos. Decernunt præ-
terea in hoc conuentu crimen esse læsæ Maie-
statis, quemquam ab ea religione quam nunc
in Anglia sectantur, quouis modo dissuadere
aut auocare. Missam verò facientibus vel au-
3 Elizabethæ anno constitutam duplicant; quæ
omnia Catholici constantissimè pro Christo
tulerunt. Interim ut hæc cruenta decreta exe-
cutioni mandentur, immittunt in nobilium a-
liorumque orthodoxorum ædes, varios licto-
res & exploratores, qui Sacerdotes ipforum-
que hospites ac fautores ad carceres raptent,
grauissimis equulei tormentis exercent, bo-

*Ingens per-
secutorum
sæuitia.*

nis

nis spolient, ac morte etiam aliquoties affici-
ant, magnis propositis præmijs, scelerumque
condonatione improbisissimis hominibus con-
cessa, ut Iesuitas ac Presbyteros prodant ac
comprehendant. Tot ergò omnium ordinum
in uincula coniiiciuntur, vt veteribus carceri-
bus omnes non capientibus, nouos uariis lo-
cis instituant; vtque Londini detur locus re-
cens comprehensis Presbyteris aliisque Ca-
tholicis, venerandi senes Episcopus Lincol-
niensis, Abbas Westmonasteriensis, aliiq; anti-
quiores Confessores, in Irbicensem pestilen-
tem carcerem, in paludibus Eliensibus sitam
relegantur, vndè facilè postea extincti sunt.

*Novi carce-
res constru-
untur.*

*Antiqui Cō-
fessores ex-
tincti.*

Sed ad distinctam magis & particularem
nonnullarum rerum notitiam, quæ hoc ipso
tempore & postea in Anglia gerebantur, & vt
aliæ nationes eadem hæresis calamitate affli-
ctæ, perspiciant quibus modis ac rationibus
Anglorum sacerdotes in hoc difficillimo ope-
re, Dei manu excitati & directi fuerint, non
erit alienum nonnulla hic apponere excerpta
eliteris, quas sacerdos quidam ex Anglia, post
quàm annum in ea vinea laborauerat, cum ad
alios, tum ad reuerendum uirum Alphonsum
Agazarium, Anglicano collegio Romæ præ-
sidentem, plurimumq; pro hac ipsa causa la-
borantem, scripsit mense Iulio, anno Domini
1582. quibus uniuersam fere rerum seriem,
quæ

*Alfonfus
Agazarius.*

Literæ ex
Anglia pro
An. 1581.

quæ illo anno cõtigere his verbis cõplectitur.
Cùm hominem certum ac fidelem nactus sim,
qui recta ad vos profecturum se dicat, percur-
ram breuiter earundem rerum capita quæ alijs
litteris ad vos perscripsi, ne ille forte, difficilli-
mis his temporibus, ad manus vestras perueni-
re non potuerint.

Sermones
de Patribus
Societatis.

Vniuersa (vt ita loquar) mercatura nostrabe
ne habet, vt enim non desunt contrẽptores multi,
impugnatores etiam plurimi; ita reperit̃tur em-
ptores non pauci, admiratores multo plures. In
gens hic sermo de Iesuitis est, de quibus plures
fortasse fabulæ feruntur, quàm olim de mōstris.
De origine enim horum hominum, & genere vi-
tæ & instituto, de moribus ac doctrina, de consi-
lijs & actionibus, varia simul & contraria,
& somniorum simillima, non priuatis tantum
colloquijs, sed publicis etiam concionibus li-
brisq; impressis diuulgantur: quorum illud ta-
men caput est, quòd tam ipsi quàm ceteri omnes
sacerdotes, missi dicantur a summo Põtifice, vt
exploratores statuum, rerumq; publicarũ pro-
ditores ac euersores. Horum duo nominantur
præcipui, Campianus & Personius, quorum hic
Londini consistere post nonnullas regni peragra-
tas prouincias, ille vero per agros adhuc discur-
rere dicitur, vnde his vltimis committis ab ora-
tore quodam dictus est alter, lupus latitans, al-
ter vero, circũuolitans & libere vagans Iesuita.

Campianus
Personius.

Occu-

Occupatissimus vterq; dicitur. Concionantur fe-
re quotidie summo mane, deinde scribunt, post
prandium ferè loca commutant, in equo meditã-
tes quod die postero concionentur, a cæna confes-
siones accipiunt, vel casus quos vocant conscien-
tia resoluunt. Atque hæc fere tam eorum quàm
caterorum etiam sacerdotum quorum hic copia
non exigua est, vitæ ratio narratur.

Magnus fit omnium ordinum præcipue vero
iuuenum nobilium ad eos concursus, non tantum
vt doctrina Catholica imbuantur, sed etiam ut
eos de via concomitentur & defendant, ope-
ra opibusque iuuent, omnibusq; officijs præsto
sint. Vidi cum Campiano in itinere aliquos, sed
plures his diebus Londini cum Personio: quorũ
maxime assiduus est Georgius ille Gilbertus de
quo alias scripsi, indiuiduus ferè Personij com-
mes, qui cum magnus fuerit his annis superiori-
bus Caluianæ doctrinæ sectator; nunc eo zelo
fidem catholicam tuetur, vt non minùs hæreti-
cis odiosus sit quàm Iesuitæ, quia ipsius maxi-
me sumptibus & auctoritate, sustentati fuisse
hactenus creduntur. In eum ergo fit maxima in-
quisitio, & bona eius vndique inuaduntur &
rapiuntur, & nuper difficillime persequentiu
manus euasit; quo factum est, vt inuitus planè
superiori hebdomada, a Personio coactus sit re-
gno excedere, vt tempori ad tempus cedat: illũ
secuturus est statim Carolus Bassetus Thomæ

Sacerdotum
in Anglia
occupatio-
nes.

Georgius
Gilbertus,
Romæ pa-
stea mor-
tuus.

Carolus Bas-
setus mor-
tuus postea
Rhemis.

mori

Mori pronepos, paris cum Georgio nobilitatis, zeli & pietatis iuuenis. Vtrumque Romam venterurum existimo. Remanent alij qui causam promoueant tam in aula quam alibi. Unus item prelo preest singulari fide ac diligentia, multarum etiam dotum varietate religionisque zelo prae-ditus; id enim praeterea mirabili quadam solertia effectum esse dicitur, vt in his summis rerum difficultatibus, prelo etiam & impres-sores habeantur, qui clam in speluncis terrarum cauernis libros imprimant, locum sapissime & nominatum permutantes ne detegantur.

Libris scrip-tis decerta-tio.

Hinc fit, vt magna fuerit hoc anno libris scri-ptis digladiatio, nec heretici quicquam potuerint edere, quod statim ferè non fuerit a cerrime impugnatum. Chiarcus, & Hanmerus Caluini ni ministri primo quoque tempore in Campianum scripserunt, vniuersum Iesuitarum ordinem, & nominatim Ignatij Loiola vitam, miris modis exagitantes, sed infra decem deinde dies apparuit censura quaedam breuis ignoti auctoris, typis impressa, quae tot maledicia in ministros hos reges sit, vt tam eos quam eorum sequaces vehemen-tissime puduerit; hac eadem ministri iterum iam vel tertio, ad disputandi certamen fuerunt prouocati, qua re cum plurimum offenderentur, Campianus libellum luculentissimum latine edidit ad academicos quo illius postulati ratio-nes reddit.

Decem ra-tiones. l.

Exie-

Exierant nonnulla Regina edita contumelio-sissima, in omnes Iesuitas, sacerdotes, Seminario-rum alumnos, & in ipsam denique Collegiorum institutionem. Sed his, tanta prudentia, moderat-ione rerumque, pondere, doctissimi viri Gulielmi Alani (qui huius vinea pater merito sine dici potest,) apologia statim satisfecit; vt ipsi haereti-ci, alioquin offensi, maximis laudibus opus ip-sum extulerint, Catholici incrementum maximè ex eo coperint. Incurrerat eodem ipso tempore in librum quendam eiusdem Alani ante mul-tos annos de Purgatorio scriptum Fulcus mini-ster, idque non tam vincendi studio, quam glo-riae quarendae ex tali aduersario; sed hunc iu-ueniliter & ridiculè exultantem, represit ci-tissime penitusque, fregit, vir grauisissimus, & om-ni eruditionis laude florentissimus Richardus Bristous, Rhemensis Seminarij studiorum praefectus.

Apologia
D. Alani. l.

Fulcus.

D. Bristoi li-ber.

Coierant his ipsis diebus regni ordines & Ca-tholicos de contumacia condènaturi diceban-tur, quod protestantium sacra iubente Regina adi-re recusaret: exhibitus est ergo in ipsis Comitibus libellus Anglice scriptus & in Anglia impres-sus, qui plurimas ac grauisimas huius rei ratio-nes reddit, quibus nec ipsi aduersarij (nisi vt Athei vniuersam cōscientiae rationem Catholi-cis penitus contemnendas censeant) refraga-ri possunt.

Rationes
recusatiū. l.

Ff De

Nicolai apo-
stasia.

De Ioannis Nicolai apostasia & relapsu qui ex Ministro Caluniano factus aliquando Collegij vestri alumnus fuerat, iam antea scripsit. Hic in castro Londinensi ad captiuos presbyteros qui vi ad ecclesiam pertrahuntur, aliquoties concionatus est, presente maxima aulicorum caterua ad commediam cohonestandam. Incredibile ferè est, quantis vbique laudibus hic homulus celebretur. Iesuita omnium doctissimus, Pontificis Alumnus, Cardinalium ecclesiastes, Theologus, Philosophus, Græcus, Hebraeus, Chaldeus, omnium linguarum ac scientiarum peritissimus habetur. Abnegationem fidei typis emisit, in qua, infinita de Roma, de Pontifice, de Cardinalibus, de vestro Collegio, de Iesuitis, de alumnis, de omni monachorum & sacerdotum genere mentitur. Libellus insigni triumpho ab hæreticis exceptus est & sparsus: sed proximo ferè mense prodijt liber alter, qui Nicolai Detectio, inscribatur, in quo postquam euidentissimis rationibus demonstratum est, illum nec Iesuitam esse, nec sacerdotem, nec theologum aut philosophum, nec unquam apud Pontificem aut Cardinales concionatum (nisi quòd semel, aut iterum Romæ apud Inquisitores Caluini hæresim abiurasset,) nec ullam eruditæ linguæ aut scientiæ cognitionem habere; sed relapsum tantum ministrum esse, indoctissimum grammaticum, erroneum vagabundum, ac mendacissimum homuncionem; tot & tanta

Nicolai de-
tectio. l.

tanta præterea hac iustissima occasione, explicata fuerunt de Romanis rebus, de charitatis operibus quæ in vrbe fiunt, de præclarissimis sanctitatis ac illustrissimorum Cardinalium rebus gestis, de omnium religiosorum ordinum insigni pietate, vt hæreticos non mediocriter iam pigeat, hoc suo commento eiusmodi se narrationi necessitatem præbuisse; qua plurimi perspecta fraude, partibus ipsorum dissidere, nostris vero adherescere ceperunt.

Atque hæc de libris: qui non minori sacerdotum diligentia, aut etiam periculo disseminantur, vt in manus omnium perueniant, quæ scribuntur. Modus autem est, vt omnes libri londinum nullo euulgato comportentur, ibique in sacerdotum manus per centenos aut quinquagenos distributi, eodem plane tempore in vniuersas regiones diuulgentur; postero autem die, cum de more, lictores Catholicorum domos ab hos libros sparsos scrutari incipiunt, non desunt copioso numero iuuenes nobiles, qui de nocte hos ipsos libros in hæreticorum cedes, officinas, ac palatia inserant, per aulam etiam disseminant, & per plateas, vt soli Catholici de his non accusentur.

Nunquam facerem dicendi finem si de Catholicorum zelo ac ardore sermonem ingrederer. Cum sacerdos ad eos diuertit, salutant primum vt externum & ignotum, tunc ad cubiculum in-

Modus li-
bros in An-
glia diffemi-
nandi.Modus quo
recipiuntur
Sacerdotes.

terius adducunt, quo oratorium constitutum est, ibi omnes prouolui in genua, sacerdotis benedictionem humillime petunt; interrogant deinde quāto tempore apud eos mansurus sit, quod esse uellent quā longissimum: si die sequenti discessurum se dicat (quod fere solent ne longiori mora periculum creetur,) omnes eo ipso uesperī ad peccatorum se confessionem parant; postero mane audito sacro, sanctissimo Eucharistiæ sacramento se muniunt; postea, habita concione atq; iterum impartita benedictione sacerdos discedit, quem nobiles aliquot iuuenes ut plurimum fere semper in itinere concomitantur.

Habent Catholici in varijs adium partibus (sicut in primitiua ecclesia vsitatum fuisse legimus,) non pauca loca secretiora quibus sacerdotes ab irrumpentium licitorum vi abscondantur. Sed iam longo vsu (ut fit) & nonnullorum etiā falsorum fratrum prodicione, magna ex parte in perscrutatorū cognitionem peruenerunt. Ipsi Catholici in syluas ac dumeta, in fossas etiam ac lacunas, cum de nocte fit irruptio, se abdere solent. Cum sedemus aliquando ad mensam hilariores, & familiarius de rebus fidei ac deuotionis (is enim omnium frequentissimus est sermo) conferentes, si aliquis forte ad ianuam rapidius insonuerit ita ut licitor existimari possit, omnes statim, non alter quā cerui audita uentorum uoce, erectis auribus & animis, astant,
cibus

Latibula in
Catholico-
rum domi-
bar.

cibus abstinent, breuissima oratione se Deo commendant, nec uox aut sonitus ullus auditur, quo usque famuli quid rei sit renuncient; quod si nihil periculi fuerit, ex iniecto tamen metu sunt latiores. Vere de his dici potest, quod animæ eorum in manibus ipsorum semper.

Nullus his in partibus reperitur, qui de nimia sacrorum duratione queratur; imo, si Missa quæuis ad horā fere integrā non duret, uix multis probatur. Si sex, octo, aut plura etiam sacra eodem die ac loco fiant (quod non raro cōcurrentibus inuicem sacerdotibus contingit) non deerunt in omnibus idem ipsi auditores. Si sacerdos non desit, octauo quoque die peccata expiant salutari confessione. Lites uix unquam inter Cattolicos audiuntur de rebus ullis: si quid controuersia occurrat, id totum sacerdotum fere arbitrio permittitur: cum hereticis nec matrimonia libenter contrahunt, nec preces faciunt, nec quicquam commercij habere uolunt. Cum nobili femina his ipsis diebus oblatum esset, ut carcere liberaretur, si uel unā ecclesiā pertransire tantum uellet; illa respuit, adiiciens, se integra conscientia carcerem esse ingressam, & eadem illasa uelle aut egredi aut mori. Vide quæso quid Dei spiritus, per hanc persecutionem effecerit. Henrici Regis temporibus qui pater huius Elizabethæ fuit, uniuersum fere hoc regnum (in quo erāt episcopi prælati, ac docti uiri plurimi)

Catholico-
rum zelus &
ardor.

Magna con-
stantia femi-
næ.

terius adducunt, quo oratorium constitutum est, ibi omnes prostrati in genua, sacerdotis benedictionem humillime petunt; interrogant deinde quāto tempore apud eos mansurus sit, quod esse vellent quā longissimum: si die sequenti discessurum se dicat (quod fere solent ne longiori mora periculum creetur,) omnes eo ipso vesperi ad peccatorum se confessionem parant; postero mane audito sacro, sanctissimo Eucharistiæ sacramento se muniunt; postea, habita concione atque iterum impartita benedictione sacerdos discedit, quem nobiles aliquot iuvenes ut plurimum fere semper in itinere concomitantur.

Habent Catholici in varijs ædium partibus (sicut in primitiua ecclesia vsitatum fuisse legimus,) non pauca loca secretiora quibus sacerdotes ab irrumptentium licetorum vi abscondantur. Sed iam longo vsu (vt fit) & nonnullorum etiā falsorum fratrum prodicione, magna ex parte in perscrutatorū cognitionem peruenerunt. Ipsi Catholici in syluis ac dumeta, in fossas etiam ac lacunas, cum de nocte fit irruptio, se abdere solent. Cum sedentus aliquando ad mensam hilariores, & familiarius de rebus fidei ac denotionis (is enim omnium frequentissimus est sermo) conferentes, si aliquis forte ad ianuam rapidius insonuerit ita ut licetor existimari possit, omnes statim, non alter quā cerui audita venatorum voce, erectis auribus & animis, astant, cibis

abstinent, breuissima oratione se Deo commendant, nec vox aut sonitus ullus auditur, quo usque famuli quid rei sit renuncient; quod si nihil periculi fuerit, ex iniecto tamen metu fiunt latiores. Vere de his dici potest, quod animæ eorum in manibus ipsorum semper.

Nullus his in partibus reperitur, qui de nimia sacrorum duratione queratur; imo, si Missa quæuis ad horā ferē integrā non duret, vix multis probatur. Si sex, octo, aut plura etiam sacra eodem die ac loco fiant (quod non raro cōcurrentibus inuicem sacerdotibus contingit) non deerunt in omnibus ydem ipsi auditores. Si sacerdos non desit, octauo quoque die peccata expiant salutari confessione. Lites vix vnquam inter Catholicos audiuntur de rebus vllis: si quid controuersia occurrat, id totum sacerdotum ferē arbitrio permittitur: cum hæreticis nec matrimonia libenter contrahunt, nec preces faciunt, nec quicquam commercij habere volunt. Cū nobili fæmina his ipsis diebus oblatum esset, vt carcere liberaretur, si vel vnā ecclesiā pertransire tantūm vellet; illa respuit, adijciens, se integrā conscientia carcerem esse ingressam, & eadem illa se velle aut egredi aut mori. Vide quæso quid Dei spiritus, per hanc persecutionem effecerit. Henrici Regis temporibus qui pater huius Elizabethæ fuit, vniuersum fere hoc regnum (in quo erāt episcopi prælati, ac docti viri plurimi)

Catholicorum zelus & ardor.

Magna constantia fæminæ.

ad unam tyranni vocem, fidem at pontificis Romani auctoritatem abiuravit: nunc verò per summam Dei misericordiam, persequente Henrici filia, non desunt pueri ac feminae, qui palam & ad tribunalia, non solum fidem intrepidè profiteantur, verum morte etiam proposita renuant ea facere, quae leuiora nonnullis videri fortasse possent, hæc est verè mutatio dexteræ Dei excelsi, & in summis eius beneficijs erga hanc nationem numeranda. Explicari non potest quantum Dei gloriam Seminaria illa transmarina propagauerint, quæ hereticos magis terrent quàm vlla principum catholicorum arma.

Pouidus noster artèssime custoditur Londini coniectus in castrum quoddam obscurissimum ob linguæ libertatem qua nuper ministros quosdam perstrinxit, & ad certamen cum sacerdotibus Catholicis prouocauit, qua una re nihil illi illubentius audiunt: humi iacet loco subterraneo, nec vllus ei luminis vsus permittitur, maximis etiam ferreis compedibus oneratur; & tamen mecum per literas his diebus, mirabili quodam artificio emissas, suauius, iocatur, perinde ac si in delitijs viueret. Cum autem per eadem viam, qua literas illas receperam, sacerdotem quem dâ ad eum direxisssem (prout postulabat) vt sanctissimam eucharistiam ei præberet, eò quòd omnes itineris ac ingressus circumstantias a Pouno præscriptas non obseruasset, captus est, sed iterum postea

postea mirabiliter liberatus.

In similem captiuitatis locum, his ipsis diebus post tot annorù carceres londini perpeffos, coniecti sunt grauissimi ac reuerendissimi viri, Episcopus Lincolnensis, Abbas Westminsteriensis, alijsq; multi. In arcem enim Visbicensis in saluberrimum locum, seuissimo Puritano custodiendâ, in hac veneranda sua senectute mittuntur, vbi certissimum est diu eos non superfuturos. Stenim vltra carceris incommoditatè inhumaniter etiam & barbarè a custode tractantur. Omnes penitus libri præter vna Biblia, illis auferuntur, nec scriptorum suorum aut annotationum codicilli permittuntur. Superbisimi ministri sæpe inexpectatò immittuntur, qui imparatos aggrediantur ac conuitijs proscindant: falsa deinde & ridicula frequenter de eis publicantur, eaque nonnunquam libris impresfis, quòd omnis eorum existimatio, qua plurimum valent, imminuatur. Femina quedam impudica superiori mense, in earum cubicula ipsis inscijs, inclusa est, vt inde opinionem incurrerent incontinentiæ. Nullus ad eos permittitur accessus, vnde hoc artificio quòd modo dicam vti compellimur. Cum aliquis ex nostris quicquâ eis eleemosynæ dare voluerit, præcedenti die ambulat per agros vicinos, & tanquam venaturus vocem attollit, quo signo dato, eorù aliquis per fenestras prospicit, & signo dato animaduertit

Mira mutatio.

Seminaria.

Thomas Pounus magni nominis in aula.

Præcipuorū Prælatorum exagitatio.

Modus subueniendi in carceratis

tit, venatorem illum aliquid in vsus ipsorum habere. Postera ergo nocte dormientibus ceteris, accedit ille cautus ad muros, & per eandem fenestram ex qua signum datum fuerat, inclusorū aliquis dimittit sportulam, qua eleemosinam recipiat. Atq; hæc eadem ferè ratio in ceteris etiã carceribus tenetur, licet pro locorum varietate, varia etiam media tentanda sint, in quibus excogitandis, summoq; cum periculo exequendis, mirabilis sane elucet Catholicorum ardor, charitas, ac fortitudo.

Hartus &
Cotamus
Presbyteri.

Hartus & Cotamus eodem in carcere sunt, quorum posterior vt socium sua causa comprehensum è periculo liberaret, sponte se licetoribus obrulit: Prior in ingressu ad insulam captus, & ad Reginæ Consiliarios ductus, eò quòd pulcherrimus iuuenis, magnis etiam talentis præditus, & parentibus nobilibus ortus esset, dimissus est Oxonium, ut cum doctissimis illius vniuersitatis theologis conferret, si qua forte spes, eum peruertendi appareret. Sed cum post duorum aut trium mensium spaciū, nihil quicquid in eo genere proficerent, carceribus tradendumre xistimarunt, vbi latissimus viuit, & duriora imposterum expectat ob præteritos fauores. Tirellus vester, postquam huc appulisset & me amplexatus fuisset, prodiens quodam die in publicum, visus est & proditus a Ioanne Nicolao exclamante, & populum ad perduellens

Antonius
Tirellus
presbyter.

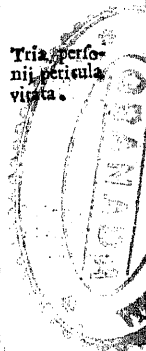
lem capiendum (sic enim loquuntur) excitante. Nō miror Apostolum tam vehemēter questum esse, de falsis fratribus; nobis sunt hic molestissimi, & aliorum omnium maxime capitales. Sledus, qui paucis ante nos diebus, Roma discessit, egit aliquandiu proditorem clanculū, nunc publicè persecutorem. Comprehendit Ionsonium per plateas transeuntem, paulo etiam post, Ortonum, nihil minus quàm tale quid suspicantem. Si proditor paululum se cohibuisset, & ad hospitium vsque profectus fuisset, cepisset unà Campianum, Personium & Gilbertum, (ad illos enim Ortonus properabat) quibus tribus hominibus nescio an Regina quidquam magis expetat.

Sed Dei nō sua fuit volūtas, qui tã ipsos quã alios, variis in dies periculis liberat: saltem Personij tria, ipso narrante accepi: primum, cum obsessa domo in quam fuit, in fenile quod domui adhærebat se abdens persequentes euasit: alterum, quòd ad hospitium quoddam publicum sub noctem inuitatus (ea enim præcipue hora sacer dotes solent egredi) ut quendam nobilem è longinquo venientem ecclesiæ gremio recõciliaret, licet optimè locum cognouisset, & triduo antè ibidem fuisset, ita tamen inter eundem immutatus est sensus eius, vt ad domum veniens illam non agnosceret, nec iam eam vlla ratione aut diligentia, etiam si diu quæreretur, & a vicinis sepe mul-

Sledus proditor.

Ionsonus
Ortonus.

Tria personij
petitula
victa.

multumque peteret, inuenire potuit; unde me-
sus abscedere coactus est. Postero vero die, in-
tellexit ianuam illam a lictoribus interius fuisse
clausam & obsessam, qui aduentum eius expe-
ctabant. Comprehenderunt autem eodem tem-
pore septem alios, qui eadem de causa illuc ve-
niebant, & in ijs Rish-tonum, vestri collegii aliu-
num. Tertium erat, quod cum Personius do-
mum quandam ad Tamesis ripam positam habe-
ret, in qua, de nocte sacerdotes conuenire, &
sarcinulas suas nonnumquam deponere sole-
bant; hęc a quodam librorum compactore, qui ope-
ras in ea excercuerat, magistratui indicata fuit,
qui statim Personio vix egresso, maximo arma-
torum numero locum obsedit omniaq; diripuit,
cruces, medallias, grana benedicta, Agnos Dei,
& cetera eiusmodi nō pauca; cęperunt etiam in
domo Vicina Alexandrū Briantum presbyterū,
quem postea varijs cruciatibus afflixerunt, non
solum equulei, sicut ceteros sacerdotes, sed acu-
tissimis etiam acubus sub vngues immissis, inau-
dito quodam crudelitatis genere.

Et profecto mirabile plane est, quā ingenio-
sam se præbeat hæreticorum malitia, ad nouas
afflictiones in Catholicos excogitandas. Ex ca-
stro Londinensi scribunt septem ibi esse variorū
tormentorū ac cruciantium genera, quibus in
dies Catholici exercentur. Hęc, etiam superiatē
dens & pseudo episcopus Elmerus, vt est natura

IRU-

truculenta, & olim inter Gladiatores non infi-
mi nominis, sic sua etiam peculiaria habet. Et
his proximis diebus, cū virginem quandam
nobilem, ad arbitrium suum flectere non potuis-
set vt hæreticorum sacra adiret, in locum quen-
dam infamem compegit, ubi flagris tāquam scor-
tum cadenda esset. Sed aliqua visa est statim pœ-
na eum secuta, cū enim ipse filiam suam quam
vnice diligebat, Concionatori cuidam Ministro
in matrimonio tradidisset (in eadem enim mini-
strorum tribu solent omnes ut plurimum con-
trahere) eumq; in honorem filie, Archidiaconū
Londinensem constituisset; ille provinciam visita-
turus exiens, comprehensus est a magistratu cū
alterius vxore; qua re socero patefacta, gener, vt
eum æquorem haberet, voluit iniuriā augere.
Finxit itaque literas libidinis plenas, vxoris no-
mine ad equitem quendam auratum, easq; tan-
quam a se interceptas, in erroris sui compensa-
tionem socero obtulit, quibus ille mirabiliter af-
flictus, cum postea intellixisset rem totam a ge-
nero compositam esse; in furorem actus, non ba-
culo pastorali, sed Lanionis fuste Archidiaconū
grauissimè verberasse dicitur. Atque cum eius-
modi quidem prælatis est nostra concertatio. Ha-
tensus ille.

De edictis atrocissimis, legibusque saeuissimis
contra omne genus sacerdotum, ac Catholicorū
editis, satis iam vos, cū ex meis, tūm ex alio-
rum

Septem cō-
prehensi &
in ijs Rish-
tonus.

Alexandri
Brianti cō-
prehensio.

Ingeniosa
hæreticorū
malitia.

Lepidum de
episcopo &
archidiacono
suo gē-
nero.

Edicta & leges.

rum etiam literis, & ex ipsis rebus ad vos perlati, intellexisse nō dubito. Primus hæreticorū impetus in illos erat maxime, qui sacra hæreticorū adire noluerunt, quos ex eo deinceps Recusantes appellare cōsueuerūt, cuius generis, plusquā quinquaginta millia statim se obtulerunt, ijq; ex omni ferè regni prouincia ornatissimi, ac vniuerso populo probatissimi viri: quorum constantia mirabiliter offensi aduersarii, in præbyteros, tanquam huius rei præcipuos authores, vniuersam iracundiæ molem conuerterunt. Vnum itaque hoc ipso mense in crucem egerunt Euerardum Hansium, & plures videntur breui eadem sortem subituri, ad quam omnes paratissimis esse videntur animis. Hansius certe inuicta patientia certamen pertulit; proximus ei successurus videtur Cliftonus præbyter, qui iam aliquot mensibus sic ab hæreticis inter latrones in antro quodam subterraneo, fame, frigore, ferrisque afflictus est, ut supra naturam plane existimetur, quod spiritum adhuc ducat. Hic cum his diebus ad tribunal per plateas ingentibus onustus ferris, inter fures duceretur, sociis gementibus, & vniuerso ferè populo commiseratione affecto; ipse solus hilaris & subridenti similis, compedes trahebat. Cum autem quidam ptereret, cur ille præ cæteris in casu suo tam misero videret; quia (inquit) ego plusquàm cæteri ex hac calamitate emolumenti sum percepturus, & iustum est

est opinor, vt quisque de suo lucro gaudeat.

Ceruinus vester qui tanto zelo Romæ ardebat, non minori spiritus ardore sex integros fere menses per diuersas regni prouincias concionando consumpsit, qua in re insignem planè gratiam & auctoritatem habebat, voluitq; Dei prouidentia vt in tantorum laborum compensationem, in ipsa tandem concione caperetur Londini in domo cuiusdam nobilis iuuenis cui Roscaroco nomen est, qui vna cum Ceruino in carcerem est traditus, & postea equuleo tortus dicitur. Ceruino cum in atrium interius carceris adductus esset, aptarunt compedes grauissimas, quos uix mouere poterat: quo facto, discesserunt ad tempus custodes, vt viderent in quodnam antrū vel cubiculum compingendus deinde esset; ille autē, cum vndique circumspiciens solum se videret, suspexit in cælum lætissimo vultu, & gratias Deo egit: tamen iterum pedes aspexit onustos catenis, & experiebatur an mouere eos posset, cumq; mouendo audiret catenæ sonitum; contine re se non potuit, quin magno risu, effusus etiam præ gaudio lacrimis, & manibus oculisq; in cælum sublatis, ingentem lætitiæ suæ affectum exprimeret. Quam rem totam videntes hæretici quidā duo de Familia Amoris, qui proximo quodam in loco captiui tenebantur, nullum mirandi finem facere potuerunt, & vniuersam rei gestæ seriem sepius postea narrare consueuerunt.

Rodolphus Ceruinus postea martyr.

Roscarocens nobilis.

Ceruini cōsolatio in cōpedibus.

Idem

Hansius martyr.

Cliftonus præbyter.

Idem Ceruinus cum biduo antequam caperetur, mecum pernoctasset, & propter frigeris vehementiam (erat enim hyems) ad focum exiguum quem habueramus, inter duos tresve aegre se inseruisset; hac de re, post sex opinor, dies quam in carcere fuisset, sic ad me rescripsit. Eleemosynam quam heri ad me misisti, accepi, Deus tibi rependat: tantillum etiam antea habueram; quod ubi expensum fuerit, descendam ad fratres meos latrones in lacum, ut ex communi eleemosynarum sportula uiuam, & descendam profecto libentius, quam unquam hactenus ad ullum conuiuium; illius enim sportulae panis, erit mihi Domini mei causa, omni melle & uniuersis dapium generibus dulcior. Habeo iam ad pedes ac tibias tintinabula quadam, quae me ad moneant, qui sim, & cuius sim: nunquam aliis sensi tam suauem harmoniam; si uobiscum iam essem, facerent mihi locum ad ignem accedenti, nec me comprimeretis. Ora pro me, ut compleam fortiter ac fideliter cursum. haec Ceruinus; atque huc usque ex epistola Londino scripta.

Ut autem ad historiae nostrae seriem redeamus, post scriptas has literas multi ferè in dies Catholici prodebatur, & inter ceteros, percelebris ille Capianus hoc tempore proditione falsi cuiusdam fratris Eliot, tanquam Iscariotis capitur, ludibrii exponitur, copedibus vincitur, quaestioni ter aut quater usque ad luxationem ac

quas-

quassationem omnium membrorum subiicitur: quo etiam tempore praeter plurimos de vulgo, ex praecipua quoque nobilitate & ordine equestri, hoc maxime praetextu, quod Campianum in aedes receperint & ab Ecclesijs Protestantium abstinerint, non paucos in carceres rapuerunt, iudicibus simul cum furibus ac latronibus stiterunt, variisque multis pecuniariis miserè expilarunt; in quo genere grauisima passi sunt illustres nobiles propter Campianum afflicti, Baro Vauxius, Thomas ite Tressamus, & Gulielmus Catesbeus equites aurati, & alii per uniuersum regnum plurimi, admirabili constantia, fide & pietate, insignes uiri. Interim ut Campianum ac Presbyteros uinctos plausibili praetextu afficiant extremo supplicio (pro sola enim Catholicae fidei propugnatione, quae adèd nunc in animis Anglorum inualuerat, tollendos non iudicabatur) fingunt eos, multa in necem Reginae, Romae Rhemisque machinatos, ad eamque rem falsos quosdam fratres in testes ex fece hominum conquirunt & subornant, quorum testimoniis licet non consentientibus, & apertissime refutatis, condemnantur ad mortem crudelissimam & turpissimam, quam paulò post incredibili constantia ad singularem Dei gloriam, Catholicorum confirmationem & bonorum omnium aedificationem, praeclearissime obierunt, im-

por-

Ceruini epistolium.

Compedes intelligit.

P. Capianus Eliot prodicione captus.

Nobiles propter Capiantum afflicti.

Calumniam innocentes conficit.

portunè instantibus & urgentibus hæreticis; ut saltèm Elizabetham caput Ecclesiæ, agnoscerent, & se in ipsam peccasse confiterentur, ac non solum uitam & ueniã si id facere uellent, sed dignitates etiã magnas offerētibus.

Martyria
multorum
præclarissi-
ma.

Primo ergo die Decembris anno 1581. celebri martyrio consummati sunt, idem Reuerendus Pater Edmundus Campianus Societatis Iesu præbyter, & venerabiles duo Sacerdotes, Rodolphus Ceruinus, ac Alexander Briantus, Romani alter, alter Rhemensis Seminarij alumnus. Vicesimo verò Maij sequentis anni, Thomas Fordus, Ioãnes Shertus & Robertus Ionsonius, & trigesimo eiusdem mensis, Gulielmus Philbeus, Lucas Kirbeus, Laurentius Richarsonus, Thomas Cotamus, Presbyteri sancti & docti omnes, certamen confessionis compleuerūt. Et hi quidem omnes Londini; ubi antè etiã sanctè martyriũ passi sunt Ioannes Nelsonus, anno 1578. & Euerardus Hansius an. 1581. Sacerdotes, & Thomas Shervodus laicus; & extra Londinum in alijs Prouincijs, Cutbertus Maynus, primus ex Seminariis martyr an. 1578. & Ioannes Paynus an. 1582. singulari zelo præcellentes Presbyteri. Paulò verò post, hoc est eodem anno & sequenti, simili constantia sanctas animas Deo reddiderunt, in Eboraecensi urbe uita & doctrina præstantes Presbyteri,

Martyres
quindecim.

1582.

(hoc solo nomine damnati, quòd Sacerdotes se agnoscerent, ac pontificia autoritate se extra regnum ordinatos esse confiterentur) Gulielmus Lacius, Richardus Kirkmannus, Iacobus Tomsonus, Gulielmus Hartus, & Richardus Therkellus. Atque duo nuper in Vintoniensi ciuitate Dominus Ioãnes Slaidus, & D. Ioannes Bodeus honestæ conditionis laici, bis uariis temporibus per sententiam iudicis, (inaudito apud Anglos exemplo,) morti adiudicati sunt; quam, paulò post scelicissimè obierunt, non aliam ob causam damnati, quàm quòd penes Reginam, summam in causis Ecclesiasticis autoritatem proximè & secundum Deum, esse negarint. Eodè anno & alium laicum Gulielmum Carterum Londini martyrio sustulerunt, ob id solum, quòd cum impressor esset, prælo mandasset, librum quendam de schismate a docto & pio viro Gregorio Martino conscriptum, in quo hortabatur uirgines quasdam ad ieiuniũ, quæ ea ratione Holofernis caput (id est dæmonis & peccati) facile amputarent: quam sententiam auidè arripientes Hæretici, nõ aliter quàm de Regina illud Holofernis nomen intelligi uoluerunt, cuius saluti & uiræ eiusmodi hortationibus insidias strui calumniabantur; eadem plane iniustitia qua obijciebatur olim in Africa Catholicis sacerdotibus quod de Re-

Martyres
octo.

1583.

Victor Auz.
li. 1.

Gg gis

gis persona loquerentur, si quispiam ut moris est dum populum admoneret, Pharaonē Nabuchodonosor, aut Holofernem nominaret.

D. Laburni Confessio.
Martires quatuor.
An. 1582.
 Verum dominus Iacobus Laburnus nobilis laicus, paulò etiã ulterius quàm sacerdotes (qui iniussu Superiorũ nõ debebant nec uolebant se reipub. & status q̄stionibus immiscere) p̄gressus, palam negabat Reginae oẽm obedientiam (sicut & ante iuriconsultus Storæus, Feltonus nobilis & Vvodosius Presbyter fecerant) partim quod eius natales illegitimos esse diceret, partim, quòd esset Pij V. Pontificis sententia, prætenso iure regnandi priuata. Qua de causa varias carcerum molestias Carleoli, Londini, Lancastræ, Mancastræq; perpeffus, tandem Lancastræ sanguinem omnibus admirantibus eius constantiam ac patientiam lubentissimè ac mitissimè fudit.

Plebeij virg. Czli.
 Neque hìc silentio prætereundum est, aliquot etiam plebeios quòd ecclesias, & profana Protestantium officia adire noluerãt, cum non haberent vndè multam pecuniariam soluerent, sententia iudicis diu ac miserabiliter per urbem Vvintoniensem tractos ac nudos crudeliter fuisse cefos.

P. Hayuodi apprehensio & circa illũ facta.
 Incidit quoque Dei planè prouidètia, hoc tempore in manus persecutorum P. Gaspar Hayuodus, nam uocatus in Gallias ad suorũ colloquium, cum esset propemodũ in littore

Nor-

Normännico, subitò aduerso vento in portũ Anglicanum delatus a Magistratu fissitur, Londinum reducitur ac in carcerem compingitur, vnde post non multos dies & varias examinationes, ducitur ab arcis Præfecto cum aliis quot aliis vinctis Presbyteris circa id tempus comprehensis, ad tribunal. Vbi autem ventũ est ad ianuam Prætorii, nouo exemplo, sed antiqua hæreticorum vereque diabolica fraude, ex improvisò cæteris eum Confessoribus subtrahunt, ac in uicinis ædibus, dum alij causam dicerent collocant, ut hoc artificio simul & abesset à Collegis, ille qui doctrina & dicèdi peritia, qua plurimũ præualuit omnibus, obiecta crimina facillimè diluere potuisset, & suspitio daretur cum cæteris Cõfessoribus, tum astanti populo, patrem optimum, animum ac religionis sententiam vel mutasse prorsus, vel saltem in aliquibus se Regiæ voluntati accommodasse. Atque ut illud facilius ab omnibus crederetur, quasdam in eam rem uoces arcis præfectus mox sparsisse dicitur, eumque non cum sodalibus ad mortem iudicis sententia condemnatis, sed per aliam secretiorem portam in carcerem reduxit. Quo dolo malo factum est, ut etiam boni nonnihil isti Reuerendo patri humanitùs accidisse timuerint. Sed impiissimã fraudem ac summam sancto Cõfessori factam iniuriam tempus postea patefe-

Gg 2 cit

cit. Neque enim vel istorum dolosis machinationibus, vel frequenter adhibitis minis, vel aliis grauisimis tentationibus quicquam cessit. Obtulerunt autem ei (quod ab ipsius ore postea audiui) si uel se aliquantulum accommodaret, episcopatum. Mansit autem in carcere, variis postea a Regina consiliariis nunciis ac literis, sed frustra, ad defectionem sollicitatus. Socij uero sacerdotes, secundum iudicium paulò ante pro tribunali latum ad patibulum ducti, confessionem suam gloriosa morte latissimè compleuerunt. Hi autem erant Georgius Haddocus, Ioannes Mundinus, Ioannes Nutterus, Iacobus Fennus, & Thomas Emerfordus.

Atque in alijs regni locis præsertim Lancastriæ, Eboraci & in Vvallorum finibus, complures tormentis grauisimis tentati, nonnulli etiam turpissima morte proditorum & latronum instar affecti sunt. Lancastriæ, Iacobus Bellus Presbyter & sexagenarius, & Ioannes Finchius laicus: in Vvallia Richardus Vitus ludimagister. Frustra uero in hoc instituto compendio commemorauerim, quibus de criminibus tam crudeliter in innocentes homines animaduersum fit, cum omnibus constet, veram solamque causam fuisse religionis uitæ professionem, & Apostolicæ sedis ac communionis contra Ecclesiæ rebelles filios defen-

Martyres
quinque.

An. 1524.

Martyres
tres.

fensionem.

Nam cum cæteras confictas criminationes in iudicio facilè depulissent, mox in ipsorum secretiores cogitationes & futura facta quibusdã captiosis interrogationibus super Bulla declaratoria Pij V. fit inquisitio; nimirum, si sententiam illam legitimam fuisse iudicent? si putent in Papæ esse potestate reges exauthore, ac subditos ab ipsorum obedientia liberos reddere? quid sint facturi ipsi, aut alijs in conscientia præscribent, si bellum à quoquam inferatur propter religionem? ac huius generis alia. In quibus si quid pro Pontificia potestate, vel prudentissima rerum moderatione dixissent, continuò læsæ Maiestatis, & non religionis rei decernebantur.

Atque hæc quidem hæctenus nequissime perpetrarunt aduersarij nostri, conscientia ipsorum tantum clam repugnante, & tantorum scelerum apud Deum eos accusante: (optime enim nouerant innocentissimos esse Catholicos, earum omnium molitionum quarum condemnabantur;) sed uoluit Dei benignitas, in lucem hominumque notitiam, hæc summam eorum impietatem proferre. Nunc enim, Ioannes ille Nicolaus, de quo supra mentio facta est, qui ab his inductus, maximam huic sanguinolentæ tragædiæ occasionem, vel umbram potius & vélamen

Articuli pro
positi de
Bulla Pij V.

1

2

3

Io. Nicolaus
médacia cõ
fictur.

dederat, (Roma enim rediens, tam libris impressis, quàm concionibus publicis multa de Catholicorum machinationibus iussus asseruit) ~~sed~~ cum vidisset tot Innocentes homines hac scelerata fraude sublatos esse, conscientia motus, Cecilium, summum Regni Questorem adit, reuocatque illi in memoriam, falsa esse quæ ipse in Catholicos dixerat, a quo vix auditus, idè postea Reginae Secretario Valsinghamo significari curauit; sed cū neuter eorū libenter eum audiret, ille tanquam alter Iudas, requiem non inueniens, admonuit eius rei non solum præfectum arcis Londinensis, qui totius fictionis præcipuus auctor fuerat, verumetiā Lucam Chirbæum presbyterum, ex ijs vnum qui hac ipsa de causa sententiam mortis acceperant. Quo facto exijt statim ex Anglia, & per Germaniam properabat ad Turcas, vt experiretur an eorum religio meliori conscientia res administraret quàm protestantium; sed in itinere cum multis difficultatibus impediretur, persuasus a Socio redijt in Galliam, vbi quanquam eam gratiam non fuerit consecutus vt Catholicus fieret (voluit enim statim in Angliam redire) coram magistratu tamen Rothomagensi, vniuersam mendaciorum suorum seriem retexuit articulis octo, qui * impressi habentur, binasque literas ad Reuerendum D. Alanum Collegij Ang-

Cecilij & Valsinghami obstinata iniquitas.

Nicolai fuga & dispersio.

* Libro qui dicitur concertatio.

glorum Rhemenfis præsidem, eodè de negotio dedit; ex quibus hæc inferemus, sicut ipsius verbis scripta habentur.

D. Alane, contra Papam, Cardinales & Episcopos quacunque scripsi, scripsi ambitionis causa; nullum librum edidissim, Deus est mihi testis, nisi Præses Castri Londinensis me ad scribendum prouocasset.

Multa scripsi, multa feci, quæ scribere aut facere negavi prorsus, antequam Præses sepe minatus esset, grauissimum equulei tormentum; quam acerbam pœnam pati mea fragilis caro abhoruit. Illius igitur inuentione atque voluntate secutus sum; quod imperabat scripsi, feci, locutus sum, nõ ex malitia, sed ex eius impulsu, nõ ex praua voluntate, sed ex satanica suggestione.

Multa scripsi falsò, quæ scripsisse pœnituit me antequam ex Anglia tanquam profugus ob enormia peccata mea, quæ conscientie meæ magnam inquietem diu & noctu iniicerunt, discesseram. Nunquam in Anglia steti coram Iudice, aut alio quouis magistratu tanquam testis contra quemuis Catholicum Romanum, quãdo in iudiciũ vocati sunt, sed ex proposito absui Lódino.

Papa, Cardinales, Episcopi, & alij Catholici Romani, in me multa contulerunt beneficia, quæ ingratitude compensaui, sed causa ostenditur metus grauissimi supplicij, & magnifica promissa me a Deo auocauerunt.

Gg 4 Nihil

Io. Nicolai literæ 19. feb. an. 1583

Conscientie cruciatus.

Tormento-
rum timor.

Nihil aliud audire potui in carceribus quàm has minas. Fac sic, aut satellites te ducent torqueri; maluissimè dixisset suspendi. Non bona res est, corpus isto cruciatu longius fieri per duos ferè pedes quam natura concedit. Narratus est mihi modus torquendi; cum audieram, timor & horror istiusmodi supplicij me omnino vicit. Quorū voluit ille Præses aut seruus illius nomina scribi, scripsi. Georgius Peccà Eques auratus in Catalogo fuit Papistarū positus, Iudex identidē Southcotus, & alij multi mihi ignoti.

Confessio
criminū in
Catholicos.

D. Athane, Odoenus Hoptonus Præses Castris Londinensis, minis iussit ut confessionem meam iuxta uoluntatem illius scriberem, & quando nomina Papistarum patefeci (quorum quàmplurima nomina nūquam ante audierā) iussit ut eos fautores esse Papæ, Regine Scotorū, acerrimos inimicos Regiæ Maiestatis et virorum à consiliis, asserere nō vereretur. Hoc inquit si a te factum erit, Regina promouebit te, inuenies me promptissimū ad te iunādum, Cuncti proceres te magno prosequentur amore, & nihil indigebis. Si hoc non prestabis, grauissima pœna multaberis, consule tibi igitur. Et hanc ob causam, partim metu ductus, partim adulatione victus, hoc in me suscepi, ut quod ipse aiebat, confirmarem. Hęc quę ex arauit adeo vera sunt, ut nihil verius

Videte homines, qua mecum Fragedia vsus

est

est ille Præses. Quamprimum veneram in cōspetum eius ductus cum satellite, cōfessus sum illi me suę religionis esse, & tamen hypocrisis maxima vti voluit: paratus eram in die Dominico istius hebdomadę qua captus eram, in Ecclesiā venire mea sponte, & tamen iussus, ut apparerē reluctari, & seruus illius iussus fuit, trahere me ad Ecclesiam quasi inuitus venissem; ex his paucis colligite plura.

Nequitia
magna hog
toni.

Multa alia scripsit ac confessus est Nicolaus iste (quę breuitatis causa omittimus) de nequissima hereticorum nostrorum in Catholicos etiam contra propriam conscientiam cōspiratione; sed neq; tamen ideo quicquam ab incepta persecutione destiterunt, verum maiori potius impetu progressi sunt,

Neque uerò nunc contenti hac in Presbyteros & mediocri fortunę orthodoxos artificiosa crudelitate, ipsam etiam nobilitatem, ac inprimis regni proceres, quos iam magis magisq; istius nouę sectę falsitatem, turpitudinem ac immanem crudelitatem abhominari obseruarunt, indignissimè tractare incipiunt. Et eum in omnes catholicè affectos nobiles simul animaduertere non queant, pro cuiusque Aulici ac noui hominis odio & libidine, nunc istos, nunc alios, cōfictis criminationibus & calumnijs impetunt. Ita Franciscum Throgmortonum ac Edouardum Ardenum

Procerum
vexatio.

* Istura in
carcere hoc
anno mēse
Iulij occi-
derunt.

denum antiqua fide ac genere præstantissi-
mos viros aliosque indignè sustulerunt.* Sic
Illustrissimū Northumbriū in Anglia po-
tentissimum principem, ac insignem pietate
ac nobilitate virum Gulielmum Shellæum,
in infelices ac lethales carceres ex vanissimis
solum suspicionibus truserunt. Idem fecit
in illustrem Baronem Pagettū ac Caro-
lum Arudeliū nobilē, licet innocētissimos,
nisi fuga matura & vitæ & conscientijs suis
cōsuluissent. Quo modo autem iam pridem
summum totius regni principem, Comitem
Arudeliæ, Ducis Norfolciæ (qui & ipse isto-
rum cruentis manibus sublatus est) filiū pri-
mogenitum ac hæredem, è fuga propter solā
conscientiam suscepta, reductum, in carcere
immaniter tractent, mendacijsque ac calum-
nijs infament, omnesque ipsius charissimos
fratres, sorores, cognatos, affines innocen-
tissimos homines exagitent, dicere superse-
debo. Sanè præter ista quæ commemorauimus,
præterq; expilationes ac vexationes quas
à vilissimis homuncionibus tolerare cogun-
tur, vel hoc nomine nobiles laici sunt ipsis sa-
cerdotibus infeliciores, quod nec conscientie
causa fugere, nec possessiones vendere,
nec bona sua vxoribus ac liberis relinque-
re, nec ad sui sustentationem secum trāsferre
possant; sed fisco ac hereticorum vsibus ap-
plicanda

plicanda deferere coguntur: qua vna re nihil
potest dici aut fingi seruilius ac miserabilius.

Et hanc in omnes Ordines crudelitatem
dicunt se non exercere propter religionē, (si-
cut certe putamus; putantque etiam pruden-
tes omnes qui iam à multis annis aduerterūt,
ijs qui rerum potiuntur in Anglia, de fide,
vtcunque id prætendant, nullam curam ha-
beri, sed de statu suo solum esse sollicitos)
sed ad Regine ac Reip. securitatem, quam per
Catholicos indies numero ac studio in Regi-
nam Scotiæ crescentes, magis magisque periclitari
asserunt. Vndè isti noui etiam metus
ac suspitiones de Elizabethæ interfectione,
qui tam altè istorū animis infixi sunt, vt pue-
riliter nō modo homines ac res quæ verè exi-
stunt, sed vanissima spectra ac vmbas me-
tuant ac infectentur, aded quidem, vt ad eam
à capite Regine repellendam, aut postquam
facta fuerit vindicandam, non modo in eos
qui fecerint, sed in proximos quosq; Regni
hæredes inauditis associationibus ac iuramē-
tis contra mōrem ac leges regni conspiraue-
rint; & id quidē primū priuato furoris zelo
fecerunt, postea cum aliqua tamen eius con-
iurationis moderatione, lege etiam parlamen-
taria vt id approbaretur obtinuerunt.

Elizabethæ
consiliarij
nullam de
religione
habent curā

Sed ut ad rem redeamus, in hac tanta in
omnes omnium ordinū Catholicos sequitia;
non-

Fraudes per
secutorum.

nonnunquam vt apud exteros principes ipsumque etiam Pontificem, persecutionis immanitatem aliquantulum occultent, ac opinionem moderationis ac clementiæ sibi concilient, tam fraudulenter sæpè ista dispensant; vt dum vnū cruciant, vexant, occidunt, aliū Regia indulgentia nonnunquam palam absoluant; vt cum Londini est aliquod ab innocentium cede quasi lucidissimè in alijs regni locis seuitur, & dum quosdā ad tempus maiori libertate donare videntur, alios identidè eodè tempore comprehensos grauissimè cruciant. Atque vt ista calliditas horum instituto melius inseruiat, habent ferè in Principum aulis certos homines, qui huiusmodi fictæ ac fucatæ clementiæ exempla; apud rerum nostrarum imperitos inculcent; explicent; amplificent, & infinitæ crudelitatis facinora vel extenuent vel excusent; vel aliorum quam facta videntur, interpretentur; vt sæpè videas etiam homines non malos, de istis persecutoribus Ecclesiæ multis meliora promittere.

Inierunt his ipsis diebus nouum consiliū, de quibusdam quos in vinculis habebant in exilium mittendis, vel quia morte ac maculatione Sacerdotum senserunt se nihil profecisse, vel quia iudicarunt hoc in primis facto,

fucatæ

Consiliū nouū de mittendis Catholicis in exilium.

fucatā clementiā suā, cuius laudē tantopere expetunt, pluribus in locis diuulgari posse. Sed certè neque perpetuum exilium est magnum lenitatis argumentum, & ea conditione impositum vt redire sit capitale, est per se seuisimum; & Sacerdotibus Dei qui cum Superiorum mandato, tum suo singulari zelo, illam sibi prouinciam vt multis ad salutem inseruiant vltra susceperant, debebat omnibus tormentis ac mortibus intollerabilius cæferi; & ipsis denique Catholicis populis, pastoribus suis hoc modo orbatis, longè tristissimum esse oportuit. Sed quo ordine, quoque modo in exilium acti sint, vno aut altero verbo commemorabo, quia ipse licet indignus, huius pro Christo qualiscunque afflictionis inter ceteros viginti particeps fui; simul enim totidem presbyteri & vnus nobilis laicus hanc pœnam subiuiimus.

Erāt tum tēporis omnes tam nouæ quam veteres custodiæ, Confessoribus plenæ, & in vno castro Martiali (quod nomen est carceris cuiusdam Londini) erāt præter laicos, Sacerdotes plus minus triginta, remaserāt quoque in arce atque in alijs vrbis carceribus, ex ijs nonnulli qui vel cum patre Campiano, vel paulò post ad mortē dānati, totum triennium carnificis manum expectarant. Hos igitur nō omnes, licet in eadem damnatione esse viderentur,

Diebus vi-
ginti obse-
forū in vna
naue. an.
1585. die
vero Ian. 21.

rentur, nec solos, sed certos & ex singulis fe-
rè illius ciuitatis custodijs aliquos delegerūt,
nā ex innumeris alijs in regni locis victis,
ne vnum tunc dimiserunt. Cū ergò dies à
Magistratu esset illis deportandis designatus,
dantur cuiuslibet carceris præfecto eorū no-
mina qui in exilium erant destinati, & vt vin-
ctis diem præscriptum denunciaret mandatur,
vt ita maturè de rebus ad viam ac victū ne-
cessarijs sibi prouiderent, nam publicis sum-
ptibus (quod à multis expectabatur) nō nisi
in naue erant alendi. Sed ipsi carceribus inte-
rea conclusi, nec ad vllijs colloquium nisi
custodibus præsentibus admisi, non mul-
tum adiumenti ad iter ac futurum exilium
obtinerè potuerunt, vt vel hoc nomine
istud exilium desolatis hominibus calamito-
sissimū videri debuerit. De voluntate tamen
Reginæ certiores facti, quisque quod potuit
fecit, vt ad viaticum nonnihil vestium aut
nummorum à suis procuraret.

Dies tandè venit, licet sæpè nescio quo cō-
silio dilatus, & mutatus, ibātq; ij quibus nos
transportandi data sunt mandata, repetentes
è variorum carcerum præfectis, eos qui desi-
gnati erant ad exilium. Ducti sumus omnes
ad nauem in Thamesi flumine propè ianuā
arcis sitam, iamque cōscendere iubemur, vbi
ex nostris quidā, præsertim R. Pater Gaspar

Hay-

Hayodus omnium nomine palàm conque-
ri cœpit, nos sine causa, sine crimine, ac sine
iudicio planeque indemnos non debere pa-
tria pelli; ac profiteri nos vitra non ituros, nec
patriam ac populum Catholicū qui in ea est,
nostro vnquam consensu relictuos, sed ip-
sorum in conspectu ad testificationem com-
munis fidei nostræ & ipsorum, lubentissimè
morituros; Patriam nostram ac salutem
istorum nobis vita nostra longè chariorem
esse.

Sed cū hac ratione nihil proficeretur, li-
teras saltem ac mandata Principis, quibus ad
perpetuum exilium damnamur (inquit)
ostendite. Sed concessum non est, at sublatis
velis cum multa multorum cōsalutatione ac
commiseratione in altum delati sumus. Post
biduum verò, cū iam in oceanum multum
processissemus, R. P. Gasparus & alij, iterum
obnixè rogarunt regios ministros, vt vel tunc
tandem sententiam ac literas exilij videre ac
legere liceret. Victi illi, mandatum exhibue-
runt, in quo cū illud legissent nostri, *Has
tales personas suis & aliorū confessionibus mul-
tarum in suam Maiestatem & Remp. seditionū
ac machinationum reas inuētas, omnesque vel
in iudicio de ijsdem criminibus conuictas, vel
propter similia in carcere detentas, licet mereā-
tur extremum supplicium, tamen regiā clemen-*

Summa in-
quitas hære-
ticorum.

Forma eie-
ctionis.

tians

riam mitius hac vice agere volentem, extra patrię fines tantum deportandas, hoc presenti scripto decernere: Hęc, inquã, cùm in hanc sententiam legissent, flebiliter clamarunt vna voce omnes, se falsissimis calumnijs ac grauissima iniuria affici, cùm nec ipsi, nec sociorum Catholicorum quisquam, vllum vnquã rebellionis aut in Reginam aut patriam conspirationis crimen, vel leuissimo verbo confessi sint; & ex ijs ipsis quos tùm deportabāt, vnus falsissima accusatione, in iudicio publico fuisset absolutus. Proindè P. Gasparus in eam sententiam multa locutus, iterum atq; iterum obsecrat ductores suos, vt ad causam dicendam in Angliam reducantur, ac publico iudicio sistantur, vel saltẽ vt ibi pro Christo potius & innocentię suę defensione iugulentur, quàm vt hac luculenta infamia in aliena terra compareant. At responsum est, id in ipsorum potestate non esse, se mandatum regium implere debere. Processimus igitur vt potuimus nos inuicem consolantes, ac gaudentes quòd hanc contumeliam pro nomine Iesu, vtcunque patienter tulerimus; ac tandẽ Deo iuuante Boloniã appulimus, vnde postquam ductoribus nostris. vale diximus ad varias Gallię vbes, vt quisque habebat cõmoditatẽ profecti, demum omnes ferè Rhemos ad communem patrem Alanum pereximus.

In

In quemcunq; autem locum ad confratres aut superiores nostros venimus, eos de nobis valdè anxios reperimus: audierāt enim hæreticorum aut maleuolorum falsis rumoribus, nos hoc exilium ob metum periculorũ in Angliã vltra procurasse, stationem nostrã reliquisse, aut etiã, quod grauius esset, aliquid hæreticis in religione celsisse. Sed cùm rem omnem ex nobis abundè intellexissent, multique nostrum se porrò paratos esse dicerent, quodocunq; superioribus placeret, sine omni periculorum exceptione redire, incredibiliter lætati sunt in domino. Atque de istis non domi trucidatis, sed ita patria pulsis, in exemplum ac argumentum clementiæ Regiæ, aduersarij passim loquuntur libenter, & in eo persistunt atque instant tam impudenter, vt quòd plures fuerint in exiliũ detrusi, eo magis elucere putant magisq; commẽdari apud exteras nationes, præclaram istã Regiæ clementiã. Nuper igitur eadẽ fraude & crudelitate qua superiores, in Galliam eiecerunt viginti duos ex Eboracẽsi & Hullenfensi carceribus, qui omnes sacerdotes sunt, vno excepto, qui tamen est Diaconus. Hi omnes maxima ex parte, non solum vinculis & carceribus, sed senio etiam sunt confecti. Nam alij sexaginta, alij septuaginta, alij plures annos habent, & inter eos vnus est

Rumores falsi de hoc exilio.

Aliud exiliũ 22. Sa. cardotum miserandum.

Hh octo-

D. Colintonus.

octogenarius . Multi horum licet sint valdè senes, magnam tamen ætatis partem in vinculis peregerunt, ita vt reperiantur inter illos qui viginti & sex annos, patientissimè & constantissimè tulerint omnia illa incommoda quæ tot annorum, & talium hereticorum iniquitas incarceratis solet afferre .

Paulò post, nempè 24. Septembris, non dissimili consilio patriæ suæ finibus excluderunt, quos ex diuersis carceribus in vnũ edu- xerant, alios nonnullos ad numerum triginta Sacerdotum, & cū eis duos laicos, q̄ hoc modo putant se posse humanitatis & clementiæ nomen obtinere . Sed quia hoc est valdè ridiculum, & non aliud beneficium quàm est illud latronum, qui gloriari solent vitam se eis dedisse quibus non ademerint; idcirco verisimilius est, illud eos agere, vt Seminarium, quod norūt esse pauperrimum, neq; tot alendis posse sufficere, multitudine hominũ opprimant atque obruant. Sed non est consiliũ contra Deum, *Domini est terra & plenitudo eius* .

Illud verò etiam quod paulò post conuocatis ordinibus ad parlamentum, lege perpetua decretum est, ne quisquam Iesuitarum, Seminariorum presbyterorum, aut cuiuscunque alterius conditionis sacerdos, diaconus aut clericus a Romano Põtifice quomodo-

dolibet deriuata autoritate, quouis loco post Catholicæ religionis per Elizabetham abolitionem creatus, sub pœna læsæ maiestatis cõuictis debita, post quadragesimum a lege publicata diem, intra regnũ maneat, aut a transmarinis partibus redeat, si cuiquam mite clemensque decretum dici queat, quid possit iniquum, crudele, barbarum censerī nescio . Prioribus legibus, etiã & ipsis iniquissimis, ne presbyteri quicquã sacerdotalis officii exerceant, ne Sacrificium faciãt, ne Cõfessiones audiant, Ecclesiæque quẽquam reconcilient, aut quouis modo ad suam fidem inducant, satis exactè cautum est; sed hoc nouo edicto sancitur, vt non solum contra leges Protestantium non committant huiusmodi, aut in rempublicam peccent quicquam, sed prorsus vt in regno non sint, etiam si nihil cõtra statum aut religionem in eo stabilitam moliantur . Hoc edicto non tantum persona quæ peccat, punitur, idque omnium pœnarũ grauissimã, sed vniuersi hominum ordines, qui in singulis suis personis nunquã peccant, iniustissimè læsæ maiestatis condemnantur . Hac inaudita lege, capitale fit, vt Anglus quisquam Societatis Iesu ingrediatur religionẽ, vel in quouis collegio seu seminario per Societatem vbicunque terrarum administrato, educetur, nisi admonitus statim redierit

Harum legũ iniquitas cū prioribus cõparata .

Triginta aliorũ edicto .

Psal. 23.

Nonne ac eru deliores ad huc leges in Catholicos an. 1585.

in patriam, ac fidem Catholicā coram pseudo episcopo abiurare, sacramentoq; præstito testari uoluerit, se omnes leges ecclesiasticas quas Regina uel iam promulgauit, uel imposterū ab ipsa sanciri contigerit, obseruaturū.

- 3 Hac lege præterea statuitur, ne pater, amicus, aut tutor, suorū aliquē in vllō Collegio Iesuitarum, uel Seminario versantem, pecunia aut alio subsidio quolibet adiuuet, sub pena proscriptionis omnium bonorum ac possessionum, ac etiam perpetui carceris. Hac postremò lege prohibetur omnibus Reginae subditis, ne quisquam in domum recipiat, vel quouismodo adiuuet, vel etiam cognitū non prodat, vllum in Anglia existentem, aut ex alijs locis redeuntem, Iesuitam, Seminarianum sacerdotem, aliosve supra nominatos Clericos, sub poena homicidis ac furibus præscripta, idest, suspendii. Illud verò ridiculum potius quàm crudele dixerim (quod tamē ad uersariorum vanissimam arguit de omnibus rebus trepidationem, & summā sceleris conscii animi inquietudinem) nullum nempè Sacerdotem, licet abiurauerit fidem Catholicā, secundum huius legis præscriptum, & sectæ isti se planè adiunxerit, debere tamē sub poena capitis, intra decem milliaria ubi contigerit Reginam morari, subsistere.

Hæc quotannis noua & inaudita placita

ducunt, seuerissimèque exequantur, contra Christianos subditos ac conciuēs suos, & tamen tantam iniquitatem nomine iustitiæ palliant, librisque editis, Reginae in his omnibus summā clementiā, ac cum iudicio coniunctā misericordiam, impiissimè decantant: sicut & non religionis aut conscientiæ, sed variarum in personam regiam coniurationum causa, ista necessariò fieri, antiquorum Ecclesiæ persecutorum more, mendacissimè fingunt; vt clarissimè in illo libello, quem nostri homines illius fucatæ Iustitiæ Britannicæ buccinatori, non ita pridem opposuerunt, luce clarissima & inuictis demonstrationibus conuincitur. Qui liber, licet & quāta fieri potuit moderatione, & non nisi aduersariorum petulanti prouocatione, & solummodo pro innocentiæ nostræ defensione sit scriptus, tamē eum qui exemplaria in insulā intulisse dicebatur, presbyterum Catholicum, Thomam Alfeldum, eūque qui dispererat, Thomam Vvebleium, hominem laicum, eam præcipuè ob causam vitam multarunt; proposita tamen prius cum in patibulo essent, condonatione, si Pontifici renunciare ac Reginae placitis assentiri vellēt; quod cum recusarent facere, clarò Martyrio defuncti sunt. Ita isti non alio serè modo quàm nostrorum suspendio huiusmodi scriptis Catholicorum respondent.

Liber eōtra
fucatā iustitiam
Britannicam.

Martyrium
Alfeldi &
socii.

Ri hienla
caucela.

Persecutio
ob libros.

Iudiciū cui-
iudam Re-
ginae confi-
liarij de li-
bro contra
iustitiā Bri-
tannicam.

Vidit ac legit hūc librum Catholicū, qui-
dam non infimo apud Reginam loco confi-
liarius, mox atque est editus, & ad amicū
quendam suum, quem affectu in fidem Ca-
tholicam propensum esse ante cognouerat,
ita dixisse fertur. Miror, cur Pontificij etiam
prudenter tam pressè, apertè ac liberè, suæ
Maiestatis ac magistratus actiones & edicta
reuelent, refutent & infectentur; nam licet
(inquit) fortassis planè nos & in religione &
in regimine, erroris conuincant, tamen non
debent existimare quod vel hucusq; progres-
si, possemus cum honore & securitate nostra
resilire, vel quod tanta tamque potens Prin-
ceps, humilium istorum hominum quibusuis
demonstrationibus, aut clamoribus pedem
referre velit. Sic ille.

Quid cu-
piunt qui
hoc tēpore
cōtra hæ-
rēcos An-
glos iuctan-
tur.

Atque ista quidem scimus, nec nostri ma-
gnam habent spem fore, vt pro tantis ac tot
peccatis iusto Dei iudicio obdurati, prius ced-
dāt quibuslibet sanis sermonibus, quàm præ-
potenti Excelsi manu conterantur; tamen &
illos qui pereunt, ne nostro vitio pereant, ad-
monendos, & bonos, vt in veritate & inno-
centia sua permaneant, hortādos, & reliquos
ne tentationibus, grauisimæ persecuutionis
succumbant, præmuniendos, & deniq; om-
nes vt veritatis Catholicæ professionem pu-
blicam, nullis humanis legibus aut terrore
de-

deserant, confirmandos existimamus.

Nec ignoramus eos, qui oderunt Syon, cū
à veritatis lumine arguuntur, non solum non
meliores, sed sæpè etiam magis furiosos red-
di; sed nec propter hoc, deserendum est offi-
cium, ne dum temporalis periculi rationem
tantum habemus, fratrum animas prodere co-
gamur. Non habebunt in nos potestatem vl-
lam, nisi quantam Deus ad nostram proba-
tionem, aliorumque salutem, ad tempus illis
concedit.

Vidimus misericordissimū dominū Deū
sepissimè post sanctos hos sacerdotum cona-
tus, cæptamque in Anglia persecuutionem,
miris insuetisque modis Catholicos non mo-
do certos, tam domi in patria quàm foris in
exilio, ad eadem expetitos liberasse, ac Semi-
naria ista gentis nostræ extra insulam, tot ma-
chinis, dolis ac violentijs impetita, conserua-
se, sed promiscuam etiam ac publicam om-
nium orthodoxorum stragem, aliquoties iam
ab illo sæuo Anglorū* Aman, omni vrsō, etiā
raptis catulis crudeliore, suisque in Purita-
nismo ministris, feris vocibus ac minis desi-
gnatam, dexteræ suæ potentia hucusq; auer-
tisse. Sicut eos vicissim, in Catholicis omniū
ordinum hominibus, quos diuina prouiden-
tia ad laudem nominis sui, ac veritatis testifi-
cationem permittit ab hostibus capi, vexari,

Dei prou-
dentia de
Catholicis.

* Comes Le-
cestrie, qui
iam rebus
hollandicis
præest.

spoliari, incarcerari, vinciri, torqueri, occidi denique experimur, incredibilibus Dei consolationibus, secundum magnitudinem dolorum suorum, lætificari; quibus non solum ipsi gaudentes, ferunt pro nomine Christi mala temporalia omnia, sed fociis Catholicis ac præsertim presbyteris exéplo sunt, constantiæ, patientiæ, ac contemptus huius seculi.

Catholicorum constantia.

Vnde fit, vt ne nunc quidem post tot cruenta decreta, ac supplicia, Sacerdotes vsquam ab officio cessent; didicerunt enim obedire Deo magis quã hominibus, nec timere eos qui occidunt corpus, animam autẽ non possunt occidere, sed potiùs eum, qui potest & animam & corpus perdere in gehennam; hunc timere (inquam) didicerunt; ac proindè mittuntur, & ingrediuntur insulam, in eaque Apostolicè & pacificè se gerunt. Non veniunt vt Reginam occidant, Rempublicamve perdant, sed vt illis vitam ac salutem, Ecclesiæq; pacem, etiam morte sua conferant; sperantes sibi nunquàm defuturos, *Abdias, Sareptanas, Onesephoros & Albanos*, qui, reclamantibus humanis legibus ac mortalium principum ini quis mandatis, seruos immortalis Dei, ac pastores animarum suarum fideliter colligant, vt per eos recipiantur in æterna tabernacula, quæ à principibus huius seculi nec dari, nec auferri possunt.

Sed

Sed vt ex hoc diuerticulo, quo animi causa in tã luctuosa narratione, velut ipse in parte laborum ac miseriarum adhuc essem, libèter sum vsus, reuertar; Elizabetha rata non esse satis ad suam suorumque securitatem, ita Catholicos domi repressisse, vicinos quoque multis antea modis indignissimè læsos, nunc nouis vndique & non ferendis iniuriis lacessendos existimauit. His viginti sex annis in summa pacis & amicitia simulatione, fouit illa quidem furtiuis consilijs & auxilijs, Regum Scotiæ; Franciæ, Hispaniæ, omniumq; gentium rebelles & hæreticos; sed iam tandè rationibus suis iudicauit esse consultum magis, vt Catholicum maximè Regè, quem præ cæteris metuit & odit, & cuius noua incrementa principes etiam alios ægrè ferre videbat, non iam ampliùs clandestinis molitionibus, sed terra marique in Hispania, Lusitania, Indijs, Insulis, ac Germaniæ inferioris ditionibus aperto Marte adoriatur, viciniq; Belgij rebelles ciuitates, non vt priùs per interpositas personas Auraci, Nassouij, Casimiri, & meliori consilio ac fortuna digni Alinsonij (qui Elizabethæ perniciosi dolis ac pollicitationibus inexplicabiles sibi conflauit miserias, quod paulò ante mortè bonus Princeps incõsolabili dolore quibusdã familiaribus suis cõtestatus est) tueatur, sed vt per se & sub-

Consilium periculosum.

Per quos Elizabetha pacem foris turbauit.

ditos

nè iniusti contra Reipublicæ antiquissimos confœderatos, vtrò illati belli consilia non pbare, verù etiã q̄ multò magis ipsa in reprehensionē ac temeritatis notã apud exteros incurreret; q̄ scœmina cū sit, regniq; domina, religione quidē & armis olim nobilis, sed non a deò magni, exteris etiã iniusta, nec a suis tuta, tã potentē mūdi monarchã in rebus agēdis licet pacificū & patientē, tamē omnibus ferè in bellis victorē, nō prouocata, non læsa, sola agredi voluerit; ad tã improbabilis facti sui defensionē vel excusationē, scriptū magis improbabile variis linguis publicauit, quod hoc axiomate Principe quidē protestate digno, sed rebus humanis p̄nciosissimo, orditur; nimirū, *Reges Christianos, seque imprimis, ad factōrū suorū quorumcunq; rationē reddēdã, Deo soli, & mortalīū nulli obligari.* Cū tamē Rex in populo Dei fuerit Saul, qui pro re malè gesta debebat subire iudiciū Samuelis; Rex etiã Dauid esset, sed rationē facti & peccati sui reddidit Nathan; Rex Ozias, sed sacerdotum iudicio, pro vsurpata spiritali potestate, se subtrahere non potuit: Regina etiã Athalia huic nostræ similis, sed a summo sacerdote Ioiada meritò pro sceleribus punita: Reges in veteri lege reliqui, sed in causis ambiguis iudici ac sacerdoti qui pro tēpore fuerant, diuino mandato subiecti. Et in noua lege Rex erat Theodosius,

Elizabetha libro edito rationē occupatæ Hollandiæ reddidit.

Reges etiã tenentur ad reddendam rationem.

dosius, sed Ambrosio Episcopo suo cōmissæ cædis innocentium pœnã luere oportuit: Reges deniq; omnes Christiani, sunt oues Christi, & proinde Pastoribus & præpositis suis, qui reddituri sũnt rationem Deo pro ipsorū animabus, obedire & subiacere tenentur: Ecclesiæ filij sunt, si Catholici sunt, subiecti Ecclesiæ sunt, etiã si non sunt Catholici, & proinde nisi velint pro Ethnicis haberi & a suis etiã subditis vitari, Ecclesiæ, iniustorū bellorū & reliquæ apertæ iniquitatis rationē reddere debēt; postremo & maiores Elizabethæ, cum Reipublicæ probarentur fuisse perniciosi, ac Catholicæ Religionis hostes, coacti sunt rei malè & perperam administratæ, Regni ordinibus rationem reddere.

Iã verò, illo falso posito principio, vtrò ac gratis huius suscepti a se belli ac prouinciarū patrociniij, huiusmodi ferè causas affert. Antiquissimã fuisse cōfœderationē & necessitudinē inter maiores suos, Reges Angliæ, & Duces & prouincias dom⁹ Burgūdicæ, mutuaq; non modò cōmercia inter vtrunq; populū cōmodissima sēper intercessisse, sed auxilia etiã mutua, siue ciuilibus siue externis bellis laboratibus, perpetuò fuisse vtrinq; suppeditata; vt propterea tã vicinis tãque sibi adamatiss, veteriq; fœdere ac necessitudine cōiūctis, & crudelibus Hispanorū armis oppressis, ac nō modo an-

Causæ occupatæ Hollandiæ.

do antiquis iuribus ac priuilegijs spoliatis, sed ad internecionē propē deletis, pro Christiana charitate se non posse nō succurrere dicat, nec velle ab incēpto ipsoꝝq; defensione desistere, quouſq; pristinis libertatibus, cōmerciorū vsui solito & optatā paci expulsis Hispanis (de quorum vicinitate se admodum etiam rebus suis timere ait) prouinciæ planē restituantur. Hæc ferē varijs in Regem Catholicum & in eius non ita pridem in Anglia Oratorem illustrissimum Bernardinū Mendozium sparsa conuitijs, in illo Elizabethæ li bello continentur: quæ a prudentibus viris talia iudicata sunt, vt priorem iniustitiam non tam excusare quā prodere, non defendere, sed iniuriam iniuria cumulare videantur.

I Mirantur enim omnes, prætextu fœderis cum domo Burgundica, rebellantem plebem contra legitimum dominum suum, eiusdem Burgundicæ familiæ principem & heredem, ab Elizabetha defendi; non ferendum existimant vt illa se vindicem alienę libertatis constituat, quæ domi cōtra fas, ius & iuramētū suū, tā clero quā populo Catholico sibi subdito, a primis principibus ac apostolis cōcessa priuilegia ac conscientię veram libertatem inquisitē sustulit, miserabilique animorū ac corporum plusquā Aegyptiaca seruitute omnes sibi subiectos opprimit. Id etiam per

ridicu-

ridiculū videtur, vel a Philippo, prouinciarū antiqua priuilegia & libertates violari, vel domini in populum Belgicū iure eū excidere, quod effrænem illam nouam ac a maioribus damnatam sectarum licētiam permittere nolit. Sed multo magis veteratorum est illud, istud totum ab illa ad stabilem prouinciarū pacem procurādā & solita bellis interrupta commercia restituenda suscipi, cum omnes videant non alio tempore istas in tutelam ipsius acceptas prouincias, quā tum, cum minimum abfuit vt omnes, se vero Principi ac clementissimo domino suo dedidissent, ac proinde non ista moliri bonam Reginam vt misero populo pacem & concordiam conciliet, sed vt bellum penē extinctum infœlicibus armis restauret, calamitatesq; ipsarū æternas reddat. Eam autem de immani in rebellibus castigandis Ducum aut militum Hispanorum læuitia tam flebiliter cōqueri quis non iure miretur? cū ipsa propter duos tantum in Anglia & Hybernia pro Catholice religionis defensione leuissimos motus, eosq; sine sanguine aut cede facillimē sopitos, plus stragis etiam in eos qui ex pacta cum ducibus venia se dediderunt, ediderit, quā in Flādria Brabantia penē vniuersa aliquot annorum grauisimo bello clementissimo domino suo subiuganda, factam vidimus; vbi ben-

gnissi-

Ridicula Elizabethæ que rela de Hispanorum crudelitate.

Cōtrahitio in factis & verbis Elizabethæ.

gnissimus Princeps Parmensis & naturæ suæ bonitate, & Regis voluntate, tam incomparabili in victos usus est misericordia, ut & singulis penè paritū sit de vita, & variis vrbibus condonata multa pecuniaria, nec vlla omnino militū (licet optime in illo bello meritorū) prædæ aut direptioni tradita. Cur nolit autē Elizabetha Catholicū pacificumq; Philippū, vel ipsius militē si quis alius, hodiē disciplinæ castrensis obseruatissimū, habere sibi propinquū, nescio; cērtē si Elizabethæ vicinitas non plus damni & turbarum adiacentibus vndiq; prouincijs attulisset, non ita hoc tempore laboraremus; & sæpe quidē ille istam, varijs iniurijs ipsum irritatē, Christiani Regis dignissimo exemplo, beneficijs ac benignitate prius placare, quàm armis repellere studuit. Denique illam totam de illustrissimi Bernardini Mendosij malis in Rempublicam Anglicanā officijs querimoniam, propter nescio quæ quorundā Catholicorū cū ipso cōmunicata consilia, minimè omnium decere illā iudicatū est, cuius Oratores hoc toto dominatus sui tēpore, id vel solūm, vel sanè imprimis egerūt, in omnibus vicinis prouincijs, ut seditiones subditorum cōtra Reges ac Prælatos, vel excitarent vel fouerent. Id enim in primis Gallicis tumultibus Nicolaus Throcmortonus, & postea Franciscus Vvalsingamus, & cæteri

Oratores
Elizabethæ
quid sunt
militi.

in

in Francia, id Randallus in Scotia, id Vvilsonus in Flandria, id reliqui vbiuis locorum proprio hæreticorum more & instituto, semper fecerunt. Atque sic quidem de istius Reginæ tam factis quàm scriptis homines tum differebant. Sed quidquid alij sentiant, parū hīc illa sollicita, se consolatur in similibus belli (ut gloriatur) recordatione, quod in eijciēdis Gallorum è Scotia præsidijs, foeliciter in Regni sui primis auspicijs sibi suisque succetsit: sed quàm faustè paulo post in non dissimili pro hæreticis suscepto bello apud Neoportū in Normannia rem gesserit, & alii probè meminerrunt, & ipsa præ cæteris obliuisci nec debet nec potest: Nam & tum Christianissimi Regis vrbes interceptit, & scripto consimili ad facti sui excusationem edito, eadem oratione vsa est; nempe, se non contra fratrem suum Galliarum regē quicquam moliri, nec illa quæ tenebat loca aut ipsi surripere, aut sibi vindicare, sed amicitie & vicinitatis causa, ea solum conseruare, donec maturioris esset ætatis, & donec a Guisianorum potestate liberatus, sui esset iuris: hanc enim familiam illustrissimam propter serenissimam Scotiæ Reginam primūm, deinde propter gloriosissimè defensam in Gallijs fidem Regem & Rempublicam, singulariter exosam habet.

Interea verò dum huius iniustissimi belli

Ii Bel-

Sicut Catho-
licū nūc sic
antē Chri-
stianissimū
iustū Regē.

Vt foris re-
belles fouit
sic fidelia
subditos
odit.

Ars Elizabethæ in placandis suis quos læserat.

Belgici expectatur & timetur euctus, Elizabetha sibi subiectos Catholicos partim vi & crudelitate ne impediatur, terret, partim artificio adducit; omnibus, (qui partes suas contra externorum quorumcunque aut quacunquē de causa sibi bellum inferentium impetus strenuè tueri velint) promissa conscientiaë qualicumque libertate, & a solitis grauaminibus aliquanto leuamine. Quod non solum ijs qui domi sunt, sed per ministros suos etiam in exilio degentibus Catholicis, si illa lege reuerti velint, pollicetur: idque cum alijs multis, tum maximè certis nobilibus in Catholici Regis castris, sub excellentissimo Principe Parmensi militantibus, peculiaribus suo nomine ad ipsos scriptis literis significari mandauit. Interim emissarios suos in omnes prouincias amandat, ut ubique istud spargant apud exteros; Angliæ Reginam non esse in suos tam iniquam, ut a multis existimatur, neque adeo qua quisque in fide sit sententia esse sollicita, modo de Catholicis certa & secura esse possit, quod patriam suam externis proderent nolint, nec ipsam in ullo, ne pro religione quidem illato bello, deserere.

Aliquot placat alios plebit.

Sed eodem tempore quo ista ita tractantur, contrario consilio multos undique sacerdotes his proximis mensibus interceptos, in carceres rapiunt, non ob aliam causam, quam quod

quod contra nouum parlamenti decretum in Insula vel manserint, vel in eam post exilij sententiam redierint. In quibus Eboraci, Hugo Tailerus & Marmaducus Bos gloriosa morte inter Latrones multatantur: ille quod presbyter esset, iste quod eundem in domum receptum, prandio donauerit. Paulò etiam post Londini Edouardus Transamus, sacerdos, insigni zelo & pietate, & gratia uerbi præditus, & similis meriti atque constantiaë cõpresbyter suus Vvodsinus nomine, præciosissima morte & confessione Deum glorificauerunt; quibus extraxerunt adhuc semiuuius viscera, & membratim dissecta morticina volatibus cœli escam dederunt: nam Catholicos Laicos solo suspendio (quod est illic latronum & homicidarum supplicium) sacerdotes uero ac religiosos etiam euisceratione, membrorum dissectione, & in publicis locis affixione tollere solent.

Martyria.

Sed de his dulcissimæ patriæ meæ calamitatibus non libet plura hoc tempore dicere; gentis potius olim religiosissimæ, miseram cõuenit deplorare fortunam adeoque homines ex hac barbara & bruta hæresi immutatos, ut cum omni religione etiam humanitatis sensum exuisse uideantur, quodque cum priscis temporibus patrumque; etiam nostrorum memoria sacris episcoporum, presbyterorum ac re-

singulari Dei beneficio, eo solo nomine quòd ecclesiæ Catholicæ sacerdos essem, quatuor annis & amplius detentus fuerim, variasque rerum, temporum, & afflictionum vicissitudines subierim, mortisque sententiam tandem acceperim (quam tamen postea exilio commutarunt) existimaui rem me facturum non inutilem, nec a Dei gloria seruitioq; alienam, si quæ præfens in illo carcere notaueram, per dies distincta, literis traderem. Hinc enim Christianus lector, comparatione facta vnus huius carceris cum reliquis decem illius ciuitatis, & illorum deinde, cum cæteris omnibus quæ sunt in vniuersa Anglia; quatuor etiã annorum, quibus hæc contigerunt, cum viginti & septem quibus Elizabetha regnauit: coniecturam facile inire poterit, quot & quanta Catholici pro fide in illo regno passi sint & patiantur.

Huius Di-
stij vsus.

Quæ sunt
peculiarit
Turris Lon-
dinenfis.

Vt autem res melius intelligatur, sciendũ est illud huic carceri quem Turrim appellat, præ cæteris esse peculiare, vt captiuus quisque suum habeat cubiculum seu carcerem proprium, propriumq; custodem, qui illum obserratum semper teneat, cæterorumq; a cõspectu & colloquio arceat, omneque commercium tam per literas quàm per nuncios intercludat. Ex hoc deinde cubiculo ad alia loca omnia educitur, siue supplicia adeunda sunt

sunt (quæ varijs temporibus pro persecutorũ libidine Catholicis infliguntur) siue vt examinetur aut quæstioni subijciatur.

Suppliciorum autem, siue afflictionũ particularium, quæ modo huic modo illi adhibentur, septem in hoc carcere numerantur genera: quorum primum est, Lacus siue spelunca quædam subterranea, viginti pedum altitudine profunda, sine lumine. Secundum est cubiculum quoddam seu antrum arctissimum uix hominem erectũ capiens, quod ab exigua requie quã præstat, Litlefium appellant. Tertium est equuleus, quo, machinis quibusdam rotisq; ligneis, hominis membra in diuersa distrahuntur. Quartum uocant Scauingeri filiam ab inuentore opinor ducto nomine; constat autem ex circulo ferreo qui manus pedesque & caput in vnum orbẽ compingit. Quintum est ferrearum chirothecarum quibus manus grauisimo cruciatu inuoluuntur. Sextum est vinculorum quæ brachijs gestantur. Septimum denique Compedium ferreorum qui aptantur pedibus. his cognitis facile intelligẽtur cætera quæ in Diario sequuntur.

Septem sup-
pliciorum
genera.

1

2

3

4

5

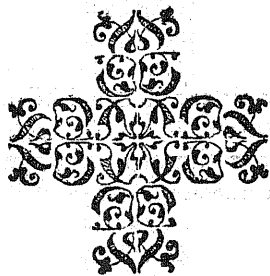
6

Illud tantum admonendum est, me hoc indiculo ea solũ complexum esse quæ religionis causa, Catholicis inflicta fuerunt, quæque ad meam notitiam, (qui seperatim a

Admonitio

Prefatio.

cæteris custodiebar) peruenire potuerunt; cætera suo tempore ab aliis annotata prodibunt. Interim Christiane lector, hæc pauca sufficiant ad charitatem tuam excitandam, ut pro patria nostra tam afflictâ Deum roges. Vale.

DIARIUM RERVM
GESTARVM IN TURRI
LONDINENSIS.

Mens. Dic.	Anno domini 1580.	re in hoc eodem carce- re Hiberni proceres Ca- tholici, Archiepiscopus Armacanus, Comites Kildarensis, & Clari- cardensis, Baro Delui- nus, Nugentus item, Meusque nobiles. Rodolphus Ceruinus, Thomas Cotamus, Ro- bertus Ionsonus, Lu- cas Kirbæus presbyte- ri, Nicolaus etiam Ro- scarocus, & Henricus Ortonus laici nobiles, ex alijs carceribus in Turrim perducti. Thomas Cotamus & Lucas Kirbæus presby- teri, Scauingeri filiam ad vnam horam & am- plius passit, ex quo pri- or copiosum sanguinem e naribus emisit.	Mens. Dic.
Iun. 15	G VILIELMVS Tiruitus, cla- rissimi viri Ro- berti Tiruiti equitis aurati filius primo- genitus, religionis ca- tholica causa com- prehensus, quod in so- roris nuptijs missam audiuisset diceretur, in turrim coniectus est.		
	18 Robertus Tiruitus Gu- lielmi frater, eadẽ de causa captus; & licet vehementer agrota- ret, nulla tamen inter- cessione aut fidei spon- sione obtinere potuit, vt in Turrim non con- iiceretur, vnde pau- lo post mortuus est.		Dec. 5
	29 Erant hoc ipso tempo-		16

Menf. Dic.	<i>Diarium rerum gestarum.</i>		Menf. Dic.	Menf. Dic.	<i>In Turri Loudinensi.</i>		Menf. Dic.
Dec.	<i>Rodolphus Ceruinus,</i>	Anno Domini 1581.					Feb.
15	<i>& Robertus Iofonus</i>		Ian.		<i>pertraxisset, publicè</i>	<i>ui ad eum audiendū</i>	
16	<i>presbyt. equulei tor</i>	<i>Christophorus Tomfo</i>	3		<i>protestatus est, se ne-</i>	<i>vi pertraherentur,</i>	
	<i>mento grauisime ve</i>	<i>nus presbyter gra-</i>			<i>minem in suo castro</i>	<i>quem tamē debacchā</i>	
	<i>xati.</i>	<i>uis, in Turrim Dedu-</i>			<i>habere qui libenter</i>	<i>tem aliquoties inter-</i>	
19	<i>Rodolphus Ceruinus</i>	<i>ctus, eodem ipso die</i>		26	<i>ecclesiam protestan-</i>	<i>ruperunt, & finita cō</i>	
	<i>iterum equuleo subij</i>	<i>Equuleo subiect^o est,</i>			<i>tium non adiret.</i>	<i>cione communibus uo</i>	
	<i>citur.</i>	<i>& deinde per dies</i>			<i>Ioannes Nicolaus mi</i>	<i>cibus exagitatū, ex</i>	
21	<i>Georgius PecKamus</i>	<i>quatuordecim in La-</i>			<i>nister antea Caluinia</i>	<i>plouerunt.</i>	
	<i>eques auratus, ex alio</i>	<i>cum proiectus.</i>	14		<i>nus, postea fide Catho</i>	<i>Atque ab hoc tempore</i>	5
	<i>carcere in Turrim</i>	<i>Nicolaus Roscarocus</i>			<i>licus, Roma rediens,</i>	<i>ad festum vsque Pen</i>	
	<i>deductus.</i>	<i>nobilis laicus equu-</i>			<i>ultro se offerēs ab he</i>	<i>tecoses sequentis, sin</i>	
23	<i>Herramus Steuenus</i>	<i>leo tortus.</i>			<i>reticis capitur, & in</i>	<i>gulis Dominicis ac fe</i>	
	<i>laicus, eadem de cau-</i>	<i>Ioannes Paschalis &</i>	15		<i>Turrim conijcitur;</i>	<i>stis diebus, custodum</i>	
	<i>sa eodem pertractus.</i>	<i>Herram^o Steuen^o lai</i>			<i>ad quem ministri sta</i>	<i>nostrorum ac militū</i>	
29	<i>Ioannes Bosgrauus So</i>	<i>ci, tormentorū metu</i>			<i>tim tanquā cum eo</i>	<i>manibus, abrepti fui-</i>	
	<i>cietatis Iesu, & Ioan</i>	<i>adducti, ut in publico</i>			<i>argumentis acturi, ac</i>	<i>mus ad conciones ha-</i>	
	<i>nes Hartus presbyte</i>	<i>cōuentu, nonnulla cō-</i>			<i>cedunt; ille autem ad</i>	<i>reticas, quæ a mini-</i>	
	<i>ri, Ioannes etiam Pā</i>	<i>tra fidem profiteren-</i>			<i>diem statutum fidem</i>	<i>stris ad hoc designa-</i>	
	<i>schalis nobilis lai-</i>	<i>tur, & nominatim se</i>			<i>Romanam abiurat,</i>	<i>tis fiebāt, audiendas;</i>	
	<i>cus, ex alijs carceri-</i>	<i>hereticorum sacra</i>			<i>& concionatoris mu</i>	<i>quos semper è sugge</i>	
	<i>bus in hunc commu-</i>	<i>adire uelle; insequen-</i>			<i>nus contra nos assu-</i>	<i>sto descendentes præ-</i>	
	<i>tantur.</i>	<i>te die, ad aliorum al-</i>			<i>mit, liberque statim</i>	<i>sentium conuinceba-</i>	
31	<i>Idem Ioannes Hartus</i>	<i>lectionem, liberi di</i>			<i>dimittitur.</i>	<i>mus, & ad disputatio</i>	
	<i>postquam dies quin-</i>	<i>mittuntur.</i>			<i>Idem Nicolaus Sugge</i>	<i>nem prouocabamus,</i>	
	<i>que in terra decubuis</i>	<i>Eodem die, eodemque</i>	15	Feb.	<i>stum cōscendit, in Ro</i>	<i>exclamante interim</i>	
	<i>set, ad equulei crucia</i>	<i>in conuentu, Odoenus</i>		5	<i>manum Pontificem,</i>	<i>& tormenta minitam</i>	
	<i>tum deductus est; idē</i>	<i>Hopton^o, Turris præ</i>			<i>(cuius expensis se ali</i>	<i>te Hoptono præfecto,</i>	
	<i>factum Henrico Or-</i>	<i>fectus; cum nos mili-</i>			<i>quot annis Roma vi-</i>	<i>ni taceremus.</i>	
	<i>tono.</i>	<i>tum vi, ad ecclesiam</i>			<i>xisse iactitabat) inue</i>	<i>Thomas Bruscouus lai-</i>	8
		<i>per-</i>			<i>cturus, omnes capti-</i>	<i>cus,</i>	

Mens.
Dic.

Diarium rerum gestarum.

Mens.
Dic.

cus, literarum studio
sus, collegijque Roma
ni paulò ante alum
nus, in porta captus
& ad Turrim addu
ctus, in lacu ad men
ses quinq; detinetur.

10

Georgius Duttonus lai
cus ex alio carcere in
Turrim perlatus, cru
ciatum metu post
quadraginta sex dies
hæreticorum postula
tis ex parte consen
sit, ut adiret eorum sa
cra: licet aperrè pro
fiteretur se ipsorū cõ
munionem nunquam
accepturum, ea tamẽ
conditione libertate
donatur.

Mar.

19

Ioannes Nicolaus ite
rum parata concione
in uectina, pulpitu
m conscendit, cuius ho
nestandi causa nõnul
li proceres aliq; que no
biles aulici, affuerunt;
sed ille tam ineprè se
gesit, ut eos pudue

rit, & Cotamus pres
biter, mira spiritus li
bertate, grauisimè
eos officij sui admo
nuit, que res mortis
sua deinde acceleran
da causa fuisse puta
tur. Nicolaum tamen
omnes ex eo die con
tempserunt.

Post Nicolaum, diuer
si ministri varijs tem
poribus inducti fue
runt, quib; nobis vicif
situdine quadam cor
ram conuiciarentur.
singulis enim concio
nibus dum persuade
re nobis uolebant, se
diciosos, rebelles, ido
lolatras, ac perduel
les appellabant.

Alexander Briantus
presbyter, ex alio car
cere, ubi siti ferè ene
ctus fuerat, in turrim
conijcitur, compedi
busq; grauisimis per
duos dies oneratur.
Tũc aciculi acutissi

Mens.
Dic.

In Turri Londinensi.

Mens.
Dic.

mi sub unguis ei im
missi fuerunt, ut con
fiteretur quo in loco
P. Personium uidis
set, quod fateri tamẽ
constantissimè recu
savit.

6

Idem Briantus in lacu
conijcitur, indeq; post
octo dies retractus
est ad Equuleum, quẽ
passus est omnium gra
uissimum hoc ipso die
semel, & die postero
bis; ex ipsius tamen
ore post (paulò ante
martyrium) audiui,
se nihil quicquam do
loris sensisse in ulti
ma hac corporis sui
distensione, cum maxi
me scirent tortores,
ut ingentes ei affli
ctiones inferrent.

Iul.

14

Ioannes Paynus pre
sbyter, prodicione eu
iusdam Elioti, quem
ille plurimis benefi
cij affecerat, capit,
eodem etiam die Ioã

nes Shirtus, & Geor
gius Godsaluus pre
sbyteri comprehensi,
omnes in turrim conij
ciuntur.

22

Edmundus Campia
nus Societatis Iesu
presbyter, eiusdem
Elioti prodicione ca
ptus, magna celebri
tate ad turrim per
ducitur, inscriptione
hac maiusculis liti
ris in galero posita,
Campianus Iesuita se
ditiosus.

22

Unde cum Campiano
perducti sunt ad eun
dem carcerem, Tho
mas Fordus, Guliel
mus Filbaeus, Ioãnes
Colinton presbyteri,
Edouardus etiã Yea
rus, Edouardus Kai
nes, Ioãnes Cottonus,
Gulielmus Hildesle,
Humphredus Kaines,
Philippus Lows, Ioã
nes Iacobus nobiles
Laici, & denique Gu
liel-

Diarium rerum gestarum

Aug.
13

Guilielmus Valbinus, & Ioānes Mansfeldus, inferioris conditionis homines catholici, qui Campiani concionibus interfuerant. Gulielmus Hartlaus presbyter, & vna cum eo, Ioannes Stonerus & Stephanus BrinKlaus nobiles Laici: quatuor etiam famuli, liberorum impressores, Ioannes Harrisius, Ioannes Harrens, Ioannes Tuckerus & Ioānes Comptonus, vna cum pralo comprehensi, in domo clarissimę faminę Domine de Stonar, in turrim perducti fuerunt; quorum postremus natura timidior, cum carceris custos educto gladio mortem ei minaretur, nisi Ecclesiam hęreticam aditurum se promitteret, cęsist,

& ea ratione libertatem obtinuit.

Thomas Poūdus nobilis Laicus insignis confessor, qui multos annos propter fidei confessionem in alijs carceribus vitā egerat, ad turrim deducitur.

Campianus bis clam equuleo tortus, vna cum presbyteris captiuus & Laicis Catholicis, imparatus omnino producit ad disputandum cum hęreticis, in publico castris sacello, ea conditione, vt nullum argumentum ipse pro fide Catholica adduceret, sed responderet tantummodo ministris impugnantibus.

Habitę sunt postea aliquę Campiano disputationes bis opinor ceuter postulantibus itā pro

17

Oct.

31

31

31

Nov.
14

In Turri Londinensi.

percerib⁹ sed priuatim omnino, & non publice vt antea, eod quod non parum suę cause nocuisse primas illas disputationes hęretici intellexerant.

Edmundus Campianus tertio equuleo torquetur post disputationes, hocque omnium grauissimę.

Ioannes Paynus presbyter eiusdē equulci cruciatu vehementissimę exagitatus.

Edmundus Campianus, Rodolphus Ceruinus, Thomas Cotamus, Robertus Ionsonus, Lucas Chirbaeus, Iacobus Bosgrauus, Edouardus Rishton⁹, presbyteri, & Henricus Ortonus Laicus, ad tribunal Regium sistuntur, & conceptis verbis de multorum criminum factis capitibus accu-

santur, nulla alia defensionis potestate facta, quā vt vno verbo vel reos vel non reos se esse dicerent.

Thomas Fordus, Alexander Briantus, Ioannes Shertus, Gulielmus Filbaeus, Laurętius Richardsonus, Ioānes Colintonus, Ioannes Hartus presbyteri; eodem plane modo iudicibus presentati, in carceres reducuntur.

Edmundus Campianus cum prędictis septē socijs iterum ad iudicium perductus, licet nunquam antea se inuicem cognouissent, nec vnquam omnes in eodem se loco vidissent; de eisdem tamen conspirationum criminibus, qui eodem in loco eodemque tempore facta fuisse fingebantur, subornatis testi-

16

20

Menf.
Die.

Diarium rerum gestarum.

Menf.
Die.

bus, omnes condemnantur, mortis q̄ sententiam acceperunt.

21

Postero die Thomas Fordus cum omnibus socijs (excepto Colintono) eodē modo morti fuerunt adiudicati. Colintonus vero cū esset condemnandus, nobilis quidā in Anglia illū se vidisse testabatur eodem illo tempore quo hæc conspiratio Romæ & Rhemis facta dicebatur, quo testimonio iudex coactus est mortis eū sententia liberare, licet contra omnem iudicij anglicani formam, eundem iterum carceribus mancipandum adiudicauerit.

21

Poterant alij nonnulli idem pro se, quod Colintonus, dixisse; præsertim Fordus, quia diutius in Anglia quam Colintonus fue-

rat, sed noluerunt, homines Dei, martyriū suum impedire.

22

Gulielmū Filbēgum ad mortem condemnatū, quod hilarior ac constantior videretur, manibus ferreis, ad diem vsque transitus afflixerunt. Alexandro vero Briato, quod coronam sibi secreto rasisset, ut more sacerdotis compareret in iudicio, crucemque ligneam sibi composuisset, quam secū palam ad iudicium ferret, post condemnationem, compedes ferros ad biduum iniecerunt.

Edmundus Campianus Societatis Iesu, Rodulphus Ceruinus Collegij Romani, Alexander Briantus Seminarij Rhemensis presbyteri, Regina iussu e Turri educti, & vi-

Menf.
Die.

In Turri Londinensi.

Menf.
Die.

& vimineis cratibus ad patibulum pertracti, glorioso martyrio vitam finierunt.

Anno Domini 1582.

Ian.
11

Ioānes Hartus presbyter quod ne post condemnationem hereticis ulla in re accomodare se vellet, in Lacū dimissus est ad nouem dies.

23

Edouardus Yeatus nobilis laicus, qui cum Campiano captus fuerat, et turri in alium carcerem dimittitur.

Feb.
7

Georgius Haddocus et Arturus Pittus presbyteri comprehensi, quorum posterior in lacum coniectus est ad quinque dies.

Dec.
1

Mar.
15

Antonius Fugatinus Luitanus nobilis, insignis pro fide catholica zelator, post duorum annorum incar-

cerationem & grauissimos equulei toleratos cruciatus, cū morti esset propinquus, (senex enim erat & tormētis diffractus) lætica clam emissus, paucissimis post diebus animam Christo reddidit.

Robertus Copleus laicus, in lacu ad dies 7. constitutus.

Ioannes Paynus presbyter iudicibus exhibitus, & postero item die mendacissima quadam criminatione cōficta, quod Regnam occidere voluisset, mortis damnationem accepit.

Ioannes Paynus presbyter Londino eductus præclaro martyrio coronatur.

Gulielmus Hildesleus laicus fidei iussoribus datus, e carcere dimittitur.

K K Eif.

23

30

31

Apr.
2

7

Menf.
Die.

Diarium rerum gestarum.

Menf.
Die.

Menf.
Die.

Diarium rerum gestarum

Menf.
Die.

Eisdem fere conditio-
nibus, Ioannes Stone-
rus & Ioannes Cotto-
nus nobiles laici libe-
rantur.

Thomas Alfildus pres-
byter capitur.

29 Lucas Kirbæus & Tho-
mas Fordus presbyte-
ri ad mortem condē-
nati, dum mortem ex-
pectant, compedibus
ferreis per triginta
dies vincuntur.

Maij.
19 Stephanus Rousamus
presbyter & Tho-
mas Burnus Laicus,
comprehenduntur &
in Turrim adducun-
tur.

28 Thomas Fordus, Ioan-
nes Shirtus & Rober-
tus Ionsonus presby-
teri martyrio affici-
untur.

30 Gulielmus Filbæus,
Lucas Kirbæus, Lau-
rētius Richardsonus,
& Thomas Cottam-
us presbyteri ean-

dem martyrij palma
morte cōsecuti sunt.
Gulielmus Carterus
laicus, librorum im-
pressor, post aliquot
annorum afflictiones
in alijs carceribus, in
Turrim deducitur.

Richardus SlacKus
presbyter capitur, et
compedibus per dies
23, oneratur, deinde
in lacum ad duos mē-
ses compingitur.

Ioannes Getterus iuue-
nis laicus ex Gallia
rediens capitur.

Stephanus Rousamus
presbyter in Litileſiū
compingitur, vbi mā-
sit decem & octo mē-
sibus ac diebus 13.

Prædictus Ioānes Get-
terus postquam Sca-
uingeri filia cruciat⁹
fuiſſet, in lacum ad
dies octo demittitur;
deinde educus ad E-
quuleym, grauissime
torquetur ad dili-
quium

Iul.

19

23

Aug.

14

Sept.

1

quum fere anima, in
quo summo cruciatu
cum iam animam ef-
flaturus videbatur,
insigni vultus letitia
Iesu nomen inuoca-
bat & tortoribus illu-
debat.

Gulielmus Hartleius
presbyter, & Ioānes
Iacobus, Ioānes Har-
uens, Ioannes harri-
sius, & Ioānes Tuc-
Kerus laici ex Turri
in alios carceres di-
mittuntur.

Rodulphus Letherbo-
rus Mercator, Rotho-
mago veniēs, propter
fidem in Turrim con-
ijcitur.

Ioannes Hartus pres-
byter ad mortem con-
demnatus viginti die-
rum compedibus ca-
stigatur, eod quod cui-
dam Reinaldo mini-
stro consentire nollet.

Anno Domini 1583.

Ioannes Mūdinus pres-
byter capitur & cō-
pedibus ferreis ad di-
es viginti stringi-
tur.

Ioannes Hartus prædi-
ctus propter eandem
offensionem per qua-
draginta quatuor di-
es in lacū conijcitur.

Stephanus BrincKlæ-
us nobilis laicus, in-
tercessione amicorum
& fideiussoribus da-
tis, post duorum an-
norum incarcerationem
dimittitur.

Ioānes Someruulus no-
bilis laicus Edouar-
di Ardeni clari viri
gener, cū esset catho-
licus, ea criminatio-
ne in Turrim conijci-
tur, quod animum ha-
buiſſet occidendi Re-
ginam.

Hugo Hallus presby-
ter Someruuli confes-
sarius, triduo pest
& idem Edouardus.

KK 2 Ar-

Feb.

16

Iun.

19

24

Oct.

30

Nou.

4

Menf. Die.	<i>Diarium rerum gestarum.</i>		Menf. Die.
7	<i>Ardenus Socer eadē de causa comprehēduntur.</i>	<i>morton⁹ equuleo grauiſſime torquetur & eodem die in lacum dimittitur; eodē etiā die D. Edouardus Ardenus eidem equulei cruciatui ſubiicitur.</i>	Feb.
13	<i>Frāciſcus Throgmortonus præclariffimarum dotum iuuenis, D. Ioannis Throgmortoni Equitis aucti primogenitus, accuſatus quod pro Regina Scotiæ nonnulla traſtaſſet comprehēditur & primo die in litileſio cuſtodiebatur.</i>	<i>Hugo Hallus preſbyter Equuleo etiam torquetur. D. Franciſcus Throgmortonus iterū Equuleo ſubiicitur bis eodem die.</i>	24
16	<i>Maria ardena, & Margarita eiufdem filia, uxores prænominatarum Edouardi Ardeni & Ioannis Someruilii; Elizabetha etiā Someruilia virgo, ſoror germana eiufdem Ioannis, in Turrim conijciuntur.</i>	<i>D. Edouardus Ardenus & Ioannes Someruilus, nobiles laici, Hugo Hallus preſbyter Maria etiam Ardena Edouardi uxor, ad mortem condemnantur. Ioannes Someruilus cum vix ſana mentis eſſet, e turri in alium carcerē traducitur, nocteque ſequenti in carcere ſtrangulatus inuentus eſt, an a ſe vel ab alijs, non ita</i>	Dec. 2 16
17	<i>Georgius Throgmortonus prædicti Domini Franciſci frater comprehēditur.</i>	<i>Ioannes Someruilus cum vix ſana mentis eſſet, e turri in alium carcerē traducitur, nocteque ſequenti in carcere ſtrangulatus inuentus eſt, an a ſe vel ab alijs, non ita</i>	21
23	<i>D. Franciſcus Throg-</i>	<i>con-</i>	

Menf. Die.	<i>In Turri Londinenſi.</i>		Menf. Die.
22	<i>conſtat. D. Edouardus Ardenus ad patibulū eductus, ſuſpendio interemptus eſt, proſtātus ſe innocentiffimū eſſe in ijs omniſibus quorum inſimulabatur, præterquā quatenus religionis catholicae profeſſio crimen eſſet.</i>	<i>to & ſexto poſt apprehenſionem, ſchāningeri filiam bis paſſus eſt.</i>	
	<i>Anno Domini 1584.</i>	<i>Georgius haddocus, Ioannes Mundinus, Iacobus Fennus, Thomas Hemerfordus, & Ioannes Nutterus preſbyteri, ſententiā mortis acceperunt, quorum poſteriores tres in lacu poſt condemnationem ad dies ſex compedibus ferreis onerati iacuerūt, quouſque omnes mar tyrio afficerentur.</i>	9
Ian. 11	<i>Gulielmus Carterus laicus ob libri catholici impreſſionē mar tyrio affectus.</i>	<i>Thomas Steuensonus preſbyter comprehēditur & humi cubās ſine lecto dies 27. cōpedes etiam geſſit ad dies 39.</i>	10
18	<i>Gulielmus Shelleius vir clarus & nobilis Geruaſius item Perpointus nobilis ad Turrim perducti.</i>	<i>Georgius Godſaluus, & Stephanus Rouſſimus preſbyteri ex Turri in alios carceres mittuntur.</i>	13
Feb. 2	<i>Robertus Nutterus preſbyter capitur, et poſt biduum in lacū ad dies 47 coniectus, cōpedes ad dies 43. geſſit, die autem quar</i>	<i>Gulielmus Crumlum-</i>	15
3		<i>KK 3 mus</i>	22
4			

Menf.
Dic.

In Turri Londinenſi.

Menf.
Dic.

23	<i>mus & Franciſcus Ardenus nobiles laici capiuntur.</i>	<i>Gulielmus Critonus ſocietatis Ieſu, & Patricius Abdæus preſbyteri Scoti, cū in Scotiã proficiſcerentur, contra omne ius gentium ex mari in Angliam trahuntur ad carceres.</i>	16
Jul. 10	<i>D. Frãciſc^o Throgmortonus nobilis laicus, morte afficitur, eodẽ ipſo die ſparſo contra illum per hæreticos ignominioſo libello.</i>	<i>Gulielmus Apricius iterum in lacum conijcitur ad dies 48.</i>	24
13	<i>Thomas Laytonus nobilis laicus capitur ac in lacum truditur.</i>	<i>Gulielmus Crumlummus in lacum traditur ad menses duos, dies vero 24.</i>	Oct. 16
19	<i>Thomas Vorthingtonus preſbyter capitur, & in lacu detinetur ad menses duos, dies tres.</i>	<i>Robertus Nutterus iterum in lacum commingitur meſibus duobus & diebus 14.</i>	Nou. 10
Aug. 24	<i>Thomas Barnus preſbyter comprehenſus.</i>		
27	<i>Gulielmus Apricius nobilis laicus, in Turrim conijcitur, & ſtatim poſt in lacum, ad dies 23.</i>	<i>Anno Domini 1585.</i>	
Scp. 13	<i>Cervafius Perpointus nobilis laicus fideiuſſoribus datis dimittitur, ſed mense ſequente iterum comprehenditur.</i>	<i>Patrici^o Addæus preſbyter Scotus in lacum dimittitur ad dies 4. idẽ fit Gulielmo Crumlummo iterum ad dies 7.</i>	Iun. 4 7
		<i>Gaſpar Hayuodus, Ia-</i>	21

Menf.
Dic.

In Turri Londinenſi.

Menf.
Dic.

cobus Boſgravius & Ioannes Hartus Societatis Ieſu preſbyteri, Chriſtophorus etiam Tomſonus, Arturus Pittus, Robertus Nutterus, Thomas Steuenſonus, Richardus Slackus, Thomas Barnus, Thomas Vorthingtonus, decemq, alij ſacerdotes, & vnus laicus (eramus enim numero viginti & vnus) cum nihil

tale expectaremus, præcepto Regine in nauim impoſiti, inuiti planè in littus Normannicum eiecti fuimus, & nõ longe poſt quinquaginta alij, eodẽ exiliũ genere conſecti nos ſunt, impoſita nobis omnibus, expreſſa capitis pœna, ſi vnquam in patriam reuerteremur.

Laus Deo.

INDEX RERVM PRAE-
CIPVARVM QVAE IN HOC

opere continentur.

A

Abbates nouem martyres.	177. 197
Anglia fidem accipit. 1. dat tributum Pontifici. 2. quã fidem sub Henrico tenuit 17. 174. fit schismatica 81. 283. reconciliatur 345. relabitur 368. magna ex parte adhuc est catholica.	390
Arundelia Comes.	474
Andleus Cancellarius.	89
Anna Cliuensis 205. quare repudiata.	209. 214
Articuli Sex Henrici.	172
Anna Bolena filia Henrici 3. 23. 27. 28. eius luxuria 7. incestus 3. 25. 28. 167. 169. mater & soror eius erant concubinae Henrici 23. 27. 33. 46. eius descriptio. 24. 25. 26. fit Marchionissa 90. nuptiae eius. 91. 109. impedimenta earundem 34. 23. 27. 9495. 96. sententia Pontificis contra nuptias illas & prolem inde oriundam. 111. 151. haeretici nuptias has adorant vt fundamentum Euangelij sui. 97. iurare coguntur optimates matrimonium & prolem esse legitima 118. recusant aliquot 200. quales habuerit Anna Clientes, & quales in Aulam duxerit. 99. 100. inuidia in Catharinam mortuam 165. Dei uindicta in illam 166. in custodiam conijcitur 168. plectitur & quare 169. erat Lutherana 3. 25. Henricus testatur quod non potue-	tue-

B

Baconus.	367. 394
Bernardinus Ochinus.	365
Bonuisi mercatoris Itali charitas.	306
Brianus.	24
Britanuui conuertuntur ad fidem quommodo.	1

C

Campegius legatus in Angliam 41. Acta eius 42. 49. 64. reuocatur.	69
Campianus 433. 436. 448. capitur. 462. martyrium subit.	464
Cecilius.	368. 408
Catharinae nuptiae cum Arthuro. 6. non erat cognita ab illo 60. cum Henrico nuptiae 9. proles 9. eius mores 10. Libri contra & pro eius matrimonio 31. 62. 79. 80. Rossensis ea de re oratio 62. Mori iudicium 32. Pontificis sententia 111. Catharina quid gesserit in causa diuortij 42. 43. 44. 49. 50. 51. eius aduocati qui 61. Excluditur ab aula 99. Regina nomine priuatur 114. amici eius puniuntur 115. optat martyrium 158. Forresti ad illum litterae 159. eius ad Forrestum litterae 157. Epistola eius ad Regem 164. mors 162.	162.

162. virtutes 162. Vide *Diuortium*.
Clerus ab Henrico inuasus 86. 87. Ab hereticis in odium raptus. 101. defensus a Moro 103. iurare contra Pontificem cogitur 104. subest Cromuelo 111. Pro testori 157. Vide *Monasteria*. *Visitationes Episcopi & sacerdotes*.
Cranmerus Romam mittitur 72. fit *Archiepiscopus* 82. astutia eius 83. periurium 83. mores 54. sententiam fert pro diuortio 107. eius nequitia sub Edouardo 260. 286. comburitur. 331
Cromueli initia 100. *Blasphemij* 126. fit *Regis Vicarius* 171. *Canones* facit 171. *Regem* incitat contra Catholicos 181. 182. 193. eius crudelitas 206. 207. 208. Rogat legem per quam ipse plectitur. 208. 210. 212
- D
- Diuortium tentatur clam** 15. 16. 31. 34. palam in Senatu 18. publice dolis 18. 19. largitionibus 72. 73. 74. 75. muneribus 36. 45. *Roma* 31. 37. 38. 39. 40. 41. & c. *Judicialiter in Anglia* 41. 49. 52. & c. *Libri de eo* 31. 62. 63. orationes. 62. 64. *Urgetur a Volseo* 64. 65. differtur a *Campegio* 64. 65. fautores eius puniuntur. 235
- Dissimulatione vide religio.**
Disputationes. 302. 303. 381
Dudlaus fit Baro 256. *sedifragus* 298. *insidiatur Protectori* 297. 318. *Affectat regnum* 319. 320. 322. 329. *scelera eius* 325. *proditor declaratur* 326. *plectitur.* 327. *filij eius condonantur* 327.
Dudlaus comes lecestria. 368. 327. 491

Edo.

E

- Edouardus nascitur.** 178. fit *Rex.* 252. *Caput Ecclesie.* 253. 286. 287. *corrumpitur a Protectore.* 261. *inuat bonam Ecclesiam.* 275. *Ritus hereticos instituit.* 276. 277. *Missa abolet* 277. *visitat Ecclesias* 287. *agitur de nuptijs eius* 262. *moritur* 322.
Elizabetha natiuitas 115. cuius filia fuit dubitatur 116. *Iuratur quod sit legitima* 118. qui nolunt iurare in carcerem mittuntur 118. *deklaratur haeres regni* 120. *paenitet Henricum* 170. *Mariae de illa opinio* 355. *iurat in fidem Catholicam* 366. *unctio eius regia* 366. 367. *Caput Ecclesie* 369. 368. 369. 370. *mutat religionem* 377. 376. *visitat Clerum* 391. *eius festa* 407. *regimen* 409. 410. *iuramentum in Primatum eius* 367. 368. 369. *Recusantium poena* 369. *Potifex mittit ad illam* 414. *Epitaphium de se ab ipsa factum* 378. *Legati eius quod faciunt* 496. *Excoicatur* 423. *Belgicis rebus se immiscet* 434. *Ferdinadi litterae ad illam* 414. *Timet sibi ab omnibus* 475. *non curat religionem* 475.
Exules. 305. 385. 477. 481. 482.
Ethelbertus rex recipit fidem 1.
Excommunicatio 148. 143. 423
Episcopi sequuntur Henricum 119. *timide se opponunt nouitati* 282. *coniunguntur in carcerem.* 291. *priuantur dignitate* 384. *pseudo Episcopi sub Edouardo* 310. *quomodo sub Elizabetha creati* 400. 399. *uxores eorum* 402. 403.

F

- Fides.** Vide *religio*.
Ioannis Foresti afflictiones 157. *litterae eius* 159. 161. mat-

I N D E X.

martyrium 184.
Franciscani incarcerantur 118. 183. *martyres fiunt* 117.
 183. 184.

G

Gregorius Magnus Apostolus Anglorum 1.
Gulielmus Alanus præst Seminario Rhemensi 419.
eius Apologia pro Seminarijs 443.
Gaspar Hayuodus 466. 467. 479.

H

Hæresis Anglicanæ turpe initium 97. 173.
Hæreses propagatæ per sœminas 364.
Hæretici clerum in odium rapiunt 101. 101. *sub Edouard*
do prodeunt 259. 260. *quid primo docent* 270. 271.
incerti sunt quid doceant 273. *eorum officia introdu-*
ctâ 276. 277. 278. 279. *statuunt de nuptijs sadleri*.
 280. *visitant Ecclesias* 287. 288. *dissentiones eorum*
inter se 293. 295. 299. *quomodo temp. administrant*.
 315. *Sinagogas omnium nationum Londini aperiunt*.
 266. *prodigia* 313. *furta*. 316. 317. *fraudes* 516. 472
 467. 476. *Seditiones*. 342. *pseudoprophetissa* 343.
Calendarium eorum 394. *comburantur ab Henrico*.
 185. *ab Edouardo* 300. *Ad Maria* 331. *eorum ritus et*
officia in Anglia primò 279. *secundò* 279. *tertiò* 375.
Clerus eorum quos gradus habet 395. 399. *non habet*
donum castitatis 402. 394. *vestitus qualis* 405. *Ieiun-*
nia 408. *Ad Concilium Tridentinum inuitantur*. 413.
Henricus, quare schismaticus 2. *opponit se Pontifici* 81
 86. *de matrimonio & diuortio eius* 7. 9. 16. 20. 33.
 89. 92. 93. 111. *Defensor fidei* 21. 225. 226. *Cæcus a-*
mor eius 28. 28. *Excommunicatur* 113. *sanit in Pon-*
tificens

I N D E X.

tificem 121. 122. *primatum vendicat* 88. *factum li-*
bris defenditur 124. *persequitur repugnantes*. 120.
 125. & c. *excommunicatur* 148. 143. *Visitat monaste-*
ria & inuadit bona eorum. 154. 155. *diruit ea*. 376.
Ducit Catherinâ. 9. *repudiat*. 107. *ducit Anuam Bole-*
nam. 91. 109. *occidit eam* 169. *proxima die ducit Ia-*
nam Seimeram. 169. *quæ a medicis iussu eius laxatur*
ad partum & moritur. 178. *Ducit Annam Cliuen-*
sem 182. 205. *repudiat* 209. 214. *offauo die post du-*
cit Catherinam Hauardam 214. *eam occidit* 218. *Dis-*
cit Catharinam parram 219. *eius acta contra religio-*
nem 187. 188. 194. 207. 233. *accipit nomen Regis*
Hiberniæ. 220. *Artes ad expilandum populum* 229.
 230. *Suis amicos castigat Deus*. 234. *eius mores* 239.
 242. *mors* 243. *sepulchrum* 245. *testamentum* 247.
 254. *Soboles eius*. 322.

Hibernia. 220
Hollandia occupata ab Elizabetha 491. & *quare* 493.
Hoptonus. 472

I

Ioannis Nicolai confessio. 469
Ioannes Buchera quare combusta. 299

L

Laicorum potestas in spiritualibus 171. 154. 371. 372.
 375
Leges contra Catholicos 121. 194. 195. 233. 368. 371.
 383. 429. 738. 444. 482.
Latimerus. 260. 295
Libri scripti 303. 309. 386. 443. 448. 449. 485.
Litteræ. 157. 159. 164. 306. 338.

Maria

M

Maria Regina nascitur 10. *eius educatio* 11. *nuptia ex-*
petuntur 12. *sponsalia cum Delphino* 12. *privatur di-*
gnitate 114. 120. *iterum a patre honores ei restituum-*
tur 241. *eius constantia sub Edouardo* 283. 386. *infi-*
dias deuitat 321. *conclamatur Regina.* 327. *Venit Lō-*
dinum 328. *eius nuptia* 329. *Clementia* 330. *pietas*
 331. *restituit religionem & loca religiosa instaurat.*
 344. 351. 349. *mittit ad Elizabethā* 358. *Morit.* 355.
Martyres 117. 131. 177. 181. 183. 197. 184. 207.
 216. 217. 227. 228. 466. 464. 465. 468. 485.
Miraculum. 147. 431
Mori ingenii 32. 131. 132. *fit Regni Cancellarius* 71. *non*
probat diuortium Henrici 32. 68. *magistratu se abdi-*
cat 89. *scribit contra Hæreticos* 103. 139. *incarcera-*
tur 118. *eius constantia* 138. 137. *causam dicit & con-*
dennatur 139. 140. *post sententiam acta eius* 145.
 144. *Epistola ad filiam* 145. *ad Bonuifum* 306. *mar-*
tyrium 146. *sepultura* 146.
Monasteria visitantur 154. *inuaduntur.* 155. 156. 193.
cura vt non instaurantur 201. *dispensatio de retinen-*
dis Ecclesiæ bonis 349. *Vestmonasterij instauratio*
 349. *aliorum* 353. *monastica disciplina in Anglia.*
 198. 199. *Glasconienſe monasterium* 197. *Monachos*
protestantes desiderat Elizabetha. 396.
Missæ abrogatur 277. 375. *muleta audientium missam.*
 383. 444.
Ministri vide Hæretici.

N

Nobiles eximuntur iuramento Primatus 379. *decipiun-*
tur ab Elizabetha. 377. *deserunt pastores suos* 380.
præda fiunt Hæreticis 474. *misera nobilium Catholi-*
corum conditio sub Elizabetha. 474. *multi Nobiles*
Catholici profitentur fidem 463. 474. *ſauitur in eos.*
 473.

O

Officia Ecclesiastica sub Edouardo 277. *sub Elizabetha.*
 368.

P

Pagettus Baro. 273. 474
Parlamentum 376. *mutat religionem* 377. *facit Epico-*
pos 401. *decernit de rebus fidei* 275. 279. 368. 372.
de matrimonio 279.
Paulus tertius 147. 148. 150. 190.
P. Personius. 433. 446. 457
Persecutio 87. 117. 120. 125. 126. 178. 130. 188. 180.
 144. 197. 207. 216. 217. 227. 464. 465. 466. 481.
 485. 499.
Petrus Martyr. 265. 266. 332.
Pontifex Romanus dispensat cum Henrico. 7. *eius po-*
testas spreta. 81. 368. 372. 375. *capitale est ei obe-*
dire 121. *nomen Papæ deletur ubique* 121. *acta eius*
in negotio diuortij 37. 38. 40. 67.
Primatus in Anglia qualibus obtigerit 251. 252. 261.
 262.
Poli integritas 72. 77. *scripta* 124. 338. *legatio* 177.
 178. 337. 344. *reconciliat Angliā* 347. *moritur* 359.
Poinetus hæreticus. 310
Protestantes vide Hæretici.

Pro-

I N D E X.

Protektor Edouardi 255. 257. 257. discordia cum fratre
293. placetur. 319.
Puritanorum secta. 232

R

Religio qua sub Primatu Henrici 173. 174. 175. arma
sumpta pro religione 176. 416. sub Edouardo corrupta
263. 283. disputationes 302. 303. 381. Exules
305. 309. 385. 477. Restituta per Mariam 334. 354.
corrupta per Elizabetham 366. qualis sub Elizabetha
368. & deinceps. Catholici primo dissimulabant.
393. multa nolentium adire Ecclesiam. 392. 444
Religiosi vide Monasteria.
Regina Scotia 162. venit in Angliam. 415. 416
Rossensis fauet Catharina 62. 63. veneno tentatur. 105.
decipitur & penitentiam agit 107. 106. 107. incarceratur.
118. eius martyriū 133. eius merita in temp. 133.
scripta. 135. disciplina 136.

S

Sacerdotū coniugia 389. 290. proles 300. 403. uxores.
403. 404. Sacerdotes catholici mittuntur in exilium
477. 481. 482. in quanto honore olim fuerint in Anglia
500.
Sadlerus ducit alterius uxorem. 280
Schismatis causa 2. 3. 5. apertum schisma 81. generale
283. reconciliatio 345. relapsus 368. iuramentū schismaticum.
367
Scholastici Doctores contempti. 264
Stephanus Gardinerus. 35
Societas Iesu incipit 203. patres veniunt in Angliam.
433. 435. 446.

Semi-

I N D E X.

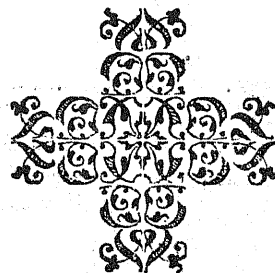
Seminaria instituta 417. 419. 420.

T

Thoma Cantuariensis monumentum diripitur 187. 188.
condemnatur ad tribunal Henrici, mortuus 189

V

Varamus. 61. 81
Vvallis. 11
Volsi mores 13. papatum ambit 14. 15. Catarinā quare
exagitat 15. 16. Legatio eius in Galliam 21. reditus
19. excidit ex gratia Henrici 69. exiit bonis 71.
eius mors 81.
Vniuersitates corrumpuntur 263. 268. 267. visitantur.
264. magistri eis datur. 266. fœmina permittitur in
Collegijs 266. disputationes. 301. 303
Visitationes cleri & collegiorum 154. 264. 287. 291.
351. 401.

LI RE-

RELIGIOSORVM ET SACERDO-

tum nomina qui pro defensione Primatus Romanæ Ecclesiæ, per martyrium consummati sunt, sub Henrico VIII. Angliæ rege, præter laicos & quamplurimos alios qui pro eadem causa bello & alijs modis sublati sunt.

Ioan. Roffensis Cardinalis.
Abbas Barlinghensis.
Abbas Colcestrensis.
Abbas Fontanensis.
Abbas Glasconiensis.
Abbas Geruiensis.
Abbas Riuerius.
Abbas Redingensis.
Abbas Sauliensis.
Abbas Uvballiensis.
Edouardus Bochingus.
Ioannes Deringus.
Hugo Richeus.
Richardus Risbeus.
Richardus Masterus.
Henricus Goldus.
Robertus Laurentius Prior Carthusianus.
Augustinus Vresterus Prior Carthusianus.
Laurentius Cochus. Prior

Dancastrensis monasterij, & tres monachi, cū illo eadem de causa.

Ioannes Mayrus.
D. Reginaldus.
Haylus presbyter.
Ioannes Rochesterus.
Humphredus Middlemorus.
Guilielmus Exmeus.
Iacobus Uvarnettus.
Sebastianus Nudigatus.
Richardus Berus.
Thomas Greneus.
Ioannes Davis.
Thomas Ionsonus.
Guilielmus Grenuodus.
Thomas Scriuanus.
Robertus Salteus.
Gualterus Personus.
Thomas Redingus.
Guilielmus Hornus.

Guili-

Guilielmus Onionus.
Ioannes Ruggus.
Rector Parochiæ Vvandesuorti.
Antonius Brorbeus.
Thomas Belchiamus.
Thomas Cortus.
32. alij Franciscani in varios carceres coniecti vbi mortui sunt.
Ioannes Forestus.
Thomas Abelus.
Edouardus Ponellus.
Richardus Fetherstonus.

Nomina presbyterorum qui sub Elizabetha Henrici filia, pro Ecclesiæ Romanæ Primatu, glorioso martyrio consummati sunt.

Thomas Vvodosius.
Cuthbertus Maynus.
Ioannes Nelsonus.
Euerardus Hansens.
P. Edmundus Campianus.
Rodolphus Ceruinus.
Alexander Briantus.
Thomas Fordus.
Ioannes Shertus.
Robertus Ionsonius.
Guilielmus Philbeus.
Lucas Chirbeus.

D. Larcus.
Ioannes Irelandus.
Duo sacerdotes quorum nomina non extant.
Laici.
Thomas Morus antè Cæcælarinus Regni.
Margarita Comitissa Sarisburiensis.
Aegidius Heronus.
Clemens Philpottus.
Germanus Gardinerus.
Ashbeus.

Laurentius Richardsonus.
Thomas Cottamus.
Ioannes Painus.
Guil. Lacijs.
Richardus Kirkmanus.
Iacobus Thomsonus.
Guilielmus Hartus.
Richardus Threlkellus.
Ioannes Nutterus.
Ioannes Mundinus.
Georgius Haddocus.
Iacobus Fennus.

L 1 2 Tho-

Thomas Emerfordus .
Thomas Alfeldus .
Iacobus Bellus .
Edouardus Transamus .
Hugo Talerus .
Woodfinus .

Laici pro eadem causa
mortui .

Thomas Perceus Northū
bria Comes .

Ioānes Storeus Ic Doctor .

Ioannes Feltonus Nobilis .
Thomas Sberuodus .
Iacobus Laburnus nobilis .
Ioannes Finchius .
Richardus Vitus .
Ioannes Bodeus .
Ioannes Slaidus .
Thomas Vrebleius .
Gulielmus Carterus .
Marmaducus Bous nobilis

His addi possunt .

Ioannes Fecnamus Abbas Vvestmonasteriensis .
Mauritius Chaceus Carthusianorum Prior .
Catharina Palmera monialium S. Brigittæ Priorissa .
Elizabetha Cresnera monialiū S. Dominici Priorissa .
Item decem Cathedralium Ecclesiarum Decani, &
totidem Archidiaconi, & infinitus penè numerus
omnium ordinum, ætatum, atque sexuum, qui vel
domi per carceres, vel foris per exiliū extincti atq;
consumpti sunt .

NOMINA EPISCOPORVM QVI IN
carcere vel in exilio pro eadem causa
mortui sunt .

Nicolaus Hethus Archiepiscopus Eboracensis & An
gliæ Cancellarius .

Edmundus Bonerus Londinensis .

Ioannes Vitus Vintoniensis .

Cuthbertus Tunstallus Dunelmensis .

Ogolthorpus Carlouensis .

Richardus Pateus Vigorniensis .

Rodolphus Bainus Lichfeldensis .

Thomas Thurlebeius Elientis .

Ioannes Polus Petroburgensis .

Burnus Bathoniensis .

Cuthbertus Scottus Cestrensis .

Thomas Watsonus Lincolnensis .

Turberuilus Exoniensis .

Thomas Golduellus assaphensis .

His

Errata

<i>Pag.</i>	<i>li.</i>	<i>Errores</i>	<i>Correctiones .</i>
37	24	lege quod	lege quæ
58	21	maximum	maximam
111	20	auditore	auditori
181	2	eductas	eductus.
201	20	quoque	quoquàm
201	24	commutatis	commutans.
276	11	fuit tranſierunt ;	fuit; tranſierunt
291	20	leuitate	lenitate
299	10	leuitatem	lenitatem
299	13	combuſſerant	combuſſerunt
277	2	diſuaderent. Cum	diſuaderent (non
309	19	Sacerdotalis	sacerdotij
337	18	Subſiſtente	ſubſiſtenti
339	18	ergo .	erga.
380	22	tranſigi	tranſigi
400	14	Episcopum	Episcoporum .
434	24	Celf. ſui	ſuæ.
439	26	machinationem	machinationum
451	19	ab hos	ob hos .
470		aſſeruit. Sed enim	aſſeruit) cum
499	14	volatibus	volatilibus.

